

รายงานผลการศึกษา

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

รายงานผลการศึกษา
การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริต
และประพฤตินิชอบเชิงสถาบัน

โดย
คณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบเชิงสถาบัน

สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

**คณะกรรมการเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน**

ศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล	ที่ปรึกษา
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ ด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	ประธานคณะทำงาน
นายสิทธิศักดิ์ โชติตันติโสภณ	คณะทำงาน
นางสาวอนัญญา แม่นโชติ	คณะทำงาน
นายสยาม ธีระบุตร	คณะทำงาน
นายธนพงษ์ ดิษยวณิช	คณะทำงาน
นางสาวธีรวรรณ เอกอรุณ	คณะทำงานและเลขานุการ
นายคณศ รมณีย์พิกุล	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

นำเสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน เกิดจากการเห็นความสำคัญของการทุจริตและประพฤติมิชอบในมิติของสถาบันทางสังคมหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว การศึกษา ชุมชน ศาสนา อาชีพ และกฎหมาย เนื่องจากการทุจริตไม่เป็นเพียงปัญหาของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกรอบกฎเกณฑ์ที่สังคมยึดถือปฏิบัติ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลและองค์กรในสังคม จึงเป็นที่มาของการศึกษาถึงปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แกไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ การดำเนินโครงการนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ทั้งข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม และความคิดเห็นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน ซึ่งมีส่วนช่วยให้โครงการศึกษาดังกล่าวสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล ที่ปรึกษาโครงการที่ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษาวิจัยจนสิ้นสุดกระบวนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ผลการศึกษามีความถูกต้อง ครบถ้วน และน่าเชื่อถือ รวมทั้งขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบและให้คำแนะนำต่อเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ ศาสตราจารย์ อีระ สินเดชารักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว และผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกสิทธิ์ หนูนุกักดี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การศึกษาดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สุดท้ายนี้ หากการศึกษามีข้อผิดพลาดประการใด คณะทำงานขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

คณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
กันยายน 2568

บทคัดย่อ

การทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นปัญหาของประเทศไทยมายาวนาน แม้ว่าจะมีการดำเนินมาตรการแก้ไขและป้องกันอย่างต่อเนื่องจากภาคส่วนต่าง ๆ แต่ระดับความรุนแรงของปัญหายังคงอยู่ในเกณฑ์สูง สะท้อนได้จากค่าดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) ที่ยังคงอยู่ในระดับเดิม การดำเนินงานที่ผ่านมาแม้มีความหลากหลายและครอบคลุมหลายมิติ แต่ยังขาดการพิจารณาปัจจัยเชิงโครงสร้างและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เรียกว่า “ปัจจัยเชิงสถาบัน” ซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร จึงนำมาสู่การศึกษาวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการวิเคราะห์การทุจริตและประพฤติมิชอบในมิติของสถาบันทางสังคม 6 ด้าน ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันอาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันกฎหมาย รวมทั้งประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบัน เพื่อพัฒนาแนวทางเชิงสถาบันในการป้องกันและปราบปรามปัญหาดังกล่าว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบการศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) ควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเชิงสถาบันทั้ง 6 ด้าน มีอิทธิพลต่อการเกิดทุจริตและประพฤติมิชอบในระดับและลักษณะที่แตกต่างกัน สถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชนมีบทบาทในการป้องกันผ่านกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างแบบอย่างเชิงบวก สถาบันการศึกษาและสถาบันอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน ระบบการบริหารงานบุคคล และวัฒนธรรมองค์กร สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบจริยธรรมและค่านิยม ส่วนสถาบันกฎหมายมีผลกระทบผ่านโครงสร้างกฎหมายช่องโหว่ทางกฎหมาย และประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย ผลการประเมินสถานการณ์แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีโครงการและมาตรการป้องกันการทุจริตอยู่แล้วในหลายหน่วยงาน แต่ยังขาดการบูรณาการการเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์ และระบบการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเชิงสถาบันที่เน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม การปรับปรุงโครงการให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและจุดอ่อนเฉพาะของแต่ละสถาบัน และการกำหนดนโยบายที่มีความครอบคลุมทั้งการป้องกัน การศึกษา และการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน

คำสำคัญ : การทุจริตเชิงสถาบัน, ปัจจัยเชิงสถาบัน, การทุจริตและประพฤติมิชอบ, สถาบันทางสังคม

Abstract

Corruption and misconduct have been persistent problems in Thailand for decades. Despite continuous implementation of corrective and preventive measures across various sectors, the severity of these issues remains at a high level, as reflected in the Corruption Perceptions Index (CPI) scores that have remained stagnant. While previous interventions have been diverse and multidimensional, they have lacked consideration of structural factors and social norms referred to as "institutional factors," which influence the attitudes and behaviors of individuals and organizations. This led to a research study with the objective of analyzing corruption and misconduct through the dimensions of six social institutions: family, community, education, profession, religion, and law. The study also aimed to assess the current situation of operations related to institutional factors in order to develop institutional approaches for preventing and combating these problems. To achieve these objectives, the research team adopted a mixed methods research design, comprising quantitative data collection through questionnaires and data analysis using Structural Equation Modeling (SEM), combined with qualitative data collection through workshops to gather opinions from stakeholders across various sectors.

The study findings revealed that all six institutional factors influence the occurrence of corruption and misconduct at different levels and in different ways. Family and community institutions play preventive roles through the process of instilling moral and ethical values and creating positive role models. Educational and professional institutions are associated with curricula, human resource management systems, and organizational culture. Religious institutions play a crucial role in establishing ethical frameworks and values, while legal institutions have impacts through legal structures, legal loopholes, and the effectiveness of law enforcement. The situational assessment results showed that although anti-corruption projects and measures already exist in many agencies, there remains a lack of integration, strategic linkage, and systematic continuous monitoring and evaluation systems. Based on the study results, the researchers recommend developing institutional operational approaches that emphasize integrated cooperation among government, private sector, and civil society sectors; improving projects to align with social contexts and specific weaknesses of each institution; and formulating comprehensive policies that cover prevention, education, and law enforcement in an effective, transparent, and sustainable manner.

Keywords: Institutional corruption, Institutional factors, Corruption and misconduct, Social institutions

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

1. หลักการเหตุผล

การแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศไทยของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนโดยทั่วไป ได้มีความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมาย การปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตผ่านหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่องแจ้งเบาะแสการทุจริตในรูปแบบเครือข่ายชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต การส่งเสริมให้มีธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานแก่หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ผ่านกลไกของเครื่องมือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการดำเนินการอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แต่ผลที่ได้กลับไม่ได้ส่งผลทำให้ปัญหาการทุจริตภายในประเทศเบาบางลง ซึ่งสะท้อนได้จากสถิติในการรับเรื่องกล่าวหา ร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบยังมีอยู่ในระดับสูง ระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตยังอยู่ในระดับคงที่

ด้วยเหตุนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แม้จะมีหน่วยงานบูรณาการเข้าร่วมกิจกรรมในจำนวนมาก แต่ยังขาดบางหน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต ทำให้สถานการณ์การทุจริตในประเทศไทยยังคงระดับเท่าเดิม สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงประสงค์ที่จะดำเนินโครงการเพื่อศึกษาหาปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และนำปัจจัยที่ได้ไปสู่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่จะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 2.2 เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 2.3 เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
- 2.4 เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการศึกษาค้นคว้าเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) ควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

และระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบันจากผู้เกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่าง ๆ

4. ผลการศึกษา

4.1 ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า ปัจจัยสถาบันทั้ง 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย มีอิทธิพลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษาและปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ เป็นสองปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมทุจริต โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.95 และ 0.96 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทั้งสองนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมทุจริตได้ในระดับสูงมาก ภายใต้ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ได้แก่ การทุจริตของผู้บริหารครู และบุคลากรทางการศึกษา รองลงมาคือการเข้าถึงการศึกษา และหลักสูตรด้านคุณธรรมจริยธรรม ในขณะที่ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ตัวแปรสำคัญได้แก่ การบริหารงานบุคคล ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร และการทุจริตของผู้บังคับบัญชา สำหรับปัจจัยด้านสถาบันศาสนา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.87 และค่าความเที่ยง 0.76 ถือว่าเป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลในระดับสูง โดยเฉพาะในประเด็นการทุจริตของผู้นำทางศาสนาและการเรียนการสอนศาสนาในสถานศึกษา ส่วนปัจจัยด้านสถาบันชุมชนมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.67 และค่าความเที่ยง 0.45 แม้ว่าจะมีค่าที่ไม่สูงมากนัก แต่ก็มีความสำคัญ โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมผ่านกิจกรรมชุมชนและบทบาทของผู้นำชุมชน ขณะที่ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมายมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.63 และค่าความเที่ยง 0.39 สะท้อนถึงบทบาทของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่แม้จะมีความสำคัญไม่สูงมากนัก แต่ก็มีความสำคัญโดยเฉพาะในเรื่องของระยะเวลาในการพิจารณาคดีและการตรวจสอบการทุจริต และกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุดคือปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และค่าความเที่ยง 0.35 ตัวแปรที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการเป็นแบบอย่างของสมาชิกครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจัยด้านสถาบันครอบครัวจะมีค่าสถิติที่ต่ำกว่าปัจจัยอื่น ๆ แต่ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการสร้างรากฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมในระยะยาว

4.2 ผลการประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมกำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูจากผู้ปกครอง ขณะที่ภาวะเศรษฐกิจทำให้ผู้ปกครองมีเวลาดูแลบุตรหลานน้อยลง กรณีศึกษาของบุตรหลานผู้มีอิทธิพลที่ใช้ระบบอุปถัมภ์หลีกเลี่ยงโทษทางกฎหมายสะท้อนถึงการขาดแบบอย่างที่ดีในครอบครัว ทำให้สถาบันครอบครัวกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในระดับสังคม

สถาบันชุมชน

บทบาทของสถาบันชุมชนในการป้องกันการทุจริตมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในเขตเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ อย่างไรก็ตามหน่วยงานต่าง ๆ ได้ดำเนินโครงการสำคัญ เช่น กรมการพัฒนาชุมชนส่งเสริมการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลใน 878 อำเภอ ศูนย์คุณธรรมพัฒนาระบบ “Moral Credit” และสำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินโครงการ STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสร้างเครือข่ายต่อต้านการทุจริต

สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาได้บูรณาการเนื้อหาการต่อต้านการทุจริตเข้าในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา โดยเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความซื่อสัตย์ ความละเอียดต่อการกระทำผิด และความไม่ทนต่อการทุจริต รวมทั้งการดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมให้ต่อต้านการทุจริตยังต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัวและสถาบันอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ

สถาบันอาชีพ

สถาบันอาชีพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการกำหนดพฤติกรรมการทุจริต โดยสถานที่ทำงานเป็นพื้นที่เสี่ยงสูงสุด การทุจริตเกิดขึ้นทุกระดับตั้งแต่ปฏิบัติการถึงบริหารสูง รูปแบบที่พบบ่อย ได้แก่ การฮั้วประมูล การเลือกผู้รับจ้างที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว และการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการบรรจุแต่งตั้ง แม้มีมาตรการป้องกันต่าง ๆ แต่ระบบราชการยังคงมีขั้นตอนซับซ้อน เน้นกระบวนการมากกว่าผลสัมฤทธิ์ และเปิดช่องให้ใช้ดุลยพินิจไม่เหมาะสม

สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจและค่านิยมทางจริยธรรม แต่กำลังเผชิญความท้าทายจากกรณีบุคลากรทางศาสนาบางรายมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ส่งผลต่อการบั่นทอนความศรัทธาของประชาชน การฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนาต้องอาศัยการปฏิรูปภายในที่จริงจังและการสร้างมาตรฐานความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

สถาบันกฎหมาย

สถาบันกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผ่านกระบวนการยุติธรรม มีหน่วยงานหลักหลายแห่ง เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานอัยการสูงสุด และหน่วยงานตรวจสอบต่าง ๆ แต่ยังเผชิญข้อจำกัด ได้แก่ ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย การแทรกแซงทางการเมือง และความไม่ทั่วถึงของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

จากผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า แต่ละสถาบันมีทั้งบทบาทสำคัญและข้อจำกัดในการป้องกันการทุจริต สถาบันครอบครัวและอาชีพเป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ขณะที่สถาบันชุมชน การศึกษา และศาสนามีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกสนับสนุน การป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการบูรณาการการทำงานของทุกสถาบันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

4.3 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคมไทยจำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนผ่านกลไกของสถาบันต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การศึกษานี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันหลัก 6 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1) การพัฒนาสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยสังคมพื้นฐานที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตแก่สมาชิกตั้งแต่วัยเยาว์ การพัฒนาสถาบันครอบครัวในบริบทการต้านทุจริตควรมุ่งเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมโตไปไม่โกง ให้เป็นแนวคิดหลักในการอบรมจริยธรรม ซึ่งรวมถึงการเป็นต้นแบบที่ดีของผู้ปกครองในการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เด็กและเยาวชน

การจัดทำหลักสูตรต้านทุจริตที่ออกแบบเฉพาะสำหรับสถาบันครอบครัวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นการต้านการทุจริตภายในครอบครัว หลักสูตรดังกล่าวควรมีลักษณะเป็นชุดความรู้ที่พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถนำไปใช้ในการอบรมบุตรหลานได้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการบูรณาการเชิงนโยบายร่วมกับสถาบันอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันการทุจริต

2) การเสริมสร้างศักยภาพสถาบันชุมชน

สถาบันชุมชนมีศักยภาพในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการกระจายอำนาจและการปกครองระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสถาบันชุมชนในด้านนี้ควรเริ่มจากการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งผ่านการให้ความรู้และการฝึกอบรมแกนนำชุมชนหรือเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

กลไกและระบบการเฝ้าระวังที่เป็นรูปธรรมในการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมในระดับชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การสร้างระบบคุ้มครองให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความมั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยต้องมีหลักประกันว่าผู้แจ้งเบาะแสจะไม่ถูกข่มขู่หรือแก้แค้นในภายหลัง

การขยายเครือข่ายกลุ่มต่อต้านการทุจริตที่มีอยู่แล้ว เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต ให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่หน่วยงานหลักอย่างสำนักงาน ป.ป.ช. มีข้อจำกัดด้านบุคลากรในการลงพื้นที่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) การปฏิรูปสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความคิดและทัศนคติของเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต การบูรณาการหลักสูตรต้านทุจริตเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาแทนการจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมจะช่วยลดภาระการเรียนรู้ของนักเรียนและครูผู้สอน ขณะเดียวกันก็ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการต้านทุจริตเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ

การปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและมีระบบควรเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ไม่ยอมรับการทุจริต โดยการสอดแทรกตัวอย่างและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจสำหรับแต่ละช่วงวัยจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยม

การพัฒนาครูต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมและระบบประเมินพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างคุณค่าทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากครูและผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียน

4) การปรับปรุงสถาบันอาชีว

สถาบันอาชีวโดยเฉพาะในภาครัฐจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อลดโอกาสในการเกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ การนำแนวทางจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ในการเลื่อนตำแหน่งโดยไม่ใช้ปัจจัยเรื่องอาวุโสเป็นเกณฑ์หลัก แต่เน้นการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์

ระบบการประเมินแนวนราบ (Horizontal Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลจากเพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกันมีศักยภาพในการลดอคติจากการประเมินในแนวดิ่งและลดความเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินบุคลากรอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งกระบวนการบรรจุ ย้าย และเลื่อนตำแหน่ง เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อป้องกันระบบอุปถัมภ์ภายในองค์กร

การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมผิดกฎหมายของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตีความกฎหมาย และผู้ใต้บังคับบัญชามักไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นความโปร่งใสภายในหน่วยงาน การเชิดชูบุคคลต้นแบบ และการจัดกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจ จะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ต่อต้านการทุจริต

การปรับขนาดกำลังคนภาครัฐให้มีความเหมาะสมเพื่อประสิทธิภาพการบริหารและการใช้งบประมาณ โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงมีแนวโน้มการทุจริตในระดับสูงและขาดศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การฟื้นฟูบทบาทสถาบันศาสนา

แม้ว่าสถาบันศาสนาอาจมีบทบาทลดน้อยลงในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและภาพลักษณ์เชิงลบของผู้นำทางศาสนาบางส่วน แต่สถาบันศาสนายังคงมีความสำคัญในการขัดเกลาจิตใจและปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน การสร้างระบบตรวจสอบพฤติกรรมและการดำเนินงานของผู้นำทางศาสนาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นแบบอย่างแก่สังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การบูรณาการความร่วมมือกับสถาบันอื่นในการพัฒนาสื่อธรรมะสร้างสรรค์และการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนผ่านช่องทางสมัยใหม่ เช่น พอดแคสต์และวิดีโอคลิป จะช่วยให้สถาบันศาสนาสามารถเข้าถึงคนในยุคปัจจุบันได้มากขึ้น และมีส่วนร่วมในการปลูกฝังจิตสำนึกต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ

6) การเสริมสร้างประสิทธิภาพสถาบันกฎหมาย

6.1) การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงาน การตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม ตรวจสอบ และป้องกันการกระทำความผิดให้ครอบคลุมทุกมิติ

การติดตามและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงาน และการจัดซื้อจัดจ้าง โดยเฉพาะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีสถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตสูงสุด จำเป็นต้องมีการมอบหมายให้หน่วยงานหลักซึ่งเป็น “ผู้ถือกฎหมาย” เป็นผู้ตรวจสอบตั้งแต่ต้นทาง เพื่อสร้างแรงกดดันและความระมัดระวังในการดำเนินกิจกรรมที่อาจเสี่ยงต่อการทุจริต

6.2) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ผลการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตให้ประชาชนรับทราบในวงกว้าง เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำความผิด การให้ข้อมูลที่ชัดเจน โปร่งใส และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์จะช่วยให้ประชาชนและผู้ปกครองสามารถใช้เป็นแนวทางในการอบรมบุตรหลาน เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ควรปฏิบัติ

การประชาสัมพันธ์ช่องทางการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสและการพัฒนากระบวนการรับเรื่อง ร้องเรียนให้มีความสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และไม่ซับซ้อน โดยอาจใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันมือถือ จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้มากขึ้น

6.3) การปรับปรุงกฎหมายและบทลงโทษ

การปรับปรุงบทกำหนดโทษให้มีความสอดคล้องกับระดับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มแรงจูงใจเชิงลบที่มีผลต่อการยับยั้งพฤติกรรมทุจริต การแก้ไขข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานบางแห่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการทางกฎหมายควรได้รับการพิจารณาเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

การส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และแจ้งเบาะแส โดยเฉพาะการสนับสนุนองค์กรภาคประชาชนที่มีบทบาทในการต่อต้านการทุจริต เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต หรือองค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ให้สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริตในทุกระดับ

5. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ดังต่อไปนี้

สถาบันการศึกษา

1) ส่งเสริมธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สร้างและบังคับใช้กลไกการตรวจสอบและประเมิน คุณธรรมและความโปร่งใสในการบริหารงานของสถานศึกษาอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในด้านการบริหาร งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และการรับนักเรียน เพื่อลดช่องว่างของการทุจริต

2) พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา จัดอบรมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากร ทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินงาน การเป็น แบบอย่างที่ดีของผู้นำในสถาบันการศึกษามีผลอย่างยิ่งต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เรียน

3) ปฏิรูปหลักสูตรและเนื้อหา ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรด้านพุทธศึกษาให้มีความทันสมัย เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกสุจริต และความสามารถในการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ควรส่งเสริม การเรียนการสอนที่เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริงได้

สถาบันอาชีพ

1) ปฏิรูปการบริหารงานบุคคล สร้างระบบการบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้ายที่โปร่งใส เป็นธรรม และปราศจากอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ การลดการใช้ดุลยพินิจที่ไม่เป็นธรรมในการบริหารงาน บุคคลจะช่วยลดโอกาสในการทุจริตได้อย่างมีนัยสำคัญ

2) ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติไม่ทนต่อการทุจริต โดยผู้บริหารระดับสูงต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและสื่อสารค่านิยมเหล่านี้ อย่างสม่ำเสมอ

3) เพิ่มกลไกตรวจสอบภายใน จัดให้มีช่องทางและกลไกการแจ้งเบาะแสการทุจริตภายในองค์กร ที่ปลอดภัย มีความน่าเชื่อถือ และคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เพื่อส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบจากภายใน

สถาบันศาสนา

1) ปฏิรูปและส่งเสริมความสุจริตของผู้นำศาสนา โดยอบรมพระสงฆ์และผู้นำศาสนาให้ยึดมั่น ในพระธรรมวินัยโดยเฉพาะบทบัญญัติในเรื่องปาราชิก 4 (การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การข่มขืน และ การอวดอุตริมนุสธรรม) ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้หมดจากความเป็นพระไม่สามารถกลับเข้ามาบวชได้อีก และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี (ห้ามอยู่ในที่ลับหูหรือในที่ลับตากับสตรีสองต่อสอง ห้ามแสดงธรรมสองต่อ สองกับสตรีเพศเกิน 6 คำ เว้นแต่เมื่อมีผู้ชายที่รู้ดียืนสาอยู่ด้วย) และเงินทอง (ห้ามรับเองก็ดี ให้คนอื่นรับไว้ให้ ก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยืมดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้ให้) ตลอดจนคุณธรรมขั้นพื้นฐาน เช่น หิริ-โอตตปปะ และ ขรวาสาธรรม 4 ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนที่มีต่อศาสนา

2) การสร้างกลไกตรวจสอบพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อฟื้นฟู ศรัทธาของประชาชน โดยส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการร่วมกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ในการเข้ามาตรวจสอบ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเงินของวัด นอกจากการจัดการเงินโดยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และผู้ที่ เจ้าอาวาสคัดเลือก ซึ่งล้วนแต่เป็นบุคคลที่สนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี อาจทำให้เกิดความคล่องตัวในการ ใช้จ่ายเงินของวัด แต่อาจมีการใช้จ่ายเงินผิดวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความเคลือบแคลง สงสัยต่อผู้นำศาสนาและต่อศาสนา นอกจากนี้ วัดควรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และแจ้งให้แก่สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดได้รับทราบทุกเดือน อีกทั้งควรจัดให้หน่วยตรวจสอบภายในหรือหน่วยตรวจสอบ ภายนอกอย่างสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเข้าไปทำการสุ่มตรวจในแต่ละวัด เพื่อก่อให้เกิด ความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงินของวัด

3) การเผยแพร่หลักธรรมที่ไม่ได้เน้นไปที่การทำบุญ/บริจาคแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรส่งเสริม ให้ประชาชนรู้จักสันโดษ (พอเพียง) ในการดำรงชีพ รักษาศีล 5 ประกอบสมาธิภาวนา ฝึกฝนพัฒนาจิตใจด้วย วิธีการที่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่และเหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย เช่น การใช้บอร์ดเกม การทำคลิปวิดีโอการใช้ สื่อออนไลน์ พอดแคสต์ กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการสร้างวัฒนธรรมด้านพุทธจริต เป็นต้น

สถาบันชุมชน

- 1) เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน สนับสนุนและพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันการทุจริตในชุมชน
- 2) ส่งเสริมกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ออกแบบและสนับสนุนกิจกรรมที่สอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและคุณธรรมในวิถีชีวิตชุมชน เช่น การใช้ภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น หรือสื่อชุมชนในการเผยแพร่แนวคิดด้านทุจริต
- 3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ ส่งเสริมการสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต และกลไกการตรวจสอบการทุจริตโดยคนในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลกันเองและสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตจากภายใน

สถาบันกฎหมาย

- 1) ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เร่งรัดกระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตให้รวดเร็ว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ เพื่อลดโอกาสในการบิดเบือนหรือแสวงหาผลประโยชน์จากการล่าช้า
- 2) ลดช่องว่างการใช้ดุลยพินิจ ทบทวนและปรับปรุงกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ เพื่อลดโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ และกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
- 3) เพิ่มความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ได้อย่างทั่วถึง

สถาบันครอบครัว

- 1) ส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นคุณธรรม พัฒนาและเผยแพร่แนวทางการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความพอเพียง ความรับผิดชอบ และการแยกแยะประโยชน์ส่วนตน ประโยชน์ส่วนรวมอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) สร้างแบบอย่างที่ดีในครอบครัว รณรงค์และส่งเสริมให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตที่ซื่อสัตย์สุจริตและไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่งเป็นครูคนแรกและสำคัญที่สุดในการหล่อหลอมจิตสำนึกของเด็ก

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาเชิงลึกรายสถาบัน ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึกเพิ่มเติมในแต่ละสถาบันที่มีอิทธิพลสูง (โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา สถาบันอาชีพ และสถาบันศาสนา) เพื่อทำความเข้าใจถึงกลไกและปัจจัยย่อยที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นที่นำไปสู่การทุจริต รวมถึงการระบุแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการป้องกันการทุจริตภายในสถาบันเหล่านั้น การศึกษาเชิงลึกจะช่วยให้สามารถออกแบบมาตรการที่ตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละสถาบัน
- 2) การวิจัยเปรียบเทียบเชิงนโยบาย ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงสถาบันในประเทศอื่นที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน แต่ประสบความสำเร็จในการลดระดับการทุจริต เพื่อเรียนรู้บทเรียนและนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย

Executive Summary

Development of Institutional Approaches for Preventing Corruption and Misconduct

1. Background

Various sectors in Thailand, including government agencies, state enterprises, private sector, academic institutions, civil society, and the general public, have continuously attempted to address corruption and misconduct issues. These efforts include legal reforms, cultivating anti-corruption attitudes, values, and behaviors among children, youth, citizens, and government officials through anti-corruption education curricula; promoting public participation in corruption monitoring through networks such as STRONG-Sufficiency Mindset Anti-Corruption clubs; fostering good governance in government agencies, state enterprises, and private sector organizations through integrity and transparency assessment tools. These represent various ongoing efforts by different agencies to address corruption and misconduct problems.

However, the results have not significantly reduced domestic corruption problems, as reflected in the high level of corruption complaints and reports received, and the stagnant Corruption Perceptions Index (CPI) scores.

Therefore, the Office of the National Anti-Corruption Commission (NACC) recognizes that while many agencies have integrated their participation in activities, some important agencies related to improving CPI scores are still missing, causing Thailand's corruption situation to remain at the same level. The Bureau of Anti-Corruption Research and Academic Services seeks to conduct this project to study institutional factors related to and affecting corruption and misconduct, and to use these factors to improve, modify, and correct projects/activities that will truly address corruption and misconduct problems.

2. Objectives

- 2.1 To study institutional factors affecting corruption and misconduct
- 2.2 To assess the current situation of operations related to institutional factors affecting corruption and misconduct
- 2.3 To develop institutional approaches for preventing and combating corruption and misconduct
- 2.4 To apply recommendations for improving, modifying, and correcting projects/activities of various agencies

3. Research Methodology

The research team adopted a mixed methods research design comprising quantitative data collection through questionnaires to analyze institutional factors affecting corruption and misconduct using Structural Equation Modeling (SEM), combined with qualitative data collection through workshops to assess the current situation of operations related to

institutional factors affecting corruption and misconduct and to gather opinions on institutional approaches for preventing and combating corruption and misconduct from stakeholders across various sectors.

4. Research Findings

4.1 Institutional Factors Affecting Corruption and Misconduct

The analysis of institutional factors affecting corruption and misconduct revealed that all six main institutional factors—family, community, education, profession, religion, and law—have statistically significant influences on corruption and misconduct. Upon individual consideration, educational and professional institutional factors were the two factors with the highest influence on determining corrupt attitudes or behaviors, with standardized component weights of 0.98 and reliability values of 0.95 and 0.96 respectively. This indicates that these two factors can explain the variance in corrupt behavior at a very high level.

Under the educational institutional factor, variables with the highest weights include corruption by administrators, teachers, and educational personnel, followed by access to education and moral ethics curricula. For the professional institutional factor, key variables include human resource management, patronage systems in organizations, and corruption by supervisors.

The religious institutional factor had a standardized component weight of 0.87 and reliability of 0.76, considered another highly influential factor, particularly regarding corruption by religious leaders and religious education in schools.

The community institutional factor had a component weight of 0.67 and reliability of 0.45. Although not very high, it remains significant, especially in moral cultivation through community activities and the role of community leaders.

The legal institutional factor had a standardized component weight of 0.63 and reliability of 0.39, reflecting the role of law and justice processes that, while important, still have limitations in directly preventing corruption, particularly regarding the discretion of government officials and transparency of justice processes.

The factor with the least influence was the family institutional factor, with a standardized component weight of 0.59 and reliability of 0.35. Important variables in this group include child-rearing, family relationships, and role modeling by family members. However, despite having lower statistical values than other factors, the family institutional factor still plays an important role in building the foundation of morality and ethics that affects long-term behavior.

4.2 Assessment of Current Situation Related to Institutional Factors Affecting Corruption and Misconduct

Family Institution

The family institution, which serves as the fundamental unit for instilling morality and ethics, faces significant challenges. Digital technology influences children more than parental guidance, while economic burdens reduce parents' time to care for their children. Cases of influential families using patronage systems to avoid legal consequences reflect the lack of good role models in families, making the family institution a critical weakness affecting the sustainability of building a culture of honesty and integrity at the societal level.

Community Institution

The role of community institutions in preventing corruption tends to decline, especially in urban areas where people prioritize personal interests over participation in public activities. However, various agencies have implemented important projects, such as the Community Development Department promoting good governance community development in 878 districts, the Moral Center developing the "Moral Credit" system, and the NACC implementing the STRONG-Sufficiency Mindset Anti-Corruption project, demonstrating communities' potential in creating anti-corruption networks.

Educational Institution

Educational institutions have integrated anti-corruption content into teaching and learning processes at all levels, from early childhood to higher education, emphasizing the cultivation of honesty consciousness, shame toward wrongdoing, and intolerance of corruption, as well as living according to the Sufficiency Economy Philosophy. However, developing anti-corruption attitudes and behaviors still requires systematic cooperation from families and other institutions.

Professional Institution

Professional institutions are the factor with the highest influence on determining corrupt behavior, with workplaces being the highest-risk areas. Corruption occurs at all levels from operational to top management. Common forms include bid rigging, selecting contractors with personal relationships, and using patronage systems in appointments. Despite various preventive measures, the bureaucratic system remains complex, emphasizes processes over results, and allows inappropriate use of discretion.

Religious Institution

Religious institutions play important roles in shaping minds and moral values but face challenges from cases of inappropriate behavior by some religious personnel, affecting

public faith. Revitalizing the role of religious institutions requires serious internal reform and establishing transparency standards in management.

Legal Institution

Legal institutions play important roles in preventing and combating corruption through justice processes, with several key agencies such as the Supreme Court's Criminal Division for Political Office Holders, the NACC, the Office of the Attorney General, and various auditing agencies. However, they still face limitations including political interference, delays in justice processes, exploitation of legal loopholes, and unequal access to justice processes.

The assessment results show that each institution has both important roles and limitations in preventing corruption. Family and professional institutions are weaknesses that need priority development, while community, educational, and religious institutions have high potential as supporting mechanisms. Sustainable corruption prevention requires systematic and continuous integration of all institutions' work.

4.3 Approaches for Developing Institutional Operations in Preventing and Combating Corruption and Misconduct

Preventing and combating corruption and misconduct in Thai society requires systematic and continuous mobilization through various institutional mechanisms. This study focuses on strengthening the roles of six main institutions: family, community, education, profession, religion, and law, to concretely prevent and combat corruption and misconduct as follows:

1) Family Institution Development

The family institution plays a crucial role as a basic social unit responsible for instilling morality and integrity among members from an early age. Developing the family institution in the context of anti-corruption should emphasize promoting the "Grow Up Without Cheating" culture as a core concept in ethical upbringing, including parents serving as good role models by demonstrating honesty and integrity to children and youth.

Creating an "Anti-Corruption Curriculum" specifically designed for family institutions is therefore an important tool for building understanding and communication about anti-corruption issues within families. Such curriculum should be designed as a knowledge package that parents and guardians can systematically use in educating their children, emphasizing policy integration with other institutions to enhance corruption prevention effectiveness.

2) Strengthening Community Institutions

Community institutions possess significant potential for preventing corruption and misconduct at the local level, particularly within the context of decentralization and participatory democratic governance. Development of community institutions in this regard

should commence with enhancing citizen participation within communities to achieve greater strength through continuous knowledge provision and training of community leaders or networks.

Concrete mechanisms and surveillance systems for monitoring community-level activities constitute essential components in creating transparency and public accountability. However, establishing protection systems for informants or whistleblowers regarding corruption is a crucial factor that will instill confidence in citizens to participate. There must be assurances that informants will not face intimidation or retaliation subsequently.

Expanding existing anti-corruption networks, such as the STRONG-Sufficiency Economy Against Corruption Club, to operate continuously and cover broader areas will help strengthen the culture of citizen participation in anti-corruption efforts. This is particularly important given that primary agencies like the National Anti-Corruption Commission (NACC) face personnel limitations in conducting comprehensive field coverage across all areas.

3) Educational Institution Reform

Educational institutions play a vital role in shaping the thoughts and attitudes of youth who will constitute the nation's future strength. Integrating anti-corruption curricula into various subjects within educational institutions rather than establishing them as supplementary subjects will help reduce the learning burden on students and teachers. Simultaneously, this approach will make learning about anti-corruption a natural part of the educational process.

Continuous and systematic cultivation of moral values should emphasize learning processes that encourage learners to develop consciousness and attitudes that reject corruption. This involves incorporating examples and activities related to moral and ethical cultivation that align with contemporary living. Developing engaging learning materials for different age groups will enhance the effectiveness of knowledge and value transmission.

Developing model teachers in morality and ethics and establishing behavioral evaluation systems for teachers, administrators, and educational personnel constitute crucial factors that will enable educational institutions to truly create moral values. Teachers and administrators serve as influential role models affecting students' attitudes and behaviors.

4) Professional Institution Improvement

Professional institutions, particularly in the public sector, require improvements in human resource management systems to reduce opportunities for corruption and misconduct. Adopting approaches from the private sector for position advancement that do not primarily rely on seniority factors but emphasize performance evaluation will help create incentives for personnel to commit to honest duty performance.

The "Horizontal Evaluation" system, which involves assessment by colleagues at the same level, has potential for reducing bias from vertical evaluation and decreasing risks of

power abuse. However, developing comprehensive personnel evaluation tools covering recruitment, transfer, and promotion processes is necessary to prevent patronage systems within organizations.

Addressing corrupt behavior and misconduct among supervisors is a critical issue, as supervisors exercise discretion in legal interpretation, and subordinates often dare not express differing opinions. Continuous promotion of morality and ethics, emphasizing internal organizational transparency, recognizing role models, and organizing morale-building activities will help create organizational cultures that oppose corruption.

Adjusting public sector personnel size to appropriate levels for administrative efficiency and budget utilization, particularly at the local government level, requires careful consideration. Local government organizations continue to show high levels of corruption tendencies and lack capacity for effective area development.

5) Revitalizing Religious Institution Roles

Although religious institutions may have diminished roles in contemporary society due to lifestyle changes and negative images of some religious leaders, religious institutions remain important in moral cultivation and ethical instillation among citizens. Creating systems for monitoring the behavior and operations of religious leaders to establish positive images and serve as societal role models is therefore necessary.

Integrating cooperation with other institutions in developing creative Dharma media and disseminating religious teachings through modern channels such as podcasts and video clips will help religious institutions reach more people in the current era and effectively participate in cultivating anti-corruption consciousness.

6) Enhancing Legal Institution Effectiveness

6.1) Inter-agency Integration

Integrating collaborative efforts among primary agencies with authority and responsibility for preventing and suppressing corruption, such as the NACC, the State Audit Office, the Anti-Money Laundering Office, and the Office of the Public Sector Anti-Corruption Commission (PACC), is necessary to enhance effectiveness in controlling, monitoring, and preventing misconduct across all dimensions.

Monitoring and examining various projects from budget allocation stages through implementation and procurement processes, particularly in local government organizations which have the highest corruption complaint statistics, requires assigning primary agencies as "law holders" to examine from the source. This creates pressure and caution in conducting activities that may risk corruption.

6.2) Communication and Public Relations

Publicizing court decisions related to corruption cases for broad public awareness serves as an important tool in creating fear of the consequences of misconduct. Providing clear, transparent information and constructive communication will help citizens and parents use these as guidelines for educating children about inappropriate behaviors.

Publicizing complaint channels or tip reporting and developing complaint reception processes to be convenient, rapid, transparent, and uncomplicated, possibly using digital technology or mobile applications, will help citizens access and participate more in monitoring government operations.

6.3) Legal and Penalty Improvements

Improving penalty provisions to correspond with the level of damage resulting from misconduct is necessary to increase negative incentives that effectively deter corrupt behavior. Addressing limitations in the authority and responsibilities of certain agencies that obstruct legal proceedings should be considered to enhance law enforcement effectiveness.

6.4) Promoting Citizen Participation

Seriously promoting citizen participation in surveillance, monitoring, and tip reporting, particularly supporting civil society organizations with roles in anti-corruption efforts, such as the STRONG-Sufficiency Economy Against Corruption Club or the Anti-Corruption Organization (Thailand), to work systematically and continuously with the government sector, constitutes an important mechanism for creating a culture of citizen participation in anti-corruption efforts at all levels.

5. Recommendations

Based on the above research findings, the research team provides recommendations and operational approaches for preventing and suppressing institutional corruption and misconduct, as well as recommendations for improving, changing, and correcting organizational project/activity implementation as follows:

Educational Institutions

1) Promote good governance in educational institutions: Create and strictly enforce mechanisms for monitoring and evaluating morality and transparency in educational institution management, particularly in budget administration, procurement, and student admission, to reduce corruption gaps.

2) Develop educational personnel: Continuously train and develop school administrators, teachers, and educational personnel to serve as good role models with morality and ethics in their operations. Good leadership examples in educational institutions significantly affect learners' attitudes and behaviors.

3) Reform curricula and content: Improve and develop anti-corruption education curricula to be contemporary, emphasizing cultivation of "integrity consciousness" and the ability to "distinguish between personal and public interests." Teaching and learning approaches should emphasize both theory and practice to enable learners to apply moral principles in real life.

Professional Institutions

1) Reform personnel management: Create transparent, fair recruitment, promotion, appointment, and transfer systems free from patronage system influence. Reducing unfair discretionary use in personnel management will significantly reduce corruption opportunities.

2) Cultivate organizational culture: Promote and create organizational cultures that adhere to honesty and integrity with "zero tolerance for corruption" attitudes. Senior executives must serve as good role models and consistently communicate these values.

3) Increase internal monitoring mechanisms: Provide safe, credible internal corruption tip reporting channels and mechanisms that protect informants to promote internal monitoring.

Religious Institutions

1) Reform and promote integrity among religious leaders by providing training to monks and religious leaders to adhere strictly to the Dharma-Vinaya, particularly the four Parajika offenses (sexual intercourse, theft, murder, and false claims of superhuman attainments) which the Buddha prescribed as grounds for permanent expulsion from the monkhood with no possibility of re-ordination. Additionally, emphasis should be placed on regulations concerning interactions with women (prohibiting private encounters with women in secluded places, restricting Dharma teaching to women to no more than six words in private settings unless a knowledgeable man is present) and monetary matters (prohibiting direct handling of gold and silver, accepting such items through intermediaries, or expressing pleasure in monetary offerings stored by others). Furthermore, basic moral principles such as hiri-ottappa (moral shame and moral dread) and the four householder virtues should be emphasized, as these elements cultivate faith and confidence among the general population toward religion.

2) Establish transparent and equitable mechanisms for monitoring religious leaders' conduct to restore public faith through promoting integrated community participation in oversight and financial management of temples. Currently, temple finances are managed exclusively by abbots, vice-abbots, and individuals selected by abbots—typically close associates—which may facilitate financial flexibility but potentially enables misappropriation of donated funds contrary to donors' intentions. This situation generates suspicion and doubt toward religious leaders and religion itself. Therefore, temples should maintain comprehensive

income and expenditure records, providing monthly reports to provincial Buddhist offices. Additionally, internal audit units or external auditing bodies such as the State Audit Office should conduct random inspections at individual temples to ensure transparency in temple financial management.

3) Disseminate Buddhist teachings that extend beyond merit-making and donations alone, promoting public understanding of contentment in daily living, observance of the Five Precepts, practice of Right Livelihood, and mental cultivation through methods appropriate for contemporary society and different age groups. These may include board games, video clips, online media, podcasts, and activities that connect with anti-corruption culture development, among others.

Community Institutions

1) Strengthen community leader roles: Support and develop community leaders to be good role models with honesty and integrity, serving as key drivers for community anti-corruption activities.

2) Promote moral cultivation activities: Design and support activities that integrate integrity culture and morality into community lifestyles, such as using local wisdom, traditions, or community media to disseminate anti-corruption concepts.

3) Create participation and monitoring mechanisms: Promote creation of corruption-free community agreements and corruption monitoring mechanisms by community members themselves, enabling communities to be self-reliant and create internal corruption immunity.

Legal Institutions

1) Reform judicial processes: Expedite corruption case consideration and investigation processes to be rapid, transparent, and efficient, reducing opportunities for distortion or benefit-seeking from delays.

2) Reduce discretionary gaps: Review and improve laws granting officials discretionary powers to reduce opportunities for improper benefit-seeking and establish clearer practice guidelines.

3) Increase transparency: Disclose information in judicial processes as much as possible to enable comprehensive citizen access to information and monitoring of official performance.

Family Institutions

1) Promote morality-focused upbringing: Develop and disseminate concrete approaches for raising children that emphasize moral cultivation, honesty, sufficiency, responsibility, and personal/public interest distinction.

2) Create good family role models: Campaign and promote parents or guardians to serve as good examples in leading honest, integral lives with zero tolerance for corruption, as they are the first and most important teachers in shaping children's consciousness.

Recommendations for Future Studies

1) In-depth institutional studies: Conduct additional in-depth qualitative research on each high-influence institution (particularly educational, professional, and religious institutions) to understand more complex mechanisms and sub-factors leading to corruption, including identifying best practices for preventing corruption within those institutions. In-depth studies will help design targeted and context-appropriate measures for each institution.

2) Comparative policy research: Study comparative approaches to preventing and suppressing institutional corruption in other countries with similar social and cultural contexts but successful in reducing corruption levels to learn lessons and adapt for application in Thailand.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
Executive Summary	ฉ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ป
สารบัญแผนภาพ	ผ
บทที่ 1 บทนำ	1 - 4
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	1
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ	1
1.4 ขอบเขตการศึกษา	2
1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5 - 100
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	5
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	27
2.3 กรอบแนวคิดการศึกษา	99
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา	101 - 111
3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	101
3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	110
บทที่ 4 ผลการศึกษา	113 - 148
4.1 ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ	113
4.2 การประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบัน ที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ	140
4.3 แนวทางและข้อเสนอแนะการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน	145

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	149 - 163
5.1 สรุปผลการศึกษา	149
5.2 การอภิปรายผลการศึกษา	155
5.3 ข้อเสนอแนะ	161
บรรณานุกรม	165 - 169
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก คำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช. ที่ 1/2567 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2567 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนิน โครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ เชิงสถาบัน	
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือ	
ภาคผนวก ค ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)	
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม	
ภาคผนวก จ ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย (Reliability)	
ภาคผนวก ฉ สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมิน สถานการณ์การดำเนินงาน	
ภาคผนวก ช Infographic ผลการศึกษา “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน”	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	ขั้นตอนการดำเนินงาน 2
ตารางที่ 2.1	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร ด้านสังคม (ครอบครัว) 35
ตารางที่ 2.2	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร ด้านสังคม (ชุมชน) 38
ตารางที่ 2.3	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรศาสนา 68
ตารางที่ 2.4	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรภาครัฐ 77
ตารางที่ 2.5	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร ภาคธุรกิจ 81
ตารางที่ 2.6	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร ด้านการศึกษา 84
ตารางที่ 2.7	สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร ด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม 93
ตารางที่ 2.8	เป้าหมายรวม 95
ตารางที่ 2.9	ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน (รายตัวชี้วัด) 95
ตารางที่ 3.1	ขนาดตัวอย่าง 103
ตารางที่ 3.2	ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) 105
ตารางที่ 3.3	ดัชนีวัดความสอดคล้องของโมเดล 109
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 114
ตารางที่ 4.2	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ 116
ตารางที่ 4.3	ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ 118
ตารางที่ 4.4	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ 120
ตารางที่ 4.5	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัด ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว 121
ตารางที่ 4.6	ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว 122
ตารางที่ 4.7	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัด ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน 123
ตารางที่ 4.8	ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน 124
ตารางที่ 4.9	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัด ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา 124

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.10 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา	125
ตารางที่ 4.11 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ	125
ตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ	126
ตารางที่ 4.13 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา	127
ตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา	127
ตารางที่ 4.15 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย	128
ตารางที่ 4.16 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย	129
ตารางที่ 4.17 ผลการตรวจสอบความตรงโมเดลการวัดของตัวแปร	132
ตารางที่ 4.18 การปรับโมเดลการวัดองค์ประกอบ	132
ตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : CR) และความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted : AVE)	133
ตารางที่ 4.20 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม	135
ตารางที่ 4.21 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล	137
ตารางที่ 4.22 ผลวิเคราะห์ค่าอำนาจหน้าที่องค์ประกอบของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้	139

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 2.1	22
โครงสร้างองค์กร ภารกิจ และสาระสำคัญตามกลยุทธ์ Three – Pronged Strategy ในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการกับปัญหาคอร์รัปชันของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption: ICAC)	
แผนภาพที่ 2.2	100
กรอบแนวคิดการศึกษา	
แผนภาพที่ 3.1	102
การคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรม G Power	
แผนภาพที่ 3.2	102
ตัวแปรในการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ	
แผนภาพที่ 4.1	122
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)	
แผนภาพที่ 4.2	123
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)	
แผนภาพที่ 4.3	125
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)	
แผนภาพที่ 4.4	126
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)	
แผนภาพที่ 4.5	127
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)	
แผนภาพที่ 4.6	128
โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)	
แผนภาพที่ 4.7	131
ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัด	
แผนภาพที่ 4.8	134
การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม	
แผนภาพที่ 4.9	136
การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล	

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศไทยของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนโดยทั่วไป ได้มีความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมาย การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตผ่านหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่องแจ้งเบาะแสการทุจริตในรูปแบบเครือข่ายชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต การส่งเสริมให้มีธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานแก่หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ผ่านกลไกของเครื่องมือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการดำเนินการอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แต่ผลที่ได้กลับไม่ได้ส่งผลทำให้ปัญหาการทุจริตภายในประเทศเบาบางลง ซึ่งสะท้อนได้จากสถิติในการรับเรื่องกล่าวหา ร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบยังมีอยู่ในระดับสูง ระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตยังอยู่ในระดับคงที่

ด้วยเหตุนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แม้จะมีหน่วยงานบูรณาการเข้าร่วมกิจกรรมในจำนวนมาก แต่ยังขาดบางหน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต ทำให้สถานการณ์การทุจริตในประเทศไทยยังคงระดับเท่าเดิม สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงประสงค์ที่จะดำเนินโครงการเพื่อศึกษาหาองค์ประกอบปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และนำปัจจัยที่ได้ไปสู่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่จะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 2) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 3) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
- 4) เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) สำนักงาน ป.ป.ช. ทราบถึงปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 2) สำนักงาน ป.ป.ช. ทราบสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 3) สำนักงาน ป.ป.ช. สามารถนำแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบันไปใช้ในการปฏิบัติงาน
- 4) โครงการ/กิจกรรมที่ได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขสามารถช่วยแก้ไขปัญหาการทุจริตให้มีสถานการณ์ที่ดีขึ้น

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน” มุ่งเน้นในการศึกษาและประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยในการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบในครั้งนี้ ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันอาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันกฎหมาย และจัดทำและเสนอแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

โดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภายในสำนักงาน ป.ป.ช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาครัฐ ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

1.4.2 ขอบเขตของการดำเนินงาน

- 1) ศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบในสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันอาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันกฎหมาย
- 2) กำหนดระเบียบวิธีการศึกษา ขอบเขตการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย และกรอบแนวคิดการศึกษา
- 3) จัดทำเครื่องมือเก็บข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
- 4) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา
- 5) จัดทำรายงานผลการศึกษา และเสนอแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษานี้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ 12 เดือน (ตุลาคม 2567 – กันยายน 2568) โดยมีแผนในการดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 1.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ไตรมาส 1			ไตรมาส 2			ไตรมาส 3			ไตรมาส 4		
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ	✓	✓	✓									
2. กำหนดระเบียบวิธีการศึกษา ขอบเขตการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย และกรอบแนวคิดการศึกษา	✓	✓	✓	✓								
3. จัดทำเครื่องมือเก็บข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ					✓	✓	✓	✓				

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ไตรมาส 1			ไตรมาส 2			ไตรมาส 3			ไตรมาส 4		
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
4. จัดเตรียม และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน <u>ประเด็น</u> การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Prevention)								✓	✓			
5. จัดเตรียม และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน <u>ประเด็น</u> การพัฒนาการศึกษาเพื่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Education)								✓	✓			
6. จัดเตรียม และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน <u>ประเด็น</u> กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Law and Enforcement)								✓	✓			
7. วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเพื่อจัดทำแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน									✓	✓		
8. จัดทำรายงานผลการศึกษา										✓	✓	
9. เผยแพร่รายงานผลการศึกษา											✓	✓

1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การทุจริตและประพฤติมิชอบ หมายถึง ความประพฤติไม่ดี ไม่ซื่อตรง โกง คดโกง ฉ้อโกง โดยใช้อุบายหรือเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ รวมถึงพฤติกรรมที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือให้กับพวกพ้อง ทั้งนี้ไม่ว่าประโยชน์นั้นจะเป็นตัวเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยพฤติกรรมดังกล่าวอาจผิดกฎหมายหรือไม่ผิดกฎหมาย แต่ขัดกับหลักจริยธรรม ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลส่งผลให้บุคคลมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว หมายถึง การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ปัจจัยสถาบันชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต และการตรวจสอบการทุจริตของชุมชน

ปัจจัยสถาบันการศึกษา หมายถึง การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม และพฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา

ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร และการบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย)

ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา หมายถึง พฤติกรรมของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน และการเผยแพร่ศาสนา

ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย หมายถึง กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ ระยะเวลาในการพิจารณาคดี และความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยจำแนกหัวข้อที่ได้ทำการศึกษา ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการทุจริต

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1.3 แนวคิด Three – Pronged Strategy

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทุจริต

2.2.2 ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

2.3 กรอบแนวคิดการศึกษา

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการทุจริต

1) ความหมายของการทุจริต

ความหมายของการทุจริตในส่วนนี้จะกล่าวถึงความหมายตามพจนานุกรม ความหมายในทางกฎหมาย และความหมายในงานทางด้านวิชาการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1) ความหมายตามพจนานุกรม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทุจริต” โดยหากเป็นคำนาม หมายถึง ความประพฤติชั่ว ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางวาจา เรียกว่า วาจาทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต หากเป็นคำกริยา หมายถึง โกง เช่น ทุจริตในการสอบ คดโกง ฉ้อโกง เช่น ทุจริตต่อหน้าที่ และหากเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง ไม่ซื่อตรง เช่น คนทุจริต เป็นต้น ส่วนคำที่ใกล้เคียงกันในภาษาไทย คือ คำว่า “ฉ้อราษฎร์บังหลวง” หมายถึง “การที่พนักงานเจ้าหน้าที่เก็บกินจากราษฎรแล้วไม่ส่งให้หลวงหรือเบียดบังเงินหลวง”

นอกจากนี้ ยังมีอีกคำที่บางครั้งใช้แทนกันหรือพ้องกันกับคำว่า “การทุจริต” คือ คำว่า “คอร์รัปชัน” (Corruption) ในภาษาอังกฤษ หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ และผิดกฎหมาย โดยบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่หรือเป็นผู้มีอำนาจ

1.2) ความหมายในทางกฎหมาย

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) นิยามคำว่า “โดยทุจริต” หมายถึง “เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น” โดยมีองค์ประกอบ คือ (1) มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์ ซึ่งหมายความว่าทั้งประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินและประโยชน์ที่ไม่ใช่ทรัพย์สิน (2) ต้องเป็นประโยชน์ที่ผู้แสวงหาไม่มีสิทธิจะได้รับตามกฎหมาย หากมีสิทธิได้รับ

ตามกฎหมายย่อมไม่ใช่ทุจริต และ (3) ต้องเป็นการแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น โดยอาจเป็นของตนเองหรือผู้อื่นเพียงผู้เดียว หรือเป็นของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน¹

พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

พ.ศ. 2551 มาตรา 3 นิยามคำว่า “ทุจริตในภาครัฐ” หมายถึง ทุจริตต่อหน้าที่หรือประพฤตินิষอบในภาครัฐ ส่วนคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามิได้ตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น รวมทั้งให้ความหมายของคำว่า “ประพฤตินิষอบ” หมายถึง ใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่อันเป็นการฝ่าฝืน กฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง หรือมติ คณะรัฐมนตรี ที่มุ่งหมายจะควบคุมดูแลการรับ การเก็บรักษา หรือการใช้จ่ายเงิน หรือทรัพย์สินของแผ่นดิน

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 3 นิยามคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง ทุจริตต่อหน้าที่ที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

พ.ศ. 2561 มาตรา 4 นิยามคำว่า “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายถึง “ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติใดๆ ในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามิได้ตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น”

1.3) ความหมายในงานทางด้านวิชาการ

ธานินทร์ กรัยวิเชียร² ได้ให้ความเห็นว่า “คอร์รัปชัน” น่าจะหมายถึง การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งมีความหมายกว้างกว่าคำว่า “การทุจริต” โดยคำว่า “คอร์รัปชัน” หมายถึง การเบียดบังหรือยกยอกทรัพย์สินของรัฐและของสาธารณะ โดยรวมถึงการกินสินบาทคาดสินบนและแสวงหาอำนาจโดยวิธีการอันผิดทำนองคลองธรรม ซึ่งอาจไม่ผิดต่อกฎหมายอาญา แต่ก็ถือว่าเป็นการคอร์รัปชันด้วย

ขวัญชัย สันตสว่าง³ ได้ให้คำจำกัดความว่า “คอร์รัปชัน” หมายถึง พฤติกรรมใด ๆ ซึ่งผิดแผกไปจากหน้าที่ที่เป็นทางการของผู้มีบทบาทต่อสาธารณะด้วยเหตุผลส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นเพื่อผลตอบแทนหรือสถานภาพ หรือพฤติกรรมใด ๆ ซึ่งใช้อิทธิพลไปในทางที่ขัดต่อกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับซึ่งได้กำหนดไว้โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

¹ พัชรพรรณ นุชประยูร. (2563). *โครงการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การทุจริตเชิงนโยบายเพื่อการออกแบบระบบและพัฒนากลไกการสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบายของไทย*. น.36.

² ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2510). *กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง*. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี. น.1.

³ ขวัญชัย สันตสว่าง. (2529). *ระบบคอร์รัปชันในประเทศไทย*. วารสารกฎหมายปกครอง ฉบับที่ 5. น.121.

อุดม รัฐอมฤต⁴ มีความเห็นว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือ “คอร์รัปชัน” เป็นเรื่องของการใช้อำนาจหรืออิทธิพลในตำแหน่งหน้าที่ราชการ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ญาติพี่น้อง พรรคพวก หรือเห็นแก่ความมั่งคั่งและสถานภาพที่จะได้รับ หรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือราชการ

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และนวนลน้อย ตรีนันท์⁵ ได้ให้ความหมายของ “คอร์รัปชัน” ว่า “การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือให้กับพรรคพวกโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ หรืออำนาจที่ได้รับมอบหมาย เป็นเครื่องมือ พฤติกรรมดังกล่าวอาจผิดกฎหมายหรือไม่ผิดกฎหมาย แต่ขัดกับหลักจริยธรรม หรือขัดกับ มาตรฐานความคาดหวังที่สาธารณชนมีต่อบุคคลสาธารณะ

วิทยากร เชียงกุล⁶ ได้กล่าวถึงความหมายของ “คอร์รัปชันทางการเมือง” หมายถึง การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในทางที่ผิดเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การคอร์รัปชันสามารถมีได้ไม่ว่าในรัฐบาล รูปแบบไหนก็ตาม และมีรูปแบบต่าง ๆ กันไป แต่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของระบบอุปถัมภ์ การติดสินบน กรรโชก ใช้อำนาจบาตรใหญ่ คดโกง ยักยอก และใช้ระบบเส้นสายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

สังคีต พิริยะรังสรรค์⁷ ให้ความหมายของ “การคอร์รัปชัน” ว่าหมายถึง กระบวนการ ที่บุคคลสาธารณะมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเอง ครอบครวั วงศาคณาญาติ พวกพ้องและคนใกล้ชิด โดย อาศัยตำแหน่งหน้าที่ กฎหมาย อำนาจที่ได้รับมอบหมาย สถานะในระบบราชการหรืออิทธิพลในทางส่วนตัวเป็น เครื่องมือ ไม่ว่าจะการกระทำความผิดกฎหมายหรือไม่ผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะการกระทำความผิดจะนำมาซึ่ง ผลประโยชน์ทางด้านเงินทองหรือสิ่งของตอบแทนหรือไม่ก็ตาม ถ้าหากการกระทำความผิดขัดกับหลักคุณธรรม และจริยธรรมของบุคคลสาธารณะที่จะต้องตัดสินใจปัญหาหรือการกำหนดนโยบายด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม ขัดกับมาตรฐานความคาดหวังของสาธารณชนที่มีต่อบุคคลสาธารณะ ขัดกับผลประโยชน์ของประชาชน จำนวนมาก และขัดกับหลักการแห่งการมีผลประโยชน์ทับซ้อนก็ถือเป็นการคอร์รัปชันทั้งสิ้น

มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ⁸ ให้ความหมายของคำว่า “การทุจริต” หมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ หรืออิทธิพลทางการเมืองในทางที่มิชอบ ไม่ว่าจะในลักษณะใด ๆ ในการแสวงหาประโยชน์ หรือเอื้อประโยชน์อันมิควรได้ เพื่อตนเองหรือพวกพ้อง ทั้งนี้ไม่ว่าประโยชน์นั้นจะเป็นตัวเงิน ทรัพย์สิน หรือ ประโยชน์อื่นใด และไม่ว่าการกระทำความผิดจะผิดกฎหมายหรือไม่ก็ตาม

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและ ประพฤติมิชอบ โดยเน้นการทุจริตและประพฤติมิชอบที่แตกต่างไปจากทฤษฎีเดิมที่เชื่อว่าการทุจริตและประพฤติ มิชอบเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่นักวิชาการที่เชื่อในทฤษฎีเชิงสถาบันเชื่อว่าการทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลแล้วยังเป็นเรื่องของสถาบันด้วย ดังนั้น คณะผู้วิจัยเลือกใช้ความหมายของ “การทุจริตและประพฤติมิชอบ” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ความประพฤติไม่ดี ไม่ซื่อตรง โกง คดโกง ฉ้อโกง โดยใช้อุบายหรือเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ รวมถึงพฤติกรรมที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน หรือให้กับพวกพ้อง ทั้งนี้ไม่ว่าประโยชน์นั้นจะเป็นตัวเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด โดยพฤติกรรมดังกล่าว

⁴ อุดม รัฐอมฤต. (2530). ปัญหาบางประการเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.7-9

⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และนวนลน้อย ตรีนันท์. (2546, ธันวาคม). คอร์รัปชัน ค่าเช่า และการพัฒนาเศรษฐกิจ. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. น.3

⁶ วิทยากร เชียงกุล (2549). แนวทางปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น. กรุงเทพฯ : สายธาร.

⁷ สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2549). ทฤษฎีคอร์รัปชัน. กรุงเทพฯ : ร่วมด้วยช่วยกัน. น.80

⁸ มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์ และคณะ. (2554). การศึกษาลักษณะ รูปแบบ และความเสี่ยงต่อการทุจริตในองค์กรสาธารณะนอกระบบราชการ. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ช. น.20

อาจผิดกฎหมายหรือไม่ผิดกฎหมาย แต่ขัดกับหลักจริยธรรม ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย

2) ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

2.1) สถาบันและสิ่งแวดล้อมสถาบัน

สถาบัน หมายถึง “กฎเกณฑ์ทางสังคม” (North, 1990)⁹ สถาบันเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศ คุณภาพของสถาบันจะส่งผลต่อผลการพัฒนาประเทศในระยะยาว สภาพแวดล้อมสถาบันที่ดีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่และความเจริญของสังคมโดยรวม สภาพแวดล้อมทางสถาบันที่เอื้ออำนวยทำให้เกิดความมั่นคง คาดการณ์ได้ และความปลอดภัยสำหรับธุรกิจและนักลงทุน โดยกำหนดกรอบกฎหมาย ระเบียบ และสิทธิในทรัพย์สินที่คุ้มครองทรัพย์สินส่วนบุคคล การบังคับใช้สัญญา และส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรม ปัจจัยเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการ นวัตกรรม และการลงทุน ซึ่งนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างงาน การลดการทุจริตอาจช่วยเพิ่มโอกาสในการเติบโตได้ก็ต่อเมื่อสถาบันเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่มีความเข้มแข็ง (Heckelman & Powel, 2010)¹⁰

สถาบันที่เข้มแข็งจะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรภายในเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างกลไกที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพสำหรับธุรกรรมทางการตลาดและการแข่งขันที่เป็นธรรม ระบบการเงินที่เชื่อถือได้ รวมทั้งระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้การสูญเสียและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม

สถาบันที่ดีจะส่งเสริมการพัฒนาสังคมโดยการสร้างหลักประกันการเข้าถึงบริการพื้นฐาน เช่น การศึกษา การดูแลสุขภาพ และโครงสร้างพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน สถาบันเหล่านี้จะสร้างความปลอดภัยทางสังคมและระเบียบข้อบังคับที่ปกป้องกลุ่มเปราะบางและส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งจะส่งเสริมความสามัคคีทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มคุณภาพชีวิตโดยรวม

สภาพแวดล้อมทางสถาบันที่แข็งแกร่งจะรักษาหลักนิติธรรม เพื่อให้แน่ใจว่ากฎหมายจะถูกบังคับใช้กับบุคคลและสถาบันทั้งหมดอย่างยุติธรรมและสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังช่วยจัดตั้งระบบตุลาการที่เป็นอิสระ บังคับใช้สัญญา และปกป้องสิทธิในทรัพย์สิน สิ่งเหล่านี้ส่งเสริมความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในระบบกฎหมาย เพิ่มความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่และลดการทุจริต การศึกษาความสำคัญของกรอบกฎหมายที่ดีและการบังคับใช้กฎหมายโดย Mauro (1995)¹¹ และ Kaufmann & Wei (1999)¹² สามารถสรุปได้ว่าหากสภาพแวดล้อมของสถาบันได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างถูกต้องโดยมีการบังคับใช้กฎหมายและความเป็นอิสระของระบบตุลาการในระดับที่ดี ก็ไม่จำเป็นต้องมีการกำกับดูแลสภาพแวดล้อมทางการตลาดมากเกินไปโดยรัฐบาล เพราะตามที่ Tanzi (1998)¹³ กล่าวว่า กฎระเบียบที่มากเกินไปจะเปิดช่องให้เกิดการทุจริตมากขึ้น

ตัวแปรสำคัญประการหนึ่งของสภาพแวดล้อมสถาบันที่ดี คือ ความมั่นคงของรัฐบาลและความรับผิดชอบต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง สถาบันที่เข้มแข็งมีส่วนสนับสนุนเสถียรภาพทางการเมืองโดยจัดให้มีกลไกสำหรับการแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยสันติวิธี รับรองการปกครองแบบประชาธิปไตย และปกป้องสิทธิมนุษยชน

⁹ North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.

¹⁰ Heckelman, J. C., & Powel, B. (2010). Corruption and the institutional environment for growth. *Comparative Economic Studies*, 52(3), 351–378.

¹¹ Mauro, P. (1995). *Corruption and growth*. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.

¹² Kaufmann, D., & Wei, S. J. (1999). Does grease payment speed up the wheels of commerce? Working Paper No. 2254. The World Bank.

¹³ Tanzi, V. (1998). *Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures*. Working Paper 98/63, Washington. International Monetary Fund.

สถาบันสร้างการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจ ส่งเสริมระบบการปกครองที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ความมั่นคงทางการเมืองมีความสำคัญต่อการดึงดูดการลงทุน รักษาความสามัคคีในสังคม และหลีกเลี่ยงการหยุดชะงักของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การที่รัฐบาลส่งมอบนโยบายที่สัญญาไว้ก่อนการเลือกตั้งและความรับผิดชอบต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นอาจได้รับอิทธิพลอย่างมากจากความเชื่อมโยงกับชุมชนธุรกิจ ซึ่งโดยปกติแล้วผลประโยชน์ของชุมชนเหล่านี้แตกต่างจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ รัฐบาลมีความเชื่อมโยงและได้รับอิทธิพลจากธุรกิจมากเท่าไร โอกาสของการทุจริตก็จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตเศรษฐกิจยุคเปลี่ยนผ่าน ความเชื่อมโยงระหว่างอุตสาหกรรมหลักและนักการเมืองยังคงมีอยู่จนถึงทุกวันนี้ (Ades & Di Tella, 1999)¹⁴ และสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นในเชิงลบ เช่น ในระดับของการทุจริต ความชอบธรรมของรัฐบาลและการบริหารสาธารณะยังคงดูเหมือนจะเป็นข้อกำหนดตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญ (Paulovics, 2011)¹⁵

2.2) องค์ประกอบของสถาบันทางสังคม

องค์ประกอบของสถาบันทางสังคม ประกอบด้วย

- 1) องค์ประกอบเชิงกำกับดูแลของสถาบัน ประกอบด้วย กฎระเบียบและกฎหมายที่ชี้นำการกระทำและมุมมองของบุคคลและองค์กรผ่านการบังคับใช้การลงโทษ
- 2) องค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมและการรับรู้ของสถาบัน ครอบคลุมถึงสัญลักษณ์ คำพูด เครื่องหมาย การเรียนรู้ การศึกษา และกฎวัฒนธรรม รวมถึงกรอบแนวคิดที่ช่วยชี้นำความเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดและกรอบที่พัฒนาความหมายขึ้นมา
- 3) องค์ประกอบเชิงบรรทัดฐานของสถาบัน มุ่งเน้นไปที่กฎเกณฑ์และมาตรฐานที่ชี้นำการกระทำของบุคคลและองค์กรที่มาจากข้อผูกพัน

2.3) ประเภทของสถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคม จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) สถาบันทางการ ปรากฏในรูปของกฎระเบียบและกฎหมาย คำตัดสินทางกฎหมาย และประเด็นทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างของสถาบันทางการ ได้แก่ หลักนิติธรรม คุณภาพของกฎระเบียบ ประสิทธิภาพของรัฐบาล เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความรับผิดชอบ ความมั่นคงทางการเมือง และการไม่มีความรุนแรง ซึ่งเป็นมาตรการของสถาบันทางการ

สถาบันทางการมีอิทธิพลอย่างมากต่อการทุจริต ภายใต้บริบทของธรรมาภิบาล สถาบันทางการมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลและองค์กรในสังคม สถาบันทางการช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีบทบาทในสังคม โดยเน้นกลไกทางกฎหมายที่ป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิดเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ระบบธรรมาภิบาลแห่งชาติที่ดีเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการต่อต้านการทุจริต ขณะที่ความอ่อนแอในระบบธรรมาภิบาลส่งเสริมการทุจริต สถาบันทางการไม่ได้เพียงแค่กำหนดข้อจำกัดสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต แต่ยังเพิ่มโอกาสในการตรวจจับ หลักฐานจากงานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างธรรมาภิบาลแห่งชาติกับระดับการทุจริต

¹⁴ Ades, A., & Di Tella, R. (1999). *Rents, competition, and corruption*. The American Economic Review, 89(4), 982–993.

¹⁵ Paulovics, A. (2011). *Guarantees of the legality of administration and administrative procedure in Hungary*. Danube: Law and Economics Review, (2), 43–53.

การพัฒนาระบบราชการ การปฏิบัติที่ทุจริต และทัศนคติของบุคคลถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่กว้างขึ้น ซึ่งรวมถึงสถาบันทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง

2) สถาบันไม่เป็นทางการเมือง รวมถึงหลักปฏิบัติและบรรทัดฐานทางพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมและอุดมการณ์ วัฒนธรรมระดับชาติมีอิทธิพลที่ชัดเจนต่อการทุจริต

สถาบันไม่เป็นทางการเมืองในมิติทางวัฒนธรรม ได้แก่ ระเบียบทางอำนาจ ปัจเจกนิยม สังคมนิยม การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน ความเป็นชาย ความเป็นหญิง การมุ่งเน้นระยะสั้นระยะยาว และการปล่อยตัว การยับยั้งชั่งใจ ล้วนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลและองค์กรต่อสถานการณ์ทางจริยธรรม บรรทัดฐานพฤติกรรม และการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมระดับชาติย่อมส่งผลต่อการทุจริตตามที่คาดการณ์ไว้

2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง

สถาบันทางการเมือง ประกอบด้วย สถาบันทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง มีบทบาทในการสร้างเสถียรภาพและให้ความหมายต่อพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล การพิจารณาองค์ประกอบของสถาบันทำให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมรวมถึงการทุจริต

ทั้งสถาบันทางการเมืองหรือค่านิยมทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายการเกิดขึ้นของการทุจริตในสังคมต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น สถาบันทางการเมืองทำหน้าที่จำกัดและกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมทางสังคมผ่านกลไกเชิงกำกับดูแล ดังนั้น สถาบันทางการเมืองจึงกำหนดกฎระเบียบและกฎหมาย ตรวจสอบการปฏิบัติตาม ลงโทษกิจกรรมบางอย่าง และลงโทษการปฏิบัติที่ทุจริต

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพในการกำกับดูแลของรัฐบาลกับระดับการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนที่ต่ำอาจช่วยลดการทุจริตในระดับสังคมได้ ในทางตรงกันข้าม หากขาดปัจจัยดังกล่าวอาจเพิ่มการทุจริตได้ ดังนั้น การผสมผสานระหว่างกฎระเบียบทางการเมืองและกฎระเบียบไม่เป็นทางการเมืองจึงอาจมีความสำคัญในการอธิบายระดับการทุจริตในสังคม (North, 1990; Li and Wu, 2010; Judge et al., 2008)

2.5) ทฤษฎีทุจริตและประพจน์มิชอบเชิงสถาบัน

ทฤษฎีการทุจริตและประพจน์มิชอบเชิงสถาบันเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายทุจริตและประพจน์มิชอบที่แตกต่างไปจากทฤษฎีเดิมที่เชื่อว่าการทุจริตและประพจน์มิชอบเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่นักวิชาการที่เชื่อในทฤษฎีเชิงสถาบันเชื่อว่า ทุจริตและประพจน์มิชอบนอกจากจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลแล้วยังเป็นเรื่องของสถาบันด้วย โดยให้ความหมายของสถาบันว่าหมายถึง กฎเกณฑ์ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ เช่น สังคมที่ยึดถือความซื่อสัตย์

วอร์เรน (Worren, 2004) อธิบายการทุจริตและประพจน์มิชอบในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมของบุคคล แต่ทุจริตและประพจน์มิชอบที่เกิดขึ้นมีผลจากคนบางกลุ่มสามารถเข้าถึงผลประโยชน์จากองค์กรด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมาย และคนบางกลุ่มที่ใช้วิธีการที่ถูกต้องถูกผลักออกจากการเข้าถึงผลประโยชน์ขององค์กรได้ ทุจริตและประพจน์มิชอบจึงเป็นตัวทำลายวัฒนธรรมความเป็นธรรมเท่าเทียมในสังคมประชาธิปไตย

ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางการเมืองสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกเมื่อเติบโตขึ้น บุคคลจะมีทัศนคติและพฤติกรรมอย่างไรขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูของครอบครัว รวมทั้งการลอกเลียนแบบสมาชิกคนอื่นในครอบครัว เช่นเดียวกับทัศนคติและพฤติกรรมการประพจน์มิชอบ

(Grotevant & Cooper, 1985)¹⁶ ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่ดีจะมีแรงกดดันต่อสมาชิกในครอบครัวให้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับการทุจริตและประพฤติมิชอบดีกว่าครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ดี (Breton-Miller & Miller, 2024)¹⁷

Litina & Varvarigos, (2023)¹⁸ ศึกษาอิทธิพลของความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในขณะที่การศึกษาที่ผ่านมาความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งในครอบครัวมีผลทั้งในการเพิ่มการประพฤติผิดและประพฤติมิชอบ (Marè et al., 2016) และลดการประพฤติผิดและประพฤติมิชอบ (Ljunge, 2015) การศึกษาของ Litina & Varvarigos พบว่าความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งในครอบครัวส่งผลให้การทุจริตและประพฤติมิชอบลดลง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อความสำคัญของการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เข้มแข็งเพิ่มขึ้น แรงจูงใจในการทุจริตก็ลดลงเนื่องจากความกลัวจากการสูญเสียความสัมพันธ์จากบุคคลอื่นในครอบครัว

ศาสนา

การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตและประพฤติมิชอบ มีการศึกษาพบว่าจริยธรรมของบุคคลมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Luo, 2006; Marquette, 2012)¹⁹ ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างจริยธรรมและทัศนคติของบุคคล (Shadabi, 2013)²⁰ ศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของบุคคล แต่อิทธิพลของศาสนามีความแตกต่างกันระหว่างบุคคลเนื่องจากแต่ละบุคคลมีความยึดมั่นในข้อบัญญัติทางศาสนาที่แตกต่างกัน มีการศึกษาอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบพบข้อสรุปที่แตกต่างกันออกไป เช่น ศาสนาที่มีลำดับชั้นระหว่างคนส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของการทุจริตและประพฤติมิชอบ และศาสนาส่งผลต่อการลดการทุจริตและประพฤติมิชอบ เช่น ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ที่ยึดถือความเสมอภาคของปัจเจกบุคคล ลดการพึ่งพิงรัฐ ให้ความสำคัญกับระบบตลาด

การศึกษา

Maria (2021)²¹ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศกลุ่ม G20 ผลการศึกษาพบว่า

1) อัตราการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่มีอิทธิพลต่อระดับการทุจริตอย่างมีนัยสำคัญสำหรับประเทศสมาชิก G20 ประเทศสมาชิกที่พัฒนาแล้ว และประเทศสมาชิกที่กำลังพัฒนา

2) อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษามีความอิทธิพลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศสมาชิก G20 ทั้งหมด ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้ว

¹⁶ Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Development*, 56 (2), 415–428.

¹⁷ Le Breton-Miller, I., & Miller, D. (2024). A multi-level model of family enterprise corruption. *Journal of Family Business Strategy*, 100620.

¹⁸ Litina, A., & Varvarigos, D. (2023). Family ties and corruption. *The BE Journal of Theoretical Economics*, 23(1), 195–222.

¹⁹ Luo, Y. (2006). Political behavior, social responsibility, and perceived corruption: A structuration perspective. *Journal of international business studies*, 37, 747–766.

²⁰ Shadabi, L. (2013). The impact of religion on corruption. *The Journal of Business Inquiry*, 12(1), 102–117.

²¹ Maria, N. S., Susilowati, I., Fathoni, S., & Mafruhah, I. (2021). The effect of education and macroeconomic variables on corruption index in G20 member countries. *Economies*, 9 (1), 23.

3) การลงทะเบียนเรียนในระดับอุดมศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการทุจริตและประพฤตินิชอบในทุกประเทศสมาชิกและประเทศกำลังพัฒนา แต่มีอิทธิพลเชิงบวกในประเทศพัฒนาแล้ว

4) GDP มีอิทธิพลเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการทุจริตและประพฤตินิชอบในประเทศพัฒนาแล้ว แต่มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญในประเทศกำลังพัฒนา

5) ดัชนีประสิทธิผลของรัฐบาลมีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการทุจริตและประพฤตินิชอบของประเทศ สมาชิก G20 ทั้งหมด ประเทศกำลังพัฒนา และประเทศพัฒนาแล้ว

6) อัตราเงินเฟ้อและการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลเชิงบวกต่อระดับการทุจริตและประพฤตินิชอบเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น

Truex (2011)²² ศึกษาบรรทัดฐานการทุจริตและประพฤตินิชอบของประชาชนในประเทศเนปาล ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยกำหนดบรรทัดฐานหลักของสังคม โดยผู้มีการศึกษาสูงกว่ามีทัศนคติที่ยอมรับบรรทัดฐานการทุจริตและประพฤตินิชอบน้อยกว่าผู้มีการศึกษาน้อยกว่า

การปรับปรุงการเข้าถึงการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาจะช่วยลดการมีอยู่ของบรรทัดฐานการทุจริตและทำให้อัตราการทุจริตด้วย อัตราการเข้าเรียนในการศึกษาระดับอุดมศึกษาและ GDP ของประเทศ ส่งผลต่อวัฒนธรรมของคนในสังคมและส่งผลต่อการทุจริตและประพฤตินิชอบในทางอ้อม (Hofstede, 1984)²³ เมื่อจำนวนคนเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น การทุจริตและประพฤตินิชอบที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศก็ลดลง เช่นเดียวกับการศึกษาวิจัยอื่น ๆ ยิ่งประเทศใดมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวสูงขึ้น การทุจริตและประพฤตินิชอบก็จะลดน้อยลงตามไปด้วย (Cheung & Chan, 2008)²⁴

2.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1) ความหมายการมีส่วนร่วม

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีการทำวิจัย แต่งตำราเกี่ยวกับเรื่องนี้มานาน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

Arnstien (1969)²⁵ การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผลการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้ จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Berkley (1975)²⁶ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

William Erwin (1976)²⁷ การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

²² Truex, R. (2011). *Corruption, attitudes, and education: Survey evidence from Nepal*. World Development, 39(7), 1133-1142.

²³ Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (Vol. 5). sage.

²⁴ Cheung, H. Y., & Chan, A. W. (2008). *Corruption across countries: Impacts from education and cultural dimensions*. The social science journal, 45(2), 223-239.

²⁵ Arnstien, S.R. (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Institute of Planners. 35(4): 216-224.

²⁶ G.E. Berkley. (1975). *The Craft of Public Administration*. Boston: Allyn and Bacon.

²⁷ William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. Rural Development. 4(1): 111-124.

Cohen & Uphoff (1981)²⁸ การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

พระพรหม (2544)²⁹ การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาความต้องการร่วมกัน ในการตัดสินใจร่วมกัน วางแผนดำเนินงาน หรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดี ผลเสีย จนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550)³⁰ การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิกไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกัน นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

สัญญา เคนาภูมิ (2551)³¹ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามโครงการ ร่วมติดตามประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะต้องมาจากความสมัครใจ พึงพอใจ และได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนโดยส่วนรวมร่วมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553)³² การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

2) กระบวนการมีส่วนร่วม

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว จะต้องนึกถึงกระบวนการที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพราะอย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องได้รับรู้ขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นตอนในการประเมินผลงาน เพื่อให้รับรู้ถึงความเป็นไปในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการที่ได้ทำการวิจัย ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตามประเด็นสำคัญต่าง ๆ เช่น

ถวิลวดี บุรีกุล (2543)³³ ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่นำมาประมวลเป็นระดับไว้ได้อย่างน่าสนใจ โดยถวิลวดี ได้ทำวิจัยเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และได้ข้อสรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วมควรมีลำดับขั้นประกอบไปด้วย การให้ข้อมูล การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือ

²⁸ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation*: Rural Development Committee Center for international Studies. New York: Cornell University Press.

²⁹ พระพรหม. (2544). *ศรัทธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

³⁰ ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนลุ่มแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

³¹ สัญญา เคนาภูมิ. (2551). *ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

³² เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.

³³ ถวิลวดี บุรีกุล. (2543). *แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย*. จดหมายข่าวสถาบันพระปกเกล้า. 2(8): 4-6.

การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเป็นการเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารกันเข้าใจตรงกันแล้ว จึงเป็นการร่วมทำ และในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544)³⁴ ได้นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

ประพันธ์ สร้อยเพชร (2547)³⁵ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การค้นหาปัญหาและสาเหตุ 2) การวางแผนดำเนินกิจกรรม 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน 4) การติดตามและประเมินผล ในขณะเดียวกันสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2548) ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความสลับซับซ้อน ได้แก่ 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ ส่วน **อคิน รพีพัฒน์ (2547)**³⁶ ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนาจากแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ทรรศนะไว้ในเบื้องต้นดังที่กล่าวมามีความหลากหลายประเด็น แต่อย่างไรก็ตาม หากนำมาประมวลให้เป็นลักษณะที่เป็นระบบตามแนวคิดของ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980) จะเห็นว่า มีความเป็นระบบในเรื่องของประเด็นสำคัญ โดยเขาได้มีการนำเอากระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนก รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

³⁴ อภิญญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

³⁵ ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

³⁶ อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข.

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

3) ประเภทการมีส่วนร่วม

เจลิยว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ (2545)³⁷ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐโดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จักร พิสุทธิ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

³⁷ เจลิยว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ. (2545). *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง*.

จินตนา สัจจนันท์ (2549)³⁸ ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ เริ่มตั้งแต่ร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ และร่วมประเมินผลโครงการ

2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น การเข้าเป็นสมาชิก หรือการร่วมเสียสละแรงงาน

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2546)³⁹ ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ

2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553)⁴⁰ ได้กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมโดยสามารถจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรค ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่าเป็นการร่วมอย่างเป็นทางการและมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่งแต่งตั้ง หนังสือเชิญประชุม บันทึกการประชุม เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้ร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหาร แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์แรงงาน เข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

³⁸ จินตนา สัจจนันท์. (2549). การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลัง. ประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน.

³⁹ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.

⁴⁰ เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

4) ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วม พิจารณาได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าสนใจศึกษาในประเด็นใด เช่น การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การวางแผน และร่วมตรวจสอบในลักษณะองค์กรชุมชน ฯลฯ และการเน้นการศึกษาในลักษณะของการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานในทางนโยบายและในทางปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชุมชน ดังนั้นนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมจะมีลักษณะมากน้อยเพียงใดให้พิจารณาว่าผู้นำเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตยว่า มีสูงหรือต่ำ โดย Ornstein ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมเต็มหรือไม่มีส่วนร่วม 2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีหรือร่วมเพียงบางส่วน 3) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ มีอำนาจและบทบาทมาก สอดคล้องกับ แนวคิดของ Campbell & Ramseyer (อ้างใน จิราภรณ์ ศรีคำ, 2547) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะที่ไม่มีส่วนร่วมเลย 2) ลักษณะที่มีส่วนร่วมน้อย 3) ลักษณะที่มีส่วนร่วมปานกลาง 4) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมาก 5) ลักษณะที่มีส่วนร่วมมากที่สุด

Huntington & Nelson (1975)⁴¹ เห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจาก กิจกรรม และการบริหาร ซึ่งจะต้องมีการศึกษาควบคู่กันไปในระดับกิจกรรมนั้น จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้น จะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรม โดย Huntington & Nelson ได้มีหลักในการพิจารณาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังมีรายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรม ลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทนี้ให้ดูจากกิจกรรมที่เข้าร่วม เช่น ด้านการเมือง อาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้น ว่าสามารถกระทำได้เพียงใด

2) ระดับการบริหาร โครงสร้างขององค์กรหนึ่งจะต้องมีสายการบังคับบัญชา ดังนั้นการมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้จาก

- ในแนวราบ ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่ง ดังนั้น การมีส่วนร่วมในแนวราบจึงเป็นไปอย่างหลวม ๆ ไม่จริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีสถานะหรือตำแหน่งเท่ากัน

- ในแนวดิ่ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชา เช่น มีหัวหน้าลูกน้อง มีฝ่าย แผนกต่าง ๆ ลดหลั่นกันไป เป็นต้น การทำงานจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา

- การมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวดิ่งนั้น ในบางครั้งจะต้องทำงานร่วมกัน ผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่น จึงต้องแสดงบทบาทตาสถานภาพของแนวราบและแนวดิ่ง

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551)⁴² ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ในเอกสารประกอบการสอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท โดยได้ข้อสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

⁴¹ Huntington, S. & Nelson, S. (1975). *No easy choice: political participation in developing countries*. New York: Harvard University Press.

⁴² ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคมศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจการประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกบุคคลหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์การตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

5) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

Koufman (1949)⁴³ ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขณะที่ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และมีความสอดคล้องกับ สุธี วรประดิษฐ์ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้นำเสนอปัจจัยที่มีส่วนในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยได้สรุปแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และ

⁴³ Koufman, F. (1949). H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities. Agricultural Experiment Station Bulletins. 4(2): 5-50.

แหล่งที่มาของข่าวสาร แต่ไม่สอดคล้องกับ Leader ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตนสอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อตนเองได้มีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี ขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะอำนวย ขึ้นอยู่กับความสามารถ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่ นอกจากนี้บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนกระตุ้นยั่วยุและจูงใจให้เกิดขึ้น

6) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

6.1) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ

สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญตลอดมา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนชาวไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยรวมทั้งการทุจริต ได้แก่ สิทธิเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์การ ชุมชน หรือหมู่คณะอื่น⁴⁴ สิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันที่จะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน⁴⁵ สิทธิของประชาชนและชุมชนในการติดตามและเร่งรัดให้ภาครัฐดำเนินการตามหน้าที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยตรง รวมทั้งการฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้น⁴⁶ ทั้งได้บัญญัติถึงหน้าที่ของรัฐเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิของประชาชนในการตรวจสอบการทุจริต โดยรัฐจะต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้งกำหนดให้มีการสร้างกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกัน เพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ⁴⁷

กัญจิรา และพระมหาอรุณ (2565)⁴⁸ หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีการกำหนดนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ ในการหยุดยั้งการทุจริตอย่างจริงจังและเร่งด่วน เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการสร้างจิตสำนึกในการทำความดี ไม่สนับสนุนการทุจริต ส่งเสริมให้ช่วยกันตรวจสอบการทุจริต และปรับทัศนคติ ค่านิยม ให้มีการตื่นตัวต่อผู้ที่กระทำการทุจริต พัฒนาระบบการทำงานให้มีความโปร่งใส และเป็นที่น่าเชื่อถือของประชาชน ทั้งในที่ประชุม World Conference on Governance มีความเห็นร่วมกันว่า การแก้ไขปัญหาการทุจริต ต้องกระทำอย่างจริงจังโดยยึดหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี เช่น การมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคม การทำให้การบริหารงานในทุกองค์กรมีความโปร่งใส ผู้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ยึดหลักนิติธรรม มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการ

⁴⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 95

⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 (3)

⁴⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 51

⁴⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 63

⁴⁸ กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ และพระมหาอรุณ ปญญารุโณ. (2565). *วิธีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในหน่วยงานของรัฐ*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย.

ปฏิบัติงานสอดคล้องกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนไว้ 5 ยุทธศาสตร์

6.2) การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน

สกลเกียรติ ศานตินิรันดร์ (2560)⁴⁹ การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนไทยมีลักษณะเป็นการป้องกันการทุจริตมากกว่าการปราบปรามการทุจริต โดยมีรูปแบบในการมีส่วนร่วมด้วยกันหลายลักษณะทั้งการมีส่วนร่วมในการณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการทุจริต การมีส่วนร่วมโดยการมีมาตรการป้องกันการทุจริตในองค์กร การมีส่วนร่วมในการชี้เบาะแสการทุจริต การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบโครงการภาครัฐ การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นคณะกรรมการความร่วมมือภาครัฐและภาคเอกชนและการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดกฎหมายหรือมาตรการในการป้องกันการทุจริต อีกทั้งได้พบปัญหาบางประการเกี่ยวกับความชัดเจนของกฎหมายที่อาจส่งผลให้ไม่สามารถเกิดการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการสนับสนุนงบประมาณให้กับภาคเอกชน การรับฟังความเห็นหรือข้อเสนอแนะของคณะกรรมการร่วมภาครัฐและภาคเอกชน การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสการทุจริต และการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของนโยบายหรือแนวทางป้องกันการทุจริตของผู้ประกอบการในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ

6.3) การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

อารีย์ อึ้งจะนิล (2560)⁵⁰ แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยบทบาทของภาคประชาชน ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้พื้นฐานความเข้าใจว่าคนไทยทุกคนต้องมีส่วนรับผิดชอบดูแลอนาคตและความอยู่รอดของชาติไทย ในการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐ ในฐานะประชาชนภาคประชาชนจึงมีหลักการทำงาน ดังนี้

1. ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะอาสาเข้ามาทำงานเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองจริง ๆ คือต้องการมีความเป็นผู้มีจิตอาสา มีความเสียสละ อดทน กล้าหาญ ซื่อสัตย์ สุจริต มีความโปร่งใสไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ให้แก่พวกพ้อง
2. ต้องติดตามข่าวสารทางปัญญาให้กับตัวเอง คือต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช. ของภาคประชาชน และต้องแสวงหาความรู้ให้เท่าทันเทคนิคการโกง การทุจริตด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักในการทำงานให้ถูกต้องและเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม
3. ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนด้วยตนเอง การติดตามข่าวสารทางปัญญาให้กับประชาชนโดยการให้ความรู้หรือการเสนอแนะช่องทางในการตรวจสอบความโปร่งใสของการทำงานของภาครัฐ การสร้างทัศนคติที่ถูกต้อง และการชี้ให้เห็นอันตรายของการทุจริตคอร์รัปชัน
4. การเฝ้าระวังพื้นที่ที่เห็นว่าสุ่มเสี่ยงต่อการแสวงหาผลประโยชน์ การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครแจ้งข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชอบมาพากลต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติได้ทันการ
5. ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรณรงค์ต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่องในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และในทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาทุกระดับเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงภัยร้ายของการทุจริตคอร์รัปชัน

⁴⁹ สกลเกียรติ ศานตินิรันดร์. (2560). บทบาทและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁰ อารีย์ อึ้งจะนิล (2560). การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยบทบาทของภาคประชาชน.

6. ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งทุกระดับไม่ว่าในระดับชาติหรือในระดับท้องถิ่นเพื่อการคัดกรองคนดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมเข้ามาบริหารประเทศ ป้องกันคนไม่ดีไม่ให้เข้ามาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ให้ส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้

7. ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นการปกครองที่ใกล้ชิดตัวของพี่น้องประชาชนมากที่สุดโดยการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายการบริการสาธารณะให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบความโปร่งใสของการจัดซื้อจัดจ้าง ให้ประชาชนประเมินการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตน เป็นต้น

8. จัดให้มีการแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นและรับฟังข้อเสนอแนะของสาธารณชนเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงการทำงานของ ป.ป.ช. ภาคประชาชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

9. จัดให้มีกิจกรรมเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณยกย่องให้กำลังใจและช่วยกันรณรงค์ปกป้องคนที่ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

10. หามาตรการรองรับการทำงานและคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ ป.ป.ช. ภาคประชาชน และเครือข่าย

11. ให้มีการประชาสัมพันธ์ผลงานของ ป.ป.ช.ภาคประชาชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนได้ทราบและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบกับ ป.ป.ช.ภาคประชาชนกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะยังเป็นประโยชน์ในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติ

2.1.3 แนวคิด Three – Pronged Strategy

แนวคิดในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันตามแบบฉบับของฮ่องกง (Hong Kong's anti-corruption model) ⁵¹ มีแนวคิดในการปฏิบัติงานหลักภายใต้กลยุทธ์หอก 3 แฉก (Three - Pronged Strategy) (Hsieh, 2017; Quah, 2011; Gorta, 2006) ได้แก่ หอกด้านการบังคับใช้กฎหมาย (Law enforcement) หอกด้านการป้องกันคอร์รัปชัน (Prevention) และหอกด้านการให้การศึกษา (Education) ซึ่งแนวคิดในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption: ICAC) ภายใต้กลยุทธ์หอก 3 แฉกของฮ่องกง ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นต้นแบบในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (Heilbrunn, 2006; Quah, 2007) ซึ่งมีหน่วยงานด้านการป้องกันและปราบปรามปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในหลายประเทศได้นำไปใช้เป็นต้นแบบแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเหมือนอย่างฮ่องกง (Quah, 2010 & 2011; Gorta, 2006) โดยสาระสำคัญของกลยุทธ์หอก 3 แฉก (Three-Pronged Strategy) นี้ ประกอบด้วย การออกแบบโครงสร้างองค์กรหรือโครงสร้างในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption) ออกเป็น 3 แฉก ได้แก่ แผนกปฏิบัติการ (Operation Department) แผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) และแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) โดยบทบาทและภารกิจหลักของฝ่ายงานทั้ง 3 แผนกนี้เปรียบเสมือนหอก ในการ

⁵¹ อ้างถึงใน สุริยานนท์ พลสม. (2560a). บทบาทของหน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านการป้องกันปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในประเทศสิงคโปร์ ฮ่องกง และเกาหลีใต้. เอกสารประกอบการศึกษาเพื่อพัฒนาการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประจำปี 2560. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. น. 13 - 23.

จัดการกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันฮ่องกง ซึ่งทั้ง 3 ฝ่ายงาน จะมีอำนาจหน้าที่และภารกิจในการทำงานที่ต่างกัน (Independent Commission Against Corruption, 2017 & 2016; Hsieh, 2017; Government of Hong Kong, 2016) โดยแผนกปฏิบัติการ (Operation Department) มีภารกิจหลักในการบังคับใช้กฎหมาย การสืบสวน การทุจริตต่าง ๆ ส่วนแผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) มีหน้าที่หลักในการป้องกัน ยับยั้ง และลดโอกาสในการเกิดคอร์รัปชันในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐให้น้อยที่สุดและให้คำปรึกษาด้านการป้องกันคอร์รัปชันในการปฏิบัติงานแก่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สำหรับแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) มีหน้าที่ให้ความรู้ การศึกษาและปลูกฝังแนวคิด และวัฒนธรรมในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อสร้างสังคมที่ใสสะอาดและสร้างระบบควบคุมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการในการต่อต้านและปฏิเสธการคอร์รัปชันในทุกรูปแบบ รายละเอียดดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 โครงสร้างองค์กร ภารกิจ และสาระสำคัญตามกลยุทธ์ Three – Pronged Strategy ในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการกับปัญหาการคอร์รัปชันของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption: ICAC)

ปรับปรุงจาก: Independent Commission Against Corruption (2017a & 2016) และ Hsieh (2017)

จากแผนภาพที่ 2.1 แสดงให้เห็นได้ว่า แนวคิดในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามปัญหาทุจริตคอร์รัปชันตามกลยุทธ์หอก 3 แฉก ของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption) ของฮ่องกง มีโครงสร้างการทำงานที่ไม่ซับซ้อน มีการแบ่งแผนกการทำงานออกเป็น 3 ฝ่ายอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม สำหรับอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption) จะดำเนินงานภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจแก่คณะกรรมการฯ (ICAC) จำนวน 3 ฉบับ (Independent Commission Against Corruption, 2017b; Hong Kong e-Legislation, 2017 & 2016 & 2008; Government of Hong Kong, 2016) ได้แก่

1) กฎหมายคณะกรรมการอิสระต่อต้านคอร์รัปชัน (The Independent Commission Against Corruption Ordinance) กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายหลักที่ให้อำนาจแก่คณะกรรมการในการปฏิบัติงานเพื่อจัดการกับปัญหาคอร์รัปชันในด้านต่าง ๆ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ได้รับรองทั้งอำนาจในการจับกุม กักขัง และจำคุกแก่ผู้กระทำการทุจริต อำนาจในการค้นหาและยึดทรัพย์สิน รวมถึงอำนาจอื่น ๆ ในการจัดการกับปัญหาคอร์รัปชัน ที่ได้รับการเปิดเผยและยืนยันระหว่างกระบวนการสืบสวนว่ามีการทุจริตเกิดขึ้นจริง ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจแก่พนักงานในฐานะตัวแทนของคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) ในการจับกุมผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่ต้องมีการแจ้งเตือนล่วงหน้าได้ด้วย หากมีเหตุผลเพียงพอว่าผู้ต้องสงสัยนั้นกระทำความผิดจริงตามกฎหมายป้องกันการให้สินบน (POBO) และกฎหมายการทุจริตและการกระทำความผิดในการเลือกตั้ง (Hong Kong e-Legislation, 2008)

2) กฎหมายการทุจริตและการกระทำความผิดในการเลือกตั้ง (Elections (Corrupt and Illegal Conduct) Ordinance) กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ ได้มอบอำนาจหน้าที่ให้กับคณะกรรมการฯ ในการดำเนินงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในการเลือกตั้งโดยเฉพาะ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมหรือเป็นผู้กระทำการทุจริตก่อน ระหว่าง หรือหลังการเลือกตั้งประเภทต่าง ๆ คณะกรรมการล้วนมีอำนาจหน้าที่ในการจับกุมและสืบสวนการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเหล่านี้ เช่น การเลี้ยอาหาร เครื่องดื่ม การให้สิ่งของจรรยาบรรณ หรือสิ่งของที่มีมูลค่า การจ่ายเงิน หรือให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมถึงการออกแถลงการณ์หรือให้ข้อมูลที่ผิดพลาดเกี่ยวกับตัวผู้สมัครลงเลือกตั้งไม่ว่าจากตัวผู้ลงสมัครเอง คู่แข่ง หรือประชาชนที่ให้ข้อมูลที่ผิดเพี้ยนเกี่ยวกับตัวผู้สมัครคนใดคนหนึ่งเพื่อหาเสียงหรือทำให้ผู้สมัครคนอื่นเสียหาย ล้วนถือเป็นความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ (Hong Kong e-Legislation, 2016) ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวครอบคลุมการเลือกตั้งในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้บริหารสูงสุดของฮ่องกง (Chief Executive) สภานิติบัญญัติ (Legislative Council) สภาเขต (District Council) การเลือกตั้งประธาน รองประธาน และสมาชิกฝ่ายบริหารของคณะกรรมการชุมชนชนบท และการเลือกตั้งตัวแทนหมู่บ้าน (Village Representatives) เป็นต้น

3) กฎหมายป้องกันการให้สินบน (Prevention of Bribery Ordinance: POBO) ให้อำนาจแก่คณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) ในการจับกุม สืบสวน รวมถึงการยึดทรัพย์สินกรณีความผิดที่เกิดจากการให้สินบน (Bribery) ประเภทต่าง ๆ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ครอบคลุมความผิดฐานให้สินบนที่เกิดขึ้นทั้งในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนด้วย (Hong Kong e-Legislation, 2017) โดยความผิดจากการให้สินบนแต่ละประเภทจะแตกต่างกันไป เช่น การครอบครองทรัพย์สินโดยมิชอบและปราศจากการอธิบายหรือเปิดเผยแหล่งที่มาของทรัพย์สินมีโทษจำคุก 10 ปี ปรับ 1,000,000 ดอลลาร์ฮ่องกง ความผิดฐานให้สินบนเพื่อจะได้รับสิทธิพิเศษหรือความช่วยเหลือเกี่ยวข้องกับการทำสัญญาและการประมูลงานต่าง ๆ มีโทษจำคุก 10 ปี ปรับ 500,000 ดอลลาร์ฮ่องกง เป็นต้น ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการให้สินบนในรูปแบบใดก็ตามที่เป็นความผิดซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้จะถูกปรับขั้นต่ำอยู่ที่ 500,000 ดอลลาร์ฮ่องกง จำคุก 3 ปี ในกรณีสารภาพผิด หรือจำคุก 7-10 ปี ในกรณีพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด

โครงสร้างการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน ทั้ง 3 แผนก (Structure of Independent Commission Against Corruption Under The Three - Pronged Strategy) อย่างที่ได้นำเสนอไปในข้างต้นว่าแนวคิดในการจัดการกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันของเขตปกครองพิเศษฮ่องกงนั้น ถูกขับเคลื่อนโดยสำนักงานคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (ICAC) ภายใต้กลยุทธ์หอก 3 แฉก (Three - Pronged Strategy) โดยคำนึงถึงความเรียบง่ายในการปฏิบัติงาน (Operation) ภายใต้กระบวนการดำเนินงานและโครงสร้างองค์กรที่ไม่ซับซ้อน การยับยั้ง (Deterrence) และป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมหรือลดโอกาสของการเกิดคอร์รัปชันให้น้อยที่สุดทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) ที่เข้มงวด เพื่อสืบสวนและดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดอย่างจริงจัง ตลอดจนยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังแนวคิดและองค์ความรู้ หรือให้การศึกษาด้านการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อสร้างวัฒนธรรมต่อต้านและปฏิเสธการคอร์รัปชัน ให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างยั่งยืนด้วย (Hsieh, 2017; Independent Commission Against Corruption, 2017a; Government of Hong Kong, 2016; Quah, 2011) ซึ่งในหัวข้อที่ผ่านมาได้นำเสนอไปแล้วว่าองค์ประกอบที่เป็น “กลไก (mechanism)” ในการขับเคลื่อนกลยุทธ์หอก 3 แฉกของคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (ICAC) ของฮ่องกงนั้น อยู่ที่โครงสร้างในการปฏิบัติงานขององค์กรต่าง ๆ 3 แผนก ที่อยู่ในสังกัดของคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) ได้แก่ แผนกปฏิบัติการ (Operation Department) แผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) และแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) ดังนั้น ในส่วนนี้จะนำเสนอบทบาทสำคัญอำนาจหน้าที่ และโครงสร้างในการปฏิบัติงานของแผนกต่าง ๆ ทั้ง 3 แผนก ดังต่อไปนี้

1) แผนกปฏิบัติการ (Operations Department)

แผนกปฏิบัติการ (Operations Department) ถือเป็นฝ่ายงานที่มีความสำคัญในการปฏิบัติงาน เนื่องจากเป็นแผนกที่มีหน้าที่สำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) และการใช้อำนาจสืบสวน (investigation) กรณีเกิดความผิดฐานทุจริตคอร์รัปชัน ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว แผนกปฏิบัติการ (Operations Department) นี้ จะมีบทบาทสำคัญและอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย 3 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (The Independent Commission Against Corruption Ordinance) กฎหมายป้องกันการให้สินบน (The Prevention of Bribery Ordinance) และกฎหมายการทุจริตหรือการประพฤติมิชอบในการเลือกตั้ง (Elections (Corrupt and Illegal Conduct) Ordinance) ซึ่งแผนกปฏิบัติการ (Operations Department) นี้ ถือเป็นแผนกงานที่นำกฎหมายทั้ง 3 ฉบับนี้ไปบังคับใช้อย่างจริงจัง ซึ่งเราสามารถสรุปอำนาจหน้าที่และบทบาทสำคัญของแผนกปฏิบัติการได้เป็น 4 ด้าน (Independent Commission Against Corruption, 2016) ได้แก่

(1) อำนาจหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียน ข้อกล่าวหา และพิจารณาข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน

(2) อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนตามข้อกล่าวหา หรือสืบสวนกรณีสงสัยว่าจะมีการทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นตามกฎหมายคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (The Independent Commission Against Corruption Ordinance) กฎหมายป้องกันการให้สินบน (The Prevention of Bribery Ordinance) และกฎหมายการทุจริตหรือการประพฤติมิชอบในการเลือกตั้ง (Elections (Corrupt and Illegal Conduct) Ordinance)

(3) อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนความผิดตามข้อกล่าวหาขู่กรรโชกทรัพย์ (blackmail) ที่เกิดจากการกระทำความผิดของข้าราชการ

(4) อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของพนักงานที่มีความเชื่อมโยงกับการทุจริตคอร์รัปชัน และจัดทำรายงานเหล่านี้เสนอต่อผู้บริหารสูงสุดของฮ่องกง (Chief Executive)

2) แผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department)

แนวคิดในการดำเนินงานของแผนกป้องกันคอร์รัปชันนั้น อยู่ภายใต้ความเชื่อที่ว่ากันไว้ดีกว่าแก้ (Prevention is Better than Cure) (Independent Commission Against Corruption, 2017d) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้ถูกพัฒนามาเป็นกลยุทธ์หลักในการปฏิบัติงานของแผนกป้องกันคอร์รัปชัน โดยการประยุกต์ใช้วิธีการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันการคอร์รัปชันเชิงรุก (Proactive Approach) ซึ่งสร้างความร่วมมือในการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐในการระบุปัญหาคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในกระบวนการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายงบประมาณ การกำหนดนโยบายการก่อสร้าง รวมถึงกิจการด้านความปลอดภัยสาธารณะด้านต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่และบทบาทสำคัญของแผนกป้องกันคอร์รัปชันแล้ว สามารถแบ่งหน้าที่หลักเป็น 2 ด้าน (Independent Commission Against Corruption, 2016) ได้แก่

(1) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาการปฏิบัติงานและกระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐประเภทต่าง ๆ เพื่อปรับปรุง วิธีการดำเนินงานที่เป็นปัญหาและอาจก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันให้หมดไป

(2) อำนาจหน้าที่ในการให้บริการด้านคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาทุจริตคอร์รัปชันสำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน (Corruption Prevention Advisory Services)

ซึ่งนอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ทั้ง 2 ด้านเหล่านี้แล้ว แผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) ยังปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานและองค์กรภาคเอกชน บริษัทธุรกิจต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดในฐานะที่ปรึกษา (consultant) ด้านการป้องกันปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน นอกจากนี้ยังมีการจัดทำคู่มือในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น (1) แนวทางการป้องกันคอร์รัปชัน สำหรับบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ (Corruption Prevention Guide for Listed Companies) (2) บริการด้านการป้องกันคอร์รัปชันสำหรับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ (Corruption Prevention Services for Mega Construction Projects) (3) คู่มือการป้องกันคอร์รัปชัน สำหรับโครงการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการให้บริการด้านการรักษาสุขภาพ (Corruption Prevention Guide on Administration of Public-Private Partnership Programmes for Healthcare Services) (4) คู่มือในการส่งเสริมคุณธรรมและป้องกันคอร์รัปชัน เพื่อจัดการความสัมพันธ์กับข้าราชการ (Integrity and Corruption Prevention Guide on Managing Relationship with Public Servants) ให้กับบริษัทเอกชนที่ประกอบกิจการหรือกำลังดำเนินธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เช่น บริษัทผู้รับเหมา บริษัทจัดหาพัสดุครุภัณฑ์ ฯลฯ ได้นำไปปฏิบัติเพื่อให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างสุจริตปราศจากการคอร์รัปชันรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานของแผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) นั้น จะมีหน้าที่สำคัญในการดำเนินงานด้านการยับยั้ง ป้องกัน และลดโอกาสของการเกิดคอร์รัปชัน ให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดอย่างครอบคลุมทั้งในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนในฮ่องกง ซึ่งอำนาจหน้าที่ของแผนกป้องกันคอร์รัปชัน (Corruption Prevention Department) นั้นจะปฏิบัติงานภายใต้อำนาจที่กำหนดไว้ในกฎหมายคณะกรรมการอิสระต่อต้านคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption Ordinance) เป็นหลัก

3) แผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department)

สำหรับแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) ถือได้ว่าเป็นอีกฝ่ายงานที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติงานด้านการป้องกันคอร์รัปชัน เนื่องจากหน้าที่หลักของแผนกนี้ คือ การให้การศึกษาและปลูกฝังค่านิยมในการต่อต้านและปฏิเสธคอร์รัปชัน ให้กลายเป็นวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวฮ่องกง โดยบทบาทหน้าที่หลักของแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) นี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ด้าน (Independent Commission Against Corruption, 2016) ได้แก่

(1) อำนาจหน้าที่ในการให้การศึกษา องค์กรความรู้ และแนวคิดบนพื้นฐานที่ว่าคอร์รัปชัน คือ ปีศาจ หรือ ภัยร้ายแรงของสังคม

(2) บทบาทหน้าที่ในการสร้างความตระหนักและระดมความช่วยเหลือจากสาธารณะและสังคมในการต่อสู้กับคอร์รัปชันร่วมกัน

โดยการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของแผนกชุมชนสัมพันธ์เหล่านี้ นั้น อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานแบบจริยธรรมเพื่อทุกคน (Ethics for All) เพื่อออกแบบหลักสูตรการศึกษาเพื่อการป้องกันคอร์รัปชัน ให้หลากหลาย ครอบคลุม และแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันภายใต้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ แผนกชุมชนสัมพันธ์ยังประยุกต์ใช้สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือหลักในการทำงานเพื่อปลูกฝังค่านิยมการต่อต้านและปฏิเสธคอร์รัปชันให้กับสังคมฮ่องกงด้วย อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนภารกิจและการปฏิบัติงานของแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) นี้อยู่ภายใต้ การปฏิบัติงานของแผนกงานหลักจำนวน 2 แผนก ซึ่งแต่ละแผนกจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ช่วยผู้อำนวยการแผนก (Deputy Director) ซึ่งแต่ละแผนกมีผู้ช่วยผู้อำนวยการแผนก แผนกละ 1 คน โดยผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารจัดการแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Department) นี้อยู่ในอำนาจของผู้บริหารแผนก (Director) โดยบทบาทหน้าที่หลักของแผนกงานทั้ง 2 แผนกนั้นจะแตกต่างกันไป โดยแผนกงานที่ 1 นั้น จะมีบทบาทหลักในการเผยแพร่แนวคิดและข้อมูลข่าวสารด้านการต่อต้านคอร์รัปชัน ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ในสังคม ตลอดจนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมจริยธรรมในการประกอบธุรกิจให้เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับแผ่นดินใหญ่ (mainland) และความสัมพันธ์ในระดับนานาชาติ ซึ่งที่ผ่านมา มีการจัดประชุมเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคุณธรรมการทำงานในหน่วยงานภาครัฐ (public sector integrity) มากกว่า 690 ครั้งต่อปี รวมถึงมีการจัดตั้งศูนย์การพัฒนาจริยธรรมทางเศรษฐกิจแห่งฮ่องกง (Hong Kong Business Ethics Development Centre) ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบธุรกิจมาตั้งแต่ปี 1995 ด้วย ซึ่งศูนย์การพัฒนาจริยธรรม ฯ นี้อยู่ภายใต้การบริหารงานโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาจริยธรรมทางธุรกิจ (Hong Kong Business Ethics Development Advisory Committee: BEDAC) ซึ่งประกอบด้วย กรรมการหอการค้าสำคัญ 10 แห่ง ในฮ่องกง ส่วนแผนกงานที่ 2 นั้น จะมีบทบาทหลักในการปฏิบัติงานด้านการให้การศึกษา ถ่ายทอดแนวคิดและองค์ความรู้ด้านการต่อต้านคอร์รัปชัน อย่างใกล้ชิดในระดับท้องถิ่นและชุมชนต่าง ๆ ผ่านการจัดกิจกรรมทางการศึกษาและโครงการในระดับท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนและท้องถิ่นในการช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) เพื่อปฏิบัติงานด้านการต่อต้านคอร์รัปชันเชิงพื้นที่ในระดับท้องถิ่น ซึ่งคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) ได้มีการจัดตั้งสมาคม ICAC หรือ ICAC Club ขึ้น เพื่อสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่ในระดับท้องถิ่นที่เมืองชาวฮ่องกงทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนฮ่องกงสามารถสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมได้ เพียงแค่อายุมากกว่า 12 ปี ก็สามารถสมัครเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการกับปัญหาคอร์รัปชัน ในสังคมฮ่องกงได้ โดย ICAC Club นี้จัดตั้งมาตั้งแต่ปี 1997 และมีเว็บไซต์ในการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันมีสมาชิกที่ปฏิบัติงานร่วมกับ ICAC Club มากกว่า 2,000 คน (ICAC Club, 2016) ซึ่งความรับผิดชอบและบทบาทหลักของสมาชิกในสมาคมนี้ คือ การช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) สนับสนุนการต่อต้านคอร์รัปชันเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านคอร์รัปชัน รวมถึงเป็นเครือข่ายในการรายงานเหตุการณ์หรือพฤติกรรมการทุจริตคอร์รัปชันในฮ่องกงด้วย ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ หรือการทุจริตในภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติงานของกลุ่ม ICAC Club นี้ เป็นเพียงผลงานส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความรับผิดชอบและความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานของแผนกชุมชนสัมพันธ์ (Community

Relations Department) เท่านั้น ยังมีงานด้านอื่น ๆ ที่ดำเนินงานภายใต้สำนักงานส่วนภูมิภาค (Regional Offices) ที่กระจายตัวกันอยู่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในฮ่องกงด้วย ปัจจุบันมีสำนักงานส่วนภูมิภาคในฮ่องกงทั้งหมด 7 แห่ง ซึ่งปฏิบัติงานทั้งในการให้การศึกษาอย่างใกล้ชิดในเชิงพื้นที่ระดับท้องถิ่น การรับเรื่องร้องทุกข์และข้อกล่าวหาด้านคอร์รัปชัน การจัดการปัญหาและตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือความผิดฐานทุจริตให้กับประชาชน ข้าราชการ และภาคเอกชนในพื้นที่รวมถึงทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานการทำงานระหว่างคณะกรรมการอิสระฯ (ICAC) กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักงานส่วนภูมิภาคเพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินโครงการหรือปฏิบัติงานเพื่อต่อต้านคอร์รัปชันอย่างเต็มรูปแบบในระดับพื้นที่และท้องถิ่น

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษารั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก งานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริต ส่วนที่ 2 งานศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ส่วนที่ 3 งานศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และส่วนที่ 4 ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ สรุปได้ดังนี้

2.2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทุจริต

1) องค์กรด้านสังคม

1.1) ครอบครัว

สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ (2552)⁵² ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร” ได้มีผลการศึกษาโดยสรุปพบว่า จากการวิเคราะห์คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย รูปแบบกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จะปรากฏใน 7 สถาบันหลักของสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง องค์กรธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น และสื่อมวลชน โดยในส่วนของสถาบันครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดู อบรม และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัว อธิบายได้ด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในสถาบันครอบครัวพบว่า มีความหลากหลายของการปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัว แต่มีคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจุดร่วมกันคือ การมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญู ความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความพอเพียง ประหยัด มัธยัสถ์ ความอดทนอดกลั้น ความมีสติสัมปชัญญะ ความไม่ประมาท ความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

(2) รูปแบบและกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัวพบว่า การประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างเป็นวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ได้ผลที่สุด และสามารถเริ่มต้นได้ง่ายที่สุด โดยมักพบในผู้ที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

⁵² สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ. (2552). *การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร*. รายงานการวิจัยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินคุณธรรม สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้.

ด้วยการพูดให้ฟัง ทำให้ดู ดำเนินชีวิตประจำวันและทำความดีด้วยกัน มีการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรมสำหรับการฝึกตนในครอบครัว และกิจกรรมที่ออกไปทำนอกบ้านร่วมกัน พร้อมทั้งมีการให้รางวัลและการลงโทษ โดยผลการวิจัยพบว่าข้อบ่งชี้สำคัญในระดับบุคคล กล่าวคือ บุคคลผู้มีคุณธรรมและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีคุณธรรมดีเยี่ยม เติบโตมาในครอบครัวที่มีต้นแบบคุณธรรมในช่วงปฐมวัย ซึ่งสามารถอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของจิตสำนึกด้านคุณธรรมได้ด้วยทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ เพราะการทำให้ดูสร้างความน่าเชื่อถือได้มากกว่าการพูดให้ฟัง นอกจากนี้ยังต้องจัดสภาพแวดล้อมให้สามารถเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมเรื่องต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติ ฝึกฝนให้เกิดความซาบซึ้ง เกิดความภูมิใจและมั่นใจว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม และจะประพฤติปฏิบัติต่อไปในอนาคต

(3) ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การมีแบบอย่างที่ดีของบุคคลในครอบครัว ที่ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาที่นับถือ มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว มีความรัก ความเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกันในครอบครัว มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เช่น ชมเชยกันในครอบครัว มีการพูดคุยกันด้วยความรักความเมตตาต่อกัน อย่างสม่ำเสมอ ลักษณะเหล่านี้ส่งผลให้เป็นบุคคลในครอบครัวเติบโตมาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และเสียสละเพื่อส่วนรวม

อิฐิรัตน์ พิมลศรี และคณะ (2563)⁵³ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การสังเคราะห์รูปแบบกลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” เสนอต่อสำนักงาน ป.ป.ช. โดยผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หารูปแบบกลไก และแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริต เพื่อนำไปใช้ในสังคมไทย จากการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตกับองค์การทางสังคม 7 องค์การ ต้องปลูกฝังสอดคล้องกับแบบแผนวัฒนธรรมองค์การ โดยมีผลการศึกษาที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวและชุมชนสามารถสรุปได้ดังนี้

ครอบครัว มีแบบแผนวัฒนธรรมแบบสโมสร เพราะครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น รูปแบบการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริต คือ พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัว สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความรัก ความอบอุ่น และการอบรมสั่งสอน เช่น การพูดคุยด้วยเหตุผล การสร้างความเข้าใจเรื่องสุจริต และการปลูกฝังด้วยวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ

โดยกลไกการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตของสถาบันครอบครัว คือ กลไกบุคคล ได้แก่ ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีที่ทำหน้าที่อบรม สั่งสอนสมาชิกภายในครอบครัว หากผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดี ลูกหลานจะซึมซับการทำความดี และไม่กล้าทำสิ่งไม่ดี และกลไกการผลักดัน คือ การทำข้อตกลงภายในครอบครัว เช่น การกำหนดหน้าที่ในบ้าน การกล่าวชื่นชมเมื่อสมาชิกครอบครัวประพฤติสุจริต เป็นต้น กลไกนี้เป็นกลไกวิธีที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีอบรมสั่งสอน ซึ่งอาจทำให้เยาวชนมีแนวโน้มปฏิเสธมากกว่าจะเกิดสำนึกทางจริยธรรม

หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (2567)⁵⁴ โดยสำนักด้านทุจริตศึกษา สำนักงาน ป.ป.ช. เรื่อง ครอบครัว รุ่นใหม่ไม่ทนต่อคอร์รัปชัน และสินบน (New Generation Families with Intolerance to

⁵³ อิฐิรัตน์ พิมลศรี. (2563). การสังเคราะห์รูปแบบ กลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

⁵⁴ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. (2567). หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2567 เรื่อง ครอบครัวรุ่นใหม่ไม่ทนต่อคอร์รัปชัน และสินบน (New Generation Families with Intolerance to Corruption and Bribery). สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2567, เข้าถึงได้จาก <https://mkkm.onab.go.th/th/file/get/file/20240913d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e105102.pdf>

Corruption and bribery) ได้ให้รายละเอียดว่า การกำเนิดหลักสูตรนี้ มาจากการทุจริตในสังคมไทยเป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนาน โดยผลสำรวจด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) เมื่อปี พ.ศ. 2561 พบว่าปัญหาความซื่อสัตย์สุจริต เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุด ต่อมาในปี พ.ศ. 2565 พบว่าคนไทยทุกช่วงวัยมีคุณธรรมครบ 5 ด้าน (พอเพียง วินัย สุจริต จิตสาธารณะ และกตัญญู) ในระดับพอใช้ โดยด้านความพอเพียงอยู่ในระดับที่น้อยที่สุด ด้วยเหตุนี้สำนักงาน ป.ป.ช. จึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาทุกสังกัดทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 นำไปใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2562 แต่ถึงแม้ว่าจะมีหลักสูตรดังกล่าวแล้ว ก็ยังไม่สามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้ดีนักผ่านการเรียนการสอนจากสถานศึกษา สถาบันครอบครัวจึงมีความสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว ดังนั้นในปี พ.ศ. 2567 สำนักงาน ป.ป.ช. จึงให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว จึงได้ออกแบบหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาดังกล่าวขึ้นมา เพื่อสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือ พ่อ แม่ ผู้ปกครองในครอบครัว ที่จะมีส่วนในการสร้างครอบครัวรุ่นใหม่ที่จะมีส่วนในการรวมพลังด้านทุจริตได้ โดยแบ่งโครงสร้างเนื้อหาสาระ สรุปได้ดังนี้

บทที่ 1 บ้านคือ “จุดเริ่มต้นของทุกสิ่ง” (miracle of Home) โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

ก) การให้ความสำคัญกับครอบครัวว่ามีความสำคัญในการเป็นที่หล่อหลอมบุคลิกภาพและคุณลักษณะของสมาชิกของครอบครัว เป็นที่อบรมขัดเกลาและถ่ายทอดระเบียบทางสังคม และเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม มีบทบาทและหน้าที่ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง พร้อมทั้งการสร้างสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัว ที่เกิดขึ้นได้จาก 6 ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ 1) ขึ้นชมคุณค่าของคนในครอบครัว 2) มีเวลาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน 3) มีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของคนในครอบครัวร่วมกัน 4) มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างดี 5) มีศรัทธาต่อศาสนา จะช่วยให้มีสติอดทน ให้อภัย ระวังความโกรธ และช่วยเหลือสังคม 6) มีสมรรถนะในการจัดการกับวิกฤตการณ์ของครอบครัวได้ดี และการจัดทำมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งตามแนวทางที่กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกำหนดที่ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว 3) ด้านการพึ่งตนเอง ความเพียงพอทางด้านเศรษฐกิจ 4) ด้านสุขภาพครอบครัว 5) ด้านเทคโนโลยีสื่อสารและการเรียนรู้ 6) ด้านทุนทางสังคม และ 7) ด้านการหลีกเลี่ยงและภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก โดยครอบครัวที่มีลูกอยู่ในช่วงปฐมวัยหรือตั้งแต่อายุ 0- 5 ปี เป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดของการสร้างรากฐานชีวิตจิตใจมนุษย์ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองในปฐมวัยจึงมีความสำคัญ ผ่านการสื่อสารพูดคุย การพูดคุยเล่านิทาน การเล่นทำกิจกรรมร่วมกัน จะเป็นการช่วยสร้างสัมพันธ์ให้แก่เด็ก ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่ดีและการสั่งสอนในวัยเด็กจำเป็นต้องใช้เวลาและเอาใจใส่สม่ำเสมอ เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างกัน ความมั่นคงทางใจ และกรอบความคิดที่ถูกต้องให้เด็ก ซึ่งจะเป็ณภูมิคุ้มกันทางจิตใจและคุณธรรม ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพได้

ข) ค่านิยมที่พึงประสงค์ 5 ประการของครอบครัวรุ่นใหม่ไม่ทนคอร์รัปชัน ดังนี้

1) ซื่อสัตย์สุจริต คือ การยึดมั่นในความสัตย์จริงและในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม มีความซื่อตรง และมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นโดยชอบ ไม่คดโกง

การนำไปใช้ : พูดความจริง ไม่ลักขโมย ทำตัวเป็นที่น่าเชื่อถือ ทำตามสัญญา ตรงไปตรงมา ถ้าเปิดเผยความจริง รู้จักแยกแยะและประโยชน์ส่วนตัวส่วนรวม

2) พอเพียง คือ เป็นอยู่อย่างพอเพียง คือ การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่ละโมภโลภมาก รู้จักยับยั้งชั่งใจ และต้องไม่เอาเปรียบหรือเบียดเบียนทั้งตัวเองและผู้อื่น

การนำไปใช้ : รู้จักความเพียงพอ ความพอดี มีความอดทนอดกลั้น รู้จักบังคับตัวเอง ไม่กลัวความลำบาก ไม่ทำอะไรแบบสุดขีดหรือสุดโต่ง มีสติและเหตุผล

3) กตัญญู คือ รู้สึกถึงบุญคุณที่เขาทำแก่ตน คือผู้ระลึกว่าใครเคยทำดีเคยช่วยเหลือเกื้อกูลตนมาก็ยอมรับและไม่ลืมบุญคุณของผู้นั้น

4) รับผิดชอบ คือ การมีจิตสำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพกฎเกณฑ์กติกา พร้อมให้ตรวจสอบการกระทำได้เสมอ หากมีการกระทำผิดก็พร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขในสิ่งที่ผิด

การนำไปใช้ : ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด มีระเบียบวินัย เคารพกติกา รับผิดชอบในสิ่งที่ทำ ล้ายอมรับผิดและรับการลงโทษ รู้จักสำนึกผิดและขอโทษ แก้ไขในสิ่งที่ผิด ถ้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

5) จิตสาธารณะ คือ การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีความตระหนักรู้และคำนึงถึงสังคมส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อตนเองในการกระทำใด ๆ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อส่วนรวม และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

การนำไปใช้ : ร่วมดูแลสังคม รับผิดชอบต่อส่วนรวม เสียสละเพื่อส่วนรวม เอื้อเฟื้อ เมตตา มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว

ค) การให้ความสำคัญของการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมว่าหลักการคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ต้องเริ่มต้นแก้ไขที่ตัวบุคคล โดยการปรับเปลี่ยนระบบการคิดของคนในสังคม ที่ต้องแยกแยะให้ชัดเจนให้ได้ว่า จะไม่นำเรื่องประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกัน ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน หากปล่อยให้ผลประโยชน์ส่วนตน หรือความสัมพันธ์ส่วนตนเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจแล้ว ย่อมเกิดการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interests) ได้

นอกจากนี้ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบคิดฐานสอง (Digital) และระบบคิดฐานสิบ (Analog) โดยสรุปได้ดังนี้

1) ระบบคิดฐานสอง (Digital) เป็นระบบการวิเคราะห์ข้อมูล ที่สามารถเลือกได้เพียง 2 ทางเท่านั้น คือ 0 และ 1 และอาจหมายถึงโอกาส ที่จะเลือกได้เพียง 2 ทาง เช่น ใช้กับไม่ใช้, ทำได้กับทำไม่ได้ หรือประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น กล่าวคือ การที่สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าสิ่งไหนถูกสิ่งไหนผิด สิ่งไหนทำได้หรือไม่ได้ ไม่นำประโยชน์ส่วนรวมและส่วนตนมาปะปนกัน ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ตัวอย่างการใช้ระบบคิดฐานสอง เช่น การไม่นำทรัพย์สินของราชการณกลับไปใช้ที่บ้าน เป็นต้น

2) ระบบคิดฐานสิบ (Analog) เป็นระบบการคิดวิเคราะห์ข้อมูล ที่มีตัวเลขหลายตัว และอาจหมายถึงโอกาสที่จะเลือกได้หลายทาง เกิดความคิดที่หลากหลายซับซ้อน ต้องใช้ดุลยพินิจเยอะจะนำไปสู่การนำเรื่องประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมมาปะปนกันได้ ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ ตัวอย่างการใช้ระบบคิดฐานสิบ เช่น การนำทรัพย์สินของราชการณกลับไปใช้ที่บ้าน เป็นต้น

และรูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม แบ่งออกเป็น 10 รูปแบบ ได้แก่ 1) การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ (Accepting Benefits) 2) การทำธุรกิจกับตนเอง (Self-Dealing) หรือเป็นคู่สัญญา (Contracts) 3) การทำงานหลังจากออกจากตำแหน่งหน้าที่สาธารณะหรือหลังเกษียณ (Post – Employment) 4) การทำงานพิเศษ (Outside Employment or Moonlighting) 5) การรู้ข้อมูลภายใน (Inside Information) 6) การใช้ทรัพย์สินของราชการณเพื่อประโยชน์ธุรกิจส่วนตัว (Using your employer's property for private advantage) 7) การนำโครงการสาธารณะลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ทางการเมือง (Pork – Barreling) 8) การใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์แก่

เครือญาติหรือพวกพ้อง (Nepotism) 9) การใช้อิทธิพลเข้าไปมีผลต่อการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐอื่น (Influence) และ 10) ผลประโยชน์ทับซ้อนรูปแบบอื่น ๆ นอกเหนือจาก 9 รูปแบบข้างต้น

บทที่ 2 ตอกเสาเข็มครอบครัวด้านทุจริต (How to start STRONG family)

ประกอบไปด้วย 3 หัวข้อย่อย ดังนี้

ก) “โมเดล STRONG ภูมิคุ้มกันครอบครัว สร้างสังคมเข้มแข็ง” โดยทำการศึกษาความหมายและองค์ประกอบของ “โมเดล STRONG” และการประยุกต์ความรู้ตาม “โมเดล STRONG” ไปใช้สามารถสรุปได้ว่า STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต เป็นโครงการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต อันมีกลยุทธ์ว่าด้วยเรื่องของการปรับฐานความคิดทุกช่วงวัยตั้งแต่ปฐมวัยให้สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม ประยุกต์กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างฐานคิดจิตพอเพียงต่อต้านทุจริตให้เกิดขึ้นเป็นฐานความคิดของปัจเจกบุคคล โดยโมเดล “STRONG” ประกอบด้วย พอเพียง (Sufficient: S) โปร่งใส (Transparent: T) ตื่นรู้ (Realize: R) มุ่งไปข้างหน้า (Onward: O) ความรู้ (Knowledge: N) และเอื้ออาทร (Generosity: G) จากนิยามข้างต้น จึงหมายถึง ผู้ที่มีความพอเพียงไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (S) มุ่งอนาคตที่เจริญทั้งตนเองและส่วนรวม (O) โดยใช้หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ (T) พื้นฐานจิตใจมีมนุษยธรรมเอื้ออาทร ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ต่างตอบแทน (G) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตในทางที่ชอบ (N) แต่ตื่นรู้ภัยทุจริตที่ร้ายแรงส่งผลกระทบต่อสังคม รังเกียจการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งปวง ไม่ยอมทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ (R) และนำไปสู่โมเดล STRONGER ซึ่งเป็นการพัฒนาไปสู่หลักการต่อต้านการทุจริตที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยการเพิ่มตัวอักษร ได้แก่ ความเป็นเลิศ (Excellence: E) และการเปลี่ยนแปลง (Reformity: R) และนำไปสู่โมเดล STRONGEST ที่เพิ่มตัวอักษรอีก 3 ตัว ได้แก่ จริยธรรม (Ethics: E) ยั่งยืน (Sustainability: S) และ สัจธรรม (Trust: T) โดยการประยุกต์ความรู้ตามโมเดล STRONG ไปใช้ในครอบครัวควรมีการวิเคราะห์ว่าครอบครัวของตนเองมีองค์ประกอบ ทัศนคติ พฤติกรรม ความเชื่อ ครอบคลุมตามโมเดลนี้ครบทั้ง 6 ตัวหรือไม่ โดยหากขาดองค์ประกอบใดก็ให้ร่วมพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็ง ให้ครบถ้วนตามโมเดล ผ่านการประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตในแต่ละครอบครัว กล่าวคือ

S - พอเพียง ที่เกิดจากความรู้คิดแยกแยะประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม อย่างเป็นอัตโนมัติจนนำไปสู่พฤติกรรมความพอเพียง เช่น การปลูกฝัง สอนตกลงในเรื่องว่าสิ่งใดเป็นของใช้ส่วนตัวหรือของใช้ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันภายในครอบครัว ให้มีการตกลงร่วมกันให้ชัดเจน ไม่หยิบของที่ใช้ร่วมกันมาเป็นของตนเอง เป็นต้น

T - โปร่งใส ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความชัดเจนในกฎเกณฑ์ของครอบครัว มีข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่รับรู้ร่วมกัน พูดกันอย่างตรงไปตรงมา มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ภารกิจที่ต้องทำร่วมกันให้ชัดเจนและรับรู้ร่วมกัน

R - ตื่นรู้ ถึงบทบาทของการเป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่ทุกคนล้วนเป็นกลไกสำคัญ ในการพัฒนาแก้ไขปัญหาทั้งครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องทุจริต การเอาตัวเอวเปรียบส่วนรวมอันจะนำไปให้เกิดผลเสียต่อทั้งครอบครัว ชุมชน สังคม

O - มุ่งแก้ไขไม่ใช่เพียงรับรู้อย่างเดียว แก้ไขและพัฒนาศักยภาพ ฐานะ โอกาส โดยทุกคนทั้งในครอบครัว ชุมชน สังคม ต้องมีการผลักดันตามแต่บทบาทของตน

N - รู้เท่าทันข่าวสาร ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในครอบครัว ร่วมกันคิดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตร่วมกัน เพื่อให้เท่าทันถึงการทุจริตคอร์รัปชัน

G - เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ช่วยเหลือทั้งต่อคนในครอบครัวและต่อบุคคลอื่นในฐานะเพื่อนมนุษย์ ฝึกฝนการให้โดยไม่หวังผลตอบแทนจากผู้อื่น การช่วยเหลือผู้คน การสร้างหรือเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

ข) กรณีศึกษาครอบครัวที่เป็นแบบอย่างที่ดี ในการด้านทุจริต ตามคำนิยามที่พึงประสงค์ 5 ประการ ผ่านนิทานเรื่อง การมีสติตื่นรู้ ที่เล่าถึงชายหนุ่มคนหนึ่งที่เกิดมาในครอบครัวที่ยากจนมาก ไม่มีงานทำ แต่ว่าเขาเป็นคนมีปัญญา มีความใฝ่รู้ เขาจึงขวนขวายไปทำงานที่ต่างประเทศ ได้งานดี เงินดี จนสามารถเก็บเงินสะสมได้ก้อนโตในเวลาไม่นานจึงตัดสินใจเดินทางกลับบ้านเกิด ระหว่างเดินทางกลับบ้านที่ชนบท เขาโดนโจรใช้ปืนจี้เอาเงิน เขานึกสลดสังเวชใจว่า อุตส่าห์ทำงานเก็บเงินด้วยความยากลำบาก แต่กลับต้องมาโดนปล้น แต่เพื่อความปลอดภัย เขาจึงจำใจมอบเงินทั้งก้อนให้โจรไป แต่เขาจะไม่ยอมเสียเงินไปง่าย ๆ เขาจะตั้งและคิดหาเงินคืนจากโจร โดยใช้อุบายพูดกับโจรว่า เขาอุตส่าห์ลงทุนลงแรงไปทำงานต่างประเทศเป็นปี ๆ เก็บเงินมาได้เยอะแยะเพื่อมาให้ครอบครัว แต่ต้องมาถูกปล้นไป เขาไม่อยากให้ทุกคนคิดว่าเขาโง่กว่าเขาไปทำงานประสบความสำเร็จมีเงินกลับมายังประเทศไทยอีกครั้ง เลยขอให้โจรยืมกระเป๋ใส่เงินของเขาสัก 2 นัด เพื่อที่ทางบ้านของเขาจะได้เชื่อว่าเขาถูกปล้นจริง ๆ และด้วยความอารมณดีของโจร ที่จี้ครั้งนี้ได้เงินก้อนโตเกินคาด จึงทำตามที่เขาขอร้อง นอกจากนี้ยังให้ยิงใส่ที่หมวก 2 นัดให้เป็นรู และยิงใส่เสื้อแจ็คเก็ตของชายหนุ่มอีก 2 นัด รวมเป็น 4 นัด เพื่อความสมจริง และเมื่อรวมกับที่ยิงใส่กระเป๋ใส่เงินอีก 2 นัด รวมทั้งหมดเป็น 6 นัด และด้วยความที่โจรกำลังตื่นเต้นดีใจจนประมาท ขาดสติสัมปชัญญะ ในขณะที่ยกปืนยิงเสื้อแจ็คเก็ตชายหนุ่มทะลุ ขาดเป็น 2 รู กระสุนทั้ง 6 นัดก็หมดเกลี้ยง ชายหนุ่มซึ่งมีสติคิดหาอุบายให้โจรยิงอะไรก็ได้ที่ไม่ใช่ตัวเขา ทันทีที่กระสุนหมดและก่อนที่โจรจะสำนึกได้ เขาก็วิ่งไล่โจร จู่โจมอย่างรวดเร็วจนสามารถจับโจรได้ และเขาก็ได้เงินของเขาคืนมาทั้งหมด

ค) แนวปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างครอบครัวด้านทุจริต ประกอบไปด้วย 10 แนวปฏิบัติ ได้แก่

- 1) สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว
- 2) สมาชิกในครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกัน
- 3) สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบ รู้จักประหยัดและอดออม
- 4) หัวหน้าครอบครัว ต้องทำตนเป็นแบบอย่าง มีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ
- 5) หัวหน้าครอบครัวหรือผู้ใหญ่ในครอบครัวถ่ายทอดการเรียนรู้
- 6) สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี รู้จักดูแลสุขภาพอนามัย
- 7) สมาชิกในครอบครัวบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม
- 8) สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตามครรลองประเพณีไทยในครอบครัว

เคารพกฎหมาย

- 9) พุดจาไพเราะต่อกัน
- 10) รู้จักและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีแนวทางและระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริต มีการวัดระดับการมีส่วนร่วมได้ 5 ระดับ ได้แก่

ระดับ 1 การให้ข้อมูล คือ เมื่อมีการพบสิ่งผิดปกติ ก็นำข้อมูลความผิดปกติมาคุยกัน ถ้าในระดับครอบครัว คือ การดูแลรักษาพื้นที่ สิ่งของ ถ้าในระดับสังคม คือ การให้ข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับ 2 การให้คำปรึกษา คือ เป็นระดับที่มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น มิใช่เพียงการนำข้อมูลมาแจ้ง ถ้าเป็นระดับครอบครัวคือการร่วมคิด ให้คำแนะนำ แลกเปลี่ยนความเห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา

ระดับ 3 การเข้าร่วม คือ มิใช่การให้ความเห็นข้อมูลเพียงเท่านั้น แต่ยังเข้ามาร่วมแก้ไขตามบทบาทศักยภาพของตน

ระดับ 4 การร่วมรับผิดชอบ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่เหนือขึ้นไปอีก คือ มีและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ ร่วมคิด และร่วมลงมือแก้ไขด้วยตนเอง

ระดับ 5 การเสริมพลัง เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม คือ ร่วมกันตัดสินใจ กำหนดทิศทางและการปฏิบัติร่วมกัน

บทที่ 3 สร้างครอบครัวเข้มแข็งสู่สังคมแข็งแรง (STRONG Family to STRONG Society) โดยมีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

ก) เทคนิคการสื่อสารความรู้ด้านทุจริตในเด็กก่อนวัยเรียนและสมาชิกในครอบครัว โดยใช้วิธีในการสื่อสารกับเด็กก่อนวัยเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

1) การใช้ภาษาที่เหมาะสม เข้าใจง่าย เหมาะสมกับระดับความเข้าใจของเด็ก ไม่พูดเร็วหรือช้าเกินไป ตัวอย่างเช่น ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้สื่อประกอบ กล่าวคือ รูปภาพ เป็นต้น เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจและสนใจในเนื้อหา

2) การรับฟังและสร้างความเข้าใจ ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการฟังและเข้าใจสิ่งที่เด็กต้องการสื่อสาร รวมถึงใส่ใจในความรู้สึกและความต้องการของเด็ก นอกจากนี้ผู้สอนควรทำให้เด็กมีความรู้สึกอุ่นใจ และเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจถึงความคิดเห็นและความรู้สึกของเด็ก

3) ใช้การสื่อสารแบบร่วมมือ ควรสร้างโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร โดยการเปิดโอกาสให้เด็กพูดคุย แสดงความคิดเห็นและตอบสนองต่อการสื่อสารของผู้สอน นอกจากนี้ผู้สอนควรใช้เทคนิคการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้น้ำเสียง สีหน้า การใช้ภาษาสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจและสื่อสารได้ดีขึ้น

4) ให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม ผู้สอนควรให้คำแนะนำกรณีที่เด็กไม่เข้าใจ เพื่อช่วยเด็กในการแก้ไข สร้างกรอบความคิด หรือชี้แนะให้เด็กได้รับความเข้าใจและทำตามคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง

5) ให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือ กล่าวคือ ผู้สอนควรเป็นผู้ให้กำลังใจ ให้คำชมเชย และสนับสนุนในกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การยกย่องความคิดสร้างสรรค์ การให้กำลังใจในกรณีที่เด็กพยายามและพัฒนาทักษะใหม่ รวมถึงให้คำช่วยเหลือเมื่อเด็กพบปัญหาหรือความยากลำบากในการทำกิจกรรม

6) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ผู้สอนควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสารและการเรียนรู้ของเด็ก โดยผู้สอนควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ แบบเป็นมิตรและสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะสังคมและความคิดสร้างสรรค์ได้

ข) กิจกรรมการปลูกฝังด้านทุจริตของเด็กปฐมวัย โดยค้นพบว่ามียุทธวิธีและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมในภาพรวม 8 กลุ่มวิธีการ ดังนี้

1) การสอนด้วยวาจา

2) การสอนผ่านการจัดหาสิ่งที่เหมาะสมให้คนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

3) การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง/ใช้คนดีเป็นแบบอย่าง

4) การสอนโดยสอดแทรกในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

- 5) การสอนโดยการให้รางวัลและการลงโทษ
- 6) การสอนด้วยการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ
- 7) การสอนโดยการกระตุ้นให้คิดหาเหตุผลว่าทำไมสิ่งหนึ่งจึงดีหรือไม่ดี
- 8) การสอนโดยการให้ปฏิบัติในสถานการณ์จริง

และยังค้นพบ ปัจจัยอีก 16 ด้านที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ
สถานการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการปลูกฝัง - การมีต้นแบบที่ดีด้านคุณธรรม - การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว - การได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจในการทำความดี - การมีประสบการณ์การทำงานเพื่อสังคม	ด้านสภาพแวดล้อม - ผู้นำองค์กรมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม - การมีวิสัยทัศน์ปรัชญาชัดเจน - การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ หรือประมวลจริยธรรม - การจัดการสภาพแวดล้อมให้ลงมือปฏิบัติได้จริง
ด้านการปฏิบัติ - รูปแบบและกระบวนการปลูกฝังมีความหลากหลาย - การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปในทุกกิจกรรม - บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ฝึกฝน - การให้ความร่วมมือจากทุกฝ่าย	ด้านการมีส่วนร่วม - การสร้างกระแสความตื่นตัวในการทำความดี - การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ - การรวมตัวกันของภาคประชาชน - การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านสื่อมวลชน

ค) ความละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริตและพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีรายละเอียดโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1) ความละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต โดยการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เป็นการปรับเปลี่ยนสภาพสังคม โดยเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการกล่อมเกลางานทางสังคมในทุกช่วงวัย เพื่อสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต มีความละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต กล่าวคือ รู้สึกละเอียดที่จะทำผิด เกรงกลัวต่อการทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เห็นถึงโทษหรือผลกระทบที่จะได้รับจากการกระทำนั้น จึงไม่กล้าที่จะกระทำ ทำให้ตนเองไม่หลงทำในสิ่งที่ผิด โดยความไม่ทนต่อการทุจริต ต้องมีการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การแฉ คิวซื้อของเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผู้ถูกแฉคิวต้องแสดงออกให้ผู้ที่ถูกแฉให้รับรู้ว่าคุณไม่พอใจโดยการแสดงกิริยาหรือการแจ้งให้ทราบ เป็นต้น

2) การแสดงความรู้สึกละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริต โดยสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ความละเอียดระดับต้น หมายถึง ความละเอียดไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ผิดเนื่องจากกลัวว่าเมื่อตนเองได้ทำลงไป แล้วจะมีคนรับรู้หากถูกจับได้ จะได้รับการลงโทษ จึงไม่กล้าที่จะทำผิด และในระดับที่ 2 จะเป็นความละเอียดระดับสูง คือแม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือเห็นในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป ก็ไม่กล้าที่จะทำผิด เพราะนอกจากตนเองจะได้รับผลกระทบแล้วครอบครัวและสังคมก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย ทั้งชื่อเสียงของตนเองและครอบครัวก็จะเสื่อมเสีย โดยความไม่ทนต่อการทุจริต สามารถแบ่งระดับต่าง ๆ ได้มากกว่าความละเอียด

ใช้เกณฑ์ความรุนแรงในการแบ่งแยก เช่น หากเพื่อนลอกข้อสอบเรา เราจะไม่ยินยอมให้เพื่อนลอก โดยการใช้มือหรือกระดากมาบังส่วนที่เป็นคำตอบไว้ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการไม่ทนต่อการทุจริต นอกจากการแสดงออกด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว การว่ากล่าวตักเตือนต่อบุคคลที่ทุจริตด้วยการประณาม การประจาน การชุมนุมประท้วงถือเป็นการแสดงออก ซึ่งการไม่ทนต่อการทุจริตทั้งสิ้น แต่จะแตกต่างกันไปตามระดับของการทุจริต ความตื่นตัวของประชาชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริต

กล่าวโดยสรุปที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม คือ หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา เรื่อง ครอบครัวรุ่นใหม่ ไม่ทนคอร์รัปชัน และสินบน (New Generation Families with Intolerance to Corruption and Bribery) คือ หลักสูตรดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นโดยมีเป้าหมายให้กลุ่มสถาบันครอบครัว เป็นผู้ทำการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการประพฤติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความเข้าใจถึงการทุจริตคอร์รัปชันว่าเป็นสิ่งที่ควรต่อต้าน โดยมุ่งหวังให้สมาชิกในครอบครัวรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นทั้งพ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ต่อต้านการทุจริตทุกประเภท ให้แก่ ทั้งเด็กก่อนวัยเรียน หรือเยาวชนได้ เพราะจิตสำนึกที่ดีในการเป็นคนมีคุณธรรมในแต่ละบุคคลนั้น ต้องเริ่มจากครอบครัวก่อน เนื่องจากคนในครอบครัว ถือเป็นครูคนแรกของเด็กแต่ละคนที่จะหล่อหลอมหลักคิด คำสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมของคนในครอบครัว เพื่อการเติบโตไปเป็นเยาวชน และผู้ใหญ่ที่จะทำให้ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติที่ดีขึ้นได้ในอนาคต

แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570)⁵⁵ ได้ให้รายละเอียดโดยสรุป คือ แผนปฏิบัติการดังกล่าวมีการกำหนดดัชนีคุณธรรม 5 ประการจากแผนสืบเนื่องจากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564) ประกอบด้วย พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู พร้อมทั้งได้นำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการประเมินแผนแม่บทดังกล่าวที่ได้เสนอแนะว่า ให้ความสำคัญและส่งเสริมการวางรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นสถาบันหลักในการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ และกำหนดให้การส่งเสริมคุณธรรมเป็นประเด็นการพัฒนาของแผนปฏิบัติการฯ ให้เกิดการพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบทุกมิติ ทุกช่วงวัย เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณภาพ และสร้างสังคมไทยปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน และนำพลังบวกมาร่วมมือแก้ปัญหา

ตารางที่ 2.1 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านสังคม (ครอบครัว)

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ (2552)	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร	สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูอบรม และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัว อธิบายได้ด้วย 3 องค์ประกอบดังนี้ ก) คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในสถาบันครอบครัวพบว่า มีความหลากหลายของการปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัว แต่มีคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจุดร่วมกัน คือ การมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญู ความเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความพอเพียง ประหยัด มัธยัสถ์ ความอดทนอดกลั้น ความมีสติสัมปชัญญะ ความไม่ประมาท ความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ข) รูปแบบและกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง เป็นวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ได้ผลที่สุด และสามารถเริ่มต้นได้ง่ายที่สุด โดยมักพบในผู้ที่ยึดมั่นใน

⁵⁵ กระทรวงวัฒนธรรม (2566). แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 -2570). สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2567, เข้าถึงได้จาก [https://web.parliament.go.th/assets/portals/58/fileups/124/files/แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมฯระยะที่2\(66-70\).pdf](https://web.parliament.go.th/assets/portals/58/fileups/124/files/แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมฯระยะที่2(66-70).pdf)

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		หลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการพูดให้ฟัง ทำให้ดู ดำเนินชีวิตประจำวันและทำความดีด้วยกัน มีการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ทั้งที่เป็นกิจกรรมสำหรับการฝึกตนในครอบครัว และกิจกรรมที่ออกไปทำนอกบ้านร่วมกัน พร้อมทั้งมีการให้รางวัลและการลงโทษ โดยผลการวิจัยพบว่าข้อบ่งชี้สำคัญในระดับบุคคล กล่าวคือ บุคคลผู้มีความดีและได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีคุณธรรมดีเยี่ยม เติบโตมาในครอบครัวที่มีต้นแบบคุณธรรมในช่วงปฐมวัย ซึ่งสามารถอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของจิตสำนึกด้านคุณธรรมได้ด้วยทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ เพราะการทำให้ดูสร้างความสำเร็จได้มากกว่าการพูดให้ฟัง นอกจากนี้ยังต้องจัดสภาพแวดล้อมให้สามารถเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมเรื่องต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติ ฝึกฝนให้เกิดความซาบซึ้ง เกิดความภูมิใจและมั่นใจว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และจะประพฤติปฏิบัติต่อไปในอนาคต ค) ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การมีแบบอย่างที่ดีของบุคคลในครอบครัว ที่ดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาที่นับถือ มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว มีความรัก ความเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกันในครอบครัว มีการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เช่น ชมเชยกันในครอบครัว มีการพูดคุยกันด้วยความรักความเมตตาต่อกัน อย่างสม่ำเสมอ ลักษณะเหล่านี้ส่งผลให้เป็นบุคคลในครอบครัวเติบโตมาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และเสียสละเพื่อส่วนรวม
อิฐรัตน์ พิมพ์ศรี และคณะ (2563)	การสังเคราะห์รูปแบบ กลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	ครอบครัว มีแบบแผนวัฒนธรรมแบบสโมสร เพราะครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมขนาดเล็กมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น รูปแบบการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริต คือ พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัว สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความรัก ความอบอุ่น และการอบรมสั่งสอน เช่น การพูดคุยด้วยเหตุผล การสร้างความเข้าใจเรื่องสุจริต และการปลูกฝังด้วยวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ โดยกลไกการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตของสถาบันครอบครัว คือ กลไกบุคคล ได้แก่ ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีที่ทำหน้าที่อบรม สั่งสอนสมาชิกภายในครอบครัว หากผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดี ลูกหลานจะซึมซับการทำความดีและไม่กล้าทำสิ่งไม่ดี และกลไกการผลักดัน คือ การทำข้อตกลงภายในครอบครัว เช่น การกำหนดหน้าที่ในบ้าน การกล่าวชื่นชมเมื่อสมาชิกครอบครัวประพฤติสุจริต เป็นต้น กลไกนี้เป็นกลไกที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีอบรมสั่งสอน ซึ่งอาจทำให้เยาวชนมีแนวโน้มปฏิเสธมากกว่าจะเกิดสำนึกทางจริยธรรม
สำนักงาน ป.ป.ช. (2567)	หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (2567)	หลักสูตรดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นโดยมีเป้าหมายให้กลุ่มสถาบันครอบครัว เป็นผู้ทำการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการประพฤติตนเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความเข้าใจถึงการทุจริตคอร์รัปชันว่าเป็นสิ่งที่ควรต่อต้าน โดยมุ่งหวังให้สมาชิกในครอบครัวรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นทั้ง พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ต่อต้านการทุจริตทุกประเภทให้แก่ ทั้งเด็กก่อนวัยเรียน หรือเยาวชนได้ เพราะจิตสำนึกที่ดีในการเป็นคนมีคุณธรรมในแต่ละบุคคลนั้น ต้องเริ่มจากครอบครัวก่อน เนื่องจากคนในครอบครัว ถือเป็นครูคนแรกของเด็กแต่ละคนที่จะหล่อหลอมหลักคิด คำสอน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมของคนในครอบครัว เพื่อการเติบโตไปเป็นเยาวชน และผู้ใหญ่ที่จะทำให้ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติที่ดีขึ้นได้ในอนาคต
กระทรวงวัฒนธรรม (2566)	แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570)	ปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในส่วนของครอบครัว ปัจจัยการกระทำ การทุจริตในแต่ละบุคคล นั้น เด็กแต่ละคนก่อนที่จะถึงวัยเรียนจากสถาบันการศึกษา พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญคนแรก ๆ ที่จะเป็นครูให้กับเด็ก ๆ ก่อน การเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญมากจะหล่อหลอมให้แต่ละคนเป็นคนที่จะมีความประพฤติดีหรือไม่ดี จะต้องเริ่มต้นจากครอบครัว โดยการเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กหรือคนในครอบครัว

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		เติบโตไปเป็นคนดี มีคุณภาพได้ ปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดกระทำการทุจริตจากคนในครอบครัว คือ การปลูกฝังคุณธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การปลูกฝังให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีน้ำใจ การมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น โดยเฉพาะการอบรมสั่งสอนให้รู้จักความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อการสร้างวัฒนธรรมสุจริต ตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการอบรม สั่งสอนทั้งทางตรง เช่น การสอนด้วยวาจา การประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง หรือทางอ้อม เช่น การเล่านิทาน พร้อมทั้งอาจมีการนำหลักคำสอนทางศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมด้วย เพื่อที่จะทำให้บุคคลในครอบครัว มีแนวคิดที่จะมีจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริต ประพฤติมิชอบ แล้วสามารถเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นแบบอย่างในด้านความซื่อสัตย์สุจริตของสมาชิกในครอบครัว เพื่อที่บุคคลในครอบครัวจะเกิดความเคารพ นับถือ และยึดถือเป็นต้นแบบในการเป็นคนที่มีคุณธรรมซื่อสัตย์สุจริตได้ต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขององค์กรด้านสังคมในส่วนของครอบครัว พบว่า ปัจจัยการกระทำการทุจริตในแต่ละบุคคลนั้น เด็กแต่ละคนก่อนที่จะถึงวัยเรียนจากสถาบันการศึกษา พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญคนแรก ๆ ที่จะป็นครูให้กับเด็ก ๆ ก่อน การเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญมากจะหล่อหลอมให้แต่ละคนเป็นคนที่จะมีความประพฤติดีหรือไม่ดี จะต้องเริ่มต้นจากครอบครัว โดยการเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กหรือคนในครอบครัวเติบโตไปเป็นคนดี มีคุณภาพได้ ปัจจัยที่จะส่งผลให้เกิดกระทำการทุจริตจากคนในครอบครัว คือ การปลูกฝังคุณธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การปลูกฝังให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีน้ำใจ การมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น โดยเฉพาะการอบรมสั่งสอนให้รู้จักความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อการสร้างวัฒนธรรมสุจริต ตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการอบรม สั่งสอนทั้งทางตรง เช่น การสอนด้วยวาจา การประพฤติปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง หรือทางอ้อม เช่น การเล่านิทาน พร้อมทั้งอาจมีการนำหลักคำสอนทางศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังคุณธรรมด้วย เพื่อที่จะทำให้บุคคลในครอบครัว มีแนวคิดที่จะมีจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริต ประพฤติมิชอบ แล้วสามารถเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นแบบอย่างในด้านความซื่อสัตย์สุจริตของสมาชิกในครอบครัว เพื่อที่บุคคลในครอบครัวจะเกิดความเคารพ นับถือ และยึดถือเป็นต้นแบบในการเป็นคนที่มีคุณธรรมซื่อสัตย์สุจริตได้ต่อไป

1.2) ชุมชน

สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ (2552)⁵⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร” ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า จากการวิเคราะห์คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย รูปแบบกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จะปรากฏใน 7 สถาบันหลักของสังคมได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง องค์กรธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น และสื่อมวลชน โดยในส่วนของชุมชน พบว่า โดยเริ่มจากการรวมตัวของภาคประชาชนในหลายชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งผู้นำชุมชนจำนวนมากจะผ่านการอบรมจากสถาบันฝึกผู้นำที่มีการใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการอบรม อธิบายได้ด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

⁵⁶ สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ. (2552). *การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร*. รายงานการวิจัยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินคุณธรรม สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้.

ก) คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในชุมชน พบว่า ชุมชนที่มีการทำกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชนของชุมชน ในเรื่องความมีวินัย ความเมตตา กรุณา มีความหลากหลายของการปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัว แต่มีคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจุดร่วมกัน คือ การมีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความพอเพียง

ข) รูปแบบและกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การดำเนินการผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำตามธรรมชาติ และผู้นำอย่างเป็นทางการที่เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรม และในกระบวนการทำงาน พบว่า ผู้นำเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การใช้สื่อ เทคโนโลยีที่มีในชุมชนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน เป็นต้น

ค) ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การมีผู้นำชุมชนหรือเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่เคารพนับถือของ คนทั่วไป โดยการมีประวัติศาสตร์รากเหง้าของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีการสืบทอดเอกลักษณ์ผ่านวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และเครือข่ายชุมชน

อิทธิรัตน์ พิมลศรี และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การสังเคราะห์รูปแบบ กลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต” เสนอต่อ สำนักงาน ป.ป.ช. โดยผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์หารูปแบบกลไก และแนวทางการปลูกฝังเจตคติและ วัฒนธรรมสุจริต เพื่อนำไปใช้ในสังคมไทย จากการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตกับองค์การทางสังคม 7 องค์การ ต้องปลูกฝังสอดคล้องกับแบบแผนวัฒนธรรมองค์การ โดยมีผลการศึกษาที่เกี่ยวกับชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

องค์การชุมชน มีแบบแผนวัฒนธรรมแบบสโมสร เพราะองค์กรชุมชนมีความเป็น ระเบียบราชการน้อย ผู้นำชุมชนได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิก ดังนั้น รูปแบบการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตใน องค์การนี้ คือ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนประพาสสุจริตเป็นแบบอย่างให้สมาชิกชุมชน การกระตุ้น ให้สมาชิกตระหนักถึงปัญหาการทุจริต และร่วมกันค้นหาวิธีแก้ไขผ่านเวทีประชาสังคม การใช้ทุนทางสังคม เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี สอดแทรกความสุจริตกับวิถีชุมชน เช่น นิทานพื้นถิ่น เพลงฉ่อย เป็นต้น

โดยกลไกการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตขององค์การชุมชน คือ กลไกบุคคลโดยผู้นำ และ ชุมชนที่ได้รับเลือกจากประชาชน โดยมีหน้าที่บริหารชุมชนด้วยหลักธรรมาภิบาล การสร้างการมีส่วนร่วม กับสมาชิกชุมชน กลไกการควบคุม คือ การจัดทำรัฐธรรมนูญชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน

แนวทางการปลูกฝังความสุจริตในองค์การชุมชน คือ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ต้องมีการสื่อสารภายในชุมชนอย่างทั่วถึง การใช้หลักธรรมทางศาสนา การปลูกฝังจิตสำนึกการทำดี ละเว้นความชั่ว ความมีหิริ - โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวละอายต่อบาป) การยกย่องเชิดชูบุคคลต้นแบบในชุมชน การทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ

ตารางที่ 2.2 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านสังคม (ชุมชน)

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ (2552)	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมใน ประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร	พบว่า เกิดจากการรวมตัวของภาคประชาชนในหลายชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิต อย่างมีคุณธรรมจริยธรรม และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ซึ่งผู้นำชุมชนจำนวนมากจะผ่านการอบรมจากสถาบันฝึกผู้นำที่มีการใช้ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการอบรม อธิบายได้ด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ ก) คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในชุมชน พบว่า ชุมชน ที่มีการทำกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็ก เยาวชนของชุมชน ในเรื่องความมีวินัย ความเมตตา กรุณา มีความหลากหลายของการปลูกฝัง

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		คุณธรรมในครอบครัว แต่มีคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจุดร่วมกัน คือ การมีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความพอเพียง ข) รูปแบบและกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การดำเนินการผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำตามธรรมชาติ และผู้นำอย่างเป็นทางการที่เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมจริยธรรม และในกระบวนการทำงาน พบว่า ผู้นำเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรม การดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีในชุมชนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน เป็นต้น ค) ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จของการปลูกฝังคุณธรรมในสถาบันครอบครัว พบว่า การมีผู้นำชุมชนหรือเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป โดยการมีประวัติศาสตรากเหง้าของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีการสืบทอดเอกลักษณ์ผ่านวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน และเครือข่ายชุมชน
อิทธิรัตน์ พิมลศรี และคณะ (2563)	การสังเคราะห์รูปแบบ กลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	องค์การชุมชน มีแบบแผนวัฒนธรรมแบบสโมสร เพราะองค์กรชุมชนมีความเป็นระบบราชการน้อย ผู้นำชุมชนได้รับการยอมรับนับถือจากสมาชิก ดังนั้น รูปแบบการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตในองค์กรนี้ คือ ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนประพฤติสุจริตเป็นแบบอย่างให้สมาชิกชุมชน การกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักถึงปัญหาการทุจริต และร่วมกันค้นหาวิธีแก้ไขผ่านเวทีประชาสังคม การใช้ทุนทางสังคม เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี สอดแทรกความสุจริตกับวิถีชุมชน เช่น นิทาน พื้นถิ่น เพลงฉ่อย เป็นต้น โดยกลไกการปลูกฝังวัฒนธรรมสุจริตขององค์การชุมชน คือ กลไกบุคคลโดยผู้นำ และชุมชนที่ได้รับเลือกจากประชาชน โดยมีหน้าที่บริหารชุมชนด้วยหลักธรรมาภิบาล การสร้างการมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชน กลไกการควบคุม คือ การจัดทำรัฐธรรมนูญชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันในชุมชนและแนวทางการปลูกฝังความสุจริตในองค์การชุมชน คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ต้องมีการสื่อสารภายในชุมชนอย่างทั่วถึง การใช้หลักธรรมทางศาสนา การปลูกฝังจิตสำนึกการทำดี ละเว้นความชั่ว ความมีหิริ-โอตตปละ (ความเกรงกลัวละอายต่อบาป) การยกย่องเชิดชูบุคคลต้นแบบในชุมชน การทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขององค์กรด้านสังคมในส่วนของชุมชน พบว่า นอกจากครอบครัวจะเป็นจุดเริ่มต้นในการอบรมสั่งสอนบุคคลในครอบครัวเกี่ยวกับปัจจัยการกระทำการทุจริตในของแต่ละบุคคลแล้ว ชุมชนก็มีส่วนสำคัญมากเป็นประการถัดมา โดยหลักการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในส่วนของชุมชน จะมีความคล้ายคลึงกับในส่วนของครอบครัว กล่าวคือ การปลูกฝังคุณธรรมพร้อมทั้งการนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการอบรมสั่งสอนบุคคลให้เป็นผู้ที่ไม่ประพฤติมิชอบต้องเริ่มต้นจากครอบครัว แล้วขยายผลไปยัง เด็ก เยาวชน หรือคนในชุมชน นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญจะส่งผลให้เกิดกระทำการทุจริตจากชุมชน ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ

1) การมีผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนที่มีส่วนสำคัญมากในการกำหนดทิศทางการป้องกันการทุจริตของชุมชนมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน จะต้องมีการบทบาทในการออกแบบ ส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับ ประเพณี วิถีชุมชน อันจะทำให้คนในชุมชน เกิดแรงจูงใจให้มีความเกรงกลัวละอายต่อบาป (หิริ-โอตตปละ) ซึ่งบาปในที่นี้ คือ การทุจริต พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการร่วมกันป้องกันและปราบปรามการทุจริตในทุกรูปแบบ โดยใช้รูปแบบการสื่อสารที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดการรับรู้ข้อมูลในวงกว้างที่สุด เช่น การใช้วิทยุชุมชน เป็นต้น

2) การมีบุคคลที่เป็นต้นแบบทางด้านคุณธรรมภายในชุมชน สืบเนื่องจากการมีบุคคลต้นแบบทางคุณธรรมจากแต่ละครอบครัว โดยในระดับชุมชนก็เช่นกัน นอกจากการมีผู้นำและคณะกรรมการชุมชนที่จะเป็นผู้ดำเนินการหลักในการทำกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการป้องกันการทุจริตแล้ว การมีบุคคลต้นแบบของชุมชน ที่คนในชุมชน มีความเคารพศรัทธา สามารถยึดเป็นต้นแบบให้คนในชุมชนหรือคนรุ่นต่อ ๆ ไปในการเจริญรอยตามเป็นผู้ที่แบบอย่างด้านคุณธรรม เช่น ด้านความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากครอบครัวและชุมชน จะเป็นองค์กรด้านสังคมที่มีส่วนสำคัญในการเป็นปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตแล้ว ปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะการป้องกันการทุจริตที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการบูรณาการแนวทางการป้องกันจากองค์กรด้านสังคมอื่น ๆ ด้วย เช่น องค์กรศาสนา หรือองค์การสถาบันศึกษา ในการกำหนดรูปแบบ (Role model) จากการใช้บุคคลต้นแบบหรือการออกแบบกิจกรรม หลักสูตร หรือการประชาสัมพันธ์ เพื่อขับเคลื่อนสังคมที่ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ ให้ลดลงได้จริงอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคตได้

1.3) ศาสนา

วันชัย เมธาอภินันท์ (2563)⁵⁷ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา พบว่า มูลเหตุที่มีผลต่อการทุจริตในพระพุทธศาสนา การทุจริตหมายถึงความประพฤติชั่ว ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางกาย เรียกว่า กายทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางวาจา เรียกว่า วาจทุจริต ถ้าเป็นความประพฤติชั่วทางใจ เรียกว่า มโนทุจริต ความหมายของการทุจริตในทางกฎหมาย การทุจริตเป็นการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น มีการตรากฎหมายให้การทุจริตเป็นการกระทำความผิดทางอาญาและเป็นการผิดเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยให้ความหมายของการทุจริตต่อหน้าที่ว่า หมายถึง การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามิได้ตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ทั้งนี้เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการหมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในตำแหน่งหรือหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ความหมายการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการนี้ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Corruption

ในทางพุทธศาสนาให้ความหมายของการทุจริตว่า เป็นความประพฤติชั่ว ความประพฤติไม่ดี มี 3 ทางคือ กายทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยกาย วาจทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยวาจาและมโนทุจริตเป็นการประพฤติชั่วด้วยใจ การประพฤติชั่วทางกายหรือการทำบาปทางกาย มี 3 ประการ คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติดินในกาม การประพฤติชั่วทางวาจาหรือการทำบาปทางวาจา มี 4 ประการ คือ การพูดคำเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดคำส่อเสียด และการพูดคำเพ้อเจ้อ การประพฤติชั่วทางใจหรือการทำบาปทางใจมี 3 ประการ คือ การโลภอยากได้ของผู้อื่น การพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและความเห็นผิด เหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตเป็นเพราะอำนาจของกิเลส ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล ทุจริตเป็นอกุศลกรรมเป็นทางแห่งการทำความชั่ว กรรมชั่วนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ตรึงซ้ำกับการประพฤติดุจจริต ซึ่งเป็นกุศลกรรมเป็นทางแห่งการทำความดี กรรมดีเป็นทางนำไปสู่สุคติ

⁵⁷ วันชัย เมธาอภินันท์. (2563). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา, 2(2), 29-40.

มีการประมวลหลักเกณฑ์สำหรับกำหนดว่าการกระทำใดเป็นการละเมิดศีล บุคคลจะชื่อว่า ละเมิดศีล เรียกว่าง่าย ๆ ว่าศีลข้อนั้นจะขาด ต่อเมื่อการกระทำครบองค์ทั้งหมด การทุจริตจะเกิดขึ้นต้องมีเจตนา องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่า เจตนาเป็นตัวกรรม การเคลื่อนไหวหรือการกระทำที่ไร้เจตนา นั้นไม่จัดเป็นกรรม เจตนาหมายถึงความมุ่งมาดปรารถนาตั้งใจที่จะทำมาจากความอยาก เรียกว่า ตัณหา ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ความอยากได้ อยากเอา เมื่อมีความอยากซึ่ง เรียกว่าตัณหานี้แล้ว จึงมีเจตนาในการที่จะกระทำ เมื่อมีการทำลงไปด้วยเจตนา ก็เป็นกรรม ทางแห่งการทำความทั้ง 3 ทางนี้ เรียกว่า ทวาร แปลว่า ประตูแห่งการทำความ บางครั้งกระทำออกมาทางกาย บางครั้งกระทำโดยผ่านทางวาจา บางกรณีทั้งกายทั้งวาจา แต่ใจต้องเป็นประธานอยู่เสมอ เพราะใจเป็นที่ตั้งของเจตนา การทำความกรรมทางกาย ทางวาจาหรือพร้อมกันทั้งสองอย่างต้องอาศัยมโนกรรม คือการคิดนึกทางใจก่อน

การกระทำทุจริตหรือกรรมส่งผลต่อจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตของบุคคล สังคม เป็น บ่อเกิดแห่งเวรภัยโดยประการต่าง ๆ ผู้ก่อเวรย่อมมีโทษมากมายก่อให้เกิดภัยเบียดเบียนตนเอง บันทอน ความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบันและอนาคตและยังติดตามไปถึงภพหน้า องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงโทษแห่งการละเมิดศีลหรือไม่มีศีลไว้ 5 ประการ คือ แม้นกก็ดีเตียนตนเองได้ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมติเตียนได้กิตติศัพท์ อันช่วยย้อมกระฉอนไปหลงลืมสติดายและหลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก พระองค์ยังทรงสอนว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นกรรมทายาทคือเป็นผู้ได้รับผลของกรรม มีกรรมเป็น กำนัน มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัยเฉพาะ กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและดีต่าง ๆ กัน การประพฤตินี้ไม่เรียบร้อย คือ ไม่ประพฤติธรรมเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้เข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เบื้องหน้า แต่ตายเพราะกายแตก กรรมมีคือมีความดีความชั่วในการทำของทุก ๆ คน กรรมวิบากมีคือ มีผลดีของความดี มีผลชั่วของความชั่ว กรรมเป็นของผู้ทำ คือ ใครทำกรรมอย่างใดก็ได้รับผลกรรมอย่างนั้น การทำความดีหรือความชั่วทุกการกระทำย่อมมีผลที่ติดตามมา ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นไปตามสิ่งที่ได้กระทำ จะกระทำน้อยหรือมาก ผลย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละคน ผลที่เกิดขึ้นย่อมเกิดผลในทันทีทันใดในภพนี้ในชาตินี้ หรือจะติดตามตัวเมื่อตายไปแล้ว ในชาติภพหน้า คนเราที่กระทำทุจริตประพฤติชั่ว ย่อมได้รับโทษจากการกระทำชั่วนั้น แม้ทั้งขณะยังมีชีวิตอยู่และเมื่อตายไปแล้วจากชาติปัจจุบัน ย่อมได้รับผลกรรมจากการประพฤติชั่วในชาติต่อ ๆ ไป ผลจากการกระทำทุจริตนอกจากผู้กระทำจะรับโทษอันเป็นผลจากการกระทำแล้วยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น ๆ ต่อสังคมส่วนรวมที่จะต้องได้รับผลจากการกระทำทุจริตของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หน่วยงานจนกระทั่งความเสียหายเกิดเป็นโทษภัยแก่ประเทศชาติหรือแม้แต่คนทั้งโลก

แนวทางการป้องกันการทุจริต

ต้องใช้หลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระวินัยที่ทรงบัญญัติให้สงฆ์และคฤหัสถ์ถือปฏิบัติ และกฎหมาย ซึ่งแต่ละสังคมตกลงกันตราขึ้นโดยกำหนดข้อห้ามและบทลงโทษเมื่อมีผู้กระทำละเมิดข้อห้าม การปฏิบัติกิจกรรมด้วยพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวันก็จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดมีการทุจริตขึ้นได้ อันประกอบด้วยการใช้หลักธรรมได้แก่หิริโอตตปปะ สติสัมปชัญญะ สันโดษ ขันติ การใช้พระวินัย สำหรับสงฆ์อันได้แก่พระภิกษุสามเณร เรียกว่าอนาคาเรียนวินัย สำหรับคฤหัสถ์ อันได้แก่อุบาสกอุบาสิกา เรียกว่าอนาคาเรียนวินัย การใช้ประมวลกฎหมายอาญาให้ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตามและการไหว้พระสวดมนต์ การเจริญสติภาวนา โดยปฏิบัติเป็นประจำจะทำให้บุคคลไม่คิดกระทำการทุจริต

1) หิริโอตตปปะ คือ ธรรมค้ำครองโลก หิริ ได้แก่ ความละอายแก่ใจ โอตตปปะ ได้แก่ ความเกรงกลัว หิริโอตตปปะหมายถึงความละอายบาปและความเกรงกลัวบาปเป็นธรรมที่รักษาค้ำครอง

โลกให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข หิริโอตตปปะเป็นธรรมที่เกิดขึ้นภายในใจของคนทุกคนเรียกธรรมนี้ว่ามโนธรรม คือธรรมที่เกิดขึ้นอยู่ภายในจิต หิริเป็นความละอายใจในการประพฤติชั่วมีความรังเกียจบาป โอตตปปะ เป็นการหวาดกลัวผลชั่วไม่กล้าทำเหตุชั่ว ผู้มีธรรมหิริโอตตปปะในจิตใจ จะไม่เกิดการล่วงละเมิดกระทำความชั่วต่าง ๆ ด้วยอำนาจด้วยความอยากที่ผิดการกระทำที่ผิดจนเป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนเบียดเบียนกันต่าง ๆ นานา เช่น การล่วงละเมิด ศีล กฎหมาย เป็นต้น ก็จะเบาบางจนกระทั่งดับสิ้นไปในที่สุด ถึงไม่มีใครรู้แต่นึกกินแห่งแคลงใจ ไม่สบายใจ เป็นความรู้สึกรังเกียจ เห็นบาปเป็นของสกปรก จะทำให้ใจของเราเศร้าหมอง จึงไม่ยอมทำบาป โอตตปปะ คือ ความรู้สึกกลัวว่าเมื่อทำบาปไปแล้วบาปอาจจะส่งผลเป็นความทุกข์ทรมานจึงไม่ยอมทำบาป

2) หลักสติสัมปชัญญะ สติเป็นธรรมที่มีอุปการะมากช่วยไม่ให้งานการเสียหาย เพราะหลงลืมในสิ่งที่ควรทำหรือต้องทำ สติเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งในการเจริญภาวนา สัมปชัญญะ หมายถึงความรู้สึกตัว ในขณะที่ทำอยู่สัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะมากเรียกรวมกับสติว่าสติสัมปชัญญะ สติเกิดก่อนทำ พูด และคิด ส่วนสัมปชัญญะ เกิดในขณะที่กำลังทำ พูด และ คิด แต่ธรรมทั้งสองนี้จะเกิดควบคู่กันเสมอ ผู้มีสติเหมือนมีทหารยามคอยเฝ้าดูย่อมละอกุศลและเจริญกุศล ละธรรมที่มีโทษเจริญธรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ การทำหน้าที่ของสติมีกฎเปรียบเทียบกับนายประตูที่คอยระวังเฝ้าดูคนเข้าออกผ่านประตู คอยกำกับการโดยปล่อยคนที่ควรเข้าออกให้เข้าออกได้ และคอยกันห้ามคนที่ไม่ควรเข้าไม่ให้เข้า คนที่ไม่ควรออกไม่ให้ออก สติ ยังหมายถึงความไม่ผล่อ ไม่เลินเล่อ ไม่พินเพื่อนเลือนลอยด้วย ผู้มีปัญญาดี มีสติ ย่อมรู้ถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ผู้มีสติย่อมไม่ประมาท ดังมีพุทธพจน์ว่า รอยเท้าของสัตว์ บกทั้งหลายชนิดใด ๆ ก็ตามย่อมลงในรอยเท้าข้างได้ทั้งหมด รอยเท้าข้าง เรียกว่าเป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น โดยความใหญ่ฉันใดกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างใดก็ตาม ย่อมมีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงในความไม่ประมาทได้ทั้งหมด ความไม่ประมาทเรียกได้ว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ปจจิมวาจา คือพระดำรัสครั้งสุดท้ายขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็เป็นพระดำรัสเรื่องอุปมาทธรรมว่า “สิ่งทั้งหลายที่ปัจจยปรุงแต่งขึ้น ย่อมมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ที่มุ่งหมายให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท”

3) หลักสันโดษ คือ การไม่ปรารถนาเกินหรืออยากได้มากเกินไป สันโดษคือความยินดีความพอใจ ความยินดีด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรงความเพียรโดยชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามที่มี ตามที่ได้ ความรู้จักอิ่ม รู้จักพอ พอใจยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ตนมีและได้ปัจจัยอย่างไรก็ให้ยินดีพอใจในปัจจัย ตามที่มีตามที่ได้ สันโดษแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ ยถาลาภสันโดษ หมายถึง ยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษ หมายถึง ยินดีตามกำลัง ยถาสารูปสันโดษ หมายถึง ยินดีตามสมควรหัวใจของหลักธรรมข้อสันโดษคือการไม่โลภ ไม่ริษยาใครการรู้จักคุณค่าของตนเอง การเข้าใจสถานภาพของตนเองโดยไม่พึงเปรียบเทียบกับผู้อื่น ทำให้เป็นบุคคลที่รู้จักความพอดี นำไปสู่การไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

4) หลักขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นคือทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบาสู้เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งมทั้งทางกายและทางใจการอดทนต่อกิเลสเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งมทำให้เป็นที่รักของคนอื่น ๆ ไม่สร้างเวรภัยไม่ดูร้ายไม่ก่อโทษ ขันติเป็นคุณธรรมที่นำสู่การบรรลุธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นบารมี หนึ่งในบารมี 10 ประการของพระโพธิสัตว์เพื่อการตรัสรู้ความโลก ความโกรธ และความหลงส่งผลให้จิตใจหวั่นไหวไปตามสิ่งที่มากระทบอันจะก่อให้เกิดการกระทำทุจริตที่เป็นโทษ ขันติทำให้บุคคลควบคุมโลภะ โทสะ โมหะ และลดโลภะ โทสะ โมหะ ลงได้ ขันติแบ่งตามเหตุที่ควรอดทนเป็น 4 ประเภท คือ ทนต่อความลำบาก ตรากตรำทนต่อทุกขเวทนา ทนต่อความเจ็บใจ ทนต่ออำนาจกิเลส

5) หลักวินัย ซึ่งหมายถึงระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ เช่น วินัย ทหาร ทหารต้องยึดมั่นในวินัย ลีลาทศของพระสงฆ์ วินัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ อนุคาริยวินัย วินัยของผู้ไม่ครองเรือน ได้แก่ บรรพชิต พระภิกษุสามเณร คือ การไม่ทำตนให้เศร้าหมองด้วยอาบัติ 7 และ ระวังรักษาปาริสุทธิศีล 4 พระภิกษุมีวินัยเป็นข้อปฏิบัติ 227 ข้อ สามเณรมี 10 ข้อ และอนุคาริยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือคฤหัสถ์ ได้แก่การเว้นจากอกุศลกรรมบถ 10 ประการ ถือปฏิบัติด้วยศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ยึดหลัก อกุศลกรรมบถ มีอยู่ 10 ประการ โดยจำแนกเป็นกายกรรม 3 วจีกรรม 4 และมโนกรรม 3 เป็นทางในการสร้าง ความดี หรือวิถีทางที่ควรประพฤติ และกฎหมายที่เป็นข้อห้ามและสิ่งที่คนในสังคมต้องปฏิบัติ ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นบทบัญญัติที่ทุกคนในสังคมต้องยึดถือและยอมรับเรียกเป็นทางการว่าประมวลกฎหมายอาญา ผลจากการไม่ปฏิบัติตาม ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาที่ระบุโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดตาม ความผิดมากน้อยหนักเบา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน การมีวินัยเป็นข้อห้ามและมี บทลงโทษเมื่อ ละเมิด ทำให้คนเกิดความกลัวที่จะต้องได้รับโทษจึงไม่กระทำทุจริต

6) การให้พระสวดมนต์ช่วยป้องกันการทุจริตได้ พระภิกษุสามเณรและอุบาสก อุบาสิกา ยึดถือเป็นหลักสำคัญ ประโยชน์ของการสวดมนต์ให้พระที่เห็นได้ชัด มี 3 ประการ คือ เป็นปริตร ป้องกันเหตุเภทภัยต่าง ๆ เป็นการทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ เป็นกัมมฐานอบรมจิตใจของตน ทั้งที่เป็นสมณะและวิปัสสนา การสวดมนต์มีวัตถุประสงค์เพื่อสริมงคลบ้าง เพื่อเจริญความสังเวชบ้างขณะสวด มนต์ทุกครั้งสามารถสร้างพลังแห่งความดีงามต่าง ๆ มาหล่อเลี้ยงจิตใจของผู้สวดให้มีความสุขสดใส เบ่งบานใน ธรรมของพระพุทธศาสนา พลังที่เกิดจากการสวดมนต์ได้แก่พลังศรัทธา พลังแห่งความเชื่อคือเชื่อมั่นในคุณพระ รัตนตรัย เชื่อว่าเป็นที่พึ่งที่กำจัดภัยได้จริง พลังปัญญา พลังแห่งความรู้แจ้งเห็นจริง เพราะการสวดมนต์ก็คือ การบริกรรม ภาวนา หลักธรรมคำสอนอย่างหนึ่ง การท่องบ่นอยู่ซ้ำ ๆ จนจำได้ จะทำให้เรานำข้อธรรมนั้นไป คิดพิจารณาเป็นการพัฒนาพลังปัญญาให้เกิดมีในตน จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน การสาธยายพุทธมนต์ มีอานุภาพแผ่ไปได้เหมือนจักรวาลพูดสวดออกเสียงพอฟังได้ มีอานุภาพไปได้แสนจักรวาล สวดมนต์เข้าเย็น ธรรมดามีอานุภาพแผ่ไปได้แสนโกฏิจักรวาล สวดเต็มเสียงสุดกู่ มีอานุภาพแผ่ไปได้อนันต จักรวาล แม้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในภพที่สุดเวจิมหานรกยังได้รับความสุข เมื่อแว่วเสียงพุทธมนต์ผ่านเข้า ถึงชั่วขณะ หนึ่งครู่หนึ่ง ดีกว่าหาสุขไม่ได้ตลอดกาล นี่คือการอันสงส์ของการเจริญพระพุทธมนต์การสวดมนต์ คือ การกล่าว คำศักดิ์สิทธิ์ อันมีฤทธิ์มีอำนาจเหนือชีวิตจิตใจ ได้แก่ การสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า “พระพุทธมนต์การสวดมนต์คือสริมงคลแต่ตนและผู้อยู่ใกล้ การสวดมนต์ ให้พระเป็นการป้องกันการทุจริตอย่างได้ผล ช่วยเสริมสร้างพลังใจอันจะทำให้มีความมั่นคงในจิตใจมีกำลังพลัง ใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

7) การเจริญศีลช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตศีลแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับ ทัวไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและ บัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่ว หรือรักษาศีลละเมิดศีลย่อม ได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้นระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือ ระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติ คือ วางหรือกำหนดขึ้นไว้ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีล ประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกชั้นหนึ่งเพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่ง กรรมของธรรมชาติศีล 5 สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริงการกระทำ ความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ รวมทั้งความไม่สำรวมในสิกขาบททั้งหลาย ล้วนแต่เป็นสาเหตุของ การขาดศีล พุทธศาสนาจึงมุ่งสอนให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของ ผู้อื่น ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักเป็นที่เคารพของผู้อื่นเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ซึ่งกันและกันไม่วิวาทกับใครคน

ที่มีศีลนอกจากจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้ว ยังนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่น ๆ ทำสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามศีลย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลาย

8) การเจริญภาวนาการฝึกปรีชาจิตและปัญญาเป็นการฝึกอบรมจิตให้เจริญด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ให้เข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและให้มีปัญญารู้เท่าทันสังขาร รู้เท่าทันโลกและชีวิต มี 2 อย่าง คือ สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ และวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญองงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุข ผ่องใส พร้อมด้วย ความเพียรสติ สมาธิ และปัญญา ภาวนาการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์กายและใจ ผ่อนคลายจิตสงบสบายลึกซึ้ง ทำให้อกุศลกรรมระงับและส่งเสริมให้กุศลธรรมเกิดขึ้น การบำเพ็ญอานาปานสติทำให้กายใจสุขสงบองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายอานาปานสติสมาธิเมื่อนั้นที่เจริญแล้ว ทำให้มากแล้วย่อมเป็นสภาพสงบประณีตสดชื่นเป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และทำอกุศลธรรมชั่วร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็ว เปรียบเหมือนฝุ่นละอองที่ฟุ้งขึ้นท้ายฤดูร้อนถูกฝนใหญ่จนอกฤดูกาลทำให้อันตรธานไปสงบไปโดยเร็ว”

9) การสมาคมกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ หมายถึง คนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม คนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสมาธิ คนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่คิดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่พูดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้ทานด้วยความเคารพ ผลของการคบสัตบุรุษนั้น ทำให้ดำรงอยู่ในหลักแห่งคนดี การคิด การกระทำดี การพูด ความเห็น และการให้เป็นอย่างคนดี สัตบุรุษเป็นคนดีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ การคบหาสมาคมกับสัตบุรุษหรือคนดีนั้น สามารถจะช่วยให้บุคคลเป็นคนดีไปด้วยเช่นกัน เพราะเพื่อนประเภทนี้มีศีลธรรม การคบหาสมาคมกับสัตบุรุษนั้นเป็นเหตุให้ชีวิตดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งหน้าที่การงาน ตำแหน่ง ชื่อว่ารักษาตนเอง วงศ์ตระกูล ทรัพย์สินสมบัติ ความดีทุกประการก็เกิดจากการคบบัณฑิตเป็นเพื่อน หรือเป็นกัลยาณมิตร เพราะเมื่อคบท่านผู้เป็นบัณฑิตแล้ว ผลดีก็คือจะได้รับคำแนะนำที่ดีนำไปสู่การเป็นผู้ประพฤติสุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

พิเชฐ หังโต (2559)⁵⁸ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย พบว่า

สาเหตุระบบทุจริตคอร์รัปชัน มีโครงสร้างรากฐานอันแข็งแกร่งและดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้ มีสาเหตุการคอร์รัปชันที่พบในสังคมจำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจและการครองชีพ ได้แก่ งบประมาณรายจ่ายของรัฐที่มีจำนวนมาก ประชาชน “เห็นแก่ได้ (โลภ)” ซื้อความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้น ๆ มีรายได้น้อย เมื่อเทียบกับรายจ่าย

2. ด้านระบบบริหารราชการ ได้แก่ ขาดการกำกับดูแลให้เป็นไปตามระเบียบวินัยของผู้บังคับบัญชา ทำให้เกิดการทุจริต และความไม่สมดุลของอำนาจในการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น การดูแลควบคุมไม่ทั่วถึงเกิดการทุจริตในวงราชการได้ง่าย รวมทั้งการเกรงใจและเกรงกลัวผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ ไม่ศึกษาและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ

⁵⁸ พิชเชฐ หังโต (2559). พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. วารสารจันทรเกษมสาร, 22(43), 1-15.

3. ด้านสังคมวัฒนธรรมและศีลธรรม ได้แก่ การขาดคุณธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ติดตาม เจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้ใหญ่ทุจริตแล้ว ไม่ถูกจับได้ ทำให้กลายเป็นเรื่องถูกต้องดีงาม ผิดเป็นถูกไป เป็นตัวอย่างให้ผู้น้อยทำตามประกอบกับสังคมไทย เน้นวัตถุนิยมมากกว่าความดีงาม ศีลธรรม วัตถุ คือ สิ่งที่เป็นคุณค่าของสังคมบุคคลใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ทางด้านอุปโภคบริโภค จึงต้องดิ้นรนด้วยวิธีการคอร์รัปชัน

4. ด้านกฎหมายและวิธีพิจารณา ได้แก่ การลงโทษทางวินัยมีความยุ่งยากในการหาพยานหลักฐาน เพราะมีระเบียบขั้นตอนมากมายในการสอบสวน การพิสูจน์การทุจริต ต้องมีหลักฐานอย่างชัดเจนซึ่งยากแก่การพิสูจน์ ทั้งนี้การคอร์รัปชันจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ โครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น เขื่อน ท่าอากาศยาน ถนนหลวง ทางรถไฟ หรือระบบการคมนาคม

รูปแบบ ช่องทาง วิธีการของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย มีนักวิชาการได้กล่าวไว้มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ เช่น การผูกขาด การให้สัมปทาน และการเรียกเก็บส่วนแบ่งอย่างผิดกฎหมาย โดยการสร้างความขาดแคลนเทียม เช่น ปัญหาการขาดแคลนนํ้าตาล ขาดแคลนข้าว และหรือขาดแคลนนํ้ามันปาล์ม เป็นต้น

2. การฉกฉวยทรัพยากรของรัฐมา เป็นของครอบครัวและอาจกระทำโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการของรัฐ เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น การมีผลประโยชน์ทับซ้อน สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวและผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือการกระทำหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม

3. การใช้อิทธิพลทางการเมืองหาผลประโยชน์จากตลาดหลักทรัพย์ (ปันราคาหุ้นของตัวเอง) ปกปิดการบริหารงานที่ไม่ถูกต้อง การปิดบังและให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ การใช้นโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างมีอคติและลำเอียง

4. การใช้อิทธิพลทางการค้า แสดงบทบาทเป็นนายหน้าหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจากการค้าต่างตอบแทน การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกับประเทศคู่ค้า

5. การใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางมิชอบ การปลอมแปลงเอกสารการฉ้อฉล การใช้กองทุนของรัฐเพื่อไปหาผลประโยชน์ทางการเมือง

6. การใช้ระบบอุปถัมภ์ เล่นพรรค เล่นพวก และการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทน เช่น การฮั้วประมูล การให้และการรับสินบน การขู่เข็ญ บังคับและการให้สิ่งล่อใจ การให้ของขวัญ และรับของขวัญ ไม่ถูกต้อง มีผลเป็นการสร้างแรงจูงใจ เช่น เชื้อของของขวัญมูลค่าสูงและสินบนมูลค่าสูง

7. ผู้บริหารประเทศทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ของประเทศ โดยการใช้นโยบายประชานิยม ใช้อำนาจของตำรวจ ทหาร และข้าราชการในทางที่ผิด ทุจริตการเลือกตั้ง ทั้งการซื้อเสียง และการทุจริต ด้วยวิธีต่าง ๆ

8. การบริจจาคเพื่อช่วยเหลือการณรงค์ที่ผิดกฎหมาย เช่น การบริจจาคให้แก่ นักการเมืองและพรรคการเมืองรัฐบาล เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล

แนวทางการป้องกันการทุจริต

ในหลักการทางพระพุทธศาสนามีแนวคิดที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ตถาคตกล่าวอย่างใด (ยถาวาที) ก็ทำอย่างนั้น (ตถาการิ) ทำอย่างใด (ยถาการิ) ก็กล่าวอย่างนั้น (ตถาวาที) ฉะนั้นชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต” (ช.อิตติ. (ไทย) 25/112/496) แปลว่าเมื่อจะเป็นคนสอนคน ต้องมีทักษะความรู้ และปฏิบัติได้ พุทธพจน์จึงมีคำว่า “วิชชา จรณสัมปันโน” (วิมพา.(ไทย) 1/1/1) ที่แปลว่าถึงพร้อมด้วยความรู้และการ

ปฏิบัติ สรุปคือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน นำมาบัญญัติเป็นหลักศีล หรือวินัย เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่เคย “ล่วงละเมิด” ในสิ่งที่ห้าม และไม่เคยละเว้นในส่วนที่เป็น “หลักธรรม” หรือหลักการทำให้เจริญ ดังนั้น พระพุทธเจ้า จึงเป็นแบบอย่าง ต้นแบบในการดำเนิน หรือทำให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต แปลว่า คนจะสอนคน คนจะเป็นผู้นำคน คนจะเป็นนักการเมือง นักการศาสนา นักบริหารจัดการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อควบคุมคนให้เป็นสมาชิกในสังคม ต้องเป็นผู้ “มั่นคง” ในหลักการที่ตัวเองเป็นผู้บัญญัติ หรือถือสมานาน แปลว่านักบวช ผู้นำศาสนา นักการเมือง บุคลากรในองค์กรภาครัฐ ต้องเป็นตัวอย่างในการรักษาหลักการที่ถูกต้องของศาสนา ตัวเอง มั่นคง ในการที่จะทำตามศาสนาของตัวเองอย่างบริสุทธิ์ ไม่ปลอมแปลงแม้กระทั่งหลักการ หรือคำสอนของตัวเอง จากนั้นเป็นแบบอย่างในการส่งต่อสู่สาธารณะ กระทำตนเป็นแบบอย่างตามหลักการทางศาสนา แล้วส่งต่อเป็นพฤติกรรมที่เที่ยงตรง ซื่อตรงอย่างเหมาะสมสู่สาธารณะ แปลว่า พูดได้ ทำได้ สอนได้ กระทำตนให้เป็นแบบอย่างเพื่อสร้างตัวแบบต่อสังคม จากนั้นผู้ที่มีส่วนต่อการออกกฎหมายใช้กฎหมาย หรือบังคับใช้ หรือรณรงค์ให้ผู้อื่นใช้กฎหมาย ต้องเป็นแบบอย่างในทุก ๆ เรื่องตามข้อบัญญัติกฎหมาย เพราะถ้ากระทำในทางตรงกันข้าม จะเท่ากับว่าคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าของกฎหมายก็จะหายไป ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ ทั้งจะกลายเป็นกฎแห่งการเลือกปฏิบัติ ถ้าเกณฑ์ทางศีลธรรมและกฎหมาย ถูกผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเลือกปฏิบัติได้ หรือปฏิบัติเกิดมาตรฐานที่แตกต่างกัน ผลจะกลายเป็นปัญหาขององค์กรไปในที่สุด

โดยหลักการในทางพระพุทธศาสนา พบว่าในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีข้อมูลหลายแหล่งที่แสดงโทษของการ “โกง” หรือการเบียดบังทรัพย์ หรือสิ่งของอันไม่พึงประสงค์ หรือการได้มาโดยไม่สุจริต แม้แต่เพียงแค่เฉียดกล้ากรายยังต้องโทษเกือบประหารชีวิต (ขุ.จรียา. (ไทย) 33/16-23/759-760/จีราภรณ์ สุธัมมสภา และ ภูเบศ วณิชชานนท์, 2557) แปลว่าการ “เบียดบัง” ทรัพยากรในทุกกรณีเป็นเหตุนำไปสู่ความเสื่อม หรืออันตรายต่อชีวิตได้ทั้งสิ้น (ม.ม. (ไทย) 13/446/558/, บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2557)

หลักปฏิบัติในเรื่องศีล 5 เป็นบัญญัติ พื้นฐานในเชิงสังคม (สุวัฒน์ อินทรประไพ, 2557) ซึ่งเราจะเห็นว่าศีลโดยเฉพาะข้อทินนาทาน มีแนวคิดเรื่องสัมมาอาชีวะที่เป็นเครื่องการันตีว่าพระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนหรือส่งเสริมการ “เบียดบัง” ทั้งทรัพย์สินของบุคคล ปัจเจก หมู่คณะ ส่วนรวม และสาธารณประโยชน์ หรือ ของภาครัฐ อันมีความหมายถึงการฉ้อโกงทุกกรณี ดังนั้นหลักการทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาอธิบายประยุกต์ใช้ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันได้ คือ

1. การใช้หลัก “ธรรมวินัย” หรือ “หลักการ” ให้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด หมายถึงพระพุทธศาสนาให้ยึดหลักการดังมีหลักฐานว่า ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานพระอานนท์ได้ทูล ถามว่า จะมอบให้ใครเป็นผู้นำพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตอบว่า “ธรรมวินัยจะเป็นศาสดา แทนเรา” (ปัจฉิมวาจา : ทิ.มหา. (ไทย) 10/216/164) ในความหมายคือ หลักการอันเป็นอุดมคติ แกนกลางจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดเพื่อยึดถือ เพื่อการปฏิบัติ หรือให้ผู้ยึดถือได้ปฏิบัติในความหมายคือ ศีลธรรมต้องเป็นศีลธรรม กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย ความโปร่งใสต้องเป็นความโปร่งใส นัยยะนี้คือ หลักการต้องเป็น “บัญญัติ” ของทุกสังคม หรือทำให้คนมีความสุจริตในหน้าที่ ซื่อตรง ต่อหน้าที่ ดังกรณี ครุบาตีบ อุบาลี วัดหัวฝาย สุโขทัย (พ.ศ. 2440-2515) เกจิผู้เป็นศิษย์ครุบาศรีวิชัย (พ.ศ. 2421-2481) ที่มีประวัติถึงความมุ่งมั่น ซื่อตรงต่อ “มังสวิวัติ” จนกระทั่งมรณภาพด้วยโรคขาดสารอาหาร หรือ “พระยาพิชัยดาบหัก”(พ.ศ.2284- 2325) (ทรงพล นาควะชัยภูมิ, 2550) ที่ยอมสละชีวิต เพียงเพราะต้องการยืนยันต่อเจตนารมณ์แห่ง ความ “ซื่อสัตย์” พร้อมวลีเด็ดว่า “ไม่เป็นข้าสองเจ้า ไม่เป็นบ่าวสองนาย” รวมไปถึง “พันท้ายนรสิงห์” ในประวัติศาสตร์ที่มุ่งมั่นต่อความจริงและความถูกต้องที่ยืนยันต่อความตายเพื่อที่จะรักษา “กฎ” ไว้ ดังนั้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือ การยึด หลักการที่จะเป็น สิ่งสำคัญ หรือรักษาความถูกต้องไว้ ดังมีแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ว่า “จงสละมือเพื่อรักษาแขน สละแขนเพื่อรักษาชีวิต และยอมสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม (ความถูกต้อง)” (ขุ.ชา (ไทย) 28/470/177) ดังนั้นหากสังคมถูก

ทำให้เป็นสังคมแห่งความจริง ถือกฏกติกา ที่ถูกต้องเหมือนพระพุทธเจ้าทรงทูลตอบคำถามพระอนนทว่า จะมอบให้ใครเป็น “ศาสดา” แทนพระองค์หลังปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนายืนยันเจตนารมณ์ ที่ชัดเจนว่า “หลักการ” สำคัญกว่าตัวบุคคล และหลักการเป็นอุดมคติสูงสุดในดำเนินทั้งในส่วนชีวิต และองค์กร เมื่อมาประยุกต์ใช้กับการป้องกันการคอร์รัปชัน หลักพุทธธรรมต้องเข้มข้น จริงจัง หลักกฎหมายย่อมสำคัญสุด ต้องมีอำนาจในการบังคับใช้โดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยถือแนวคิด ในเรื่องหลักการสูงสุดสำคัญสุด ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

2. การใช้หลักศีล 5 โดยเฉพาะข้อหินนาทาน (วิ.มหา.(ไทย) 1/130-131/98) ซึ่งเป็นหลักการป้องกันความมั่นคงของมนุษย์ในด้านทรัพย์สินที่จะไม่ถูกละเมิดจากผู้ใด คณะใด หรือกลุ่มใด ต่อทรัพย์สินส่วนบุคคล ส่วนรวม สาธารณะ และส่วนรวมของประเทศชาติ ย่อมจะไม่ถูกคุกคาม เบียดบัง หรือให้ได้ว่าด้วยวิธีการไม่ถูกต้อง ดังนั้น ศีลข้อนี้จะเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการหวงแหน ทรัพย์สินของตนเอง รู้คุณค่าของทรัพย์สินส่วนตนที่ถูกทำให้เป็นส่วนรวม (ภาษี) ในระบบรัฐ การบริจาค (องค์กรการกุศล) ผู้เสียภาษี หรือผู้บริจาค ย่อมมีสิทธิที่จะหวงแหนภาษี หรือผลประโยชน์ในนามรัฐ ส่วนรวม โดยมีบทบาทตรวจสอบ คณะบุคคล ที่จะมาใช้งบประมาณของแผ่นดิน กระตุ้นให้เขา เหล่านั้น จะต้องตระหนักว่า จะไม่ละเมิด หรือใช้ในทางที่เป็นการเบียดบัง หรือเอาเปรียบแผ่นดิน และประชาชนด้วยการ “ฉ้อราษฎร์บังหลวง” เมื่อเงินภาษี ไปอยู่ในรูปเงินรวมของแผ่นดินที่ควร เป็นประโยชน์ของประชาชนทั้งประเทศอย่างเสมอภาคเท่าเทียม ต้องไม่ถูกเบียดบังด้วยผู้บริหารภาครัฐ/เอกชน ข้าราชการ นักการเมือง ที่ไม่ได้บริหาร ให้เป็นไปโดยสุจริต ดังนั้นกระบวนการของศีลต้องครอบคลุมไปถึงการเบียดบังมิใช่แค่การรักษา ทรัพย์สินในกระเป๋าของตัวเองที่หามาได้ ดังนั้น ชาวพุทธ ชาวไทยหรือชาวโลกต้องตระหนักเห็นความสำคัญของความสุจริต และหาทางช่วยป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน หรือการเบียดบัง ทรัพย์สินส่วนรวม ดังแนวคิดของพระพรหมบัณฑิต (2557) ให้ทัศนะของศีลใช้ป้องกันการคอร์รัปชันไว้ว่า “...เวลาที่เราจะต่อต้านทุจริตคอร์รัปชันไม่น่าหลักธรรมศีล 5 เข้าไปได้อย่างไร โดยเฉพาะในข้อหินนาทาน ธรรมมาภิบาลจะต้องมีความ Transparency เป็นข้อหนึ่งในนั้นก็ คือ ความโปร่งใส ทำอย่างไรให้คนโปร่งใสให้คนมีศีล มีธรรม เบญจศีล เบญจธรรมต้องเข้ามา...” ดังนั้น กฎทางศีลธรรมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติสากลของชาวพุทธ พร้อมส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ทรัพย์สินต้องชัดเจน แยกให้ออกระหว่างส่วนรัฐ ส่วนตน และส่วนองค์กร และไม่ละเมิด เบียดบัง เบียดเบียน โดยประการทั้งปวงโดยมีหลักศาสนาเป็นเครื่องกระตุ้นเตือน หลักกฎหมายของรัฐช่วยควบคุมป้องกัน

3. การใช้หลักปฏิบัติเรื่อง “สัมมาอาชีวะ” การสอนให้ประชาชนชาวพุทธ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีคำสอนว่า “ชาวพุทธต้องไม่ประกอบอาชีพ มิจฉาอาชีวะ” อันหมายถึงอาชีพที่ต้องไม่เบียดเบียน ตนเอง เบียดเบียนชีวิตคนอื่น เบียดเบียนสังคมในภาพรวม ดังนั้นการที่จะป้องกันแก้ไขการคดโกง ตามหลักพุทธธรรม คือ ต้องส่งเสริมให้เกิดการ “ยังชีพ-ประกอบอาชีพ” ที่ “สุจริต” เป็นไปตามครรลองที่สุจริตชนพึงกระทำตามกรอบของหลักพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “สัมมาชีพ” (วิ.มหา (ไทย) 4/13/21) อันเนื่องด้วยวิถีการปฏิบัติ และหลักคุณธรรมทางศาสนาที่จะยึดสมาทานถือไว้ว่า ถูกต้อง จะยังคงเป็นความถูกต้องรัฐต้องเข้าไป สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน พลรัฐในภาพรวมยังชีพด้วยคุณภาพชีวิต ที่เป็นปกติสุข

4. การใช้หลักปฏิบัติ “สุจริต” หมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง คนจะได้ชื่อว่ามีคุณสัจย์ ต้องมีความจริง 5 ประการ

4.1 จริงต่อการทำงาน คือ ทำอะไร ทำจริง มุ่งให้งานสำเร็จเกิดประโยชน์ส่วนตน หรือส่วนรวมได้จริง ๆ

4.2 จริตต่อหน้าที่ คือ ทำจริง ในงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเรียกว่า หน้าที่ ทำงาน เพื่องาน ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลียงบิดพลิ้ว คือ หลีกเลียงไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ ต้อง เอาใจใส่หน้าที่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี

4.3 จริตต่อวาจา คือ การพูด ความจริง ไม่กลับกลอก รักษาวาจาสัตย์อย่าง เคร่งครัดพูดจริงทำจริงตามที่พูด

4.4 จริตต่อบุคคล คือ มีความจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง ต่อมิตรและผู้ร่วมงาน จริงใจต่อเจ้านายของตน เรียกว่ามีความจงรักภักดี จริงใจต่อผู้มีพระคุณ เรียกว่า มีความกตัญญูกตเวที

4.5 จริตต่อความดี คือ มุ่งประพฤดี แต่ความดีจนติดเป็นนิสัยเป็นบุคคลที่ ประกอบด้วย คุณธรรม คือ หิริ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำชั่ว โอตตัปปะ ความกลัวบาป เกรงกลัว ต่อความชั่ว

เมื่อประมวลออกมาความสุจริต ความ “จริง” จึงหมายถึง การกระทำที่ “โปร่งใส” และตรงไปตรงมา ไม่เบียดบังทรัพย์สินของ ส่วนรวม คำว่า “สุจริต” ต้องตรงกับความจริง และใน ความโปร่งใส เป็นพฤติกรรมและการกระทำที่สุจริตที่ควรให้เกิดขึ้นกับการบริหารในทุกองค์กร ดังที่พระพุทธ บัณฑิต (2557) เคยกล่าวไว้ คือ “...พุทธภาษิตว่า “นตถิ ตณหา สมานที” แม่น้ำ เสมอด้วยต้นหาหามีไม่แม่น้ำ ยังมีวันเต็มแต่ต้นหาไม่มีวันเต็มเปี่ยม อยู่ที่ไหนในระบบเศรษฐกิจศาสตร์ และชาวพุทธว่าอย่างไร มันจะเกิด กระตุ้นต้นหาเขาเรียกว่า บริโภคนิยม ต้องการกำไรสูงสุด โฆษณาให้เกิดอุปสงค์ กระตุ้นต้นหา ไม่รู้จัก มุ่ง บริโภคมากกว่าผลิต ไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ก็เอาด้วยคาถา อยากจะมี IPHONE ขึ้นมาเอาเงิน มาจากไหน งานก็ยังไม่มี ทำลักขโมย คอร์รัปชันเยอะเยอะไปหมดเพราะต้องการสินค้า ต้องการบริโภคมากกว่า ผลิตและมองเห็น การผลิตเป็นหน้าที่ คือ การทำงานให้สุจริตมาใช้ในระบบเศรษฐกิจศาสตร์ ไม่ได้มองเห็น การทำงานเป็น การปฏิบัติธรรม ประพฤติหน้าที่คือการทำงานให้สุจริต ไม่อยู่ในความคิด...” หรือพระบรม ราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานในคราวพระราชทานเพื่ออัญเชิญ ลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ปีพุทธศักราช 2531 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2530 ดังนี้ “ความซื่อสัตย์สุจริต เป็น พื้นฐานของความดีทุกอย่างเด็ก ๆ จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นในตนเอง เพื่อจะได้เติบโตขึ้นเป็นคนดี มีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาดที่เจริญมั่นคง”

สุจริตเป็นหัวใจสำคัญที่ประกอบด้วย กายสุจริต 3 วาจาสุจริต 4 และใจสุจริต 3 อันจะมีผลต่อการควบคุม ป้องกันการคอร์รัปชันไม่ให้เกิดขึ้นตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างสำคัญด้วย เช่นกัน รวมทั้งความสุจริตยังมีผลต่อการนำไปประยุกต์ใช้ทางกฎหมาย การบริหารบ้านเมืองกิจการขององค์กร ภาครัฐและเอกชน ด้วยความสุจริตโดยมีเป้าหมายคือไม่โกงด้วยเช่นกัน

5. สนับสนุนให้ผู้นำศาสนาต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ยืนยันหลักการที่ถูกต้อง และเป็นผู้เข้าไปสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาต้องเป็นแบบอย่างในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำ ให้เกิดการเป็นแบบอย่างต่อการทำความดีในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาให้เป็น ตัวอย่าง “สร้าง” ตัวแบบของความถูกต้อง ผู้นำศาสนาต้องนำหลักการที่ถูกต้องมีอยู่ในศาสนา มาอธิบาย สื่อสาร ผ่านช่องทางต่าง ๆ (พระปลัดระพิน พุทธิสาร, 2559) เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม มุ่งตรงไปยังศาสนิกชน ของตัวเองให้มุ่งมั่น หรือมั่นคงต่อการเข้าถึงหลักการตามหลักศาสนาของตัวเอง เพื่อป้องกันการไม่โกง หรือ การทุจริต หรือลดการทุจริต รวมทั้งเข้าไป กระตุ้น ให้เกิดความเข้าใจ หรือตระหนักต่อความดีงามตามแบบของ หลักการที่ถูกต้อง และมีตัวแบบ คือผู้นำศาสนาเป็นตัวแบบหรือหลักการที่เหมาะสมเป็นผู้ดำเนินการให้เกิด การปฏิบัติ โดยปราศจากการ “ทุจริต” ในทุกระดับตั้งแต่บุคคล ตัวเอง อย่างตรงไปตรงมา ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แม้กระทั่งในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติเป็นเบื้องปลาย

6. การสร้างและใช้กลไกทางศาสนา/รัฐ/องค์กรเอกชน/ในการตรวจสอบซึ่งกันและกันที่อาจมีคำเรียกว่า “ประชากรรัฐ/ประชาสังคม” ที่ต่างฝ่ายต่างเป็นภาคีแห่งความดีงาม สมาทานความดีตามหลักการศาสนา สำนึกในหลักการทางศาสนา มองเห็น “ภัย” ของการโกง ทุจริตในทุกรูปแบบว่า เป็นความผิดบาป แล้วหาทางชี้เบาะแส การเข้าไปตรวจสอบผลได้เสียในฐานะประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงในการแก้ปัญหา และการป้องกันอันจะเกิดขึ้นของสัญญาประชาคมในรูปลักษณะต่าง ๆ (ประชาสังคม) แล้วต้องเข้ากระตุ้นให้ทุกฝ่ายตระหนักต่อความดี และยินดีต่อความดีอย่างเหมาะสม (ประชากรรัฐ) การสร้างกฎหมายเฉพาะที่มีความชัดเจน รัดกุม และครอบคลุม โดยมีเป้าหมาย เพื่อป้องกันและแก้ไขการทุจริตอันจะเกิดขึ้นจากการคอร์รัปชันในทุกประเภทที่จะเกิดขึ้นในสังคมนี้

ดังนั้นเมื่อกล่าวโดยสรุป หลักพุทธธรรมทางศาสนาจะเข้าไปเป็นกลไกเครื่องมือในการเข้าไปสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามหลักการ คำสอนทางศาสนา โดยมีเป้าหมายเพื่อการรณรงค์ป้องกัน หรือหยุดการกระทำที่เรียกว่า “ทุจริต” อันเกิดขึ้นในทุกวงการ และคนในทุกศาสนาก็เป็นเครื่องมือหรือกลไกที่จะป้องกันหรือแก้ไขไม่ให้เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแต่อย่างน้อย หรืออยู่ในฐานะที่จะควบคุมได้ ดังนั้น ศาสนิกชนทุกองค์กรทางศาสนาต้องแสดงจุดยืนในเรื่องหลักการที่ถูกต้องในการป้องกันการโกงทุจริตให้เป็นไปตามหลัก (ก) การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง และสามารถนำแบบอย่างนั้นมาเป็นตัวแบบในระบบสังคมโดยรวมได้ รวมทั้งนำรูปแบบหรือตัวแบบนั้นให้ปรากฏเป็นพฤติกรรมเชิงประจักษ์ได้ (ข) รณรงค์ หรือส่งเสริมให้คนผู้เป็นศาสนิกชนของตนเองได้ตระหนักและเห็นความสำคัญว่า การ “ผิดศีล” ตามหลักศาสนบัญญัติในส่วนการ “เอาเปรียบ-เบียดบัง-ทุจริต-โกง” เป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนบัญญัติ รวมทั้งสร้างการตระหนักรู้ กำหนดกระทำน่าพาให้เกิดการปฏิบัติ เป็นสิ่งอันจะพึงเกิดขึ้นในสังคมประชาชาติในองค์กรรวม เพื่อป้องกันการทุจริต ทั้งระดับบุคคล องค์กร และประเทศชาติ เพื่อนำพาให้เกิดสันติสุขและคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม

พิษณุ หอมสมบัติ, พระปลัดภัทรวัฒน์ สีสเตโช และสอาด ภูนาสรณ์ (2564)⁵⁹
ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ฆราวาสธรรม 4 ประเภท : การป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืน พบว่า

สาเหตุของการทุจริต

การทุจริตเป็นหนึ่งในประเด็นที่ทั่วโลกแสดงความกังวลอันเนื่องมาจากเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ยากต่อการจัดการ และเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน เป็นที่ยอมรับกันว่าการทุจริตนั้น มีความเป็นสากล เพราะมีการทุจริตเกิดขึ้นในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่กำลังพัฒนา การทุจริตเกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน หรือแม้กระทั่งในองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรหรือองค์กรเพื่อการกุศล ในปัจจุบันการกล่าวหาและการฟ้องร้องคดีการทุจริตยังมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองมากกว่าช่วงที่ผ่านมา รัฐบาลในหลายประเทศมีผลการปฏิบัติงานที่ไม่โปร่งใสเท่าที่ควร องค์กรระดับโลกหลายองค์กรเสื่อมเสียชื่อเสียง เนื่องมาจากเหตุผลด้านความโปร่งใส สื่อมวลชนทั่วทั้งโลกต่างเฝ้ารอที่จะได้นำเสนอข่าวอื้อฉาวและการประทุพติผลจริยธรรมด้านการทุจริต โดยเฉพาะบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงต่างถูกเฝ้าจับจ้องว่าจะถูกสอบสวนเมื่อใด อาจกล่าวได้ว่า การทุจริตเป็นหนึ่งในปัญหาใหญ่ที่จะขัดขวางการพัฒนาประเทศให้เป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งต่างเป็นที่ทราบกันดีว่าการทุจริตควรเป็นประเด็นแรก ๆ ที่ควรให้ความสำคัญในวาระของการพัฒนาประเทศของทุกประเทศ เห็นได้ชัดว่าการทุจริตส่งผลกระทบอย่างมากกับการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่นเดียวกันกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกก็มีความกังวลในปัญหาการ

⁵⁹ พิษณุ หอมสมบัติ, พระปลัดภัทรวัฒน์ สีสเตโช และสอาด ภูนาสรณ์. (2564). ฆราวาสธรรม 4 ประเภท : การป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการธรรมทศน์, 21(2), 159-169

ทุจริตด้วยเช่นเดียวกัน โดยเห็นพ้องต้องกันว่าการทุจริตเป็นปัญหาใหญ่ที่กำลังขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมให้ก้าวไปสู่รัฐสมัยใหม่และควรเป็นปัญหาที่ควรจะต้องรีบแก้ไขโดยเร็วที่สุด การทุจริตนั้น อาจเกิดขึ้นได้ในประเทศที่มีสถานการณ์ดังต่อไปนี้

1. มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อกำหนดจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางธุรกิจ ซึ่งจะเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดเศรษฐกิจ หรือมูลค่าเพิ่ม หรือกำไรส่วนเกินทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากมาตรการหรือข้อกำหนดดังกล่าวมีความซับซ้อน คลุมเครือ เล็กกปฏิบัติ เป็นความลับ หรือไม่โปร่งใส

2. เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจมีสิทธิขาดในการใช้ดุลยพินิจ ซึ่งให้อิสระในการเลือกปฏิบัติเป็นอย่างมากกว่าจะเลือกใช้อำนาจใดกับใครก็ได้

3. ไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพหรือองค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลและจัดการต่อการกระทำใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาการทุจริตมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมากโดยไม่ใช่เพียงเพราะว่าลักษณะประชานิยมที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นที่พัฒนาแล้ว หากแต่เป็นเพราะกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนานั้น มีปัจจัยภายในต่าง ๆ ที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการเกิดการทุจริต เช่น 1) แรงขับเคลื่อนที่อยากมีรายได้เป็นจำนวนมากอันเป็นผลเนื่องมาจากความจน ค่าแรงในอัตราที่ต่ำ หรือมีสถานะความเสี่ยงสูงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเจ็บป่วยอุบัติเหตุหรือการว่างงาน 2) มีสถานการณ์หรือโอกาสที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตได้เป็นจำนวนมากและมีกฎระเบียบต่าง ๆ ที่อาจนำไปสู่การทุจริต 3) การออกกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เข้มแข็ง 4) กฎหมายและประมวลจริยธรรมไม่ได้รับการพัฒนาให้ทันสมัย 5) ประชากรในประเทศยังคงจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก 6) ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและเจตจำนงทางการเมืองที่ไม่เข้มแข็ง เป็นต้น

ดังนั้น ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวจะนำไปสู่การทุจริต ไม่ว่าจะเป็นทุจริตระดับบนหรือระดับล่างก็ตาม ซึ่งผลที่ตามมาอย่างเห็นได้ชัดจนมีด้วยกันหลายประการ เช่น การทุจริตทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศด้านความโปร่งใสนั้นเลวร้ายลง การลงทุนในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนักลงทุนต่างชาติ ลดน้อยลงส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน หรือการทุจริตทำให้เกิดช่องว่างของความไม่เท่าเทียมที่กว้างขึ้นของประชากรในประเทศหรืออีกนัยหนึ่งคือระดับความจนนั้นเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่กลุ่มคนรวยกระจุกตัวอยู่เพียงกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มเดียว นอกจากนี้ การทุจริตยังทำให้การสร้างและปรับปรุงสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของประเทศนั้นลดลงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งยังอาจนำพาประเทศไปสู่วิกฤติทางการเงินที่ร้ายแรงได้อีกด้วย (สำนักป้องกันการทุจริตภาคประชาสังคม และการพัฒนาเครือข่าย สำนักงาน ป.ป.ช., 2557, หน้า 10)⁶⁰

แนวทางการป้องกันการทุจริต

พระพุทธศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี เพราะคนดีเป็นที่ปรารถนาและที่ต้องการในทุกกิจการ คนดีทำให้ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติเจริญและมีความสุข คุณธรรม คือ คุณสมบัติและสัญลักษณ์ของคนดีเป็นหลักถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสัตว์บุรุษ คือ คนดี หรือคนในอุดมคตินั้นเอง ในสังคมชาวพุทธ คนดีมีคุณธรรมย่อมเป็นผู้ควรค่าแก่ความรัก เกียรติ ศักดิ์ศรีและการยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่น ดังนั้น การพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำด้วยหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อมนุษยชาติตามแนวคิดตามหลักฆราวาสธรรม 4 ประการ หรือธรรมสำหรับชีวิตคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ อรรถาธิบายว่า

⁶⁰ สำนักป้องกันการทุจริตภาคประชาสังคม และการพัฒนาเครือข่าย สำนักงาน ป.ป.ช.. (2557). สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักป้องกันการทุจริตภาคประชาสังคม.

1) สัจจะ ความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุเกิดหยาตระวางเป็นจุดเริ่มต้นความแตกแยก

2) ทมะ การรู้จักควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อข้อบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขปรับนิสัยและอหยาตัยให้ประสานเข้าหากันได้ไม่ตึงตื่อแแต่ใจและอารมณ์ของตน ผู้ขาดธรรมข้อนี้ทำให้คนในองค์การไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

3) ขันติ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักหนาสาหัสทั้งหลาย ทั้งจากถ้อยคำหรือกิริยาอาการจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ล่วงเกินโดยตั้งใจหรือไม่ เมื่อเกิดภัยพิบัติคับขันก็ไม่วิตโผติพาย มีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี

4) จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจความสุขส่วนตน เห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว

ดังนั้น ขรราวาสธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์จริงใจ ทำให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ข่มใจระงับใจฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอหยาตัยให้เข้าหากันได้ ขันติ ความอดทนอดกลั้นต่อความลำบากทั้งหลาย จาคะ ความเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ความหมายของขรราวาสธรรม 4 ขรราวาสธรรม คือ ธรรมของคนผู้ครองเรือนมีศรัทธาประพฤติธรรม 4 ประการ คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ และจาคะ ตายแล้วย่อมไม่เศร้าโศก 1) สัจจะ เป็นเหตุให้ได้เกียรติ 2) ทมะ เป็นเหตุให้ได้ปัญญา 3) ขันติ เป็นเหตุให้หาทรัพย์ได้ และ 4) จาคะ เป็นเหตุให้ผูกมิตรไว้ได้ คนผู้ครองเรือนประพฤติขรราวาสธรรม 4 ประการ ตายแล้วย่อมไม่เศร้าโศก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)⁶¹

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของขรราวาสธรรมออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ 2 เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ 1) เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจอย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรักหรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำด่า จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย 2) เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้วก็ควรตั้งใจจริง ทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำความเพียรเพื่อตรัสรู้ได้ตั้งสัจจาธิฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูกก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่งถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ (พุทธทาสภิกขุ, 2523, หน้า 55)⁶² พุทธทาสภิกขุสรุปว่า สัจจะ หมายถึง ความจริงในสิ่งที่จะกระทำ สัจจาธิฐาน คือ ตั้งจิตด้วยสัจจะมันลงไปในการที่จะทำ ในการที่จะประพฤติเพื่อละกิเลส ทมะ หมายถึง การบังคับตัวเอง เป็นธรรมที่จะใช้สกัดกั้นความโกรธในขั้นเริ่มต้น แต่ถ้าบังคับไม่ได้หรือบังคับไม่อยู่ก็ใช้ธรรมะข้ออื่น เช่น ปัญญา ขันติและอื่น ๆ เข้าช่วย ขันติ หมายถึง ความอดกลั้น ความอดได้รอได้ คอยได้เป็นเครื่องห้ามความผลุนผลัน ความโกรธ ขันติเป็นแกนกลางในการประพฤติพรหมจรรย์ของผู้บำเพ็ญพรตทั้งหลาย คนส่วนใหญ่มักไม่ชอบอดกลั้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องเสียเกียรติหรือขี้แพ้แต่ถ้ารู้จักฝึกอดกลั้นหรือฝึกให้มีขันติได้มาก ๆ ก็จะเป็นคนที่ไม่โกรธง่าย จาคะ หมายถึง สละการให้ทาน สละกิเลสตามโอกาสที่ต้องสละ เป็นรู้ว่ที่ระบายกิเลสออก

⁶¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พระพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

⁶² พุทธทาสภิกขุ. (2523). ขรราวาสธรรม. กรุงเทพฯ: พระนคร.

ฆราวาสธรรมสามารถประพฤติปฏิบัติได้ 3 ทาง ได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ได้แก่ 1) ทางกาย คือ การทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางกาย 2) ทางวาจา คือ การใช้คำพูดที่สุภาพ และแสดงถึงความมีไมตรีจิตในการติดต่อสื่อสารกับคู่สนทนา ตลอดจนการกล่าวอ้างอิงถึงผู้อื่นในเชิงบวกถือว่าการปฏิบัติธรรมทางวาจา 3) ทางใจ คือ การคิดดี ความปรารถนาดี ความพลอยยินดี ความเมตตากรุณา ความสงสารและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมทางใจ ดังนั้น การที่บุคคลในสังคมจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข จำเป็นต้องมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยแต่ละบุคคลจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบทบาทที่ตนเองได้รับและพึงระลึกอยู่เสมอว่า อะไร คือ ความชั่วที่ควรละ อะไร คือ ความดีที่พึงกระทำ และตระหนักอยู่เสมอว่าการทำงาน คือ การปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง โดยนำหลักพุทธธรรมซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากที่พุทธศาสนิกชนพึงประพฤติปฏิบัติมาประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิต หลักพุทธธรรมข้อหนึ่งที่บุคคลทั่วไปพึงยึดมั่นถือปฏิบัติตามเพื่อผลสำเร็จในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยเฉพาะหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เรียกว่า หลักฆราวาสธรรม 4 ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการเพื่อใช้ในการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ ฆราวาสธรรม 4 เป็นคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงมอบสำหรับผู้ครองเรือนได้ปฏิบัติเพื่อเสริมให้มีความสุขในชีวิตยิ่งขึ้น ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของฆราวาสธรรมแล้วย่อมมีความสำคัญมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเกี่ยวกับเรื่องการทำงานร่วมกันของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2523, หน้า 55)

แนวทางการนำฆราวาสธรรมไปใช้ในการป้องกันทุจริต

การปฏิบัติตามคุณธรรม 4 ประการ เป็นคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ทรงนำเอาคำแปลพระศาสนธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าฆราวาสธรรม มารวมเป็นพระบรมราโชวาท เพื่อเป็นหลักให้ประชาชนคนไทยทุกคนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติปลูกฝังให้เจริญงอกงามในจิตใจจะช่วยให้ประเทศชาติเกิดคุณธรรม 4 ประการ ดังนี้

คุณธรรมประการที่ 1 คือ การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเองที่ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นคุณธรรม ความสัตย์ คือ สัจจะ ความจริงใจ เป็นคนพูดจริงทำจริงอย่างใดก็ปฏิบัติอย่างนั้นเป็นปกตินิสัย เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งตรงข้ามกับคนไม่มีสัจจะความจริงใจ เป็นคนใจคอโลเลพูดไม่จริง ทำไม่จริง เป็นคนปากกับใจไม่ตรงกันดังคำพังเพยที่ว่าเมื่อไม่ทำดั่งปากว่าและจะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน คนที่ไม่มีสัจจะอยู่ในจิตใจเป็นบุคคลที่ไร้ค่า เป็นบุคคลที่สังคมไม่ปรารถนา

คุณธรรมประการที่ 2 คือ การรู้จักข่มใจตนเองให้ประพฤติและปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น คุณธรรมข้อนี้แยกได้เป็น 2 ประการ คือ รู้จักข่มใจตนเองให้ประพฤติและปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีด้วยตนเอง ไม่ให้โลภอยากได้ในทางทุจริตผิดศีลธรรม ไม่ให้โกรธเคืองคิดอาฆาต พยาบาทจองเวร ไม่หลงมกมาย คนที่มีความข่มใจจะเป็นคนเก็บอารมณ์เก่ง ไม่แสดงอาการผิดปกติดอกนอกหน้าตามคำพังเพยที่ว่า “เก็บน้ำใจขุนไว้ข้างในน้ำใสไว้ข้างนอก” การฝึกใจ หมายถึง การรู้จักฝึกฝนตนเอง รู้จักฝึกตัว ฝึกใจ ปรับปรุงแก้ไขตัวเองให้เหมาะสมกับภาวะและสถานะของตนเป็นการรู้จักยับยั้งใจไม่ปล่อยไปสู่ความผิดความเสียหาย

คุณธรรมประการที่ 3 คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความทุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด เป็นคุณธรรมที่สามารถแยกได้เป็น 6 อย่าง ได้แก่ 1) การอดทนที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด 2) การอดทนที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด 3) การอดกลั้นที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์ไม่ว่าจะเป็นเหตุประการใด 4) การอดกลั้น

ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุประการใด 5) การอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจ ไม่จะเป็นด้วยเหตุประการใด 6) การอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่จะเป็นด้วยเหตุประการใด

คุณธรรมประการที่ 4 การรู้จักละความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมข้อนี้เป็นการสอนให้ละวาง 2 อย่าง คือ 1) ละวางความชั่ว 2) ละวางความทุจริตและสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองที่เกิดขึ้น ความสำคัญของตนเอง สังคม เจื่อนไขทางสังคม และศาสนา เป็นต้น เช่น การพิจารณาถึงชาติตระกูล อายุ จิตใจที่เข้มแข็ง การศึกษา เสี่ยงครหาจากคนอื่น ความรู้สึกตำหนิตนเอง โทษทางบ้านเมืองการตกนรกหลังจากตาย เป็นต้น ความรู้สึกสำนึกเหล่านี้จะค่อย ๆ สำนึกเห็นถึงคุณค่าความงดงามอันเกิดขึ้นจากการมีความละเอียด แก่ใจ และความสะดุ้งกลัวต่อบาป และผลบาป (พระครูโสภณคณาภรณ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2522)

การแก้ไขปัญหาการทุจริต นอกจากใช้มาตรการทางกฎหมายหรือมาตรการบังคับเด็ดขาดทางปกครองแล้ว “ศาสนา” โดยเฉพาะแนวทางหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธที่มีความเป็นเหตุเป็นผล สอนว่ามีการกระทำก็ย่อมมีผลของการกระทำที่ตามมา โดยผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับผลนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยไม่อาจให้ผู้ได้รับผลนั้นแทนได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม ซึ่งหากมีการปลูกฝังจิตสำนึก เริ่มตั้งแต่วัยเด็กและเยาวชน ให้มีความเกรงกลัวต่อการทำความผิด เนื่องจากจะเป็นบาปและได้รับผลกระทบตามมา น่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้ที่กระทำความผิดเกิดความยับยั้งชั่งใจ ไตร่ตรอง ละอายต่อบาป ตามหลักธรรมเรื่อง หิริ - โอตตปปะ ซึ่งหิริ คือ ความละอายต่อบาป ละอายต่อการทำความชั่ว ส่วนโอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป หรือการทำความชั่ว หลักธรรมวาสนธรรม 4 ในการป้องกันทุจริตเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ประกอบด้วย 4 ประการ คือ สัจจะการประพฤติด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง พูดความจริง มีความจริงใจต่อหน้าที่ การงานของตน ทมะ การฝึกฝนอบรมตนเองและข่มใจตนเองไม่ให้ไปยึดติดกับอบายมุข คือ ความโลภอยากได้ อยากมีในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน ความโกรธ ความหลง มีการปรับปรุงตัว ทั้งในด้านจิตใจและการกระทำด้วยปัญญา เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในหน้าที่การงานหรือสิ่งที่กระทำอยู่นั้น ขันติ ความอดทน หมายถึง อดทนต่อกิเลส ต่อสิ่งชั่วร้าย ต่อราคะที่จะเข้ามาครอบงำจิตใจของตนไม่ให้หลงไปกระทำความผิดนั้น ๆ อดกลั้นต่อปัญหา อุปสรรค รวมถึงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทางใจ อาทิ ความยากลำบากในการงาน คำตำหนิจากผู้อื่น และจากะ การสละ รวมถึงการสละกิเลส สละอารมณ์ออกไปจากใจของตน ไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยจิตใจ ของเรจากความเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมถึงการละจากกิเลสทำให้เป็นผู้มีความใจกว้าง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น

มหาเถรสมาคม, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2564)⁶³ ได้ร่วมกันจัดทำหนังสือ เรื่อง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนี้

สาเหตุของการทุจริต

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมติดสินบนและเบียดเบียนสาธารณประโยชน์นำมาเป็นประโยชน์ส่วนบุคคล มาจากรากเหง้าของความคิดที่ไม่สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมออกจากกันได้จึงจำเป็นต้องปรับวิธีคิด ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม โดยการปลูกฝังวิธีคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมจนถึงขั้นสามารถคิดได้ และทำได้อย่างอัตโนมัติซึ่งสามารถปลูกฝังได้จากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา

⁶³ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2564). *หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงาน ป.ป.ช.

ว่าด้วยการป้องกันปัญหา ไม่ให้เกิดปัญหาการทุจริตด้วยโมโนสุจริต ไม่ไปถกฉวยประโยชน์ส่วนรวมด้วยการมี
วักขึ้นคุ้มครองใจให้ไม่ประพฤติทุจริต ซึ่งต้นตอของปัญหาทุจริตที่เกิดขึ้นนี้มีสาเหตุมาจากอวิชา กล่าวคือ
ความรู้ที่เป็นสาเหตุสำคัญของการทุจริตทั้งปวง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายว่าด้วยทุจริต 3 มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่สำรวม
อินทรีย์ ความไม่สำรวมอินทรีย์มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่มีสติสัมปชัญญะ ความไม่มีสติสัมปชัญญะมีเหตุ
ปัจจัยเกิดจากการมณสิการโดยไม่แยบคาย การมณสิการโดยไม่แยบคาย มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่มีศรัทธา
ความไม่มีศรัทธามีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่ฟังสัทธรรม การไม่ฟังสัทธรรมมีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่คบสัตบุรุษ
ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า อวิชามีกำลังแรงกล้าได้ก็เพราะมีสาเหตุเบื้องต้นมาจากไม่คบสัตบุรุษ
เมื่อไม่ได้คบสัตบุรุษย่อมทำให้ไม่ได้ฟังพระสัทธรรมอันเป็นหลักธรรมในการขัดเกลาจิตใจให้ดีงาม เมื่อไม่ได้ฟัง
สัทธรรมส่งผลให้ไม่เกิดความศรัทธาที่ตั้งมั่นในการทำความดี เมื่อไม่มีศรัทธาจึงส่งผลให้ไม่เกิดกรรมนิการโดย
แยบคาย เมื่อไม่ได้มณสิการโดยแยบคายจึงไม่มีสติสัมปชัญญะ เมื่อไม่มีสติสัมปชัญญะจึงส่งผลให้ไม่มีความจำเป็น
ต้องสำรวมระวังอินทรีย์ เมื่อไม่สำรวมระวังอินทรีย์ให้ดีงามจึงส่งผลให้เกิดทุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ
เมื่อประกอบทุจริตทั้ง 3 ทาง จึงส่งผลให้เกิดนิรวณธรรมเป็นเครื่องขวางกั้นคุณงามความดีไม่ให้เกิดขึ้น และ
เมื่อนิรวณธรรมเกิดขึ้น จึงส่งผลให้เกิดอวิชา คือ ความไม่รู้ที่เป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งปวงที่ไม่ควรให้เกิดขึ้น
เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงควรทำความเข้าใจอวิชาให้ดีเพื่อเป็นการกำจัดต้นเหตุหรือรากเหง้าของทุจริต นานัปการ
ทั้งปวงให้ขาดสูญไป พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการจัดการกับต้นเหตุของปัญหา (สมุทัย) หากสามารถ
แก้ต้นเหตุของปัญหาได้ย่อมสามารถดับทุกข์ได้ ดังนั้น อกุศลทั้งปวงที่เกิดขึ้นในชีวิตของเราจึงมีต้นเหตุหรือ
รากเหง้ามาจากอวิชา

แนวทางการป้องกันการทุจริต

กรอบแนวคิดด้านพุทธธรรม กล่าวคือ สังวรสูตร คือ การเรียงลำดับบทตามหลัก
ปธาน 4 หรือความเพียร 4 ประการ ได้แก่

1. สังวรปธาน หมายถึง การเพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น
หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน โดยสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มิให้ความโลภ ความโกรธ
ความหลงเกิดขึ้น ดังนั้น จึงขอเสนอหลักธรรมนำแนวทางไว้ 2 ประการ ได้แก่ ธรรมสายหลักนำแนวทางคือ
สังวรปธาน และธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ธรรมสายหลักนำแนวทาง (สังวรปธาน)

สังวรปธานนี้ถือเป็นธรรมสายหลักนำแนวทางที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็น
อย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการทำลายอวิชาทุกประการให้ดับไป ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสไว้ว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ย่อมยังฉันทะให้เกิดพยายาม พราภความเพียร
ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้อกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น” สังวรปธานจะเกิดขึ้นได้ ด้วยสังวร 5 ดังนี้

(1) สีสสังวร หมายถึง การสำรวมในการรักษาศีลอันได้แก่ ปาฏิโมก
สังวรศีล อันเป็นศีลของบรรพชิต สำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนจะหมดจดได้ด้วยสมาทานวัฑฒิ คือ มีเจตนางดเว้น
ด้วยวิธีรับสมาทานเบญจศีล มีการเปล่งวาจา เป็นต้น หรือตั้งสัตยาธิฐานต่อหน้าสมาคมว่า ข้าพเจ้าจัก
ประพฤติน้ำที่ให้เป็นสุจริต เป็นต้น บางท่านมีคุณธรรมสูงอันนับเนื่องด้วยมีหิริโอตตปเป ละเอียดชั่ว กลัวต่อ
บาป เมื่อประสบกับโลภะที่บังเกิดเฉพาะหน้าสามารถหักห้ามใจไม่ประพฤติไปตามอำนาจกิเลสได้ เรียกว่า
มีสัมปตตวิริติ ปฏิเสธได้เมื่อเผชิญกับอารมณ์ที่น่าใคร่

(2) สติสังวร หมายถึง การมีสติในการสำรวมระมัดระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเมื่อมีรูปารมณ์ เป็นต้น มากระทบ โดยนัยนี้ สติ เป็นองค์คุณสำคัญในการควบคุมมิให้อารมณ์ที่เป็นข้าศึกเกิดขึ้น “ยานิ โสทานิ โลกสมิ สติ เตสํ นิวารณํ โสทานํ สวรํ พุริ” กระแสเหล่านี้มีอยู่ในโลก สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น เรากล่าวว่า สติเป็นเครื่องกั้นกระแส คำว่า กระแส ในที่นี้ หมายถึง ตัณหา ความทะยานอยาก ดังนั้น ปุถุชน จึงต้องใช้สติ ในการสำรวมระมัดระวัง จักขุนทรีย์ เป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องกั้นกระแสคือตัณหาความทะยานอยากนั้น

(3) ญาณสังวร หมายถึง ความสำรวมด้วยญาณ คือ ตัดกระแสกิเลสมี ตัณหา เป็นต้น เสียได้ด้วยปัญญาพิจารณาแยกแยะถึงทรัพย์สินของตัว ทรัพย์สินของผู้อื่นได้ มีสัมมาทิฐิ รู้บาปบุญคุณโทษ ตลอดจนรู้จักประมาณในการพึงพาตัวเอง อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ลักขโมย ไม่คดโกง ขยันซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ส่งผลให้ตัวเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน

(4) ขันติสังวร หมายถึง การสำรวมด้วยขันติ คือ อดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระหาย ถ้อยคำแรงร้าย และทุกขเวทนาต่าง ๆ ได้ ไม่แสดงความวิการ ณ์ ที่นี้ หมายถึง อดทนไม่ให้ความอยากได้ครอบงำ แม้จะมีอามิสสินจ้างเข้ามานำเสนอให้ปลื้มใจ ต้องมีความอดทน ไม่เรียก ไม่รับ ไม่สนับสนุน การคดโกง จะทำให้เป็นคนดีได้

(5) วิริยสังวร หมายถึง ความสำรวมด้วยความเพียร คือ พยายามขับไล่ บรรเทา กำจัดอกุศลวิบากที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เป็นต้น ตลอดจนละมิจฉาชีพ เพียรแสวงหาปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิต ด้วยสัมมาชีพ ที่เรียกว่า สัมมาอาชีพะ นำธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “วิริเยน ทุกขมจเจติ คนล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร” จึงคำนึงถึงศักดิ์ศรีของตัวเองว่า คนที่เกิดมาแล้วใช้ความเพียรจะไม่เป็นหนี้พระคุณพ่อแม่

อย่างไรก็ดี นอกจากนี้ สังวร 5 ประการอันเป็นส่วนอธิบายขยายความให้ สังวรปธานมีความชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว สังวรปธานมีความหมายถึงการเฝ้าสำรวมระวังยับยั้งอกุศลธรรมนั้น ยังมีสิ่งที่สำรวมระวังให้ดีที่อยู่อีก 1 ประการ ซึ่งตรงตามองค์ธรรมที่ปรากฏในอวิชชาสูตร กล่าวคือ จำเป็นต้องมีการ สำรวมระวังอินทรีย์ให้ดี หรือมีอินทรีย์สังวรนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ จึงควรทำความเข้าใจอินทรีย์สังวรให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 ธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม

พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางการแยกแยะปัญหาไว้ 4 อย่าง คือ

(1) เอกังสพยากรณียปัญหา ปัญหาที่สามารถแยกแยะถูกผิดได้ คือ กุศล กับอกุศล ซึ่งเป็นเกณฑ์แห่งความดี อันนี้ดีหรือไม่ดี อันนี้เป็นบุญหรือเป็นบาป ฆ่าสัตว์บาปหรือไม่บาปก็ต้อง บาป ไปโกงเงินมาแล้วมาถวายวัดจะได้บุญสักเท่าไร

(2) ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา ปัญหาที่ต้องย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น ฟันพระตักน้ำบาปใหม่ อันนี้ต้องย้อนถาม เพราะว่าเป็นฟันปลอมตักน้ำหรือไม่

(3) วิภังชพยากรณียปัญหา ปัญหาที่จะต้องจำแนก แล้วจึงแก้เป็นการคิด แบบ Analog Thinking เช่น เวลาแม่เมตตาต้องมองในแง่ดี เช่น แม่เมตตาให้ศัตรูที่ดำเรา เราต้องมองแง่ดีเขา เพราะเขามีทั้งดีและไม่ดีไปนึกถึงแง่ดี คำของพระพุทธทาส “เรามีส่วนเลวบ้างข้างหัวเขา จงถือเอาส่วนที่ดีที่มี อยู่ เป็นประโยชน์โลกบ้างยังน่าดู ส่วนที่ชั่วอย่าไปรู้ของเขาเลย การจะหาคนมีดีโดยส่วนเดียว อย่ามัวเที่ยว ค้นหาหาเสียเลย เหมือนเที่ยวหาหนวดเต่าตายเปล่าเลย ฝึกให้เคยมองแต่ดีมีคุณจริง”

(4) ฐปณียปัญหา ปัญหาที่ไม่ต้องตอบ เช่น เจ้าคุณเดียนียังฉันทข้าวเย็น หรือเปล่า หรือนักการเมืองไม่รู้ ไม่ทราบ ไม่ได้ยิน พูดแล้วเรื่องมากไปดีกว่า หรือมาถามว่าโลกหน้ามีหรือไม่มี

2. ปทานปธาน หมายถึง การเพียรพยายามละการทุจริตซึ่งมีอยู่แล้วภายในจิตใจ โดยอาศัยการพิจารณาเห็นโทษของการทุจริตที่มีอยู่ภายในจิตแห่งตนแล้ว ปลุกฝังความพอใจในอันที่จะละการทุจริตเหล่านั้นไปจากจิต และใช้ความพยายามความเพียร การกระทำต่อเนื่อง จนสามารถละการทุจริตหรือบาปได้จะมากหรือน้อยก็ตาม ก็พยายามรักษาคุณภาพจิตเอาไว้ในจุดนั้น คำว่า “บาป” ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายกว้าง หมายถึง ความชั่ว เป็นธรรมที่นำไปสู่หนทางแห่งความเสื่อม ยังผู้กระทำนั้นให้ได้รับความเดือดร้อนและเป็นทุกข์ อนึ่ง บุคคลผู้กระทำบาปนั้นได้ชื่อว่าเป็นคนบาป คนชั่ว คนพาล เป็นต้น ทั้งนี้ รวมความถึงสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ การกระทำที่ไม่ดีทุกชนิด วิชาป หรือผลในทางที่ไม่ดีหรือทางเสื่อม ตลอดถึงเหตุและผลในทางที่ไม่ดีทั้งหมด เหตุนี้ “บาป” ตามนัยยะคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีความหมายแยกได้เป็น 2 ประการ ดังนี้

(1) บาปธรรม คือ สภาวธรรมฝ่ายไม่ดีหรือฝ่ายชั่ว เลวทราม ลามก เสื่อมทราม ที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติจิตของมนุษย์ที่กิเลส ได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน โลภะ โทสะ เป็นต้น

(2) บาปกรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ประกอบด้วยอกุศลเจตนาของบุคคล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากจิตที่ถูกบาปธรรม คือ กิเลสครอบงำอยู่ภายในเป็นเหตุชักนำให้กระทำบาปกรรมนั้น โดยอาศัยทางไตรทวาร คือ กายทวาร วาจาทวาร และมโนทวาร อันเป็นไปในจิตของมนุษย์ปุถุชน ที่เรียกว่า ทุจริตและอกุศลกรรม เป็นต้น

ส่วนคำว่า “ความอาย” หมายถึง ความรู้สึกไม่สบายใจ ไม่ต้องการทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ถูกไม่ควร ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจจะเกรงว่าจะมีคนล่วงรู้จะเดือดร้อน ถูกจับได้ ถูกลงโทษ หรือแม้จะไม่มีผู้ล่วงรู้ ก็ไม่ทำ เพราะเกรงจะเสื่อมเสียชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล และคำว่า “ความไม่ทน” หมายถึง ไม่อดกลั้น ไม่อดทน ไม่ยอมเมื่อได้พบเห็นการทุจริต และพร้อมจะแสดงออกในทางหนึ่งทางใด ด้วยเหตุนี้ จึงขอเสนอหลักธรรมนำแนวทางไว้ 2 ประการ ได้แก่ หิริโอตตปปะ หลักธรรมนำแนวทาง และธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 หิริโอตตปปะ หลักธรรมนำแนวทาง

หิริโอตตปปะ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันพฤติกรรมฝ่ายดีได้ ดังปรากฏในอังคุตตรนิกายทุกนิบาต มีพระสูตรชื่อว่าสุกกุสสุตร หรือสุกกุสธรรม ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของธรรมฝ่ายขาวว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 ประการนี้ คือ หิริ (ความอายบาป) โอตตปปะ (ความกลัวบาป) ภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว 2 ประการนี้แล” นอกจากนั้น หิริโอตตปปะยังมีความสำคัญต่อมนุษย์ที่จะเป็นพื้นฐานในการรักษาธรรมอื่น ๆ อีก ดังต่อไปนี้

(1) หิริโอตตปปะเป็นปทัฏฐานแห่งการรักษาศีล 5 คัมภีร์วิสุทฺธิมรรคศีล-นิเทศกล่าวว่า “อะไรชื่อว่าศีล ที่ชื่อว่าศีล มีวิสัยชื่อว่า ธรรมทั้งหลายมีเจตนา เป็นต้น ของบุคคลผู้เว้นขาดจากอกุศลธรรม มีปาณาติบาต เป็นต้น หรือของบุคคลผู้บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติ (ชื่อว่าศีล) สมจริงดังคำที่ท่านพระสารีบุตรเถระ กล่าวไว้ในคัมภีร์ปฐิสมภิทามรรค ดังนี้ว่า “สองบทว่า อะไรชื่อว่า ศีล ได้แก่ เจตนาชื่อว่าศีล เจตสิกชื่อว่าศีล สังวร ชื่อว่าศีล อวิติกมมะ (ความไม่ล่วงละเมิด) ชื่อว่าศีล”

บรรดาสภาวรรณมีเจตนาเป็นต้นเหล่านั้น เจตนาชื่อว่าศีล ได้แก่ เจตนาของบุคคล ผู้เว้นขาดจากอกุศลธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น หรือของบุคคลผู้บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติอยู่ เจตสิกชื่อว่าศีล ได้แก่ การงดเว้นของบุคคลผู้เว้นขาดจากอกุศลธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น อีกอย่างหนึ่ง เจตนาชื่อว่าศีล ได้แก่ เจตนาในกรรมบท 7 ประการ ของบุคคลผู้ละอกุศลธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น เจตสิกชื่อว่าศีล ได้แก่ สภาวรรณ คือ อนภิขมา อภัยบาท และสัมมาทิฐิ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยนัยว่า “บุคคลละอภิขมาในโลก มีใจปราศจากอภิขมาอยู่” เป็นต้น ในคำนี้ว่า สังวรชื่อว่าศีล พึงทราบสังวร 5 ประการ คือ (1) ปาติโมกขสังวร (2) สติสังวร (3) ญาณสังวร (4) ขันติสังวร (5) วิริยสังวร การใช้หลักศีล 5 โดยเฉพาะข้อทินนาทาน ซึ่งเป็นหลักการป้องกันความมั่นคงของมนุษย์ในด้านทรัพย์สินที่จะไม่ถูกละเมิดจากผู้ใด คณะใด หรือกลุ่มใด ต่อทรัพย์สินส่วนบุคคล ส่วนรวม สาธารณะและส่วนรวมของประเทศชาติ ย่อมจะไม่ถูกคุกคามเบียดบัง หรือให้ใครมาด้วยวิธีการไม่ถูกต้อง ดังนั้น ศีลข้อนี้จะเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการหวงแหนทรัพย์สินของตนเอง รู้คุณค่าของทรัพย์สินส่วนตนที่ถูกทำให้เป็นส่วนรวม (ภาษี) ในระบอบรัฐ การบริจาค (องค์กรการกุศล) ผู้เสียภาษี หรือผู้บริจาคย่อมมีสิทธิ์ที่จะหวงแหนภาษี หรือผลประโยชน์ในนามรัฐส่วนรวม โดยมีบทบาทร่วมตรวจสอบ คณะบุคคลที่จะมาใช้งบประมาณของแผ่นดิน กระตุ้นให้เขาเหล่านั้นจะต้องตระหนักว่า จะไม่ละเมิด หรือใช้ในทางที่เป็นการเบียดบัง หรือเอาเปรียบแผ่นดิน และประชาชนด้วยการ “ฉ้อราษฎร์บังหลวง” เมื่อเงินภาษีไปอยู่ในรูปเงินรวมของแผ่นดินที่ควรเป็นประโยชน์ของประชาชนทั้งประเทศอย่างเสมอภาคเท่าเทียม ต้องไม่ถูกเบียดบังด้วยผู้บริหารภาครัฐ/เอกชน ข้าราชการ นักการเมือง ที่ไม่ได้บริหารให้เป็นไปโดยสุจริต กระบวนการของศีลต้องครอบคลุมไปถึงการเบียดบังมิใช่แค่การรักษาทรัพย์สินในกระเป๋าของตัวเองที่หามาได้

ดังนั้น ชาวพุทธ ชาวไทย หรือชาวโลกต้องตระหนักเห็นความสำคัญของความสุจริต และหาทางช่วยป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน หรือการเบียดบังทรัพย์สินส่วนรวม ดังแนวคิดของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะของศีลใช้ป้องกันการคอร์รัปชันไว้ว่า “...เวลาที่เราจะต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน ไม่น่าหลักธรรมศีล 5 เข้าไปได้อย่างไร โดยเฉพาะในข้อทินนาทาน ธรรมมาภิบาลจะต้องมีความ Transparency เป็นข้อหนึ่งในนั้นก็มีความโปร่งใส ทำอย่างไรให้คนโปร่งใสให้คนมีศีลมีธรรม เบญจศีล เบญจธรรมต้องเข้ามา...” ดังนั้น กฎทางศีลธรรมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติสากลของชาวพุทธพร้อมส่งเสริม สนับสนุนให้เป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ทรัพย์สินต้องชัดเจน แยกให้ออกระหว่างส่วนรัฐ ส่วนตนและส่วนองค์กร และไม่ละเมิด เบียดบัง เบียดเบียน โดยประการทั้งปวง โดยมีหลักศาสนาเป็นเครื่องกระตุ้นเตือน หลักกฎหมายของรัฐช่วยควบคุมป้องกัน หิริโอตตปปะ เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานต่อการรักษาศีล 5 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ทำให้มนุษย์ไม่ไปในที่ชั่ว ไม่ทำบาปอกุศล ทุจริต

(2) หิริโอตตปปะ เป็นอริยทรัพย์อันประเสริฐของมนุษย์ หิริโอตตปปะ เป็นหลักธรรมของเทวดา พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญว่าเป็นทรัพย์อันประเสริฐ คือ เป็นอริยทรัพย์ซึ่งเป็นทรัพย์ที่อยู่ภายในจิตใจที่ดีกว่าทรัพย์สินเงินทองภายนอก ซึ่งโจรหรือใคร ๆ ไม่สามารถแย่งชิงไปได้ ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่าง ๆ ทำใจให้ไม่อ้างว้างยากจน และเป็นทุนสร้างทรัพย์ภายนอกได้ด้วย ทำให้เป็นคนมีอริยทรัพย์ มี 7 ประการ คือ 1) ทรัพย์ คือ ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่เป็นอย่างมีเหตุผล 2) ทรัพย์ คือ ศีล หมายถึง การตั้งใจรักษากาย วาจา ให้เป็นปกติ 3) ทรัพย์ คือ หิริ หมายถึง ความละอายต่อบาปทุจริต ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว 4) ทรัพย์ คือ โอตตปปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต 5) ทรัพย์ คือ พาหุสัจจะ หมายถึง การได้ยิน ได้ฟังมาก จนรู้แจ้งเห็นจริง 6) ทรัพย์ คือ จาคะ หมายถึง การเสียสละสิ่งของภายนอกเพื่อรักษารธรรมให้ดำรงอยู่ได้ และ 7) ทรัพย์ คือ ปัญญา หมายถึง ความรู้เหตุแห่งความเสื่อมเหตุแห่งความเจริญและรู้ทั้งเหตุ และผลทุกอย่าง กำจัดอวิชชา ความไม่รู้ ความเลอาให้หมดไป

(3) หิริโอตตปปะทำให้มีกัลยาณมิตรธรรม เป็นธรรมสำหรับคุ้มครองโลก ให้อยู่กันด้วยความรัก ความสามัคคี ไม่มีความอาฆาต พยาบาท ปองร้ายกันและกัน ทำให้การเป็นอยู่ร่วมกันมีความสงบสุขร่มเย็น แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้อยู่คนเดียวตามลำพัง จำเป็นจะต้องมีกัลยาณมิตรไว้ผูกสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรจะต้องน้อมนำคุณธรรมข้อนี้เข้ามาในใจ เพราะในขณะทำหน้าที่กัลยาณมิตร จะทำให้เราสามารถพิชิตเป้าหมายได้อย่างงดงาม โดยไม่มีบาปอกุศลที่ทำให้นึกถึงแล้วทุกข์ใจตนเอง กัลยาณมิตรมีได้ หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทางหรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรนั้น ในพระพุทธศาสนาได้หมายเอาพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูต ทรงปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำเป็นที่ปรึกษาได้แม้จะอ่อนวัยกว่า

(4) การมีหิริโอตตปปะทำให้ชีวิตมีแต่ความโชคดี เป็นธรรมซึ่งนำมาซึ่งความสุข ความเจริญ ความเป็นมงคล และความเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิต ผู้ใดปฏิบัติได้ตามลำดับของหลักการในมงคลสูตรย่อมมีการพัฒนาทั้งสองด้าน คือ ด้านกายและด้านจิต ไม่ว่าจะเป็นเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล้วย่อมเป็นผู้ไม่ปราศัยในข้าศึกทุกหมู่เหล่า ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน เป็นอุดมมงคลของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น ดังนั้น การพัฒนาตนตามแนวแห่งมงคลสูตรนี้มีลำดับที่ชัดเจนมาก เริ่มจากการเลือกคบคน จนกระทั่งถึงการบำเพ็ญทางจิตเพื่อให้จิตเกษม เป็นลำดับที่พัฒนาบุคคลจากปุถุชนเป็นกัลยาณชน และเป็นอริยบุคคลในที่สุด ตามหลักมงคล 38 ประการ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าในโลกนี้ เช่น เมื่อประสบความสำเร็จในหน้าที่ชีวิต การงานและครอบครัว ก็สามารถตั้งฐานะได้ มีทรัพย์สมบัติมาก มีชื่อเสียง มีการงานที่ดี เป็นต้น สัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ส่วนที่ 2 ความเจริญก้าวหน้าในโลกหน้า หมายถึง เป็นผู้สั่งสมบุญกุศลไว้เป็นส่วนของการยับยั้งจิตของตนจากสิ่งที่ชั่ว ส่วนที่ 3 การบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงที่สุด เป็นส่วนของการบำเพ็ญทางปัญญาหรือการบำเพ็ญทางจิตเพื่อให้พ้นจากกิเลสเครื่องร้อยรัดจิตอันจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มนุษย์มีความละเอียดชั่ว และไม่คิดจะกระทำบาปอกุศล ทุจริต กระทำแต่สิ่งที่เป็นมงคลต่อชีวิต เพื่อเป็นหนทางแห่งความดับทุกข์สืบไป

(5) การมีหิริโอตตปปะทำให้เกิดความสามัคคี มนุษย์ทั้งหลายเมื่อมีความละเอียดชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ย่อมมีจิตระลึกลึกลงถึงแต่สิ่งที่ติงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หวังที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันตามหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งหมายถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคีทั้ง 6 ประการ คือ 1) กายกรรม อันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา 2) วาจากรรม ประกอบด้วย เมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นให้ผู้อื่นเดือดร้อน 3) มโนกรรม ประกอบด้วย เมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง 4) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร 5) สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี ไม่เอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น 6) ทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

(6) หิริโอตตปปะ นับเป็นหลักของเทวธรรมและเป็นธรรมที่มาพร้อมกับองค์ธรรมอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ อปัสเสนธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่พึ่ง ที่พำนัก ดุจพนักพิง มี 4 อย่าง คือ 1) พิจารณาแล้วเสพ ได้แก่ สิ่งของมีปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นต้น กิติ บุคคลและธรรม เป็นต้น กิติ ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องและมีประโยชน์พึงพิจารณาแล้ว จึงใช้สอยและเสวนาให้เป็นประโยชน์ 2) พิจารณาแล้วอดกลั้น ได้แก่ อนุชูลธรรมณ์ต่าง ๆ มีหนาว ร้อน และทุกขเวทนา เป็นต้น พึงรู้จักพิจารณาอดกลั้น 3) พิจารณาแล้วเว้นเสีย ได้แก่ สิ่งที่เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายก็ตาม จิตใจก็ตาม เช่น ช้างร้าย

คนพาล การพนัน สุราเมรัย เป็นต้น พึงรู้จักพิจารณาหลักเว้นเสีย 4) พิจารณาแล้วบรรเทาเสีย ได้แก่ สิ่งที่เป็นโทษก่อนอันตรายเกิดขึ้นแล้ว เช่น อกุศลวิตก มีกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก เป็นต้น และความชั่วร้ายทั้งหลาย พึงรู้จักพิจารณาแก้ไข บำบัด หรือขจัดให้สิ้นไป อุปนิสสัย 4 นี้ เรียกอีกอย่างว่า อุปนิสสัย 4 (ธรรมเป็นที่พึงพิง หรือธรรมช่วยอุดหนุน) เมื่อรู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องด้วยปัญญาตามหลักอุปนิสสัย หรืออุปนิสสัย 4 อย่างนี้ ย่อมเป็นเหตุให้อกุศลหรือการทุจริตที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสิ้นไป และกุศลหรือสุจริตธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นไป ภิกษุผู้พร้อมด้วยธรรม 4 ประการนี้ ดำรงอยู่ในธรรม 5 คือ ศรัทธา หิริ โอตตปปะ วิริยะ ปัญญา ท่านเรียกว่า นิสสยสัมบัน (ผู้ถึงพร้อมด้วยที่พึงอาศัย)

หิริ คือ ความอายชั่วเกิดจากการนึกถึงศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูล การศึกษา ตำแหน่งฐานะในสังคม เป็นต้น แล้วเกิดความละอายใจที่จะกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบ

โอตตปปะ ความกลัวบาป เกิดจากการนึกถึงภัยหรือความทุกข์ที่เป็นผลจากทำบาป ความกลัวบาปที่ควรนึกถึงมี 4 ประการ คือ 1) อัตตานุวาทภัย ความกลัวถูกตนเองตำหนิติเตียน หมายถึง กลัวการมีวิปปฏิสารหรือความสำนึกผิดที่จะคอยติดตามเผาผลาญจิตใจ 2) ปราณวาทภัย ความกลัวผู้อื่นติเตียน หมายถึง กลัวการถูกสังคมประณามหรือกลัวการถูกเสื่อมวลชนประจาน เป็นต้น 3) ทถภัย ความกลัวถูกลงอาญา หมายถึง กลัวโทษปรับจองจำหรือประหารชีวิต รวมทั้งการถูกยึดทรัพย์ตามที่กฎหมายกำหนด 4) ทุกติภัย ความกลัวทุกติ หมายถึง กลัวการรับโทษในนรก เป็นต้น ภายหลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว

ความละอายและความไม่อดทนนี้ เป็นธรรมคุ้มครองโลกและเป็นธรรมสำหรับทำคนให้เป็นเทวดา ส่งเสริมให้เป็นคนรู้จักอดทนต่อแรงจูงใจให้ทำความชั่วและให้มีความมั่นคงในการทำความดี ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ที่สำคัญคือธรรมทั้งสองประการนี้คอยกระตุ้นให้ละเลิกการทุจริต

2.2 ธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม

ในที่นี้มีธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรมอีก 2 ประการ คือ การสมาคมกับสัตบุรุษ และการยึดหลักสัมมาอาชีวะ มีรายละเอียดดังนี้

(1) การสมาคมกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ แปลว่า คนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม ซึ่งหมายถึง คนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสมาธิ คนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่คิดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่พูดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้ทานด้วยความเคารพ สัตบุรุษมีลักษณะ ดังนี้ 1) สัทธัมมสมันนาโคโต ประกอบด้วยสัทธรรม 7 ประการ คือ มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต มีความเพียรอันปรารถนาแล้ว มีสติมั่นคง มีปัญญา 2) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ สัทธัมมสมันนาโคโต ประกอบด้วยสัทธรรม 7 ประการข้างต้น เป็นมิตรสหาย 3) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ คิดอย่างสัตบุรุษ คือ จะคิดสิ่งใด ก็ไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น 4) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ ปฏิภาณอย่างสัตบุรุษ คือ จะปรึกษาการใด ก็ไม่ปรึกษาเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น 5) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ พูดอย่างสัตบุรุษ คือ พูดแต่คำที่ถูกต้องตามวชิสุจจริต 6) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ ทำอย่างสัตบุรุษ คือ ทำการที่ถูกต้องตามกายสุจจริต 7) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ มีความเห็นอย่างสัตบุรุษ คือ มีสมาธิ เช่นว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น และ 8) สัมปยุตตสัมมาทิฐิ เสด็จให้ทานอย่างสัตบุรุษ คือ ให้ตามหลักสัมปยุตตสัมมาทิฐิ เช่น ให้โดยเอื้อเฟื้อ ทั้งแต่ของที่ตัวให้ทั้งแก่ผู้รับทาน ใจของบริสุทธ์ ให้โดยเข้าใจถึงผลที่จะมีตามมา บางทีเรียกว่า สัมปยุตตธรรม 7

การคบหาสมาคมกับสัตบุรุษนั้น เป็นเหตุให้ชีวิตดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ทั้งหน้าที่การงาน ตำแหน่ง ชื่อว่ารักษาตนเอง วงศ์ตระกูล ทรัพย์สิน สมบัติ ความดีทุกประการ ก็เกิดจากการคบบัณฑิตเป็นเพื่อน หรือเป็นกัลยาณมิตร เพราะเมื่อคบท่านผู้เป็นบัณฑิตแล้ว ผลดีก็คือจะได้รับ

คำแนะนำที่ดีมีประโยชน์ เมื่อนำมาพิจารณาไตร่ตรองตามแล้ว ก็นำมาปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างถูกต้อง ไม่ประมาททำที่พึ่งแก่ตนเอง เพื่อข้ามโอชะ คือ หวังน้ำใหญ่ ขยันหมั่นเพียร สรรวมอินทรีย์ 6 อยู่เนื่อง ๆ ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี ดังพระพุทธศาสนสุภาษิตว่า “คนมีปัญญาพึงทำที่พึ่ง ดุจเกาะที่น้ำท่วมไม่ถึงด้วยความขยัน ด้วยความไม่ประมาท ด้วยการสรวม และด้วยการฝึกฝน” บุคคลมีความจำเป็นมากในการคบหาเพื่อนที่ดี หรือเพื่อนที่ควรคบหา ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเพื่อน 2 ประเภทนี้ว่าเป็นเพื่อนที่มีแต่ความเจริญเหมือนคนซุ่มทรัพย์ให้ ดังพระพุทธศาสนสุภาษิตว่า “บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญามักซุ่มทรัพย์ มักพูดปดไว้ เหมือนผู้ซุ่มอกซุ่มทรัพย์ พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น เพราะเมื่อคบคนเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย” บุคคลจำพวกแรกคือสัตบุรุษ ส่วนจำพวกที่สองคือบัณฑิต ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นกัลยาณมิตรคือผู้ที่ควรคบหาสมาคม อันจะนำมาแต่ความสุขเพียงฝ่ายเดียว เพราะปราศจากผลประโยชน์ที่ซ่อนเร้นปิดบัง และไม่มีภัยใด ๆ มาสู่ตนเอง

(2) การยึดหลักสัมาอาชีวะ หลักสัมาอาชีวะ สอนให้ประกอบอาชีพที่สุจริต มีคำสอนว่า “ชาวพุทธต้องไม่ประกอบอาชีพมิจฉาอาณานิชา” อันหมายถึงอาชีพที่ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนชีวิตคนอื่น เบียดเบียนสังคมในภาพรวม ในการที่จะป้องกันแก้ไขการคดโกงตามหลักพุทธธรรม คือต้องส่งเสริมให้เกิดการยังชีพ ประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นไปตามครรลองที่สุจริตชนพึงกระทำที่เรียกว่า “สัมาชีพ” อันเนื่องด้วยวิธีการปฏิบัติและหลักคุณธรรมทางศาสนาที่จะยึดสมาทานถือไว้ว่าถูกต้องจะยังคงเป็นความถูกต้อง รัฐต้องเข้าไปสร้างอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในภาพรวมยังชีพด้วยคุณภาพชีวิตที่เป็นปกติสุข ก็คือการใช้หลักปฏิบัติตามหลักสุจริต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรง และจริงใจไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวงคนจะได้ชื่อว่ามีคุณสัจย์ ต้องมีความจริง 5 ประการ ดังนี้ 1) จริงต่อการงาน คือ ทำอะไรทำจริง มุ่งให้งานสำเร็จเกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริง ๆ 2) จริงต่อหน้าที่ คือ ทำจริงในงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเรียกว่า หน้าที่ทำงานเพื่องาน ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลี่ยงบิดพลิ้ว คือ หลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ ต้องเอาใจใส่หน้าที่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี 3) จริงต่อวาจา คือ การพูดความจริง ไม่กลับบลอก รักษาวาจาสัตย์อย่างเคร่งครัด พูดจริง ทำจริงตามที่พูด 4) จริงต่อบุคคล คือ มีความจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง ต่อมิตรและผู้ร่วมงาน จงรักภักดี จริงใจต่อผู้มีพระคุณ เรียกว่า มีความกตัญญูกตเวที และ 5) จริงต่อความดี คือ มุ่งประพฤติแต่ความดีจนติดเป็นนิสัย เป็นบุคคลที่ประกอบด้วย คุณธรรม คือ หิริ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำชั่ว โอตตปปะ ความกลัวบาปเกรงกลัวต่อความชั่ว

3. ภาวนาปธาน หมายถึง การเพียรเจริญทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือเพียรเจริญ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่มียังไม่เกิดให้มีขึ้น ในที่นี้ จึงขอเสนอหลักธรรมนำแนวทางไว้ 2 ประการ ได้แก่ ธรรมสายหลักนำแนวทางคือภาวนาปธาน และธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ธรรมสายหลักนำ

แนวทางพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530 ว่า “ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดี มีประโยชน์และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่นคง” จากพระราชดำรัสนี้ทำให้พบประเด็นของชุดความคิดใน 2 ประเด็นใหญ่ คือ (1) ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง และ (2) ชีวิตที่สะอาด

คำว่า “สุจริต” นั้นมาจากคำบาลีที่ว่า “สุ บพหน้า” อันแปลว่า “ดี งาม และง่าย” และ “จร ชาติ” อันแปลว่า “ประพฤติ” รวมความเป็น “สุจริต” อันแปลรวมกันว่า “ความประพฤติดี

ความประพฤติงาม และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย” การประพฤติดี งาม และง่าย สุจริตธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ (1) กายสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยกาย (good conduct in act) เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยงดเว้นจากการไม่เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอก และลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต (อทินนาทาน) และการประพฤติผิดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (กามะสุมิฉฉาจาร) (2) วาจาสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยวาจา (good conduct in word) เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จ และบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท) การพูดจาเหน็บแนมและส่อเสียด บุคคลอื่น (ปิสุณวาจา) การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา) และการพูดจาเพ้อเจ้อ หาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัปปลาปะ) และ (3) มโนสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบด้วยใจ (good conduct in thought) เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น (อนภิชฌา) การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท) และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทิฐิ)

3.2 ธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม (สติไม่มา จึงหาสุจริตไม่เจอ)

กระบวนการในการบ่มเพาะ และปลูกฝังพลังแห่งสุจริตธรรมนั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาสติให้เกิดขึ้นในเรื่อใจ (Cultivating Mindfulness Harvesting Integrity) เพราะสติจะทำหน้าที่ประคองมารดาที่จะเป็นศูนย์กลางหรือแหล่งทำคลอดตัวสุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกฝังมโนสุจริต การที่จิตใจจะเกิดความสุจริตได้นั้น สติจะทำหน้าที่ในการสร้างความตื่นรู้เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันอารมณ์ของความโลภ หรือความอยากได้สิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้ของตัวเองที่มีการกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก แนวทางในการพัฒนาสติเพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันมิให้เกิดมโนทุจริต หรือคิดอยากจะทำผิดศีล สมาธิธรรมะที่มีควรมีควรรได้มาเป็นของตนเองนั้น จะต้องพัฒนาสติให้เกิดการรู้ลึกบนฐานทั้ง 4 คือ การมีสติระลึก รู้วัตถุ หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่มีผู้คนมุ่งจะตอบแทนในรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง การมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของความโลภ อยากจะได้สิ่งของต่าง ๆ ตามแรงยั่วหรือกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก การมีสติรู้เท่าทันจิตใจของตนเองมิให้หลงใหลหรือคล้อยตามความอยากส่วนตน และมีสติรู้เท่าทันเมื่อตาเห็นผลประโยชน์ที่เข้ามาล่อลวง และหูได้ยินแรงกระตุ้น เป็นต้น การที่ผู้คนได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจ โดยมีสติเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการฝึกนั้นจะช่วยให้เกิดการปลูกฝังสุจริตวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการมีมโนสุจริตที่แข็งแกร่งมิอาจคล้อยตามแรงกระตุ้นต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบให้ใจสั่งกายให้กายออกไปทำหน้าที่ทุจริตคดโกง หรือพูดจาสื่อสารรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพื่อให้กลุ่มคนต่าง ๆ ให้ผลตอบแทนที่มีควรมีควรรได้แก่ตนเองทั้งหมดนั้น รากฐานสำคัญ คือ การใช้สติเป็นรากฐานในการพัฒนาพลังแห่งสุจริตธรรมให้เกิดขึ้นในเรื่อใจเป็นปฐม ก่อนที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมและการสื่อสารของตนเอง

4. อนุรักษนาธาน หมายถึง การเพียรรักษาสุจริตธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อม และบำเพ็ญให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบุลย์ ซึ่งการรักษาให้เจริญยิ่งขึ้นไปนี้ มิได้หมายเอาเพียงการดูแลอย่างเดียวนั้น หากแต่หมายรวมไปถึงการสอดส่อง การสำรวจตรวจสอบ การวินิจฉัยพิจารณา การส่งเสริมให้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เกิดอาการซำหุดหุดโทรม ไม่ปล่อยให้เกิดรูรั่ว ไม่ปล่อยให้เกิดความเสียหายด้วยประการใด ๆ เมื่อพบสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร อันอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่ว่าแก่ตน แก่ประชาคม แก่สังคมส่วนรวมตลอดถึงชาติบ้านเมืองจะต้องไม่นิ่งดูตายเฉยเมย แต่ต้องแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรมออกมาทำหน้าที่ปกป้องจนเต็มสติปัญญาและความรู้ความสามารถ เฉกเช่นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ความกล้าหาญอย่างเด็ดเดี่ยวในการเสด็จออกพระราชวัง เพื่อไปแสวงหาหนทางแห่งการพ้นจากความทุกข์

ทั้งปวงสืบไป ด้วยเหตุนี้ จึงขอเสนอหลักธรรมนำแนวทางไว้ 2 ประการ ได้แก่ ธรรมสายหลักนำแนวทาง คือ อนุรักษนาปธาน และธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ธรรมสายหลักนำแนวทาง (สุจริตธรรมกา)

“สุจริตธรรมกา” เป็นเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย ปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการประพฤติตามหลักธรรมที่ว่า “ธมม จเร สุจริต” แปลความว่า “พึงประพฤติธรรมให้สุจริต” หมายถึง ควรปฏิบัติหน้าที่ให้สุจริต 3 ประการ คือ 1) มโนสุจริต (คิดดี) สัมมาทิฐิ คือ คุณธรรม 2) วจีสุจริต (พูดดี) สัมมาวาจา 3) กายสุจริต (ทำดี) สัมมากัมมันตะ อธิบายขยายความได้ว่า หลักสุจริตธรรมกาเป็นแนวทางการทำความดีที่สะท้อนผ่านหลักอนุรักษนาปธาน 3 มิติ กล่าวคือ มโนสุจริต (คิดดี) เป็นการทำความดีผ่านทางมโนความคิดเป็นลำดับแรกที่มีความสำคัญที่สุด เหตุเพราะว่า การกระทำทั้งปวงของมนุษย์ทั้งทางกายหรือวาจา ล้วนที่บ่อเกิดมาจากใจทั้งสิ้น หากใจตั้งมั่นในความดีงามอย่างสุจริตยุติธรรมแล้วก็จะส่งผลให้ความประพฤติทางกายและวาจาเป็นความดีงามสุจริตตามไปด้วย

ด้วยเหตุนี้ มโนสุจริต จึงเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการทำความดีทั้งปวง หากมีจิตใจตั้งมั่นในการทำความดี โดยเริ่มต้นที่ใจในเบื้องต้นก่อนแล้ว ก็ย่อมส่งผลไปถึงการแสดงออกทางกายและวาจาตามไปด้วย ดังนั้น มโนสุจริตจึงมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นตัวกำหนดความประพฤติที่ถูกต้องดีงามได้ทั้งหมด ซึ่งมโนสุจริตนี้หรือการคิดดีนี้ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า การมีคุณธรรมประจำใจก็ได้ เพราะคุณธรรมที่เกิดขึ้นทางใจนี้ จะส่งผลต่อการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจา หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จริยธรรมทางกายและวาจานั้นเอง เมื่อมโนสุจริตมีความสำคัญเช่นนี้ จึงควรพิจารณาถึงองค์ธรรมที่ส่งผลให้เกิดมโนสุจริตอย่างเป็นรูปธรรมด้วย นั่นคือ สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมที่ส่งผลให้เกิดมโนสุจริตควบคู่กันไป และเมื่อพิจารณาถึงสัมมาทิฐิย่อมค้นพบข้อเท็จจริงได้ว่า สัมมาทิฐิเป็นอริยมรรคข้อแรกที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นความเห็นชอบที่ก่อปรด้วยหลักคิดทางปัญญาอย่างแท้จริง เมื่อมีความเห็นชอบที่ดีงาม ย่อมส่งผลให้เกิดพลังความคิดในด้านบวก และมีความสร้างสรรค์ในทางที่ดีงามต่อองค์กรและสังคมได้ ดังนั้น มโนสุจริต จึงเป็นเหมือนเข็มทิศในการกำหนดหัวเรือให้เดินหน้าไปสู่เส้นทางที่ถูกต้องและปลอดภัยได้ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองตามกระบวนการแห่งปัญญาที่ทั้งงาม

เมื่อมโนสุจริตทำหน้าที่ได้อย่างดีเพียงพอแล้ว ย่อมส่งผลต่อ วจีสุจริต ซึ่งเป็นการประพฤติดีงามทางวาจา ด้วยการพูดคุยแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ และงดเว้นจากการพูดเท็จและบิดเบือนความจริงเพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจผิด การพูดจาเหน็บแนมและส่อเสียดต่อบุคคลอื่น การพูดคำหยาบคายเพื่อทำร้ายจิตใจผู้อื่น ซึ่งคำพูดที่ไม่พึงประสงค์เหล่านี้นับเป็นวจีทุจริตที่ส่งผลเสียหายต่อจิตใจของผู้ฟัง การจะงดเว้นจากวจีทุจริตได้จำเป็นต้องเริ่มต้นที่มโนสุจริตที่แรงกล้า กอปรด้วยสติและปัญญาที่ตั้งมั่น เพื่อยกยั้งยั้งความคิดและการกระทำในทางที่ชั่วไม่ให้หลุดลอดออกจากสมองและส่งตรงออกทางวาจา จึงจะส่งผลต่อการควบคุมความประพฤติทางวาจาให้ดีงามได้ เมื่อควบคุมความประพฤติทางวาจาได้เป็นอย่างดีด้วยการมีสติและปัญญากำกับอยู่ตลอดเวลาแล้ว จึงเรียกได้ว่า สัมมาวาจา หรือการเจรจาชอบ

เมื่อมโนสุจริตทำหน้าที่นำแนวทางแห่งความคิดดี และส่งผลมาสู่การควบคุมความประพฤติทางวาจาในทางที่ดีเรียบร้อยแล้ว ลำดับถัดจากนี้จึงส่งผลโดยตรงต่อ กายสุจริต หรือการควบคุมความประพฤติทางกายต่อไป ซึ่งกายสุจริตนี้มุ่งหมายให้มีประพฤติที่ดีงามทางกาย โดยเว้นห่างจากการประพฤติชั่วทางกาย 3 อย่าง ได้แก่ งดเว้นจากการเบียดเบียนและฆ่าสัตว์อย่างใดก็ตามปราณี งดเว้นจากการคดโกง ยักยอก และลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต และงดเว้นจากการประพฤติดินในเรื่องกามคุณจน

ขาดความสำรวมระวัง การดเว้นจากความประพฤติชั่วทางกายนี้ นับว่าเป็นหนทางแห่งการส่งเสริมให้เกิดกายสุจริต เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นหนทางของหนึ่งในมรรคมืออ้อมที่เรียกว่า สัมมากัมมันตะ (ทำการชอบ)

4.2 ธรรมส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรม

หลักธรรมที่ส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรมประจำใจให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองดีในสังคมและเพิ่มเติมความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากยิ่งขึ้นนี้ ประกอบหลักธรรม 3 แนวทาง ได้แก่ หลักการเพิ่มอำนาจคนดี ปิศาคนชั่ว หลักอภิธานิยธรรม สร้างสังคมไทยห่างไกลความเสื่อม และหลักสาธารณิยธรรม นำไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

1) หลักการเพิ่มอำนาจคนดี ปิศาคนชั่ว

การส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนในสังคมนั้น จำเป็นต้องนำหลักการเพิ่มอำนาจคนดี และปิศาคนชั่วไปใช้ เพราะเป็นหลักที่รู้จักป้องกันและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไปข่มเหงรังแกคนอื่นในสังคม และทำการยกย่องเชิดชูคนดี ให้ทำหน้าที่เพื่อส่วนร่วมต่อไปอย่างยั่งยืน หลักการนี้ตรงกับพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่ง ที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ” แปลความว่า “พึงชมคนที่ควรชม พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง” หลักการนี้มีความสอดคล้องตรงกับแนวคิดทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีการจูงใจที่พัฒนามาจากทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (B.F. Skinner) ที่มีหลักคิดว่า เราสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนได้ โดยวิธีการเสริมแรงทางบวกและทางลบ ด้วยเหตุนี้ จึงแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำไปใช้ชีวิตประจำวันยิ่งขึ้น ดังนี้

1.1) เพิ่มอำนาจคนดี

หลักการเพิ่มอำนาจคนดีนี้ ตรงกับพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ” แปลความว่า “พึงยกย่องคนที่ควรยกย่อง” ตรงกับหลักจิตวิทยาทางจิตวิทยาที่ว่าด้วย “ทฤษฎีเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement)” เป็นการเสริมความต่อเนื่องของพฤติกรรม โดยการให้ผลกรรมเป็นตัวเสริมแรงบวก คือ สิ่งตอบแทนที่ดึงดูดใจหรือนำพอใจเป็นรางวัล เมื่อบุคคลนั้นมีพฤติกรรมหรือปฏิบัติการเป็นที่ต้องการ เช่น พนักงานคนหนึ่งมาทำงานหรือเข้าประชุมตรงเวลาสม่ำเสมอ ตัวเสริมแรงบวกที่ใช้จูงใจในการทำงานอาจเป็นการให้เงินเดือนเพิ่ม การเลื่อนตำแหน่ง การได้รับสิทธิพิเศษ การได้วันหยุดเพิ่มเติม เป็นต้น การเสริมแรงบวกนี้เป็นตัวจูงใจที่ใช้ได้ผลดีที่สุดในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น หลักการเพิ่มอำนาจคนดีที่สอดคล้องกับทฤษฎีเสริมแรงทางบวกนี้ จึงเป็นแนวทางแห่งการสร้างคนดีให้มีจำนวนมากขึ้นในสังคม เป็นหลักการแห่งการเพิ่มการทำดีหรือเพิ่มสุจริตรายบุคคลให้มีมากขึ้นในสังคมด้วยการให้อำนาจ มอบหมายหน้าที่ หรือให้รางวัลในการทำความดีเช่นนั้นแก่คนดีไปเรื่อย ๆ เมื่อคนดีเห็นคุณค่าของการทำความดีแล้ว ก็ช่วยกันผลักดันสังคมในภาพรวมให้เป็นสังคมอุดมสุขได้ด้วย นับเป็นกระบวนการเสริมแรงจูงใจทางบวกให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนในสังคม ทำให้สังคมตื่นตัวสร้างพลังด้านบวกเชิงสร้างสรรค์ และสร้างสังคมที่ร่วมกันรับผิดชอบในความดีงามให้เกิดขึ้นแก่สังคมด้วย

1.2) ปิศาคนชั่ว

หลักการปิศาคนชั่วตรงกับพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ” แปลความว่า “พึงชมคนที่ควรชม” ตรงกับหลักจิตวิทยาทางจิตวิทยาที่ว่าด้วย “ทฤษฎีเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)” เป็นการเสริมความต่อเนื่องของพฤติกรรมโดยบุคคลสามารถหลีกเลี่ยงผลกรรมทางลบได้ เมื่อมีพฤติกรรมหรือปฏิบัติการที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมป้องกันหรือหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พอใจ หรือการทำโทษ เช่น พนักงานมาทำงานหรือเข้าประชุมตรงเวลา เพราะไม่อยากได้ยีนค่าตำหนิจากหัวหน้าหน่วยงาน มักมีการตั้งกฎหรือข้อห้าม อะไรควรหรือไม่ควรกระทำ มีระเบียบวินัยและ

กำหนดการลงโทษไว้ให้ชัดเจน เพื่อคอยควบคุมความประพฤติของที่ไม่พึงประสงค์ของพนักงาน ดังนั้น หลักการปีทาคนชั่วที่มีความสอดคล้องกับทฤษฎีเสริมแรงทางลบนี้ จึงเป็นแนวทางแห่งการควบคุมคนไม่ดี ซึ่งการควบคุมนี้มีหลายลักษณะ เช่น การทำโทษ หรือการออกข้อบังคับ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการจำกัดอำนาจหน้าที่หรือขอบเขตการทำงานของคนชั่วให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงามที่สังคมกำหนดร่วมกัน มิเช่นนั้น คนชั่วจะมีอำนาจมากเกินไปและจะคอยบีบคั้นคนดีให้เกิดความลำบากในการดำเนินชีวิต แนวทางนี้ใช้หลักของกระบวนการกลุ่มของคนในสังคมมากำกับดูแลสุขทุกข์ของผู้คนในสังคมกันเอง เพราะในแต่ละชุมชนนั้น จะทราบและรู้กันดีว่า ใครเป็นคนดีหรือไม่ดีในสังคม เมื่อมีคนไม่ดีเกิดขึ้นในชุมชน เราในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง ในสังคม จึงต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการช่วยกันเป็นหูเป็นตาในการดูแลสอดส่องความประพฤติของผู้คนในสังคมร่วมกัน เพื่อเป็นการกำกับดูแลคนชั่วไม่ให้ทำความเดือดร้อนขึ้นแก่ชุมชน และเมื่อควบคุมได้ดีแล้ว ก็ถือเป็นการร่วมแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในทางอ้อมด้วย

2) หลักอภิปรานิยธรรม สร้างสังคมไทยห่างไกลความเสื่อม

หลักอภิปรานิยธรรมนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความเข้มแข็งของชาวแคว้นวัชชีที่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้ให้อย่างแข็งขัน เมื่อชาวแคว้นวัชชีปฏิบัติตามหลักอภิปรานิยธรรมนี้ ย่อมได้ชื่อว่า มีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย ซึ่งหลักอภิปรานิยธรรมนี้มีทั้งหมด 7 ข้อ ดังนี้

2.1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

2.2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่ควรทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นปกป้องบ้านเมืองด้วยความสามัคคี

2.3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ขัดกับหลักการเดิม ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ตามหลักการเดิมที่ดีอยู่แล้ว ถือปฏิบัติมั่นตามหลักการเดิมที่วางไว้ ในกรณีเช่นนี้หมายเอาหลักการเดิมที่มีความถูกต้องดีงามอยู่ก่อนแล้ว หากหลักการเดิมมีข้อบกพร่องก็ให้พิจารณาร่วมกันเพื่อสร้างบัญญัติใหม่ให้มีความเหมาะสมต่อผู้คนในชุมชนต่อไป

2.4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชุมชนให้เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่า เป็นสิ่งที่ควรรับฟัง เพราะผู้ใหญ่ในชุมชนถือเป็นผู้มีประสบการณ์ผ่านชีวิตมามาก ดังนั้น ท่านย่อมแนะนำสิ่งที่ดี และคอยป้องกันสิ่งที่ไม่ดีที่จะส่งผลต่อชุมชนของเราเป็นแน่แท้

2.5) อย่าข่มเหงทำร้ายกุลสตรีทั้งหลายในชุมชนด้วยการทำร้ายจิตใจ ให้ช่วยสงเคราะห์กุลสตรีเหล่านั้นให้อยู่อย่างเป็นสุขมิให้ถูกข่มเหงทำร้ายไม่ว่าในกรณีใดก็ตาม

2.6) เคารพสักการบูชาปูชนียสถานและปูชนียวัตถุต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อจิตใจของผู้คนในชุมชน มิปล่อยให้กร้างว่างเปล่าหรือเสื่อมโทรมขาดคนดูแล เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นมีผลต่อศรัทธาและขวัญกำลังใจของผู้คนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

2.7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกันอันชอบธรรมแก่เหล่าพระสงฆ์ผู้เป็นบรรพชิตที่ปฏิบัติตามหลักธรรมและเป็นผู้นำจิตใจของประชาชน โดยตั้งใจว่าจะบำรุงท่านเหล่านั้นให้มีความผาสุกในปฏิบัติสมณธรรมสืบไป

อภิปรานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าแคว้นวัชชีทั้งหลายซึ่งเป็นผู้ปกครองรัฐ โดยมุ่งเน้นให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ และสร้างระบอบสามัคคีธรรม (Republic) ให้เกิดขึ้นในแคว้นวัชชี หากแคว้นวัชชียังประพฤติปฏิบัติตามหลักอภิปรานิยธรรมเช่นนี้อยู่ตลอด

จะไม่ประสบความสำเร็จเลย จะมีแต่ความเจริญเท่านั้นที่จะเกิดขึ้นในแว่นแคว้นนี้ หลักอปริหานิยธรรมนี้เป็นหลักการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคม แม้ตนเองจะเป็นเพียงพลเมืองคนหนึ่งก็ถือเป็นหน่วยย่อยที่สุดในสังคม แต่เมื่อตนเองเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักการนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมโดยภาพรวมให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เมื่อสังคมเกิดความเข้มแข็งในการดูแลปกป้องขอบเขตชั้นธรรมาของตนเองเป็นอย่างดีแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างรอบด้าน เป็นการพัฒนาที่สร้างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนให้เกิดแก่สังคมโดยภาพรวมอีกด้วย

3) หลักสารณียธรรม นำไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

หลักสารณียธรรมนี้เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน เป็นหลักการแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยบารมีแห่งเมตตาและความรักที่มีให้ต่อกันและกันของผู้คนในสังคม หลักการนี้มีทั้งหมด 6 ข้อ ได้แก่

3.1) เมตตาการุณยธรรม คือ การตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ให้ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ให้เกียรติกันและกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.2) เมตตาวาจากรรม คือ การตั้งเมตตาวาจากรรมในเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ให้ช่วยเหลือด้วยการบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนและสั่งสอนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือต่อกันและกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3.3) เมตตาเมตตามโนกรรม คือ การตั้งเมตตาเมตตามโนกรรมในเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้วยการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน มองกันในแง่ดี มีความคิดด้วยพลังด้านบวกอย่างสร้างสรรค์ต่อกันและกัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกันและกัน

3.4) สาธารณโภคี คือ เมื่อได้สิ่งของใดมาโดยชอบธรรม แม้สิ่งของนั้นจะเป็นของเล็กน้อยเพียงใดก็ไม่หวงแหนไว้เป็นของตนเองแต่เพียงผู้เดียว กลับนำมาแบ่งปันเฉลี่ยช่วยเหลือเพื่อนให้มีส่วนร่วมในการใช้สอยบริโภคโดยทั่วกัน เรียกว่า มีน้ำใจในการแบ่งปันให้แก่คนอื่น หรือมีจิตสาธารณะพร้อมช่วยเหลือคนอื่นในยามที่เขาประสบความเดือดร้อน

3.5) สีสสามัญญตา คือ มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความประพฤติสุจริตดีงามต่อกัน มีความปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ไม่มีใครได้รับสิทธิพิเศษจากการปฏิบัติภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน เพราะความเสมอภาคนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรมีเท่าเทียมกัน

3.6) ทิสสามัญญตา คือ มีทิวติงามเสมอกันกับเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกันอย่างยั่งยืน เป็นการปรับความคิดเห็นให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีความเห็นชอบร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจที่เป็นธรรม ทั้งความเห็นที่ตรงกันและต่างกัน

หลักสารณียธรรมทั้ง 6 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นที่ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก และที่เคารพต่อกันและกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ไม่ก่อความวิวาทต่อกัน เสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะ

จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2538)⁶⁴ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการบวชของคนไทย โดยประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยพระภิกษุสามเณรในกรุงเทพมหานครและจังหวัดทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ รวม 920 รูป วิธีการศึกษาใช้การศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ทุติยภูมิและการส่งแบบสอบถามไปยังประชากรกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการสนทนาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และใช้สถิติ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยประกอบการวิเคราะห์ พบว่า

คนไทยส่วนใหญ่บวชตามประเพณี คือ บวชตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ สมัยโบราณ ร้อยละ 43.50 รองลงมา บวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย ร้อยละ 25.10 บวชเพื่ออุทิศส่วนกุศล ร้อยละ 13 บวชเพื่อสืบทอดพระศาสนา ร้อยละ 7.10 บวชเพื่อดารงชีวิต ร้อยละ 6.30 และบวชเพราะศรัทธา ในพระศาสนา ร้อยละ 5.12

ปัญหาที่พบระหว่างบวชส่วนใหญ่ พระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทท่ามกลางภิกษุสงฆ์ และปกครองดูแลฝึกสอนและชอบ ฝึกสอนอบรมให้การศึกษาแก่กุลบุตร ไม่ได้มี เวลาและความสามารถมากพอในการเอาใจใส่ให้การอบรมสั่งสอนผู้บวช ผู้บวชเองไม่มีความรู้หลักพระศาสนา อย่างถูกต้อง อุปสรรคในการบวชมีราคาแพงเกินไป เสนาสนะที่อยู่อาศัยไม่เพียงพอ ขาด ทรุดโทรม ไม่ได้ รับ การดูแลรักษาจนทำให้พระภิกษุสามเณรต้องทำงานก่อสร้างเหมือนกรรมกรจนไม่เวลาศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรม และปัญหาเพื่อนสหธรรมิกประพฤติดนไม่เหมาะสม ซึ่งมาจากการขาด การอบรมเอาใจใส่ของพระอุปัชฌาย์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย ควรมีการคัดเลือกบุคคลก่อนบวช คือ ควรดำเนินการ ฝึกอบรมในวัดอย่างเข้มงวดก่อน โดยให้ทดลองอยู่ปฏิบัติเหมือนพระภิกษุหรือสามเณรอย่างจริงจังก่อน สักระยะหนึ่งจนเป็นที่พอใจแล้วจึงจัดการบวชให้ นอกจากนี้ควรมีการฝึกอบรมผู้ที่บวชแล้วอย่างจริงจังโดยเอา ใจใส่ดูแลสม่ำเสมอ ไม่ปล่อยปละละเลยให้อยู่อย่างไม่มีที่พึ่งอาศัย และควรมีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณภาพ ให้เป็นอุปัชฌาย์ กล่าวคือ พระภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาอย่างถ่องแท้ สามารถฝึกอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ได้เป็นอย่างดีเท่านั้นควรได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์

วัชร งามจิตรเจริญ (2556)⁶⁵ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา สมณศักดิ์ โดยตัวมันเองเป็นสิ่งดีงามเพราะเป็นการยกย่องและให้กำลังใจแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือ มีคุณงามความดีต่อพระศาสนาหรือประเทศชาติ แต่เป็นธรรมดาที่สิ่งต่าง ๆ มักจะมีทั้งด้านบวก ด้านลบ หรือ ข้อดีและข้อเสีย และสามารถมองต่างกันได้ จึงมักเกิดปัญหาในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมสมณศักดิ์ ก็เช่นเดียวกันทั้งข้อดีและปัญหาที่เกิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีมุมมองเรื่องสมณศักดิ์ด้วยมุมมองที่ต่างกันไป แม้จะไม่อาจยืนยัน หรือพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างเด็ดขาดแต่ก็มีเหตุผลพอที่จะสรุปว่าอย่างน้อยสมณศักดิ์มีข้อดี ไม่น้อยไปกว่าข้อเสีย และยังสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่รุนแรงเสียหายถึงขนาดควรยกเลิก สมณศักดิ์ อีกทั้งในความเป็นจริงการยกเลิกสมณศักดิ์เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเพราะสมณศักดิ์ผูกโยงอยู่กับ ระบบการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งระบบการปกครองบ้านเมือง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรม ไทยและเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์

สมณศักดิ์จึงควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าการยกเลิก ซึ่งวิธีการปรับปรุงที่ สำคัญและมีความเป็นไปได้คือ การปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์ โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกัน คัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้าง

⁶⁴ จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2538). รายงานการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการบวชของคนไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

⁶⁵ วัชร งามจิตรเจริญ (2556). รายงานวิจัย เรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา. กรุงเทพฯ : ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และเป็นธรรมมากขึ้น เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษาได้รับสมณศักดิ์ด้วย แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่ การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์

ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ (2556)⁶⁶ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงบูรณาการหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาที่เกี่ยวข้องในระดับประถมและมัธยมศึกษา พบว่า หลักสูตรในอดีตจะเน้นการบูรณาการเรื่องปริยัติและปฏิบัติมากกว่าหลักสูตรใหม่ๆ คือ ไม่เพียงแต่สอนด้านทฤษฎีแต่มุ่งผลไปถึงการลงมือทำจริง หลักสูตรยุคแรกจะเน้นเรื่องศีล มากกว่าเรื่องอื่น ๆ แต่ต่อมามีการเพิ่มเรื่องสมาธิและปัญญา แต่โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่ามีเรื่องเกี่ยวกับสมาธิน้อย ส่วนเรื่องปัญญานั้นหลักสูตรเก่าจะเน้นการสร้างให้เกิดขึ้นจริงแต่หลักสูตรใหม่จะเน้นเรื่องปริยัติมากกว่าและเป็นที่น่าสังเกตว่าวิชาภาษาไทยในหลักสูตรเก่าๆ จะบูรณาการเรื่องปัญญาศึกษาได้มากกว่าวิชาพระพุทธศาสนา และยังเน้นการบูรณาการกับการปฏิบัติได้มากกว่า อย่างไรก็ดี หลักสูตรในอดีตจะเห็นการบูรณาการเชื่อมโยงระหว่างวิชาได้ดีและครอบคลุมมากกว่าหลักสูตรใหม่ๆ โดยอาศัยหนังสืออ่านเสริมประสบการณ์เป็นส่วนเสริม แม้ว่าจะมีการบูรณาการวิชาพระพุทธศาสนาทั้งภายในวิชา และนอกวิชา แต่หากสังเกตเรื่องการบูรณาการในไตรสิกขาที่จะพบว่า หลักสูตรเกือบทั้งหมดจะเน้นเฉพาะเรื่องศีลเท่านั้น โดยสมาธิศึกษาขาดมากที่สุดในทุกหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการในมุมมองของพระพุทธศาสนาย่อมไม่สมบูรณ์ และถึงแม้ว่าบางหลักสูตรจะมีการบูรณาการที่อาจจะครบหลักไตรสิกขา แต่เมื่อพิจารณาไปถึงการปฏิบัติก็จะพบว่าการบูรณาการเข้ากับการปฏิบัติแต่เพียงบางสิกขาเท่านั้น ดังนั้น ในหลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดจึงไม่เป็นการบูรณาการตามหลักปริยัติและปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ดี ไม่มีหลักประกันว่าหลักสูตรบูรณาการจะถูกนำไปจัดเป็นการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยเสมอไป

เอื้อมเดือน สดมณี และคณะ (2551)⁶⁷ ได้จัดทำรายงาน เรื่อง ความคิดเห็นของคนไทยปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไทย โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างความคิดเห็นของคนไทย จำนวน 1,000 คน จาก 5 จังหวัดในเขตภาคกลาง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้สถิติ T-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวโดยใช้ One Way ANOVA ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทมากในเรื่องการอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การแต่งหนังสือ ตำราทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาสังคม เช่น เลี้ยงเด็กกำพร้า ส่งเสริมอาชีพ และความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น การปลูกเสกวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้อง เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน การอบรมตน-ทำวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลักและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญบ้าน เจิมป้าย เป็นต้น

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า บทบาทพระสงฆ์ที่พึงมี ควรเป็นดังนี้ตามลำดับ 1) บทบาทด้านการเผยแพร่ศาสนา เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรมะ การสอนวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 74 ของผู้ตอบในลำดับนี้ 2) บทบาทด้านการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอน เป็นวิทยากรอบรมจริยธรรมในโรงเรียน เขียนหนังสือ ตำราหรือเอกสารเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 58.4 ของผู้ตอบในลำดับนี้ 3) บทบาทด้านการพัฒนา เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม พัฒนาอาชีพ และความ

⁶⁶ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ (2556) . รายงานวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงบูรณาการ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาที่เกี่ยวข้องในระดับประถมและมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁷ เอื้อมเดือน สดมณี และคณะ (2551). รายงาน เรื่อง ความคิดเห็นของคนไทยปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไทย.

เป็นอยู่ของประชาชน เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 36.1 ของผู้ตอบในลำดับนี้ 4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ เช่น ให้ยืมสิ่งของ เลี้ยงเด็กกำพร้า เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 40.3 ของผู้ตอบในลำดับนี้ 5) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย เช่น รักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 50 ของผู้ตอบในลำดับนี้ และ 6) บทบาทด้านความเชื่อและพิธีกรรม เช่น ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ดูดวง ไขว่ย เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 68.7 ของผู้ตอบในลำดับนี้

ตารางที่ 2.3 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรศาสนา

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
วันชัย เมธาภินันท์ (2563)	การศึกษาวិเคราะห์เรื่อง การทุจริต ในพระพุทธศาสนา	สาเหตุของการทุจริต เหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตเป็นเพราะอำนาจของกิเลส ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล การทุจริตจะเกิดขึ้นต้องมีเจตนา เจตนาเป็นตัวกรรม การเคลื่อนไหวหรือการกระทำที่ไร้เจตนาไม่จัดเป็นกรรม เจตนาหมายถึงความมุ่งมาดปรารถนาตั้งใจที่จะทำมาจากความอยาก เรียกว่า ตัณหา จึงมีเจตนาในการที่จะกระทำ เมื่อมีการทำลงไปด้วยเจตนาที่เป็นกรรม ใจเป็นที่ตั้งของเจตนา การกระทำความผิดทางกาย ทางวาจาหรือพร้อมกันทั้งสอง อย่างต้องอาศัยโนกรรมคือการคิดนึกทางใจก่อน การกระทำทุจริตหรือกรรม ส่งผลต่อจิตใจ บุคลิกภาพ วิถีชีวิตของบุคคล สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งเวรภัยโดย ประการต่าง ๆ ผู้ก่อเวรย่อมมีโทษมากมายก่อให้เกิดภัยเบียดเบียนตนเอง บั่นทอน ความก้าวหน้าในชีวิตประจำวันในปัจจุบันและอนาคตและยังติดตามไปถึงภพหน้า กรรมเป็นของผู้ทำ คือ ใครทำกรรมอย่างใดก็ได้รับผลกรรมอย่างนั้น การกระทำ ความดีหรือความชั่วทุกการกระทำย่อมมีผลที่ติดตามมา ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นไปตามสิ่งที่ได้กระทำ จะกระทำน้อยหรือมาก ผลย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละคน ผลที่เกิดขึ้นทั้งเกิดผลในทันทีทันใดในภพนี้ในชาตินี้ หรือจะติดตามตัวเมื่อตายไปแล้ว ในชาติภพหน้าคนเราที่กระทำทุจริตประพฤติชั่ว ย่อมได้รับโทษจากการกระทำชั่วนั้น แม้ทั้งขณะยังมีชีวิตอยู่และเมื่อตายไปแล้วจากชาติปัจจุบัน ย่อมได้รับผลกรรมจากการประพฤติชั่วในชาติต่อ ๆ ไป ผลจากการกระทำทุจริต นอกจากผู้กระทำจะรับโทษอันเป็นผลจากการกระทำแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น ๆ ต่อสังคมส่วนรวมที่จะต้องได้รับผลจากการกระทำทุจริตของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน จนกระทั่งความเสียหาย เกิดเป็นโทษภัยแก่ประเทศชาติหรือแม้แต่คนทั้งโลก แนวทางการป้องกันการทุจริต ต้องใช้หลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ 1. ทิริโธตตปปะ คือ ความละอายบาปและความเกรงกลัวบาปเป็นธรรมที่รักษา คัมภีร์ครองโลกให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข 2. สติสัมปชัญญะ สติเป็นธรรมที่มีอุปการะมากช่วยไม่ให้น้ำงานการเสียหายเพราะ หลงลืมในสิ่งที่ควรทำหรือต้องทำ สติเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งในการเจริญภาวนา สัมปชัญญะ หมายถึงความรู้สึกตัวในขณะทำอยู่ สัมปชัญญะเป็นธรรมที่มีอุปการะ มากเรียกว่ากรมกับสติว่าสติสัมปชัญญะ สติเกิดก่อนทำ พูด และคิด ส่วนสัมปชัญญะ เกิดในขณะที่กำลังทำ พูด และ คิด 3. สันโดษ คือ ความยินดีความพอใจ ความยินดีด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยริ้วแรง ความเพียรโดยชอบธรรม 4. ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น คือ ทนลำบากทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งมาทั้งทางกายและทางใจ 5. วินัย คือ ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ เป็นทางในการสร้างความคิด หรือ วิธีทางที่ควรประพฤติ การมีวินัยเป็นข้อห้ามและมีบทลงโทษเมื่อละเมิด ทำให้คน เกิดความกลัวที่จะต้องได้รับโทษจึงไม่กระทำทุจริต 6. การไหว้พระสวดมนต์ คือ การกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ อันมีฤทธิ์มีอำนาจเหนือชีวิต จิตใจ ได้แก่ การสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของ พระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า พระพุทธมนต์ การสวดมนต์คือสริมงคลแต่ตนและผู้อยู่ ใกล้ การสวดมนต์ไหว้พระเป็นการป้องกันการทุจริตอย่างได้ผล ช่วยเสริมสร้าง

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		พลังใจอันจะทำให้มีความมั่นคงในจิตใจ มีกำลังพลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี 7. การเจริญศีลช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต ศีลแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่วที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่ว หรือรักษาศีลละเมิดศีลย่อมได้รับผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น และ 2) ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติ คือ วางหรือกำหนดขึ้นไว้ ผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ชนเข้ามาอีกชั้นหนึ่งเพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรม 8. การเจริญภาวนา เป็นการฝึกอบรมจิตให้เจริญด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ให้เข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและให้มีปัญญารู้เท่าทันสังขาร รู้เท่าทันโลก และชีวิต 9. การสมาคมกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ หมายถึง คนดี คนสงบ คนที่พร้อมมูลด้วยธรรม คนที่มีคุณธรรม คนที่เป็นสัมมาทิฐิ คนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่คิดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่พูดอะไรเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ให้ทานด้วยความเคารพ ผลของการคบสัตบุรุษนั้น ทำให้ดำรงอยู่ในหลักแห่งคนดี การคิด การกระทำดี การพูด ความเห็น และการให้เป็นอย่างคนดี
พิเชฐ ทังโต (2559)	พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย	สาเหตุของการทุจริต สาเหตุการคอร์รัปชันที่พบในสังคมจำแนกได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านเศรษฐกิจและการครองชีพ ได้แก่ งบประมาณรายจ่ายของรัฐที่มีจำนวนมาก ประชาชน “เห็นแก่ได้ (โลก)” ชื่อความสะกดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ในองค์กรนั้น ๆ มีรายได้น้อยเมื่อเทียบกับรายจ่าย 2. ด้านระบบบริหารราชการ ได้แก่ ขาดการกำกับดูแลให้เป็นไปตามระเบียบวินัยของผู้บังคับบัญชา ทำให้เกิดการทุจริต และความไม่สมดุลของอำนาจในการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น การดูแลควบคุมไม่ทั่วถึง เกิดการทุจริตในวงราชการได้ง่าย รวมทั้งการเกรงใจและเกรงกลัวผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ไม่ศึกษาและปฏิบัติตาม ระเบียบแบบแผนของทางราชการ 3. ด้านสังคมวัฒนธรรมและศีลธรรม ได้แก่ การขาดคุณธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ติดสินบน เจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้ใหญ่ทุจริตแล้วไม่ถูกจับได้ ทำให้กลายเป็นเรื่องถูกต้อง ดีงาม ผิดเป็นถูกไป เป็นตัวอย่างให้ผู้น้อยทำตามประกอบกับสังคมไทยเน้นวัตถุนิยมมากกว่าความดีงาม ศีลธรรม วัตถุคือ สิ่งที่เป็นคุณค่าของสังคมบุคคลใช้จ่ายฟุ่มเฟือยทางด้านอุปโภคบริโภค จึงต้องดิ้นรนด้วยวิธีการคอร์รัปชัน 4. ด้านกฎหมายและวิธีพิจารณา ได้แก่ การลงโทษทางวินัยมีความยุ่งยากในการหาพยานหลักฐาน เพราะมีระเบียบขั้นตอนมากมายในการสอบสวน การพิสูจน์การทุจริตฯ ต้องมีหลักฐานอย่างชัดเจนซึ่งยากแก่การพิสูจน์ ทั้งนี้ การคอร์รัปชันจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ โครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น เขื่อน ท่าอากาศยาน ถนนหลวง ทางรถไฟ หรือระบบการคมนาคม รูปแบบ ช่องทาง วิธีการของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย มีนักวิชาการได้กล่าวไว้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ 1. การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ เช่น การผูกขาด การให้สัมปทาน และการเรียกเก็บส่วนแบ่งอย่างผิดกฎหมาย โดยการสร้างความขาดแคลนเทียม เช่น ปัญหาการขาดแคลนนํ้าตาล ขาดแคลนข้าว และหรือขาดแคลนนํ้ามันปาล์ม เป็นต้น 2. การฉกฉวยทรัพยากรของรัฐมาเป็นของครอบครัวและอาจกระทำโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ หรือกิจการของรัฐ เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น การมีผลประโยชน์ทับซ้อน สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวและผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือการกระทำหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		3. การใช้สิทธิพลทางการเมืองหาผลประโยชน์จากตลาดหลักทรัพย์ (ปันราคาหุ้นของตัวเอง) ปกปิดการบริหารงานที่ไม่ถูกต้อง การปิดบังและให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ การใช้นโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างมีอคติและลำเอียง 4. การใช้สิทธิพลทางการเมืองค้า แสดงบทบาทเป็นนายหน้าหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจากการค้าต่างตอบแทน การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกับประเทศคู่ค้า 5. การใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางมิชอบ การปลอมแปลงเอกสาร การฉ้อฉล การใช้กองทุนของรัฐเพื่อไปหาผลประโยชน์ทางการเมือง 6. การใช้ระบบอุปถัมภ์ เล่นพรรคเล่นพวก และการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทน เช่น การฮั้วประมูล การให้และการรับสินบน การขู่เข็ญบังคับและการให้สินล่อใจ การให้ของขวัญ และรับของขวัญไม่ถูกต้อง มีผลเป็นการสร้างแรงจูงใจ เช่น เชื้อของขวัญมูลค่าสูงและสินบนมูลค่าสูง 7. ผู้บริหารประเทศทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ของประเทศโดยการใช้นโยบายประชานิยม ใช้อำนาจของตำรวจ ทหาร และข้าราชการในทางที่ผิด ทุจริต การเลือกตั้ง ทั้งการซื้อเสียง และการทุจริตด้วยวิธีต่าง ๆ 8. การบริจจาคเพื่อช่วยเหลือการรณรงค์ที่ผิดกฎหมาย เช่น การบริจจาคให้แก่ นักการเมืองและพรรคการเมืองรัฐบาล เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล แนวทางการป้องกันการทุจริต 1. การใช้หลัก “ธรรมวินัย” หรือ “หลักการ” อันเป็นอุดมคติ แกนกลางจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดเพื่อยึดถือเพื่อการปฏิบัติ หรือให้ผู้ยึดถือได้ปฏิบัติ 2. การใช้หลักศีล 5 โดยเฉพาะข้อข้อที่ห้าทาน ซึ่งเป็นหลักการป้องกันความมั่นคงของมนุษย์ในด้านทรัพย์สินที่จะไม่ถูกละเมิดจากผู้ใด คณะใด หรือกลุ่มใด ต่อทรัพย์สินส่วนบุคคล ส่วนรวมสาธารณะ และส่วนรวมของประเทศชาติ ย่อมจะไม่ถูกคุกคาม เบียดบัง หรือให้ไต่มาด้วยวิธีการไม่ถูกต้อง 3. การใช้หลักปฏิบัติเรื่อง “สัมมาอาชีวะ” การสอนให้ประชาชนชาวพุทธ ประกอบอาชีพที่สุจริต อันหมายถึงอาชีพที่ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง เบียดเบียนชีวิตคนอื่น เบียดเบียนสังคมในภาพรวม ดังนั้น การที่จะป้องกันแก้ไขการคดโกงตามหลักพุทธธรรม คือ ต้องส่งเสริมให้เกิดการ “ยังชีพ-ประกอบอาชีพ” ที่ “สุจริต” เป็นไปตามครรลองที่สุจริตชนพึงกระทำ 4. การใช้หลักปฏิบัติ “สุจริต” หมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง คนจะได้ชื่อว่ามีความสัตย์ ต้องมีความจริง 5 ประการ คือ จริงต่อการงาน จริงต่อหน้าที่ จริงต่อวาจา จริงต่อบุคคล และจริงต่อความดี 5. สนับสนุนให้ผู้มีศาสนาต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ยืนยันหลักการที่ถูกต้อง และเป็นผู้เข้าไปสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาต้องเป็นแบบอย่างในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำให้เกิดการเป็นแบบอย่างต่อการกระทำความดีในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาให้เป็นตัวอย่าง “สร้าง” ตัวแบบของความถูกต้อง ผู้นำศาสนาต้องนำหลักการที่ถูกต้องมีอยู่ในศาสนามาอธิบายสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ 6. การสร้างและใช้กลไกทางศาสนา/รัฐ/องค์กรเอกชนในการตรวจสอบซึ่งกันและกัน
พิษณุ หอมสมบัติ, พระปลัดภักตร์วัฒน์ สีสเตโช และสอาด ภูนาสรณ์ (2564)	ฆราวาสธรรม 4 ประเภท : การป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืน	สาเหตุของการทุจริต การทุจริตอาจเกิดขึ้นได้ในประเทศที่มีสถานการณ์ดังต่อไปนี้ 1. มีกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อกำหนดจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางธุรกิจ ซึ่งจะเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดเศรษฐกิจ หรือมูลค่าเพิ่มหรือกำไรส่วนเกินทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมาตรการหรือข้อกำหนดดังกล่าวมีความซับซ้อนคลุมเครือ เลือกปฏิบัติ เป็นความลับ หรือไม่โปร่งใส 2. เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจมีสิทธิขาดในการใช้ดุลยพินิจ ซึ่งให้อิสระในการเลือกปฏิบัติเป็นอย่างมากกว่าจะเลือกใช้อำนาจใดกับใครก็ได้

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		3. ไม่มีกลไกที่มีประสิทธิภาพหรือองค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลและจัดการต่อการกระทำใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจ แนวทางการป้องกันการทุจริต หลักธรรมาภิบาล 4 ในการป้องกันการทุจริตเป็นหลักการสำหรับผู้ครองเรือน ประกอบด้วย 4 ประการคือ 1. สัจจะ การประพฤติด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง พูดความจริง มีความจริงใจต่อหน้าที่การงานของตน 2. ทมะ การฝึกฝนอบรมตนเองและข่มใจตนเองไม่ให้ไปยึดติดกับอบายมุข คือ ความโลภอยากได้อะไรที่มีในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน ความโกรธ ความหลง มีการปรับปรุงตัวทั้งในด้านจิตใจและการกระทำด้วยปัญญาเพื่อปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องในหน้าที่การงานหรือสิ่งที่กระทำอยู่นั้น 3. ขันติ ความอดทน หมายถึง อดทนต่อกิเลส ต่อสิ่งชั่วร้าย ต่อราคาที่เข้ามาครอบงำจิตใจของตนไม่ให้หลงไปกระทำความผิดนั้น ๆ อดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรค รวมถึงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทางใจ อาทิ ความยากลำบากในการงาน คำตำหนิจากผู้อื่น 4. จาคะ การสละ รวมถึงการสละกิเลส สละอารมณ์ออกไปจากใจของตน ไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยจิตใจ ของเราความเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมถึงการละจากกิเลสทำให้เป็นผู้มีความใจกว้าง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น
มหาเถรสมาคม สำนักงาน พระพุทธศาสนา แห่งชาติ และ สำนักงาน คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการ ทุจริตแห่งชาติ (2564)	หลักธรรมคำสอนใน พระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้าน ทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)	สาเหตุของการทุจริต ต้นตอของปัญหาทุจริตที่เกิดขึ้นนี้มีสาเหตุมาจากอวิชชา กล่าวคือ ความไม่รู้ที่เป็นสาเหตุสำคัญของการทุจริตทั้งปวง พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายสาเหตุด้วยทุจริต 3 มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่สำรวมอินทรีย์ ความไม่สำรวมอินทรีย์มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่มีสติสัมปชัญญะ ความไม่มีสติสัมปชัญญะ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการมณสิการโดยไม่แยบคาย การมณสิการโดยไม่แยบคาย มีเหตุปัจจัยเกิดจากความไม่มีศรัทธา ความไม่มีศรัทธา มีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่พึงสัทธรรม การไม่พึงสัทธรรม มีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่คบสัตบุรุษ แนวทางการป้องกันการทุจริต กรอบแนวคิดด้านพุทธธรรม กล่าวคือ สังวรสูตร คือ การเรียงลำดับบทตามหลักปธาน 4 หรือความเพียร 4 ประการ ได้แก่ 1. สังวรปธาน หมายถึง การเพียรระวังยับยั้งปากกุศลที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน โดยสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มิให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงเกิดขึ้น 2. ปหานปธาน หมายถึง การเพียรพยายามละการทุจริตซึ่งมีอยู่แล้วภายในจิตใจ โดยอาศัยการพิจารณาเห็นโทษของการทุจริตที่มีอยู่ภายในจิตแห่งตนแล้ว ปลุกฝังความพอใจในอันที่จะละการทุจริตเหล่านั้นไปจากจิต และใช้ความพยายาม ความเพียร การกระทำต่อเนื่องจนสามารถละการทุจริตหรือบาปได้จะมากหรือน้อยก็ตาม ก็พยายามรักษาคุณภาพจิตเอาไว้ในจุดนั้น 3. ภวานापธาน หมายถึง การเพียรเจริญทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือเพียรเจริญ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่มียังไม่เกิดให้มีขึ้น 4. อนุรักษापธาน หมายถึง การเพียรรักษาสัจธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมและบำเพ็ญให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์ ซึ่งการรักษาสัจธรรมให้เจริญยิ่งขึ้นไปนี้ มิได้หมายถึงเพียงการดูแลอย่างเดียวนั้น หากแต่หมายรวมไปถึงการสอดส่อง การสำรวจตรวจสอบ การพินิจพิจารณา การส่งเสริมให้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เกิดอาการชาวดทฺธโรรม ไม่ปล่อยให้เกิดรู้ไว้ ไม่ปล่อยให้เกิดความเสียหายด้วยประการใด ๆ เมื่อพบสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควร อันอาจก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่ว่าแก่ตน แก่ประเทศชาติ แก่สังคมส่วนรวมตลอดถึงชาติบ้านเมือง จะต้องไม่นิ่งดูดายเฉยเมย แต่ต้องแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรมออกมาทำหน้าที่ปกป้องจนเต็มสติปัญญาและความรู้ความสามารถ

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
จ่านงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2538)	พฤติกรรมการบวชของคนไทย	ข้อเสนอแนะ ควรมีการคัดเลือกบุคคลก่อนบวช คือ ควรดำเนินการฝึกอบรมในวัดอย่างเข้มงวดก่อน โดยให้ทดลองอยู่ปฏิบัติเหมือนพระภิกษุหรือสามเณรอย่างจริงจังก่อน สักระยะหนึ่งจนเป็นที่พอใจแล้วจึงจัดการบวชให้ นอกจากนี้ ควรมีการฝึกอบรมผู้ที่บวชแล้วอย่างจริงจังโดยเอาใจใส่ดูแลสม่ำเสมอไม่ปล่อยปละละเลยให้อยู่อย่างไม่มีที่พึ่งอาศัย และควรมีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณภาพให้เป็นอุปัชฌาย์ กล่าวคือ พระภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนา อย่างลุ่มลึก สามารถฝึกอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ได้เป็นอย่างดีเท่านั้นควรได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์
วัชร งามจิตรเจริญ (2556)	สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา	ข้อเสนอแนะ การปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์ โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกัน คัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้างและเป็นธรรมมากขึ้นเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษาได้รับสมณศักดิ์ด้วย แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์
ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ (2556)	การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงบูรณาการ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาที่เกี่ยวข้องในระดับประถมและมัธยมศึกษา	ผลการศึกษา หลักสูตรในอดีตจะเน้นการบูรณาการเรื่องปริยัติและปฏิบัติมากกว่าหลักสูตรใหม่ ๆ คือ ไม่เพียงแต่สอนด้านทฤษฎีแต่มุ่งผลไปถึงการลงมือทำจริง หลักสูตรยุคแรกจะเน้นเรื่องศีล มากกว่าเรื่องอื่น ๆ แต่ต่อมาได้มีการเพิ่มเรื่องสมาธิและปัญญา แต่โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่ามีเรื่องเกี่ยวกับ สมาธิน้อย ส่วนเรื่องปัญญานั้นหลักสูตรเก่าจะเน้นการสร้างให้เกิดขึ้นจริงแต่หลักสูตรใหม่จะเน้นเรื่องปริยัติมากกว่าและเป็นที่น่าสังเกตว่าวิชาภาษาไทยในหลักสูตรเก่าๆ จะบูรณาการเรื่องปัญญาศึกษาได้มากกว่าวิชาพระพุทธศาสนาและยังเน้นการบูรณาการกับการปฏิบัติได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม หลักสูตรในอดีตจะเห็นการบูรณาการเชื่อมโยงระหว่างวิชาได้ดีและครอบคลุมมากกว่าหลักสูตรใหม่ๆ โดยอาศัยหนังสืออ่านเสริมประสบการณ์เป็นส่วนเสริม แม้ว่าจะมีการบูรณาการวิชาพระพุทธศาสนาทั้งภายในวิชา และนอกวิชา แต่หากสังเกตเรื่องการบูรณาการในไตรสิกขาก็จะพบว่าหลักสูตรเกือบทั้งหมดจะเน้นเฉพาะเรื่องศีลเท่านั้น โดยสมาธิศึกษาขาดมากที่สุดในทุกหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการในมุมมองของพระพุทธศาสนาย่อมไม่สมบูรณ์ และถึงแม้ว่าบางหลักสูตรจะมีการบูรณาการที่อาจจะครบหลักไตรสิกขา แต่เมื่อพิจารณาไปถึงการปฏิบัติก็จะพบว่ามีการบูรณาการเข้ากับการปฏิบัติแต่เพียงบางสิกขาเท่านั้น ดังนั้น ในหลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดจึงไม่เป็นการบูรณาการตามหลักปริยัติและปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ไม่มีหลักประกันว่าหลักสูตรบูรณาการจะถูกนำไปจัดเป็นการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้วยเสมอไป
เอี่ยมเดือน สดมณี และคณะ (2551)	ความคิดเห็นของคนไทยปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไทย	ผลการศึกษา บทบาทพระสงฆ์ที่พึงมี ควรเป็นดังนี้ตามลำดับ 1) บทบาทด้านการเผยแพร่ศาสนา เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรมะ การสอน วิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น 2) บทบาทด้านการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอน เป็นวิทยากรอบรมจริยธรรมในโรงเรียน เขียนหนังสือ ตำราหรือเอกสารเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน เป็นต้น 3) บทบาทด้านการพัฒนา เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม พัฒนาอาชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นต้น 4) บทบาทด้านการสงเคราะห์ เช่น ให้อุ้มสิ่งของ เลี้ยงเด็กกำพร้า เป็นต้น 5) บทบาทด้านสุขภาพอนามัย เช่น รักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น 6) บทบาทด้านความเชื่อและพิธีกรรม เช่น ปลูกเสกเครื่องรางของขลัง ดูดวง ไขว่ย เป็นต้น

1.4) สถาบันอาชีพ

1.4.1) ภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ

มานะ นิมิตรมงคล (2554)⁶⁸ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง คอรัปชัน : ศึกษากรณีรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย พบว่า การคอรัปชันเชิงระบบในรัฐวิสาหกิจ มีรูปแบบการคอรัปชันที่ดูเหมือนมีความชอบธรรมตามกฎหมาย เพราะได้ปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบที่มีอยู่ แต่ในความเป็นจริงแล้ว กฎหมายและกฎระเบียบเหล่านี้ถูกกำหนดขึ้นมาจากนโยบายของผู้มีอำนาจที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนบุคคลจากการดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้ แต่การวางแผนและการจัดการจะมีขอบเขตหรือมีผลกระทบมากเพียงใด ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองและอำนาจในการควบคุมข้าราชการ หรือพนักงานในหน่วยงานนั้น ๆ ของผู้มีอำนาจที่กระทำการคอรัปชันเชิงระบบ โดยนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติที่กำหนดออกมาตามแผนการนี้ จะมีการอ้างอิงบริบททางเศรษฐกิจหรือสังคม และมักเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหาของรัฐวิสาหกิจหรือสังคมโดยรวม สำหรับบทบาทและความสัมพันธ์ของนักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักธุรกิจในระบบของรัฐวิสาหกิจนั้น เห็นว่า ความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐวิสาหกิจ คือ คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจและผู้บริหารระดับสูง เป็นลักษณะของการอุปถัมภ์แบบแลกเปลี่ยน (Patrons and clients exchange) เนื่องจากรัฐมนตรีมีอำนาจในการกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจตามกฎหมาย และการแต่งตั้งคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจก็อยู่ในความเห็นชอบของรัฐมนตรี ขณะที่การคัดเลือกและแต่งตั้งผู้บริหารระดับสูงของรัฐวิสาหกิจก็อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการฯ นี้ ดังนั้น นักการเมืองย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของบุคคลเหล่านั้น

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดคอรัปชันเชิงระบบในรัฐวิสาหกิจ ได้แก่

1) ปัจจัยและเงื่อนไขเชิงสถาบันภายในรัฐวิสาหกิจ ที่สนับสนุนให้เกิดคอรัปชันเชิงระบบในรัฐวิสาหกิจที่สำคัญมีดังนี้ 1.1) รัฐวิสาหกิจเป็นองค์กรของรัฐที่มีบทบาททางธุรกิจ คือ มีกิจกรรมทางการตลาดมีการผลิตสินค้าหรือบริการบางอย่างเพื่อการจำหน่าย ทำให้รัฐวิสาหกิจมีงบประมาณและมีการทำธุรกรรมทางการเงินจำนวนมาก 1.2) รัฐวิสาหกิจ แม้จะมีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายหรือตามมติคณะรัฐมนตรี แต่การที่รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยงานของรัฐ ทำให้การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ ต้องตอบสนองวัตถุประสงค์อื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เช่น การถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการผลักดันเศรษฐกิจหรือธุรกิจบางประเภท การถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกระตุ้นการจ้างงาน หรือเป็นเครื่องมือในการหารายได้เข้ารัฐ เป็นต้น 1.3) ในเรื่องความเป็นเจ้าของ (Ownership) แม้ว่าโดยหลักการประชาชน (Principal) จะเป็นเจ้าของ (Owner) รัฐวิสาหกิจ แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลในฐานะที่เป็นตัวแทน (Agent) ของประชาชนรับทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลกิจการแทนเจ้าของหรือประชาชน ซึ่งตามระบบโครงสร้างของรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลจะทำการแต่งตั้ง “คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจ” ให้เป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ โดยมีเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ของรัฐวิสาหกิจเป็นผู้บริหารกิจการของรัฐวิสาหกิจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่มีอยู่ หรือกล่าวได้ว่าคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจเป็นตัวแทนของรัฐในการดูแลรัฐวิสาหกิจ ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่รัฐวิสาหกิจนั้นสังกัดอยู่ หรือบางกรณีอาจเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงที่ได้รับมอบหมาย 1.4) โครงสร้างของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจเป็นคณะบุคคลที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมตรวจสอบการบริหารงาน ดังนั้น นักการเมืองที่มีอำนาจจะแต่งตั้งบุคคลที่เป็นพวกพ้องของตนเข้าไปเป็น

⁶⁸ มานะ นิมิตรมงคล. (2554). *คอรัปชัน : ศึกษากรณีรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย*. (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. น.278-288

คณะกรรมการฯ เหล่านี้ ซึ่งการที่นักการเมืองที่มีอำนาจแต่งตั้งบุคคลที่เป็นพวกพ้องของตนเข้าไปเป็นคณะกรรมการฯ ก็เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะให้ตนเองสามารถควบคุมตัวบุคคลที่เป็นคณะกรรมการฯ ซึ่งก็เท่ากับสามารถควบคุม “อำนาจสั่งการของเจ้าของ” นั่นเอง 1.5) การที่รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยงานของรัฐ จึงได้รับเงินทุนทั้งหมดหรือบางส่วนจากรัฐหรือการสนับสนุนจากรัฐในรูปแบบอื่น หรือได้รับสิทธิพิเศษ เช่น การค้าประกันด้านการเงินจากกระทรวงการคลัง เงื่อนไขเหล่านี้ทำให้บุคคลทั่วไป รวมทั้งบุคลากรในรัฐวิสาหกิจเองเชื่อมั่นในความมั่นคงของกิจการ ไม่มีความกังวลในเรื่องของการขาดทุนหรือล้มละลาย และความเชื่อเช่นนี้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการขาดความใส่ใจเท่าที่ควรในการควบคุมดูแลการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เปิดให้มีช่องว่างสำหรับผู้มีอำนาจที่จะหาประโยชน์จากทรัพย์สินของรัฐวิสาหกิจ 1.6) การที่รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยงานของรัฐ จึงต้องดำเนินงานภายใต้กฎหมาย กฎระเบียบของรัฐ ซึ่งรวมถึงการอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมหรือการดูแลของหน่วยงานของรัฐ เช่น คณะรัฐมนตรี สภาพัฒนาเศรษฐกิจฯ และกรมต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้นักการเมืองที่มีอำนาจเหนือหน่วยงานเหล่านี้สามารถเข้ามามีอำนาจเหนือรัฐวิสาหกิจด้วยเช่นกัน

2) ปัจจัยทางการเมือง เช่น การที่นักการเมืองที่มีอำนาจได้แต่งตั้งบุคคลที่เป็นพวกพ้องของตนเข้าไปเป็นคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ โดยสามารถกำหนดนโยบายไปในทางที่เกิดประโยชน์กับตนและพวกพ้อง

3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การอ้างของรัฐบาลในการกระตุ้นเศรษฐกิจ และการช่วยเหลือคนจนให้มีที่อยู่อาศัยหลังการเกิดปัญหาเศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ. 2540 โดยมีนโยบายที่จะสร้างบ้านเอื้ออาทร 6 แสนหน่วย ภายใน 5 ปี โดยไม่มีการศึกษาความพร้อมขององค์กรและปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การเงิน สินเชื่อ เป็นต้น จากนั้นนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการคอร์รัปชันขนาดใหญ่ขึ้นหลายกรณีในการดำเนินโครงการบ้านเอื้ออาทรนี้

4) ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เรื่องค่านิยมในสังคมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีต่อนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เห็นว่านักการเมืองหรือข้าราชการ “โกงบ้างก็ไม่เป็นไร ขอให้มีความผลงาน” ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการยอมรับบางอย่างของสังคมต่อผู้กระทำการคอร์รัปชัน ซึ่งทัศนคติเช่นนี้ส่งผลให้ผู้ที่คอร์รัปชันขาดความละอายที่จะกระทำ ขณะที่ผู้พบเห็นการคอร์รัปชันก็มีการต่อต้านพฤติกรรมเหล่านั้นน้อยลง นอกจากนี้ยังมีปัญหา เช่น ความล่าช้าของกฎหมาย กฎ ระเบียบของรัฐ เป็นต้น

ศรินทร์ วัฒนศิริธรรม และคณะ (2561)⁶⁹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการทุจริตและปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจากการศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์สำนักงาน ป.ป.ช. ในคดีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ถึงปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนคดีทุจริตทั้งสิ้น 292 คดี พบว่า รูปแบบการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มี 5 รูปแบบ ได้แก่ การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง การทุจริตในทางการเงินและบัญชี การทุจริตในการบริหารงานบุคคล การทุจริตในการบังคับใช้กฎหมาย และการทุจริตในการบริการ โดยการทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างเกิดมากที่สุด (มีจำนวน 159 คดี คิดเป็นร้อยละ 54) รองลงมาคือ การทุจริตในทางการเงินและบัญชี (มีจำนวน 79 คดี คิดเป็นร้อยละ 27) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล (มีจำนวน

⁶⁹ ศรินทร์ วัฒนศิริธรรม. (2561). รูปแบบการทุจริตและปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

37 คดี คิดเป็นร้อยละ 13) การทุจริตในการบังคับใช้กฎหมาย (มีจำนวน 9 คดี คิดเป็นร้อยละ 3) และการทุจริตในการบริการ (มีจำนวน 8 คดี คิดเป็นร้อยละ 3) ตามลำดับ

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลที่ตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานด้วยความไม่ซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ปัจจัยเชิงระบบของการกำกับดูแล ได้แก่ ระบบการตรวจสอบภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร การขาดการตรวจสอบหรือการควบคุมดูแลการปฏิบัติของผู้บังคับบัญชา ความล่าช้าในการตรวจสอบการทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช. ทำให้ผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัวต่อการถูกจับได้และบทลงโทษที่จะได้รับ ระบบอุปถัมภ์ที่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและในหน้าที่การงาน การเข้าสู่ตำแหน่งของนักการเมืองหรือผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งต้องมีการถอนทุนคืน การถูกครอบงำหรือความเกรงกลัวต่ออิทธิพลของนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งการขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น เมื่อพิจารณาการทุจริตในแต่ละรูปแบบ พบว่า การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้างมีปัจจัยเสี่ยงในเรื่องกฎหมายหรือระเบียบพัสดุที่ใช้ในการจัดซื้อจัดจ้าง การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือหลักเกณฑ์ขั้นตอนในการทำงานอย่างเคร่งครัด ปัจจัยเสี่ยงในงานด้านการเงินและบัญชีเกิดจากการมีประสบการณ์และความคุ้นเคยในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ด้านการเงินและบัญชี ทำให้เห็นถึงช่องว่างที่เป็นโอกาสในการทุจริต ในส่วนของการทุจริตในการบริหารงานบุคคลเกิดจากการมีความเสี่ยงในด้านกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ผู้บริหารท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลมากเกินไป ในทำนองเดียวกันปัจจัยเสี่ยงของการทุจริตในการบังคับใช้กฎหมายและการให้บริการเกิดจากการที่กฎหมายให้อำนาจในการใช้ดุลยพินิจในการตีความกฎหมาย/สัญญา ไปในทางที่มีขอบ และการมีตำแหน่งหน้าที่ที่สามารถเอื้อต่อการทุจริต

เสาวณีย์ ทิพอุต และคณะ (2566)⁷⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การทุจริตและระดับความเสี่ยงต่อการกระทำการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4 พบว่า รูปแบบการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4 สามารถแบ่งตามภารกิจงานได้ 7 รูปแบบ ประกอบด้วย (1) การทุจริตในการจัดทำและการอนุมัติงบประมาณ/โครงการ (2) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง (3) การทุจริตการจัดเก็บภาษีหรือการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น (4) การทุจริตเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงิน การนำฝาก การเก็บรักษาเงิน (5) การทุจริตในการออกใบอนุญาตต่าง ๆ (6) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล (การบรรจุ/แต่งตั้ง/เลื่อนตำแหน่ง/โยกย้าย/ลงโทษวินัย) (7) การทุจริตในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์จากการซื้อความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2565 มีการซื้อจำนวน 335 เรื่อง โดยประมาณกึ่งหนึ่งเป็นคดีที่ซื้อความผิดในการจัดซื้อจัดจ้าง (ร้อยละ 57.31) รองลงมาเป็นการทุจริตในการบริหารงานบุคคล (การบรรจุ/แต่งตั้ง/เลื่อนตำแหน่ง/โยกย้าย/ลงโทษวินัย) (ร้อยละ 21.49) การทุจริตเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงิน การนำฝาก การเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของราชการ (ร้อยละ 15.22) การทุจริตการจัดทำงบประมาณ/โครงการ (ร้อยละ 3.28) การทุจริตการจัดเก็บภาษีหรือการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น (ร้อยละ 1.79) การทุจริตในการออกใบอนุญาตต่าง ๆ (ร้อยละ 0.60) และการทุจริตการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ (ร้อยละ 0.31) ตามลำดับ

จากการศึกษา พบว่า สาเหตุที่เอื้อต่อการเกิดการทุจริตมาจาก 7 สาเหตุหลัก ได้แก่ ปัญหาตัวบุคคล สังคม วัฒนธรรม การเมือง ระบบการบริหารงาน กลไกการตรวจสอบ และการบังคับใช้กฎหมาย เฉลี่ยระดับความเห็นด้วยในภาพรวมอยู่ที่ 3.36 คะแนน จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน หรือเห็นด้วยใน

⁷⁰ เสาวณีย์ ทิพอุต. (2566). การทุจริตและระดับความเสี่ยงต่อการกระทำการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4. สำนักวิจัยและบริหารวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

ระดับ “ปานกลาง” เมื่อพิจารณารายสาเหตุ พบว่า เห็นด้วยกับสาเหตุที่อยู่ในระดับมาก 3 ลำดับแรก ได้แก่ สาเหตุเกิดจากตัวบุคคล ระบบการตรวจสอบไม่เข้มแข็ง และปัญหาทางสังคม กล่าวคือ

ลำดับ 1 สาเหตุเกิดจากตัวบุคคล เฉลี่ยอยู่ที่ 3.55 คะแนน หรือเห็นด้วยในระดับ “มาก” เช่น เจ้าหน้าที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง กฎหมายกฎระเบียบและการตรวจรับงาน เจ้าหน้าที่บางท่านมีการเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องหรือกลุ่มญาติ ของตัวเองเป็นผู้รับเหมา และปัญหาทางการเงิน/รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เป็นต้น

ลำดับ 2 ระบบการตรวจสอบไม่เข้มแข็ง เฉลี่ยอยู่ที่ 3.43 คะแนน หรือเห็นด้วย ในระดับ “มาก” โดยประเด็นย่อยที่เห็นด้วยอยู่ในระดับมากทั้งในเรื่องระบบการตรวจสอบภายในอ่อนแอ/ ขาดกลไกในการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ การตรวจสอบขาดความหลากหลายจากภาคส่วนต่าง ๆ / การตรวจสอบไม่ทั่วถึง กลไกการตรวจสอบโดยสภาท้องถิ่นมีจุดอ่อน กลไกการตรวจสอบของภาคประชาชนไม่ เข้มแข็ง/ขาดการมีส่วนร่วม

ลำดับ 3 ด้านสังคม เฉลี่ยอยู่ที่ 3.41 คะแนน หรือเห็นด้วยในระดับ “มาก” โดย เห็นด้วยกับที่ว่าสังคมในปัจจุบันมีค่านิยมในเชิงวัตถุนิยม สังคมนิยมบริโภคนิยม มีการยกย่องคนรวย/ผู้มีอำนาจ และมีแรงจูงใจและความคุ้มค่าในการเสี่ยงที่จะกระทำการทุจริต

ส่วนปัจจัยด้านวัฒนธรรม การเมือง ระบบบริหารงาน และการบังคับใช้กฎหมาย เห็นด้วยว่าเป็นสาเหตุ ที่เอื้อต่อการเกิดการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.32 - 3.34 คะแนน หรือเห็นด้วยในระดับ “ปานกลาง” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังเห็นว่าขนาดขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น การมีอิทธิพลในพื้นที่ ที่มาของการเลือกตั้ง ระบบอุปถัมภ์ ยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีโอกาสกระทำการทุจริตได้อีกด้วย

อนัญญา แม่นโชติ และคณะ (2566)⁷¹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการทุจริตและ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จากการศึกษารูปแบบและลักษณะของการทุจริตที่เกิดขึ้น ในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ในระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 – 2565 ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูล ความผิดผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 71 เรื่อง โดยจำแนกเป็นการทุจริตได้ 6 รูปแบบ ไม่รวม กรณีร่ำรวยผิดปกติ ดังนี้ 1) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง และ 2) การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบ เป็นรูปแบบที่มีการทุจริตมากที่สุดเท่ากัน 3) การทุจริตยกยอกหรือเบียดบังเงินหรือทรัพย์สิน 4) การทุจริตในการจัดทำงบประมาณ/โครงการหรือเบิกจ่ายเงินในโครงการเป็นเท็จ 5) การทุจริตเรียกรับ สินบน และ 6) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เกิดได้จากปัจจัยหลายประการ ทั้งจากปัจจัยภายในตัวผู้กระทำความผิด และปัจจัยภายนอกประกอบกัน โดยเมื่อพิจารณาปัจจัยที่ก่อให้เกิด การทุจริตในภาพรวม พบว่า การทุจริตเกิดจากปัจจัยภายในของผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจมากที่สุด โดย บุคลากรดังกล่าวปฏิบัติงานด้วยความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ขาดคุณธรรมจริยธรรม และไม่มีจิตสำนึกในการแยกแยะ ระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งยังมีความโลภ จึงใช้อำนาจหน้าที่ของตนในการแสวงหา ประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น และปัจจัยภายนอก เช่น การที่พนักงานผู้ปฏิบัติงานระดับล่างได้รับเงินเดือน ที่ไม่เหมาะสม ไม่เพียงพอสำหรับค่าครองชีพ หรือมีภาระหนี้สิน ค่านิยมในระบบอุปถัมภ์ที่จะต้องช่วยเหลือกัน ในหมู่พวกพ้องของตน การนิยมจ่ายเงินเพื่อให้ได้รับความรวดเร็ว ความสะดวกในการรับบริการหรือแลกกับการ ได้รับคัดเลือกให้ดำเนินงานหรือโครงการ อิทธิพลของนักการเมืองที่เกี่ยวข้องในการสรรหาหรือคัดเลือก

⁷¹ อนัญญา แม่นโชติ. (2566). รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ. สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

กรรมการของรัฐวิสาหกิจและผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ระบบการบริหารงานและการติดตามกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชาที่ขาดประสิทธิภาพ หรือรูปแบบการทำงานขาดความเคร่งครัดในการปฏิบัติงาน วัฒนธรรมองค์กรในการทำงานที่ไม่ถูกต้อง ระเบียบข้อบังคับมีรายละเอียดมากเกินไปทำให้ทำได้ไม่ครบถ้วนและเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และระเบียบของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีความแตกต่างกันในแต่ละหน่วยงานทำให้มีความไม่ชัดเจนและต้องมีการตีความ รวมทั้งระบบการตรวจสอบภายในที่ไม่มีประสิทธิภาพ และหน่วยงานตรวจสอบการทุจริตภายนอกก็ยังมี การดำเนินการที่ล่าช้าทำให้ผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจไม่เกิดความเกรงกลัว

ธราพงศ์ ลิ้มสุทธีวันภูมิ (2566)⁷² ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการป้องกันการทุจริตของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย พบว่า สาเหตุของการทุจริตในรัฐวิสาหกิจไทยมาจากสาเหตุหลัก 3 สาเหตุ คือ 1) ทางด้านการเมือง สามารถสรุปสาเหตุทางด้านการเมืองที่ทำให้เกิดการทุจริตในรัฐวิสาหกิจไทยหลัก ๆ ได้แก่ การแสวงหาอำนาจร่วมที่เรียกกันว่าการฮั้ว อำนาจผูกขาดทางงบประมาณ การใช้อำนาจทางการเมืองมาคุกคามฝ่ายบริหารของรัฐวิสาหกิจ กฎระเบียบไม่แน่นอน รวมไปถึงการกำกับดูแลไม่เข้มงวดและการฉ้อฉลในการกำหนดนโยบาย 2) ทางด้านเศรษฐกิจ สามารถสรุปสาเหตุทางด้านการเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการทุจริตในรัฐวิสาหกิจไทย ได้แก่ ความไม่รู้จักพอของนักการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจรับสินบนและเจ้าหน้าที่ที่มีค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อเกินไป เป็นต้น 3) ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สาเหตุหลัก ได้แก่ คนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมและเงินตรามากกว่าจริยธรรม และมีความเชื่อสัจจะน้อยลง มีความโลภเข้าครอบงำมากขึ้น

ตารางที่ 2.4 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
มานะ นิมิตรมงคล (2554)	คอร์รัปชัน : ศึกษากรณีรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย	- ปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดคอร์รัปชันเชิงระบบในรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ 1) ปัจจัยและเงื่อนไขเชิงสถาบันภายในรัฐวิสาหกิจ 2) ปัจจัยทางการเมือง 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม 4) ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เรื่องค่านิยมในสังคมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีต่อนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความล่าช้าของกฎหมาย กฎ ระเบียบของรัฐ
ศิรินันท์ วัฒนศิริธรรม และคณะ (2561)	รูปแบบการทุจริตและปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- รูปแบบการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มี 5 รูปแบบ สามารถจัดอันดับได้ ดังนี้ 1) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง 2) การทุจริตในงานการเงินและบัญชี 3) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล 4) การทุจริตในการบังคับใช้กฎหมาย 5) การทุจริตในการบริการ ที่เกี่ยวข้องกับการออกใบอนุญาตแบบต่าง ๆ งานทะเบียนราษฎร - ปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ 1) ปัจจัยที่มาจากตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน 2) ปัจจัยเชิงระบบของการกำกับดูแล ได้แก่ ระบบการตรวจสอบภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ขาดประสิทธิภาพ การขาดการตรวจสอบหรือการควบคุมดูแลการปฏิบัติของผู้บังคับบัญชา ความล่าช้าในการตรวจสอบการทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช. 3) ปัจจัยด้านปัญหาการเงินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

⁷² ธราพงศ์ ลิ้มสุทธีวันภูมิ. (2566). *แนวทางการป้องกันการทุจริตของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย*. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566).

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		4) ต้นทุนของการเข้าสู่ตำแหน่งของนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง 5) อิทธิพลของนักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น 6) การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายและกระบวนการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น 7) ระบบอุปถัมภ์
เสาวณีย์ ทิพอด และคณะ (2566)	การทุจริตและระดับความเสี่ยงต่อการกระทำการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4	- รูปแบบการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาค 4 มี 7 รูปแบบ ตามลำดับดังนี้ 1) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง 2) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล (การบรรจุ/แต่งตั้ง/เลื่อนตำแหน่ง/โยกย้าย/ลงโทษวินัย) 3) การทุจริตเกี่ยวกับการเบิกจ่ายเงิน การนำฝาก การเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของราชการ 4) การทุจริตการจัดทำงบประมาณ/โครงการ 5) การทุจริตการจัดเก็บภาษีหรือการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น 6) การทุจริตในการออกใบอนุญาตต่าง ๆ 7) การทุจริตการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ - สาเหตุที่เอื้อต่อการเกิดการทุจริต มาจาก 7 สาเหตุหลัก ได้แก่ ปัญหาตัวบุคคล สังคม วัฒนธรรม การเมือง ระบบการบริหารงาน กลไกการตรวจสอบ และการบังคับใช้กฎหมาย เมื่อพิจารณารายสาเหตุ พบว่า เห็นด้วยกับสาเหตุที่อยู่ในระดับมาก 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) สาเหตุเกิดจากตัวบุคคล 2) ระบบการตรวจสอบไม่เข้มแข็ง 3) ด้านสังคม
อนัญญา แม่นโชติ และคณะ (2566)	รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	- รูปแบบและลักษณะของการทุจริตที่เกิดขึ้นในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ มี 6 รูปแบบ ดังนี้ 1) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง 2) การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ 3) การทุจริตยกยอกหรือเบียดบังเงินหรือทรัพย์สิน 4) การทุจริตในการจัดทำงบประมาณ/โครงการหรือเบิกจ่ายเงินในโครงการเป็นเท็จ 5) การทุจริตเรียกรับสินบน 6) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล - ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ 1) ปัจจัยภายในของผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจ โดยบุคลากรดังกล่าวปฏิบัติงานด้วยความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ขาดคุณธรรมจริยธรรม และไม่มีจิตสำนึกในการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งยังมีความโลภ จึงใช้อำนาจหน้าที่ของตนในการแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น 2) ปัจจัยภายนอก เช่น การที่พนักงานผู้ปฏิบัติงานระดับล่างได้รับเงินเดือนที่ไม่เหมาะสม ไม่เพียงพอสำหรับค่าครองชีพ หรือมีภาระหนี้สิน ค่านิยมในระบบอุปถัมภ์ที่จะต้องช่วยเหลือกันในหมู่พวกพ้องของตน การนิยมจ่ายเงินเพื่อให้ได้รับความรวดเร็ว ความสะดวกในการบริการหรือแลกกับการได้รับคัดเลือกให้ดำเนินงานหรือโครงการ อิทธิพลของนักการเมืองที่เกี่ยวข้องในการสรรหาหรือคัดเลือกกรรมการของรัฐบาลและผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ระบบการบริหารงานและการติดตามกำกับดูแลของผู้บังคับบัญชาที่ขาดประสิทธิภาพ หรือรูปแบบการทำงานขาดความเคร่งครัดในการปฏิบัติงาน วัฒนธรรมองค์กรในการทำงานที่ไม่ถูกต้อง ระเบียบข้อบังคับมีรายละเอียดมากเกินไปทำให้ทำไม่ได้ไม่ครบถ้วนและเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และระเบียบของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีความแตกต่างกันในแต่ละหน่วยงานทำให้ความไม่ชัดเจนและต้องมีการตีความ รวมทั้งระบบการตรวจสอบภายในที่ไม่มีประสิทธิภาพ และ

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		หน่วยงานตรวจสอบการทุจริตภายนอกก็ยังมีกระทำการที่ล่าช้าทำให้ผู้ปฏิบัติงานในรัฐวิสาหกิจไม่เกิดความเกรงกลัว
ธราพงศ์ ลิ้มสุทธีวันภูมิ (2566)	แนวทางการป้องกันการทุจริตของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย	สาเหตุของการทุจริตในรัฐวิสาหกิจไทยมาจากสาเหตุหลัก 3 สาเหตุ คือ 1) ทางด้านการเมือง ได้แก่ การแสวงหาอำนาจร่วมที่เรียกกันว่าการฮั้ว อำนาจผูกขาดทางงบประมาณ การใช้อำนาจทางการเมืองมาคุกคามฝ่ายบริหารของรัฐวิสาหกิจ กฎระเบียบไม่แน่นอนหนา รวมไปถึงการกำกับดูแลไม่เข้มงวดและการฉ้อฉลในการกำหนดนโยบาย 2) ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความไม่รู้จักพอของนักการเมือง เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจรับสินบนและเจ้าหน้าที่ที่มีค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อเกินไป เป็นต้น 3) ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม คนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมและเงินตรามากกว่าจริยธรรม และมีความซื่อสัตย์น้อยลง มีความโลภเข้าครอบงำมากขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจพบว่า การทุจริตในหน่วยงานรัฐและรัฐวิสาหกิจมี 5 รูปแบบ ได้แก่ (1) การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดทั้งในรัฐวิสาหกิจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การทุจริตในโครงการจัดซื้อจัดจ้างที่ไม่เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับที่กำหนด (2) การทุจริตในงานการเงินและบัญชี เช่น การเบิกจ่ายเงินที่ไม่ถูกต้อง การยกยอกทรัพย์สิน หรือการจัดทำงบประมาณที่ไม่เป็นจริง (3) การทุจริตในการบริหารงานบุคคล เกี่ยวข้องกับการบรรจุหรือแต่งตั้งตำแหน่งที่ไม่โปร่งใส หรือการกระทำที่ไม่ชอบในกระบวนการบริหารบุคลากร (4) การทุจริตในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น การใช้ดุลยพินิจในการตีความกฎหมายหรือสัญญาอย่างไม่ถูกต้อง (5) การทุจริตในการให้บริการ การทุจริตในการให้บริการแก่ประชาชน เช่น การเรียกรับสินบนเพื่อแลกกับการให้บริการที่รวดเร็ว สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนการเกิดทุจริตมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยหลายประการ ทั้งจากปัจจัยส่วนบุคคล ที่เจ้าหน้าที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น สถานะทางการเงินที่ไม่มั่นคงของเจ้าหน้าที่ ปัจจัยภายในองค์กร เช่น ระบบการตรวจสอบภายในที่อ่อนแอ ขาดความโปร่งใสในการบริหารงาน และการดำเนินการที่ขาดความเคร่งครัด และปัจจัยทางการเมือง การที่นักการเมืองใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เพื่อแต่งตั้งผู้ที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐวิสาหกิจหรือองค์กรท้องถิ่น รวมถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ที่สังคมมีค่านิยมที่ยอมรับการทุจริตและระบบอุปถัมภ์ที่สนับสนุนการกระทำทุจริตในบางกรณี

1.4.2) ภาคธุรกิจ

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (2554)⁷³ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในวงการธุรกิจเอกชนไทยกับแนวทางแก้ไขและป้องกัน ซึ่งจากสถิติการทุจริตคอร์รัปชันที่มีการดำเนินการทางกฎหมาย ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2543 – 2553 จาก 3 หน่วยงานหลักที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในภาคเอกชนไทย อันได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พบว่า สามารถจำแนกรูปแบบการทุจริตคอร์รัปชันในภาคธุรกิจเอกชนไทยได้ 9 รูปแบบ ประกอบด้วย (1) การปกปิดข้อเท็จจริง/การสร้างข้อมูลเท็จ (2) การหลีกเลียงภาษีอากร (3) การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามขั้นตอน กฎระเบียบของกฎหมาย (4) การติดสินบน (5) การจัดซื้อจัดจ้าง/การฮั้วประมูล (6) การใช้ข้อมูลภายใน (7) การสร้างราคา (8) การยกยอกเงิน

⁷³ เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2554). ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในวงการธุรกิจเอกชนไทยกับแนวทางแก้ไขและป้องกัน. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

บริษัท และ (9) การฟอกเงิน ซึ่งลำดับที่ (1) – (5) เป็นรูปแบบที่เกิดจากการร่วมมือและประสานประโยชน์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับภาคเอกชน

จากการศึกษากรณีการทุจริตของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ที่เป็นการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ. หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 พบว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นในทุกกรณีเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้บริหารในระดับประธานกรรมการบริหาร ประธานกรรมการ หรือกรรมการบริษัท เพื่อที่จะแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยการดำเนินการหลัก คือ การยกยอกทรัพย์ของบริษัทโดยตรง และการสร้างราคาหลักทรัพย์ เพื่อหวังผลกำไรจากการขายหุ้นหรือหวังผลทางการเงินของบางประการ นอกจากนี้ การทุจริตในรูปแบบเดิม เช่น การยกยอกทรัพย์ การตกแต่งบัญชี ยังเป็นรูปแบบที่แพร่หลายในการทุจริตของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ในปัจจุบัน ซึ่งกฎระเบียบที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันไม่สามารถป้องกันปัญหาได้เท่าที่ควร การแก้ไขปัญหาจึงควรมีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างรวดเร็วฉับไว และกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงขึ้น ถึงแม้ประเทศไทยมีมาตรการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันไว้ค่อนข้างมาก อาทิเช่น การตรวจสอบทรัพย์สินก่อนและหลังการเข้ารับตำแหน่ง การกำหนดโทษยึดทรัพย์ฐานร่ำรวยผิดปกติ การบังคับใช้กฎหมายฟอกเงิน รวมทั้งข้อห้ามมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้ข้อมูลภายในเล่นหุ้น เป็นต้น แต่พฤติกรรมการปกปิดการถือหุ้นของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ให้ธุรกิจของตนกลับมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น

นอกจากพฤติกรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีพฤติกรรมความผิดในหลายรูปแบบซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลในหลายภาคส่วน อาทิ การติดสินบนนักการเมืองระดับสูง การประพดมิชอบของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ การดำเนินการฟอกเงินของบริษัทเอกชนโดยความร่วมมือของผู้บริหารและพนักงานบริษัท การหลอกลวงภาษีศุลกากร โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ในบริษัทเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจส่วนตัวของตนเอง การหลอกลวงภาษีสรรพากรจากการซื้อขายหุ้น รวมทั้งความไม่โปร่งใสในขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ อาทิ การเรียกเก็บภาษีย้อนหลังกับบริษัทเอกชน และการประเมินภาษีสรรพากรโดยเลือกปฏิบัติ เป็นต้น ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างการทุจริตที่ค่อนข้างซับซ้อนและก่อให้เกิดความเสียหายทั้งกับภาครัฐและระบบเศรษฐกิจอย่างมาก

จากการศึกษา พบว่า แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในตลาดหลักทรัพย์ฯ ชี้ให้เห็นว่าความคุ้มค่าในการกระทำความผิดของผู้มีอำนาจส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากผลประโยชน์จำนวนมากที่คาดว่าจะได้รับ เนื่องด้วยการใช้อำนาจของกรรมการและผู้บริหารในการดำเนินการต่าง ๆ ภายในบริษัท ยากที่จะได้รับการตรวจสอบทั้งจากภายในองค์กรและจากผู้ถือหุ้น ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทุจริตดังกล่าวมีมูลค่าสูงกว่าบทลงโทษตามกฎหมายค่อนข้างมาก และในทางปฏิบัติผู้ที่ได้รับโทษตามกฎหมายมีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ถูกกล่าวโทษทั้งหมด ส่วนแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการหลอกลวงภาษีศุลกากรเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งจากผู้ประกอบการภาคเอกชนที่มีเจตนาในการลดต้นทุนสินค้าเพื่อสามารถกำหนดราคาสินค้าให้ต่ำกว่าคู่แข่งหรือเพื่อวัตถุประสงค์ในการทุ่มตลาดในประเทศ และจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในส่วนที่เป็นช่องโหว่ของกฎหมาย อาทิ การตั้งเงินสินบนและรางวัล การให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการประเมินพิกัดศุลกากร และการกำหนดราคาศุลกากร เป็นต้น รวมทั้งปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น การแทรกแซงทางการเมือง เป็นต้น

ตารางที่ 2.5 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรภาคธุรกิจ

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (2554)	ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในวงการธุรกิจเอกชนไทยกับแนวทางแก้ไขและป้องกัน	- รูปแบบการทุจริตคอร์รัปชันในภาคธุรกิจเอกชนไทย สามารถจำแนกได้ 9 รูปแบบ ประกอบด้วย (1) การปกปิดข้อเท็จจริง/การสร้างข้อมูลเท็จ (2) การหลีกเลี่ยงภาษีอากร (3) การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามขั้นตอน กฎระเบียบของกฎหมาย (4) การติดสินบน (5) การจัดซื้อจัดจ้าง/การฮั้วประมูล (6) การใช้ข้อมูลภายใน (7) การสร้างราคา (8) การยกยอกเงินบริษัท และ (9) การฟอกเงิน - แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน คือ ความคุ้มค่าในการกระทำ ความผิด ที่คาดว่าจะได้ผลประโยชน์จำนวนมากและมากกว่าบทลงโทษตามกฎหมายค่อนข้างมาก อีกทั้งยากที่จะได้รับการตรวจสอบทั้งจากภายในองค์กร และจากผู้ถือหุ้น และในทางปฏิบัติผู้ที่ได้รับโทษตามกฎหมายมีสัดส่วนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ถูกกล่าวโทษทั้งหมด

2) องค์กรด้านการศึกษา

รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านการศึกษา มีงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

พรอัมรินทร์ พรมเกิด และคณะ (2561)⁷⁴ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเครือข่ายกลุ่มอิทธิพล ซึ่งนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ (Organized Corruption) ของภาคการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ 24, 25, 26 (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม)” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและลักษณะสำคัญของการทุจริตในภาคการศึกษามีดังนี้ (1) การทุจริตจากการจัดซื้อจัดจ้าง - การก่อสร้างและครุภัณฑ์ ได้แก่ การทุจริตจากการก่อสร้าง โดยการทุจริตในรูปแบบนี้มักจะเป็นการฮั้วประมูลงาน การเรียกรับสินบน การเรียกรับเปอร์เซ็นต์ และการทุจริตจากการจัดซื้อจัดจ้างหนังสือ ตำรา และครุภัณฑ์ทางการศึกษา มีรูปแบบการทุจริต เช่น การฮั้วประมูลเติมรูปแบบ การลือคสเปคหนังสือ ตำรา วัสดุและครุภัณฑ์ทางการศึกษา การหาประโยชน์จากส่วนต่างของราคาการจัดซื้อ หนังสือ วัสดุครุภัณฑ์ทางการศึกษา เป็นต้น (2) การทุจริตจากระบบบริหารงานบุคคล ได้แก่ การทุจริตจากระบบการสรรหาคัดเลือก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา การทุจริตจากระบบการสรรหาและสอบบรรจุแต่งตั้งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การทุจริตเกณฑ์การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนข้าราชการในสังกัด การทุจริตจากการโอนย้ายตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา การทุจริตจากการโอนย้ายครูและบุคลากรทางการศึกษา และการทุจริตจากการขอเลื่อนขั้นตำแหน่งในระดับสูงขึ้นโดยเฉพาะกรณีการเลื่อนวิทยฐานะครู (3) การทุจริตจากการรับนักเรียนเข้าสถานศึกษา เป็นรูปแบบการทุจริตที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานในเบื้องต้นพบว่า การทุจริตกรณีรับนักเรียนเข้าสถานศึกษา มีสาเหตุจากกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาที่มีพฤติการณ์การทุจริตบางราย พยายามหาช่องทางทุจริตจากช่องโหว่ของเกณฑ์การรับนักเรียนทั่วไปในกรณีที่นักเรียนเหล่านี้ไม่สามารถสอบเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์ได้ด้วยการเพิ่มจำนวนเก้าอี้ของนักเรียนอันนำไปสู่รูปแบบต่าง ๆ ของการทุจริต เช่น การเรียกค่าแะปะเจี้ย การรับนักเรียนประเภทเงื่อนไขแบบพิเศษ การรับฝากเด็กเข้าเรียนโดยกลุ่มอิทธิพล นอกจากนั้นการศึกษายังพบว่า รูปแบบการทุจริตจากการรับนักเรียนเข้าสถานศึกษายังสามารถจำแนกออกได้

⁷⁴ พรอัมรินทร์ พรมเกิด และคณะ. (2561). การศึกษาเครือข่ายกลุ่มอิทธิพลซึ่งนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ (Organized Corruption) ของภาคการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ 24, 25, 26 (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ทูลสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.).

อีก 2 ประเภทย่อย ได้แก่ การทุจริตจากการเรียกรับเงิน และการทุจริตด้วยการแลกเปลี่ยนสิทธิผลประโยชน์ และ (4) การทุจริตคอร์รัปชันจากการเบี่ยงเบนงบประมาณที่ได้รับจากส่วนกลาง และเงินอุดหนุนประเภทต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษา ระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพลกับเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นข้าราชการและนักการเมืองพบได้ใน 2 กรณี ได้แก่ (1) รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษาระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพล : กรณีการทุจริตคอร์รัปชันจากการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ครู สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในสหกรณ์ออมทรัพย์ครู เป็นผลเนื่องมาจากระบบการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ครูที่ไม่โปร่งใสของผู้บริหารบางรายที่เข้ามาดำรงตำแหน่ง ด้วยวิธีการโดยมิชอบจากระบบการเลือกตั้ง เช่น การอำมสินจ้าง การสรรหา/คัดเลือกที่ปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์เพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้พรรคพวกของตนเองเข้ามาบริหารงาน ซึ่งกลุ่มผู้บริหารดังกล่าว ประกอบไปด้วย ประธานกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครู คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ และผู้จัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูบางราย ที่กระทำการด้วยการใช้อำนาจหรืออิทธิพลภายในองค์กร เข้ามาประสานงานในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือในการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบกับกลุ่มอิทธิพลภายนอก อันได้แก่ อดีตนักการเมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและกลุ่มนักธุรกิจ ที่มุ่งหวังผลประโยชน์แอบแฝงจากการทำธุรกรรมกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครู โดยรูปแบบการทุจริต เช่น ผู้บริหารสหกรณ์ฯ จัดทำกรรมธรรม์ชีวิตปลอมกับบริษัทแห่งหนึ่งทำให้สมาชิกสหกรณ์เสียผลประโยชน์ การตกลงทำสัญญาซื้อและขายสลากกินแบ่งรัฐบาลที่คาดว่าจะนำไปจำหน่ายให้ได้ผลกำไร แต่ภายหลังไม่สามารถดำเนินการได้ตามข้อตกลง ผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ครู อาศัยอำนาจจากตำแหน่งในทางมิชอบด้วยการออกคำสั่ง หรืออนุมัติการดำเนินงานต่าง ๆ อันมีเจตนาทุจริตหรือเป็นการกระทำด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เข้าลักษณะกระทำการหรือละเว้นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจนเกิดความเสียหายที่ร้ายแรง เป็นต้น และ (2) รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษาระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพล : กรณีการทุจริตคอร์รัปชันจากการสร้างสนามฟุตบอล รูปแบบการทุจริตในการก่อสร้างสนามฟุตบอล ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้มีอิทธิพล 3 กลุ่ม อันได้แก่นักการเมือง นักธุรกิจ ข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาระดับสูงตั้งแต่ระดับกระทรวง/กรมจากส่วนกลาง และข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาในส่วนภูมิภาคที่มีการประสานงานการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการทุจริตเริ่มต้นจากการที่นักการเมืองบางรายในสภาปรญัตติตั้งงบประมาณปี พ.ศ. 2555 ให้กระทรวงศึกษาธิการเพื่อการก่อสร้างสนามฟุตบอล และการจัดซื้อครุภัณฑ์กีฬาลงสู่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับจังหวัดในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน โดยกลุ่มนักการเมืองในรายที่มีการทุจริตได้เข้ามาติดต่อประสานงานกับกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนทั้งระดับประถมและระดับมัธยมในเขตพื้นที่การศึกษาให้ได้รับงบประมาณ และใช้อิทธิพลโน้มน้าวใจให้ผู้บริหารสถานศึกษารับข้อเสนอโครงการการประมูลงานก่อสร้างและการจัดซื้อครุภัณฑ์กีฬาจากบริษัทเครือข่ายที่เป็นพรรคพวกของตนเอง

ธนกร ตีระประกิจ (2560)⁷⁵ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การป้องกันการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน” โดยผลการศึกษาพบว่า มูลเหตุหรือสาเหตุแห่งการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 19 มูลเหตุ ยกตัวอย่างเช่น ภาระหนี้สินส่วนตัวที่ต้องแบกรับมีจำนวนมาก ค่าใช้จ่ายในครอบครัวสูงกว่ารายได้ที่ได้รับในแต่ละเดือน ความขาดแคลนทุนทรัพย์ในการดำรงชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยเพื่อให้เกิดการยอมรับจากผู้อื่น เป็นต้น (2) ด้านการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย 18 มูลเหตุ ยกตัวอย่างเช่น เกิดจากการรับบุคคลซึ่งขาดประสบการณ์มาเป็นผู้บริหาร ผู้บริหารไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการบริหารจัดการ ผู้บริหารไม่คำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรม เป็นต้น (3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 18 มูลเหตุ ยกตัวอย่างเช่น มีระบบอุปถัมภ์ทำให้

⁷⁵ ธนกร ตีระประกิจ. (2560). *การป้องกันการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน*. (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร. น. 118 - 120

เกิดการกระทำที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง การได้รับความกดดันจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคม เป็นต้น และ (4) ด้านกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ประกอบด้วย 16 มูลเหตุ ยกตัวอย่างเช่น มีช่องว่างของกฎหมายให้สามารถดำเนินการคอร์รัปชันได้ ระเบียบปฏิบัติไม่ครอบคลุม กระบวนการที่สำคัญอันเป็นเหตุให้สามารถคอร์รัปชันได้สะดวก เป็นต้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาแนวทางการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันทั้ง 4 ด้านข้างต้น พบว่า การป้องกันการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียนแยกตามประเด็นได้ดังนี้ (1) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 8 การป้องกัน ยกตัวอย่างเช่น มีการอบรมเรื่องการบริหารจัดการการเงินแก่ผู้บริหารและบุคลากร จัดสรร อัตรากำลังของบุคลากรให้เพียงพอ โดยไม่กระทบภาระงานของครู จัดให้มีการวิเคราะห์การใช้จ่ายงบประมาณ เป็นต้น (2) ด้านการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย 12 การป้องกัน ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดคุณสมบัติของ ผู้บริหารให้ชัดเจน โดยครอบคลุมถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์การทำงาน กำหนดให้มีการทดสอบ ด้านคุณธรรมและจริยธรรมก่อนรับเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดให้มีช่องทางการร้องเรียนผู้กระทำความผิด โดยให้สะดวกและปลอดภัยต่อผู้ร้องเรียน เป็นต้น (3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 6 การป้องกัน ยกตัวอย่างเช่น ปลุกจิตสำนึกด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยเริ่มจากครอบครัว ยกย่องคนดีให้เห็นเป็น แบบอย่างของบุคคลทั่วไป ส่งเสริมกิจกรรมสร้างคุณธรรมเพื่อเป็นเครื่องยึดถือต่อการปฏิบัติงาน เป็นต้น และ (4) ด้านกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ประกอบด้วย 11 การป้องกัน ยกตัวอย่างเช่น ปรับปรุงกฎระเบียบ ให้ชัดเจน เหมาะสมและสอดคล้องกับขั้นตอนการปฏิบัติงานจริง ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับ การปฏิบัติงานจริงโดยอาจลดบางขั้นตอนที่ไม่จำเป็น หน่วยงานตรวจสอบทำงานอย่างรวดเร็วจริงจัง เป็นต้น

จตุพันธ์ รุจิรานุกูล (2561)⁷⁶ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับที่ส่งผลต่อการ ทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออก” พบว่า ปัจจัย ที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษาใน ภาคตะวันออก มีดังนี้ (1) ตัวแปรทำนายระดับนักเรียน เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปรทำนายระดับ นักเรียนที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนฯ พบว่า การเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการ ทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนฯ สูงสุด แสดงว่าเมื่อการเลี้ยงดูของครอบครัวดีหรืออยู่ในระดับมาก จะมี อิทธิพลให้การทุจริตทางการศึกษาน้อยลง โดยครอบครัวเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่อบรมนักเรียนได้อย่างใกล้ชิด ครอบครัวที่ผู้ปกครองเอาใจใส่ซักถามเกี่ยวกับการเรียน สนับสนุนส่งเสริมทางการเรียน มีการว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนเมื่อกระทำผิดอย่างเหมาะสม ปลุกฝังให้นักเรียนทำความดี มีอิทธิพลให้เกิดการทุจริตทางการศึกษา ของนักเรียนน้อยลง รองลงมาคือ แรงจูงใจในการกระทำทุจริตทางการศึกษา คือนักเรียนที่มีแรงจูงใจใน การกระทำการทุจริตสูง มีเจตคติต่อพฤติกรรมทุจริตที่มองว่าพฤติกรรมการทุจริตเป็นหลายคนทำจนเป็นปกติ เป็นพฤติกรรมที่ยอมรับได้ นักเรียนพบเห็นเพื่อนทำการทุจริตแต่ก็ไม่ถูกลงโทษ การทุจริตในบางครั้งเช่นในการ สอบ อาจทำเพื่อเอาตัวรอดหรือคะแนนที่ดี ล้วนมีอิทธิพลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนฯ ปัจจัยด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีการทุจริตทางการศึกษามากกว่านักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปัจจัยด้านอายุ นักเรียนที่มีอายุที่มากมีอิทธิพลต่อการทุจริตทางการศึกษามากและ ปัจจัยด้านเพศ พบว่าเพศชายมีอิทธิพลต่อการทุจริตมากกว่าเพศหญิง ส่วนปัจจัยด้านแผนการเรียน ไม่มี อิทธิพลต่อการทุจริตของนักเรียนฯ (2) ตัวแปรทำนายระดับโรงเรียน เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปร ทำนายระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนฯ พบว่า การบริหารวิชาเรียน มีอิทธิพล สูงสุด แสดงว่าการบริหารวิชาเรียนในโรงเรียนที่มีนักเรียนคิดว่าลักษณะวิชาที่เรียนนั้นมีเนื้อหายากเกินไปจนทำ

⁷⁶ จตุพันธ์ รุจิรานุกูล. (2561). ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษาใน ภาคตะวันออก. (คุษณินพนธ์ปริญาคุษณินพนธ์). มหาวิทยาลัยบูรพา. น.114 - 118

ไม่ได้ นักเรียนไม่เห็นคุณค่าของวิชาเรียน จำนวนเวลาที่เรียนในแต่ละวันมีมากเกินไป ไม่มีเวลาทำการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมาย โรงเรียนมีกิจกรรมนอกเหนือจากการเรียนมากเกินไป ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมทุจริตทางการศึกษา รองลงมาคือ การลดโอกาสในการทุจริต แสดงว่า การลดโอกาสในการทุจริต โดยการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เหมาะสม ไม่เอื้อต่อโอกาสในการทุจริต การดักเตือนของผู้คุมสอบขณะนักเรียนทำการสอบ และความเข้มงวดของผู้คุมสอบนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้นักเรียนไม่ทำการทุจริต ด้านปัจจัยกฎระเบียบของโรงเรียนและปัจจัยพฤติกรรมการสอนของครู ไม่มีอิทธิพลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียน โดยที่ในแต่ละโรงเรียนถึงแม้จะมีบริบทต่างกัน แต่กฎระเบียบของโรงเรียนที่ต้องมีการบังคับใช้กันทุกโรงเรียนและพฤติกรรมของครูผู้สอนที่มีจรรยาบรรณของครูเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ แต่ไม่มีผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียน อาจเนื่องมาจากตัวนักเรียนที่มีการตัดสินใจกระทำการทุจริตนั้นไม่ได้คำนึงถึงกฎระเบียบของโรงเรียนหรือครูผู้สอน เพราะอาจเห็นว่าผลกระทบที่ได้รับจากการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำการทุจริตนั้นไม่ได้แตกต่างจากผลการลงโทษจากโรงเรียนหรือครูผู้สอน เช่น นักเรียนทำข้อสอบไม่ได้ จึงตัดสินใจทุจริตการสอบ เพราะเห็นว่าถ้าไม่ทำการทุจริตก็จะสอบตก แต่หากถูกจับได้ก็จะถูกลงโทษให้ตกเช่นกัน แต่ถ้าทำการทุจริตแล้วหากไม่ถูกจับได้ก็จะทำให้ได้ผลสอบที่ต้องการผลลัพธ์ที่ได้จากการทุจริตจากการศึกษาจึงไม่ได้แย่ไปกว่าการตัดสินใจไม่ทำการทุจริต

ตารางที่ 2.6 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านการศึกษา

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
พรอัมรินทร์ พรหมเกิด และคณะ (2561)	“การศึกษาเครือข่ายกลุ่มอิทธิพลซึ่งนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ (Organized Corruption) ของภาคการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาที่ 24, 25, 26 (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม)”	-รูปแบบและลักษณะสำคัญของการทุจริตในภาคการศึกษา มีดังต่อไปนี้ 1. การทุจริตจากการจัดซื้อจัดจ้าง – การก่อสร้างและครุภัณฑ์ 2. การทุจริตจากระบบบริหารงานบุคคล 3. การทุจริตจากการรับนักเรียนเข้าสถานศึกษา 4. การทุจริตคอร์รัปชันจากการเบี่ยงเบนงบประมาณที่ได้รับจากส่วนกลาง และเงินอุดหนุนประเภทต่าง ๆ - รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษาระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพลกับเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นข้าราชการและนักการเมือง 1. รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษาระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพล : กรณีการทุจริตคอร์รัปชันจากการบริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ครู 2. รูปแบบและความร่วมมือการทุจริตคอร์รัปชันในภาคการศึกษาระหว่างเครือข่ายกลุ่มอิทธิพล : กรณีการทุจริตคอร์รัปชันจากการสร้างสนามฟุตบอล
ธนกร ติระณะประกิจ (2560)	การป้องกันการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน	- มูลเหตุ/สาเหตุแห่งการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 19 มูลเหตุ เช่น ภาระหนี้สินส่วนตัวที่ต้องแบกรับมีจำนวนมาก 2. ด้านการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย 18 มูลเหตุ เช่น เกิดจากการรับบุคคลซึ่งขาดประสบการณ์มาเป็นผู้บริหาร 3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 18 มูลเหตุ เช่น มีระบบอุปถัมภ์ทำให้เกิดการกระทำที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง 4. ด้านกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ ประกอบด้วย 16 มูลเหตุ เช่น มีช่องว่างของกฎหมายให้สามารถดำเนินการคอร์รัปชันได้ - แนวทางการป้องกันการทุจริตทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ เช่น มีการอบรมเรื่องการบริหารจัดการการเงินแก่ผู้บริหารและบุคลากร จัดสรรอัตราค่าจ้างของบุคลากรให้เพียงพอ

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		2. ด้านการเมืองการปกครอง เช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารให้ชัดเจน กำหนดให้มีการทดสอบด้านคุณธรรมและจริยธรรมก่อนรับเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ 3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ปณิธานด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยเริ่มจากครอบครัว การยกย่องคนดีให้เห็นเป็นแบบอย่างของบุคคลทั่วไป 4. ด้านกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ เช่น ปรับปรุงกฎหมายระเบียบให้ชัดเจนเหมาะสมและสอดคล้องกับขั้นตอนการปฏิบัติงานจริง
จตุพันธ์ รุจิรานุกูล (2561)	ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง	-ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียน แยกได้ดังนี้ 1. ตัวแปรทำนายระดับนักเรียน พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทุจริตของนักเรียนได้แก่ การเลี้ยงดูของครอบครัว แรงจูงใจในการกระทำการทุจริตทางการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อายุ เพศ ตามลำดับ 2. ตัวแปรทำนายระดับโรงเรียน เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปรทำนายระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียน พบว่า การบริหารวิชาเรียน การลดโอกาสในการทุจริต ตามลำดับ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขององค์กรด้านการศึกษา พบว่าการทุจริตในองค์กรด้านการศึกษา มีหลายรูปแบบ เช่น การทุจริตจากการจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารบุคคล การรับนักเรียน และการเบี่ยงเบนงบประมาณ โดยการทุจริตมักเกิดจากเครือข่ายผู้มีอิทธิพลที่ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรณีทุจริตในสหกรณ์ออมทรัพย์ครู และโครงการก่อสร้างสนามฟุตบอล ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้การเมือง นักธุรกิจ และผู้บริหารการศึกษา มีการประสานงานการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในโรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ เช่น ภาระหนี้สินของผู้บริหาร ด้านการเมืองการปกครอง เช่น ระบบอุปถัมภ์และขาดคุณธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การยอมรับพฤติกรรมทุจริตในองค์กร และด้านกฎหมาย เช่น ช่องว่างของกฎหมายที่เอื้อให้เกิดการคอร์รัปชัน สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทุจริตของนักเรียน พบว่า การเลี้ยงดูในครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด รองลงมาคือแรงจูงใจในการกระทำผิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การป้องกันการทุจริตในโรงเรียนควรเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน การกำหนดคุณสมบัติผู้บริหารที่โปร่งใส และการปรับปรุงระเบียบกฎหมายให้เหมาะสม

3) องค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง ขั้นตอนและวิธีดำเนินการในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรม ค้ำครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล⁷⁷ ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมนี้จะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีลักษณะและวัตถุประสงค์ต่างจากกระบวนการยุติธรรมอื่นเนื่องจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมต่อกันตามขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงานที่มีภารกิจและหน้าที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันอาชญากรรม การสอบสวน ฟ้องร้อง การพิจารณาคดี รวมถึงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ การสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย และมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ งานคุมประพฤติ งานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เป็นต้น

⁷⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

3.1) องค์การในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁷⁸ ประกอบด้วย

3.1.1) เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสืบสวน สอบสวน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่คุ้มครองความสงบสุขของประชาชนถือเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเป็นหน่วยงานแรกที่ได้รับผิดชอบต่อกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับประชาชน ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมากที่สุด โดยภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ รับแจ้งความทั้งการแจ้งความเพื่อดำเนินคดี หรือการแจ้งความเพื่อลงบันทึกประจำวัน จับตัวผู้กระทำความผิด สืบสวนสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐานผู้กระทำความผิด ป้องกันมิให้เกิดเหตุอาชญากรรม หรือแก้ไขปัญหามือเมื่อเกิดเหตุอาชญากรรมขึ้น รักษาความสงบและความมั่นคงของชาติ ปราบปรามจลาจล และการก่อเหตุวินาศภัยต่าง ๆ ควบคุมแหล่งอบายมุข เช่น บ่อนการพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติด เป็นต้น การควบคุมและอำนวยความสะดวก การจราจร และการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การปลอมสินค้า การละเมิดสินค้า การปั่นหุ้น การฟอกเงิน เป็นต้น ทั้งนี้ บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการบังคับใช้กฎหมายมี 2 บทบาท คือ การจับกุมและการสืบสวนสอบสวนในการจับกุม เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเป็นผู้จับกุมเองหรือร้องขอให้ราษฎรเป็นผู้ช่วยจับกุมได้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถจับกุมผู้ใดโดยไม่มีหมายจับได้ ในส่วนของกระบวนการสืบสวนจะเกิดขึ้นเมื่อมีผู้มาร้องทุกข์เป็นผู้เสียหายต่อการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจประสบเหตุด้วยตนเอง หรืออาจจะเรียกอีกประการหนึ่งว่า ความผิดซึ่งหน้า จากนั้นจึงดำเนินการสอบสวนโดยไปตรวจยังที่เกิดเหตุเพื่อค้นหาร่องรอยผู้กระทำความผิด และสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมาย

3.1.2) พนักงานอัยการหรืออัยการ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ซึ่งจะดำเนินคดีต่อจากพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สอบสวนเสร็จแล้ว ก็จะส่งสำนวนคดีให้กับพนักงานอัยการเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อไป ดังนั้น หน้าที่สำคัญของอัยการ คือ การตรวจตรา กลั่นกรองและรวบรวมพยานหลักฐาน และการสอบสวนพนักงานสอบสวน ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการไว้ พนักงานอัยการจึงมีบทบาทสำคัญมากในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสรุปบทบาทหน้าที่ได้คือ เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแทนรัฐบาล และข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่และถูกฟ้องคดี ดำเนินคดีแพ่งแทนรัฐวิสาหกิจหรือเทศบาลที่ไม่ได้มีข้อพิพาทกับรัฐบาล ดำเนินการฟ้องแทนราษฎรกรณีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้และอัยการไม่เห็นด้วยจะเป็นโจทก์ฟ้องเองก็ได้

3.1.3) ผู้พิพากษาหรือศาล ผู้พิพากษาหรือศาลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในระบบงานยุติธรรม ทั้งนี้ หากมองในแง่ของการกระทำความผิด จะมีการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่จับกุมสืบสวนผู้กระทำความผิด แต่ไม่มีอำนาจในการพิพากษาหรือตัดสินคดีความ อัยการมีหน้าที่เพียงฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาล ทั้งนี้ เพื่อส่งต่อศาล โดยผู้พิพากษาพิจารณาความผิดและตัดสินลงโทษตามกระบวนการทางกฎหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าศาลเป็นหัวใจสำคัญของระบบงานยุติธรรม ก่อนศาลจะตัดสินต้องถือว่า ผู้ผิดเป็นผู้บริสุทธิ์หรืออาจเรียกว่าผู้ต้องสงสัย หรือผู้ต้องหา สังคมจะตีตราหรือหาความอย่างไรไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่คำพิพากษาของศาล หากศาลตัดสินว่ามีความผิดจริงและกำหนดบทลงโทษก็เป็นอันว่าจำเลยคือผู้กระทำความผิด จึงกล่าวได้ว่า ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดคดี หรือตัดสินคดี และต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา

⁷⁸ อ้างถึงใน นิษฐานัญญ์ เทพสุข. (2559). ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกลุ่มคนเปราะบางทางสังคมในกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น. 12-16.

3.1.4) เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือผู้คุมประพฤติ

(1) **เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์** มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกขั้นตอน โดยทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีทางอาญา ทั้งขึ้นก่อนการพิจารณาระหว่างรอการพิจารณา และภายหลังการพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เช่น การควบคุม ปล่อยตัว หรือแม้แต่การพิพากษาประหารชีวิต ปฏิบัติงานของทัณฑสถานหรือเรือนจำ เพื่อต้องการจองจำนักโทษมิให้ไปกระทำความผิดหรือสร้างความเดือดร้อนแก่สังคม เป็นการลงโทษให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษที่ตนเองก่อไว้และไม่เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก ตลอดจนการแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี

(2) **ผู้คุมประพฤติ** เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งก่อนศาลพิจารณาคดีและหลังศาลพิจารณาคดี ซึ่งก่อนขั้นตอนการพิจารณาคดี เรียกว่า การสืบเสาะและพินิจ ส่วนการควบคุมภายหลังศาลพิจารณาเรียกว่า การควบคุมสอดส่อง

นอกจากนี้ ยังมีทนายความ เป็นผู้ที่มีสถานภาพความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ จะทำหน้าที่แทนคู่ความในการดำเนินคดีในศาล โดยเข้ามาว่าความแก่คู่ความ ไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย ทนายความจะให้คำปรึกษาหรือดำเนินคดี โดยคิดค่าตอบแทนจากลูกความ หรือบางครั้งทนายความก็รับว่าความให้ฟรี เรียกว่า ทนายความอาสาหรือทนายขอแรง จะอยู่ที่ศาลโดยทนายความอาสา คือผู้ที่รัฐจัดให้เป็นสวัสดิการทางสังคมให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ ทนายความมิได้มีเพียงบทบาทหน้าที่ว่าความหรือสร้างความเข้าใจด้านกฎหมายให้ประชากรรับรู้และต่อสู้คดีเท่านั้น หากยังมีอีกหน้าที่หนึ่ง คือ การชี้ช่องทางที่เหมาะสมที่ควรให้แก่จำเลยหรือลูกความได้ปฏิบัติตามให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงศีลธรรมเป็นหลัก เช่น กรณีที่ชี้แจงให้ลูกความยอมรับสารภาพหากเป็นผลดีแก่ลูกความเองที่จะได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษต่อศาล

3.2) ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁷⁹ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.2.1) ขั้นตอนการสืบสวน สอบสวน จับกุมตัวผู้กระทำความผิด เมื่อเกิดการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น ผู้เสียหายเข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่นำผู้กระทำความผิดมาสู่การพิจารณาพิพากษา โดยผ่านการสอบสวนจากผู้เสียหายอย่างละเอียด กรณีไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่สืบสวน สอบสวนหาผู้กระทำความผิด โดยพิจารณาจากหลักฐานหรือคำบอกเล่าของผู้เสียหายเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการหาผู้กระทำความผิด และจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาสอบสวนอีกครั้งเพื่อรวบรวมหลักฐานเขียนสำนวนคดีและส่งฟ้องกับอัยการ

3.2.2) ขั้นตอนการฟ้องคดี เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจส่งสำนวนคดีฟ้องต่ออัยการ และอัยการรวบรวมสำนวนคดี พิจารณาสำนวนคดี สำหรับขั้นตอนนี้ หากอัยการพิจารณาแล้วพบว่า สำนวนคดีมีความบกพร่องหรือหลักฐานไม่ครบถ้วน ประกอบกันแล้วไม่สามารถดำเนินการฟ้องได้ จะส่งสำนวนคดีกลับไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหาหลักฐานมาให้ครบองค์ประกอบความผิด เมื่อได้สำนวนคดีที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ อัยการมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล สำหรับฝั่งของผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะตั้งทนายความเพื่อต่อสู้คดี หากขาดแคลนทุนทรัพย์ในการว่าจ้างทนายความ รัฐจะเป็นผู้ตั้งทนายความให้เรียกว่า ทนายอาสา หรือทนายขอแรง

3.2.3) ขั้นตอนการพิจารณาคดีตัดสินคดี เป็นหน้าที่ของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้สำนวนคดีที่อัยการส่งฟ้อง ดำเนินการโดยผู้พิพากษา เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายต่อไป

⁷⁹ อ้างถึงใน นิษฐานัญญ์ เทพสุข. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 78. หน้า 12-16.

3.2.4) ขั้นตอนการบังคับคดี เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด เมื่อศาลพิจารณาคดีตัดสินคดีความ และพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว เป็นหน้าที่ของกรมควบคุมประพฤติ หรือสำนักงานควบคุมประพฤติ เรือนจำ ทัณฑสถาน ลงโทษผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล เช่น การจำคุก กักขัง คุมประพฤติ ตลอดจนการประหารชีวิต

สำหรับรูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม มีงานวิจัยและบทความที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ (2552)⁸⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “มาตรการการป้องกันเพื่อปรับปรุงกระบวนการใช้อำนาจเกินขอบเขต กรณีเจ้าพนักงานตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบ” พบว่า การทุจริตของตำรวจ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การได้รับหรือคาดว่าจะได้รับผลประโยชน์ที่อาจตีราคาเป็นเงินได้หรือผลประโยชน์อื่น ๆ โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พฤติกรรมในลักษณะนี้ จึงเป็นการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีเจตนามุ่งแสวงหาผลประโยชน์โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ ทั้งอำนาจหน้าที่ในฐานะเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นการจับกุม สืบสวน และสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน และอำนาจหน้าที่ในฐานะการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐทั่วไป ซึ่งสามารถจำแนกพฤติกรรมการทุจริต โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นกรอบในการจัดแบ่งออกเป็นกลุ่ม ดังนี้ (1) การเป็นเจ้าพนักงานอาศัยอำนาจตามกฎหมายในการเลือกปฏิบัติในชั้นการจับกุม ได้แก่ การเรียกรับสินบนจากผู้กระทำความผิดในระดับปัจเจกบุคคล โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ในการจับกุมเพื่อเรียกรับสินบนจากผู้กระทำความผิดกฎหมาย แลกกับการไม่ถูกจับกุมดำเนินคดี เช่น งานจราจร แรงงานต่างด้าว การจับกุมคดีละเมิดลิขสิทธิ์ เป็นต้น และการเรียกรับสินบนจากผู้กระทำความผิดในระดับกลุ่มที่ดำเนินการฝ่าฝืนกฎหมาย โดยอาศัยอำนาจหน้าที่จับกุมปราบปรามธุรกิจที่ผิดกฎหมายในการแสวงหาผลประโยชน์เรียกรับเงินจากผู้ประกอบการ แลกเปลี่ยนกับการไม่เข้าจับกุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบกิจการในเชิงธุรกิจที่ละเมิดกฎหมาย เช่น บ่อนการพนัน ซ่องโสเภณี หายใต้ดิน เป็นต้น พฤติกรรมลักษณะนี้มักจะมีกร่วมกระทำความผิดเป็นกลุ่มภายในองค์กร และ (2) การเป็นเจ้าพนักงานอาศัยอำนาจตามกฎหมายในการดำเนินคดี ซึ่งเป็นการทุจริตที่เกิดขึ้นภายหลังการจับกุมผู้กระทำความผิดมาแล้ว ได้แก่ การใช้อำนาจหน้าที่บิดเบือนพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดี โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการบิดเบือนพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิดแลกกับผลประโยชน์ เช่น การเปลี่ยนแปลงข้อหา การลดจำนวนของกลาง การไม่นำพยานหลักฐานเข้าสู่การสอบสวน เปลี่ยนของกลางหรือเปลี่ยนตัวผู้ต้องหา เป็นต้น และการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการสั่งคดีโดยมิชอบ ซึ่งการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่จะต้องเป็นไปตามพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนได้แสวงหาและรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน ซึ่งอาจใช้ดุลยพินิจบิดเบือนในการมีความเห็นสั่งคดี หรือจงใจบิดเบือนการนำพยานหลักฐานเข้าไปในสำนวนการสอบสวน เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ต้องหาโดยได้รับผลประโยชน์ตอบแทน พฤติกรรมลักษณะนี้อาจถือได้ว่าเป็นการใช้ดุลยพินิจตามอำเภอใจของพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ ยังมีการประพฤติมิชอบของตำรวจ กล่าวคือ พฤติกรรมที่สร้างความเสียหายในการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่ยังไม่ได้เป็นพฤติกรรมที่มีเจตนาเรียกรับผลประโยชน์ โดยสามารถจำแนกตามลักษณะของการใช้อำนาจหน้าที่เป็นกลุ่ม ดังนี้ (1) การใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขต เช่น การซ้อมทรมาน เพื่อให้ผู้ต้องหารับสารภาพหรือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ การวิสามัญฆาตกรรม กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ

⁸⁰ อ้างถึงใน นวต เจริญหลาย. (2559). การบังคับโทษทางอาญา ศึกษา การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 24-30.

ต่อสู้กับคนร้ายโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตัวโดยสมควรแก่เหตุ เป็นต้น (2) ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เช่น การไม่รับคำร้องทุกข์ หรือเป่าคดี เป็นต้น (3) การไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เช่น การควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยมาสอบสวนก่อนที่มีหมายจับ การเข้าไปตรวจค้นในเคหสถานโดยไม่มีหมายค้น เป็นต้น และ (4) การประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น เช่น จับกุมบุคคลโดยสำคัญผิดว่าเป็นผู้กระทำความผิด เป็นต้น

สำหรับปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งการทุจริตและการประพฤติดูโดยมิชอบ มีปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวทั้งในระดับโครงสร้างและระดับตัวแสดง ดังนี้ (1) ปัจจัยแวดล้อมภายนอก อิทธิพลของบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองย่อมมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ทั้งในมิติค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และมิติของการกระทำหรือพฤติกรรม ซึ่งสาเหตุของการกระทำผิดของข้าราชการตำรวจมี 4 สาเหตุหลัก ได้แก่ (1.1) เกิดจากตัวข้าราชการตำรวจผู้นั้นมีความบกพร่องทางจริยธรรม ความรู้สึกลึกซึ้งที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม ไม่อาจประพฤติดนให้อยู่ในกรอบของกฎหมายหรือวินัยของตำรวจได้ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากลักษณะทางพันธุกรรมหรือความผิดปกติทางกายภาพเกี่ยวกับสมอง รวมไปถึงการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคม (1.2) เกิดจากสิ่งแวดล้อมของสังคมตำรวจบางแห่งที่กำหนดให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนตามกันไปจนสถานการณ์ เช่น การอยู่ในหมู่เพื่อนร่วมงานหรือผู้บังคับบัญชาที่ประพฤติผิด เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทุจริตแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบโดยไม่ถูกลงโทษ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดการคล้อยตามประพฤติผิดไปด้วยเช่นกัน (1.3) เกิดจากสาเหตุทางเศรษฐกิจบีบคั้นกดดัน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การไม่รู้จักวางแผนทางเศรษฐกิจ การประมาทตน ความหลงผิดในค่านิยมฟุ้งเฟ้อ เสพสุราอบายมุขก่อให้เกิดหนี้สิน และความตึงเครียดวิตกกังวลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไปจนกระทำความผิดในลักษณะต่าง ๆ และ (1.4) เกิดจากระบบบริหารราชการที่บกพร่อง เช่น กฎระเบียบที่มีมากจนไม่อาจปฏิบัติตามได้ครบถ้วนหรือเกินขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติทำให้ทำผิดระเบียบ การแต่งตั้งโยกย้าย การพิจารณาบำเหน็จความชอบไม่เป็นธรรม และกระบวนการควบคุมทางวินัย ไม่สามารถลงโทษตำรวจที่ประพฤติผิดได้ และ (2) ปัจจัยด้านกฎหมายที่ควบคุมเจ้าหน้าที่ตำรวจ พฤติกรรมที่มีมิชอบของตำรวจเกิดจากช่องว่างทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่ไม่ทันสมัย มีบทกำหนดโทษน้อยเกินไปทำให้ตำรวจผู้ปฏิบัติไม่เกรงกลัว เกิดเป็นช่องว่างหรือโอกาสให้กระทำความผิด

ฉนวน เจริญหลาย (2559)⁸¹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบังคับโทษทางอาญา ศึกษา การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน” พบว่า สถานการณ์การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนยังคงเพิ่มขึ้น ซึ่งการกระทำความผิดมีสาเหตุเกิดจากการที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการสอบสวนผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยตามกฎหมายไทยได้แบ่งแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องคดี คือ การทำงานของพนักงานสอบสวนจะทำได้เพียงองค์กรเดียว ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกันกับองค์กรอื่น อีกทั้งในระบบสังคมไทยเป็นสังคมที่นิยมระบบอุปถัมภ์และระบบทุนนิยม เมื่อเกิดคดีขึ้นผู้กระทำความผิดก็มักจะใช้เงินเป็นเครื่องมือซื้อความบริสุทธิ์ให้กับตนเอง โดยการจ่ายเงินให้พนักงานสอบสวน หรือแม้แต่พนักงานสอบสวนเองก็จะมีลีลาชั้นเชิงดึงเรื่องประวิงการสอบสวนคดีให้ช้า เพื่อให้เกิดระยะเวลาในการเรียกรับเงิน ต่อรองจำนวนเงินที่ได้รับ

⁸¹ ฉนวน เจริญหลาย. (2559). การบังคับโทษทางอาญา ศึกษา การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 109.

ดิฐภัทร บวรชัย (2562)⁸² ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การทุจริตของข้าราชการตำรวจ” พบว่า รูปแบบการทุจริตมีหลายรูปแบบอาจแบ่งได้ตามลักษณะของผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องของอำนาจและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างการช่วยเหลือกับผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ เช่น การจลาจล แทนที่ผู้กระทำผิดกฎหมายจลาจลจะเสียค่าปรับตามใบสั่งถูกต้องตามกฎหมาย แต่ยินยอมเสนอสินบนให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจลาจล โดยไม่ต้องไปเสียค่าปรับที่สถานีตำรวจ กลุ่มงานสอบสวนอาจมีเรียกรับผลประโยชน์แลกกับการทำสำนวนอ่อนเพื่อให้ศาลสั่งไม่ฟ้อง รูปแบบการทุจริตที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อประชาชน คือ การรับผลประโยชน์เพื่อช่วยคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด โดยถูกบังคับด้วยอิทธิพลจากผู้มีอำนาจ ทำให้ตำรวจต้องจ่ายยอมหรือยอมรับเพราะปัญหาความจำเป็นทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ค่าครองชีพสูง รายรับไม่พอกับรายจ่ายที่ได้รับมาก็นำไปใช้จ่ายกับการทำงาน ต้องกู้หนี้ยืมสินเกิดปัญหาหนี้สินตามมา ในสถานีตำรวจ รูปแบบการทุจริตอาจจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนในการเปรียบเทียบปรับ ซึ่งอาจไม่เป็นมาตรฐาน ในอนาคตอาจมีใบสั่งออนไลน์ระบุจำนวนเงินค่าปรับ ควรให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมายทั้งภายในและภายนอกสถานีตำรวจ ได้แก่ การตั้งจุดตรวจหรือจุดสกัดเกี่ยวกับการจราจรหรือการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจเปรียบเทียบปรับตามกฎหมาย อาจเป็นช่องทางในการทุจริตได้ การบังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติแบบเท่าเทียม เสมอภาคกัน หากเจ้าหน้าที่ตำรวจทำงานอย่างตรงไปตรงมา ก็จะลดปัญหาการทุจริตลงได้ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับการควบคุมของผู้บังคับบัญชาในสถานีตำรวจเข้ามากำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจมากขึ้นเพียงใด การทุจริตของสายงานสอบสวนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจในการสอบสวนขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ดุลยพินิจในทางใด ด้านงานสืบสวน งานป้องกันปราบปราม และงานจราจรจะอยู่ในรูปแบบส่วย ไม่ว่าจะเป็นสถานบริการ ส่วนใหญ่สถานบริการจะเปิดเกินเวลาหรืออาจจะไม่มีใบอนุญาต กล่าวโดยสรุป รูปแบบการทุจริตประพจน์มิชอบจะเป็นลักษณะของผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องของอำนาจและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างการช่วยเหลือกับผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่อง 1) การเบิกจ่ายงบประมาณที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบ 2) การเรียกรับสินบน 3) การซื้อขายตำแหน่ง และ 4) การทำงานไม่โปร่งใส

สาเหตุของการทุจริตประพจน์มิชอบ เกิดจากปัจจัยภายใน คือ ความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีความอยากมีอยากได้ ความทะเยอทะยาน บางคนมีเพียงพอแล้วแต่อยากมีมากกว่าเดิม แต่บางคนทุจริตเพราะไม่พอจริง ๆ บางคนมีแล้วแต่อยากมีอยากได้ ความโลภ ความอยากได้ อยากมีเป็นที่จิตใจของแต่ละบุคคล และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สวัสดิการ รายได้ไม่เพียงพอ ผู้บังคับบัญชาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี คือ ทำทุจริตเสียเอง หรือวัฒนธรรมองค์กร

รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล (2567)⁸³ ได้ศึกษาข้อมูลและจัดทำบทความ เรื่อง “โกงเอง จับเอง นักเลงพอ การทุจริตในกระบวนการยุติธรรมไทย” พบว่า การทุจริตในกระบวนการยุติธรรมเกิดจากบุคลากรใช้อำนาจและดุลยพินิจของตนเองในทางมิชอบ เพื่อบิดกระบวนการหรือผลลัพธ์ให้เป็นไปในทางที่ให้ประโยชน์กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยแต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาลมีลักษณะการทุจริตแตกต่างกันไปตามอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (1) ตำรวจ มีพนักงานสอบสวนเป็นกลไกสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐาน และหากเห็นว่าควรนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ก็จะต้องจัดทำสำนวนพร้อมพยานหลักฐานเพื่อส่งให้อัยการพิจารณาสั่งฟ้อง กระบวนการยุติธรรมไทยแยกอำนาจในการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกัน โดยให้อำนาจกับตำรวจ และพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานอย่างมาก โดยที่อัยการไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนโดยตรงทำได้เพียงกลั่นกรองสำนวนที่พนักงานสอบสวนเป็นผู้ส่งมาเท่านั้น การผูกขาดงานสอบสวนของตำรวจและพนักงานสอบสวนกลายเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจเพื่อแลกกับผลประโยชน์ การทุจริตรูปแบบหนึ่ง คือ

⁸² ดิฐภัทร บวรชัย. (2562). *การทุจริตของข้าราชการตำรวจ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี). มหาวิทยาลัยรังสิต. น. 59-61.

⁸³ รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล. (2567). *โกงเอง จับเอง นักเลงพอ การทุจริตในกระบวนการยุติธรรมไทย*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/corrupted-justice-system/> เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2567.

การจ่ายสินบนให้ตำรวจเพื่อล้มคดี หมายถึง การเรียกรับเงินเพื่อให้หยุดการดำเนินคดีตั้งแต่ชั้นตำรวจ โดยที่พนักงานสอบสวนตัดสินใจไม่ส่งฟ้องต่ออัยการ อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การตัดแต่งหลักฐานให้สำนวนอ่อนลง พนักงานสอบสวนอาจจะเลือกใส่หรือไม่ใส่หลักฐาน หรือแก้ไขพยานหลักฐานบางประการเพื่อขึ้นาคดีไปในทิศทางที่ต้องการ (2) อัยการ มีอำนาจในการสั่งฟ้องคดีที่ตำรวจส่งมาให้ต่อศาล ซึ่งหากอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง คดีนั้นก็จะจบลงทันที ทำให้อัยการสามารถใช้อำนาจในมือเรียกรับผลประโยชน์แลกกับคำสั่งไม่ฟ้อง อัยการยังมีบทบาทในการวิ่งเต้นกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสั่งคดี เนื่องจากเวลาที่อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง จะต้องมีการให้หน่วยงานอื่นเข้ามาถ่วงดุลคำสั่งดังกล่าว จึงเกิดแนวทางที่อัยการเรียกรับสินบนโดยให้คำสัญญาว่าจะชักจูงให้หน่วยงานอื่นไม่เห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการด้วย และ (3) ศาล ผู้พิพากษาบางคนอาจเรียกรับสินบนเพื่อแลกกับการให้ความช่วยเหลือทางคดี โดยใช้อำนาจในการยกฟ้องคดีหรือให้ประกันตัวจำเลยเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน

สาเหตุสำคัญของความล้มเหลวในการจัดการกับทุจริตในกระบวนการยุติธรรม คือ การขาดการถ่วงดุลอำนาจและดุลยพินิจระหว่างองค์กรยุติธรรม เนื่องจากลักษณะของหน่วยงานยุติธรรมมีความเป็นเอกเทศสูงและผูกขาดงานของตนเอง โดยมักจะไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรจากภายนอกอย่างเพียงพอ สภาพแวดล้อมเช่นนี้จึงเอื้อให้เกิดการทุจริตหรือการแทรกแซงได้ง่ายจากคนในองค์กร โดยเฉพาะจากผู้บังคับบัญชาที่อาจเข้ามาก้าวล่วงความเป็นอิสระและการใช้ดุลยพินิจของผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นผู้รับผิดชอบสำนวน ตัวอย่างสำคัญ คือ ตำรวจและพนักงานสอบสวนมีดุลยพินิจอย่างเต็มที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและทำสำนวนโดยที่ไม่มีการควบคุมจากอัยการ โดยอัยการไม่สามารถทราบได้ว่าพยานหลักฐานที่ตำรวจเสนอมานั้นถูกต้องหรือไม่ และจะรู้ข้อเท็จจริงของคดีเท่าที่ตำรวจเขียนมาในสำนวน หากต้องการสอบสวนเพิ่มก็ต้องส่งผ่านพนักงานสอบสวนเท่านั้น ทำให้มักเกิดข้อขัดแย้งระหว่างพนักงานสอบสวนที่ไม่ต้องการให้อัยการเข้ามาก้าวล่วงงานสอบสวน และอัยการที่เห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่มากพอหรือสงสัยว่าพนักงานสอบสวนไม่ได้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งสองด้าน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการใช้ช่องทางขอความเป็นธรรมในการประวิงคดี เนื่องจากงานสอบสวนและงานฟ้องคดีแยกขาดจากกัน กลไกการขอความเป็นธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามเปิดช่องให้ผู้ต้องหาที่เห็นว่าตำรวจทำการสอบสวนหรือรวบรวมพยานหลักฐานไม่เป็นธรรม สามารถทำหนังสือขอความเป็นธรรมยื่นกับอัยการเพื่อขอให้สอบสวนเพิ่มเติมได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องหาหลายรายใช้วิธีการยื่นหนังสือขอความเป็นธรรมซ้ำ ๆ โดยขอให้สอบสวนเพิ่มเติมเพื่อถ่วงเวลาการมีคำสั่งคดีของอัยการออกไป ต่อมา แม้จะมีการแก้ไขระเบียบเกี่ยวกับการขอความเป็นธรรมของอัยการเพื่ออุดช่องว่าง โดยให้ผู้ร้องขอความเป็นธรรมต้องมาปรากฏตัวด้วยตนเองกับอัยการ และหากมีการร้องขอความเป็นธรรมด้วยประเด็นเดิมก็สามารถยุติเรื่องได้ แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าระเบียบยังขาดความชัดเจนในเรื่องของระยะเวลาการขอความเป็นธรรมที่อาจจะส่งผลกระทบต่ออายุความ อีกหนึ่งปัญหาในการสั่งคดี คือ การขาดประสิทธิภาพในการถ่วงดุลการสั่งฟ้องคดี แม้ว่าการสั่งฟ้องคดีจะมีการถ่วงดุลมากกว่างานสอบสวน แต่ก็ยังจำกัดอยู่แค่ในองค์กรสังกัดระบบราชการ ในปัจจุบัน หากอัยการมีความเห็นแย้งพนักงานสอบสวนว่าไม่ควรสั่งฟ้อง สำนวนนั้นจะถูกส่งให้ผู้บัญชาการตำรวจเป็นผู้ทำความเห็นในกรณีที่ตำรวจยังคงยืนยันว่าต้องสั่งฟ้อง อัยการสูงสุดจะพิจารณาชี้ขาด สำหรับกรณีศาลนั้น การทำคำพิพากษาใช้ระบบการตรวจสอบจากภายในเท่านั้น หลายครั้งจึงขาดความโปร่งใสและเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซง รูปแบบการทุจริตหนึ่งที่พบได้ทั่วไปเช่นเดียวกับองค์กรยุติธรรมอื่น คือ การที่ผู้พิพากษาเรียกรับสินบนโดยสัญญาว่าจะวิ่งเต้นให้ อีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจ่ายสำนวนโดยเจาะจงให้ผู้พิพากษาหรือองค์คณะผู้พิพากษา ซึ่งช่วยให้คาดการณ์ผลลัพธ์ในคำพิพากษาได้ โดยเป็นที่รู้กันภายในว่าผู้พิพากษาหรือองค์คณะใดมีแนวโน้มจะยกฟ้องหรือลงโทษเมื่อต้องพิจารณาคดีบางประเภท ปัญหาการเจาะจงตัวผู้รับผิดชอบสำนวนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ผู้พิพากษาเท่านั้น แต่ยังพบได้ในอัยการด้วย อีกทั้งเมื่อเกิดข้อกล่าวหาว่ามีบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอาจเกี่ยวข้องกับการทุจริตจะต้องมีระบบการตรวจสอบและลงโทษที่เข้มแข็งและเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม ระบบปราบทุจริตในไทยยังมีแนวโน้มเชื่อใจคนในและไม่ไว้วางใจคนนอก ทำให้ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรในองค์กรกันเองที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อปราบปราม

การทุจริต สภาพดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาการขาดความโปร่งใส และอาจมีความเห็นใจกันเองจนไม่สามารถสอบสวน การทุจริตและลงโทษได้อย่างตรงไปตรงมา ผู้พิพากษาและอัยการมีระบบในการสอบสวนการทุจริตโดยพึ่งพาคนใน เหมือนกัน กล่าวคือ เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการทุจริต ผู้บังคับบัญชาที่เป็นผู้รับผิดชอบในหน่วยงานศาลหรืออัยการ นั้นจะต้องดำเนินการสอบสวนเองหรือตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสอบสวน โดยคณะกรรมการนี้ประกอบไปด้วย กรรมการอย่างน้อยสามคนซึ่งเป็นผู้พิพากษาหรืออัยการทั้งหมด หากพบว่ามีความผิดทางวินัยจริง ในกรณีของ อัยการก็จะต้องให้คณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) เป็นผู้พิจารณาลงโทษ ส่วนในกรณีของศาล ก็จะมีการตั้ง อนุกรรมการสอบสวนประจำชั้นศาลขึ้นมากลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง ก่อนจะให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) เป็นผู้พิจารณาลงโทษ นอกจากนี้ในชั้นสอบสวนจะดำเนินการด้วยคนในทั้งหมดแล้ว ส่วนประกอบของ ก.อ. หรือ ก.ต. ก็เต็มไปด้วยอัยการหรือผู้พิพากษาไม่ต่างกัน ในขณะที่คณะกรรมการสอบสวนของอัยการและศาลนั้น ระบุว่าต้องเป็นคนในทั้งหมด ระเบียบของตำรวจกำหนดให้อย่างน้อยกึ่งหนึ่งจากกรรมการขึ้นต่ำสามคนต้องเป็น ตำรวจ ส่วนที่เหลือนั้นอาจจะไม่เป็นตำรวจก็ได้ อย่างไรก็ตาม กรรมการทุกคนยังต้องมีตำแหน่งเป็นข้าราชการ ประจำอยู่ หากกรรมการสอบสวนเห็นว่ามีความผิด ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณา ลงโทษโดยที่สมาชิกนั้นเป็นตำรวจทั้งหมดอีกเช่นกัน

ปัญหาการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมไทยมีวัฒนธรรมที่ฝังตัวในระบบราชการเป็นสิ่งที่สำคัญ ในภาพใหญ่ คือ จารีตรัฐเป็นใหญ่ ซึ่งเชื่อในการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของรัฐมากกว่าการปกป้องสิทธิของ ปึงเจกบุคคล ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องปกครองได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดผ่านการเพิ่มอำนาจให้กับระบบราชการ ซึ่งในอีกทางหนึ่งก็ลดการยึดโยงกับประชาชนลง อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ว่าระบบราชการภายใต้จารีตรัฐเป็นใหญ่จะไม่ มีการตรวจสอบเลย แต่แทนที่จะตั้งอยู่บนหลักการของการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรหรืออำนาจอื่น กลับให้ ความสำคัญกับการให้อำนาจกับคนดีที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมในการตรวจสอบและปราบปรามการทุจริต โดยหวังว่าคนเหล่านั้นจะสามารถพิจารณาอย่างเป็นภววิสัย ซึ่งหนึ่งในกลุ่มคนที่ได้รับความไว้วางใจนั้นก็คือ ผู้พิพากษา หากมีการทุจริตเกิดขึ้น องค์กรยุติธรรมก็มักจะมองว่าเป็นปัญหาของปึงเจกบุคคล จนหลีกเลี่ยง การแก้ไขที่ระบบหรือวัฒนธรรมเพื่อลดทอนอำนาจของรัฐ วัฒนธรรมในระบบราชการไทยที่ค้ำจุนการทุจริต ยังมีอีกด้านหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับความจงรักภักดีกับองค์กรที่ตนเองสังกัดอยู่ แนวคิดดังกล่าวทำให้อ องค์กรในระบบราชการไทย โดยเฉพาะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะค่อนข้างปิดกั้นหน่วยงาน ประเภทอื่นอยู่แล้ว มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนที่สมาชิกต้องทำเพื่อผลประโยชน์ของหน่วยงาน ซึ่งในบางครั้งอาจ รวมถึงการเลือกไม่รายงานการทุจริตของเพื่อนร่วมงานที่ตนเองพบเห็น ผลกระทบอีกประการของความจงรักภักดี ต่อองค์กรที่มากเกินไป คือ วัฒนธรรมการอุปถัมภ์ภายในหน่วยงาน วัฒนธรรมดังกล่าวนอกจากจะทำให้การ ตรวจสอบการทุจริตยากแล้ว ยังทำให้เกิดการร่วมมือกันทุจริตได้ง่ายอีกด้วย ตำรวจเป็นหน่วยงานที่เลื่องชื่อใน ด้านการอุปถัมภ์เพื่อความเจริญก้าวหน้าในการงาน การฝากตัวกับใครนั้นสำคัญมากกว่าการทำงานของตนเองให้ดี ดังนั้น เมื่อมีการเปิดเผยการทุจริตจึงมักมีผู้ได้บังคับบัญชาคนสนิทเป็นหนึ่งในผู้สมรู้ร่วมคิดด้วย ในฝั่งตุลาการ ผู้พิพากษาเองก็มีสายบังคับบัญชาที่สร้างเครือข่ายระหว่างผู้บริหารและลูกศาล ที่อาจทำให้หัวหน้าศาลมีอิทธิพล เหนือผู้พิพากษาได้ ดังนั้น การปราบปรามการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องให้ความสำคัญกับแง่มุมของ วัฒนธรรมมากขึ้น การทุจริตไม่ได้เกิดขึ้นเพราะปึงเจกบุคคลเพียงปึงเจกเดียว แต่ยังมีจารีตและวัฒนธรรมเป็น รากฐานที่ค้ำจุนอยู่ด้วย ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องสร้างสมดุลระหว่างความรับผิดชอบและ ความเป็นอิสระ ด้วยการสร้างกลไกตรวจสอบที่อยู่บนฐานของการตรวจสอบถ่วงดุลจากหลากหลายช่องทาง แทนที่ จะฝากความหวังไว้กับคนดี รวมไปถึงการทลายวัฒนธรรมอุปถัมภ์ที่สนับสนุนการทุจริตภายในองค์กร

ตารางที่ 2.7 สรุปงานศึกษารูปแบบการทุจริต และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ (2552)	มาตรการการป้องกันเพื่อ ปรับปรุงกระบวนการใช้อำนาจ เกินขอบเขต กรณีเจ้าพนักงาน ตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบ	- รูปแบบการทุจริตของตำรวจมี 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) เจ้าพนักงานอาศัยอำนาจตามกฎหมายในการเลือกปฏิบัติโดยทุจริต ในชั้นการจับกุม ได้แก่ การเรียกรับสินบนจากผู้กระทำความผิดแลกกับการไม่ถูกจับกุมดำเนินคดี 2) เจ้าพนักงานอาศัยอำนาจตามกฎหมายในการดำเนินคดีโดยทุจริต ภายหลังการจับกุมผู้กระทำความผิดแล้ว ได้แก่ การบิดเบือนพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดี เพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิด การใช้ดุลยพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาโดยมิชอบ - รูปแบบการประพฤติมิชอบของตำรวจมี 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) การใช้อำนาจหน้าที่เกินขอบเขต เช่น การซ้อมทรมาน การวิสามัญฆาตกรรม 2) ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เช่น การไม่รับคำร้องทุกข์ หรือเป่าคดี 3) การไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เช่น การควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยมาสอบสวนก่อนที่หมายจับ การเข้าไปตรวจค้นในเคหสถานโดยไม่มีหมายค้น 4) การประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจนก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น เช่น จับกุมบุคคลโดยสำคัญผิดว่าเป็นผู้กระทำความผิด - ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งการทุจริตและการประพฤติมิชอบ ดังนี้ 1) ปัจจัยแวดล้อมภายนอก อิทธิพลของบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ได้แก่ ความบกพร่องทางจริยธรรม สิ่งแวดล้อมของสังคมตำรวจ เศรษฐกิจบีบคั้นกดดันระบบบริหารราชการที่บกพร่อง 2) ปัจจัยด้านกฎหมายที่ควบคุมเจ้าหน้าที่ตำรวจ ช่องว่างทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ไม่ทันสมัย มีบทกำหนดโทษน้อยเกินไป
ฉวต เจริญหลาย (2559)	การบังคับโทษทางอาญา ศึกษา การทุจริตต่อตำแหน่ง หน้าที่ในการยุติธรรมของ พนักงานสอบสวน	- สาเหตุการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวน ดังนี้ 1) พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการสอบสวนผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจกันกับองค์กรอื่น 2) ระบบสังคมไทยเป็นสังคมที่นิยมระบบอุปถัมภ์และระบบทุนนิยม เมื่อเกิดคดีขึ้นผู้กระทำความผิดก็มักจะใช้เงินเป็นเครื่องมือซื้อความบริสุทธิ์ให้กับตนเอง โดยการจ่ายเงินให้พนักงานสอบสวน
ดิฐภัทร บวรชัย (2562)	การทุจริตของข้าราชการ ตำรวจ	- รูปแบบการทุจริตของข้าราชการตำรวจ ดังนี้ 1) การเบิกจ่ายงบประมาณที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบ 2) การเรียกรับสินบน 3) การซื้อขายตำแหน่ง 4) การทำงานไม่โปร่งใส - สาเหตุของการทุจริตประพฤติมิชอบ ดังนี้ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมี ความอยากมีอยากได้ ความโลภ 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สวัสดิการ/รายได้ไม่เพียงพอ ผู้บังคับบัญชาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี วัฒนธรรมองค์กร
รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล (2568)	โกงเอง จับเอง นักเลงพอ การ ทุจริตในกระบวนการยุติธรรม ไทย	- ลักษณะการทุจริตในกระบวนการยุติธรรม เกิดจากการใช้อำนาจและดุลยพินิจในทางมิชอบ เพื่อปิดกระบวนการหรือผลลัพธ์ให้เป็นไปในทางที่ให้ประโยชน์กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ 1) ตำรวจ การผูกขาดงานสอบสวนกลายเป็นช่องโหว่ให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจเพื่อแลกกับผลประโยชน์ เช่น การจ่ายสินบนให้ตำรวจเพื่อลบล้างคดี การดัดแปลงหลักฐานให้สำนวนอ่อนลง 2) อัยการ มีอำนาจในการสั่งฟ้องคดีที่ตำรวจส่งมาให้ต่อศาล ซึ่งหากมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง คดีจะจบลงทันที ทำให้สามารถใช้อำนาจเรียกรับผลประโยชน์ เช่น การเรียกรับผลประโยชน์แลกกับคำสั่งไม่ฟ้อง การวิ่งเต้นกับหน่วยงานอื่นให้ไม่เห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้อง

ผู้ศึกษา	ชื่อเรื่อง	ผลการศึกษา
		3) ศาล ผู้พิพากษาอาจเรียกรับสินบนเพื่อแลกกับการให้ความช่วยเหลือทางคดี เช่น การใช้อำนาจในการยกฟ้องคดี การให้ประกันตัวจำเลย - สาเหตุสำคัญของความล้มเหลวในการจัดการกับทุจริตในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้ 1) การขาดการถ่วงดุลอำนาจและดุลยพินิจระหว่างองค์กรยุติธรรม ไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรจากภายนอกอย่างเพียงพอ จึงเอื้อให้เกิดการทุจริตหรือการแทรกแซงได้ง่ายจากคนในองค์กร 2) ระบบการสอบสวนกรณีบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมถูกกล่าวหาว่าอาจเกี่ยวข้องกับการทุจริต ส่วนใหญ่จะดำเนินการสอบสวนเองหรือตั้งคณะกรรมการสอบสวน ซึ่งเป็นบุคลากรภายในองค์กร ทำให้ขาดความโปร่งใส และอาจมีความเห็นใจกันจนไม่สามารถสอบสวนการทุจริตและลงโทษได้อย่างตรงไปตรงมา 3) วัฒนธรรมจารีตรัฐเป็นใหญ่ในระบบราชการ ทำให้องค์กรยุติธรรมมักจะมองว่าการทุจริตเป็นปัญหาของปัจเจกบุคคล จนหลีกเลี่ยงการแก้ไขปัญหาระบบหรือวัฒนธรรมเพื่อลดทอนอำนาจของรัฐ ความจงรักภักดีต่อองค์กรทำให้ไม่รายงานการทุจริตที่ตนเองพบเห็น รวมทั้งวัฒนธรรมการอุปถัมภ์ภายในหน่วยงาน ทำให้การตรวจสอบการทุจริตยากและเกิดการร่วมมือกันทุจริตได้ง่าย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขององค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม พบว่า การทุจริตในองค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย และอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายขององค์กรนั้น ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ/พนักงานสืบสวน สอบสวน มีหน้าที่ในการจับกุม สืบสวน และสอบสวนผู้กระทำความผิดทางอาญา เรียกรับผลประโยชน์จากผู้กระทำความผิดแลกกับการไม่ถูกจับกุมดำเนินคดี บิดเบือนพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการ มีหน้าที่ในการพิจารณาสำนวนคดีแล้วมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เรียกรับผลประโยชน์แลกกับคำสั่งไม่ฟ้อง วังเต้นกับหน่วยงานอื่นให้ไม่เห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้พิพากษาหรือศาล มีหน้าที่พิจารณาความผิดและตัดสินลงโทษจำเลยตามกฎหมาย เรียกรับผลประโยชน์เพื่อแลกกับการให้ความช่วยเหลือทางคดี การยกฟ้องคดี การให้ประกันตัวจำเลย สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กรด้านกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม เช่น การขาดการถ่วงดุลอำนาจและดุลยพินิจระหว่างองค์กรยุติธรรม และไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลโดยองค์กรจากภายนอกอย่างเพียงพอ การสอบสวนบุคลากรที่ถูกกล่าวหาว่าทุจริตจะดำเนินการสอบสวนเองหรือตั้งคณะกรรมการสอบสวนซึ่งเป็นบุคลากรภายในองค์กรทำให้ขาดความโปร่งใส วัฒนธรรมการอุปถัมภ์ภายในหน่วยงานทำให้การตรวจสอบการทุจริตยากและเกิดการร่วมมือกันทุจริตได้ง่าย เป็นต้น

2.2.2 ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ได้กำหนดเรื่องการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน ไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยมีเป้าหมายให้ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริต และประพฤติชอบ นอกจากนั้น ยังได้กำหนดให้มีแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นยุทธศาสตร์ลงสู่แผนระดับต่าง ๆ ซึ่งคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2562 มีมติเห็นชอบมอบหมายให้สำนักงาน ป.ป.ช. เป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ โดยประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นประธาน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสำคัญเป็นกรรมการ ในการขับเคลื่อน

ที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ 1 พ.ศ. 2563 - 2565 เสนอต่อคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ทุกหน่วยงานร่วมกันดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย

รายงานผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 – 2565 ⁸⁴ เป็นรายงานผลการดำเนินงานของสำนักงาน ป.ป.ช. ในฐานะหน่วยงานเจ้าภาพในการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริต และประพฤติมิชอบ และหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และองค์การมหาชนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามแนวทางของแผนปฏิบัติการด้านการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2563 - 2565) โดยผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565 มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2.8 เป้าหมายรวม

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมายและผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565					
	พ.ศ. 2563		พ.ศ. 2564		พ.ศ. 2565	
	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน
ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย (อันดับ/คะแนน)	อยู่ในอันดับ 1 ใน 54	อยู่ในอันดับ 104	อยู่ในอันดับ 1 ใน 54	อยู่ในอันดับ 110	อยู่ในอันดับ 1 ใน 54	อยู่ในอันดับ 101
	และ/ หรือ ได้คะแนน	ได้คะแนน 36 คะแนน	และ/หรือ ได้คะแนน	ได้คะแนน 35 คะแนน	และ/ หรือ ได้คะแนน	ได้คะแนน 36 คะแนน
	ไม่ต่ำกว่า 50		ไม่ต่ำกว่า 50		ไม่ต่ำกว่า 50	
	คะแนน		คะแนน		คะแนน	

ตารางที่ 2.9 ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน (รายตัวชี้วัด)

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมายและผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565					
		พ.ศ. 2563		พ.ศ. 2564		พ.ศ. 2565	
		ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน
1. ประชาชนมีวัฒนธรรมและพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต	1.1 ร้อยละของเด็กและเยาวชนไทยมีพฤติกรรมที่ยึดมั่น ความซื่อสัตย์สุจริต	ร้อยละ 46	ร้อยละ 52.10	ร้อยละ 48	ร้อยละ 78.30	ร้อยละ 50	ร้อยละ 93.10
	1.2 ร้อยละของประชาชนที่มีวัฒนธรรมค่านิยมสุจริต มีทัศนคติและพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ	ร้อยละ 46	ร้อยละ 73.30	ร้อยละ 48	ร้อยละ 70.90	ร้อยละ 50	ร้อยละ 90.90
	1.3 ร้อยละของหน่วยงานที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ITA (85 คะแนนขึ้นไป)	ร้อยละ 50	ร้อยละ 13.19	ร้อยละ 65	ร้อยละ 49.95	ร้อยละ 80	ร้อยละ 70.52
2. คดีทุจริตและประพฤติมิชอบลดลง	2.1 จำนวนคดีทุจริตในภาพรวม	ลดลง ร้อยละ 6	ลดลง ร้อยละ 47.37	ลดลง ร้อยละ 8	ลดลง ร้อยละ 36.84	ลดลง ร้อยละ 10	0 เรื่อง

⁸⁴ สำนักงาน ป.ป.ช.. (2565). รายงานผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 – 2565.

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมายและผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565					
		พ.ศ. 2563		พ.ศ. 2564		พ.ศ. 2565	
		ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน	ค่าเป้าหมาย	ผลดำเนินงาน
	2.2 จำนวนคดีทุจริตรายหน่วยงาน						
	2.2.1 จำนวนข้อร้องเรียนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ถูกชี้มูลเรื่องวินัย (ทุจริต)	ลดลง ร้อยละ 6	ลดลง ร้อยละ 52.63	ลดลง ร้อยละ 8	ลดลง ร้อยละ 36.82	ลดลง ร้อยละ 10	0 เรื่อง
	2.2.2 จำนวนข้อร้องเรียนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ถูกชี้มูลว่ากระทำการทุจริต	ลดลง ร้อยละ 6	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 100	ลดลง ร้อยละ 8	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 100	ลดลง ร้อยละ 10	0 เรื่อง
	2.3 จำนวนคดีทุจริตที่เกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	ลดลง ร้อยละ 15	0 เรื่อง	ลดลง ร้อยละ 20	0 เรื่อง	ลดลง ร้อยละ 25	0 เรื่อง
3. การดำเนินคดีทุจริตมีความรวดเร็ว เป็นธรรม โปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ	3.1 กระบวนการดำเนินคดีทุจริต ที่จำเป็นต้องขอขยายระยะเวลาเกินกว่ากรอบเวลาปกติที่กฎหมายกำหนด	ไม่เกิน ร้อยละ 50	เกินกรอบเวลา 2 ปี ร้อยละ 77.03	ไม่เกิน ร้อยละ 35	เกินกรอบเวลา 2 ปี ร้อยละ 73.38	ไม่เกิน ร้อยละ 25	เกินกรอบเวลา 2 ปี ร้อยละ 71.98
	3.2 จำนวนคดีอาญาที่หน่วยงาน ใต้สวนคดีทุจริต ถูกฟ้องกลับ	ไม่เกิน ร้อยละ 6	0 เรื่อง	ไม่เกิน ร้อยละ 5	0 เรื่อง	ไม่เกิน ร้อยละ 4	0 เรื่อง

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะของสำนักงาน ป.ป.ช.

จากผลการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริต และประพฤติมิชอบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565 สำนักงาน ป.ป.ช. มีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายภาพรวม ประเทศไทยปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จ คือ ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย (อันดับ/คะแนน)

1) ผลักดันการดำเนินการตามข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ที่หน่วยงานรับผิดชอบหลักเสนอคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยกำหนดให้มีแผนการขับเคลื่อนและผลักดันสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 โดยกำหนดกรอบการใช้ดุลยพินิจ กรอบระยะเวลา และขั้นตอนให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการบังคับใช้

3) จัดตั้งกลไกบูรณาการการดำเนินงานที่มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมขับเคลื่อนเพื่อยกระดับดัชนีการรับรู้การทุจริต และกำหนดแนวทาง มาตรการป้องกันความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการทุจริต โดยเฉพาะในเขตส่งเสริมการลงทุนและเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

4) นำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในทุกขั้นตอนของการอนุญาต โดยให้ประชาชนหรือผู้ประกอบการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการอนุญาตน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

5) สร้างการรับรู้เชิงลึกที่เชื่อมโยงถึงกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามและ Partner Institute ที่จัดส่งข้อมูลให้กับแหล่งประเมินดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI)

6) การพัฒนากลไกและกระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในองค์กรให้เป็น “องค์กรโปร่งใส ไร้ทุจริต”

2. การดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนแผนย่อยการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ

2.1 การปลูกจิตสำนึกคุณธรรม และการปรับเปลี่ยนฐานความคิดและพฤติกรรมของประชาชน

1) กลุ่มเด็กและเยาวชน แม้ว่าจะมีการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมขับเคลื่อนการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต มีการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรมกิจการเด็กและเยาวชน และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตแต่ยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย อาทิ กลุ่มเด็กและเยาวชนในกลุ่มสถานศึกษาเอกชน สถานศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเฉพาะสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สถาบันในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม นอกจากนี้จากผลการประเมินพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในปี 2564 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า คะแนนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบหน้าที่ อยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่น ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ในเรื่องความรับผิดชอบหน้าที่ การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการถ่ายทอดหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ และการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาไปยังกลุ่มที่ยังไม่ครอบคลุม รวมทั้งการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย ท้นสถานการณ์

2) กลุ่มประชาชน จากผลการประเมินด้านค่านิยมสุจริต ด้านทัศนคติต่อการทุจริต และด้านพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตของประชาชน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผลคะแนนในด้านพฤติกรรมฯ ในกลุ่มประชาชนยังมีคะแนนต่ำเมื่อเทียบกับคะแนนในส่วนค่านิยมและทัศนคติ นอกจากนี้เครือข่ายที่มีความหลากหลาย ยังขาดการบูรณาการในด้านบุคลากร ทรัพยากร และการจัดทำระบบฐานข้อมูลเครือข่าย ทำให้อาจเกิดความซ้ำซ้อนในการสนับสนุนงบประมาณและการติดตามประเมินผล ในระยะต่อไปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมุ่งเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมต่อต้านการทุจริตที่มีผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม (กล้าแสดงพฤติกรรม) และการบูรณาการการทำงานระหว่างเครือข่ายต่อต้านการทุจริต พร้อมทั้งขยายเครือข่ายต่อต้านการทุจริตทั่วถึงทุกองค์กรทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

3) การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment : ITA) ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐได้เกิดความตระหนักในการบริหารงานและกำกับดูแลการดำเนินงานให้มีคุณธรรมและให้ความสำคัญกับความโปร่งใสขององค์กรของรัฐเป็นอย่างมาก ซึ่งผลการประเมิน ITA ในปี 2563 ก้าวกระโดดจากร้อยละ 13.19 เป็นร้อยละ 49.95 ในปี 2564 และเป็นร้อยละ 70.52 ในปี 2565 พบว่า ค่าคะแนนที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการลงมือปฏิบัติอันเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐทางเว็บไซต์ของหน่วยงาน โดยหน่วยงานมีการจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบระเบียบและมีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะให้ได้รับทราบ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบอีกด้วย นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้มีการนำเสนอแนะการยกระดับค่าคะแนน ITA ในแต่ละปี ไปดำเนินการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่ยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ควรมุ่งเน้นการระดมทรัพยากรในการพัฒนาหน่วยงาน การให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และกำกับติดตาม โดยมีปัญหา ในตัวชี้วัดที่ 9 การเปิดเผยข้อมูล และตัวชี้วัดที่ 10 การป้องกันการทุจริตในหน่วยงาน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 82.62 คะแนน ซึ่งการพัฒนาคุณธรรมความโปร่งใสของภาครัฐในระยะต่อไปควรมุ่งเน้นการรักษาแนวปฏิบัติที่ดีไว้ให้คงอยู่ และต่อยอดขยายผลในส่วนที่จะช่วยในการพัฒนาการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงาน มีพัฒนาการสู่มาตรฐานใน

ระดับ A และ AA และการนำผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) มาวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไข พัฒนา และปรับปรุงการปฏิบัติงาน

2.2 การลดโอกาสจากการทุจริตภายในองค์กร

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 มีคำกล่าวหาที่เข้าสู่สำนักงาน ป.ป.ช. จำนวนทั้งสิ้น 8,381 เรื่อง โดยเป็นเรื่องที่สำนักงาน ป.ป.ช. รับไว้ดำเนินการเอง จำนวน 3,207 เรื่อง รองลงมาเป็นเรื่องที่ ส่งหน่วยงานอื่น ดำเนินการตามมาตรา 61 มาตรา 62 มาตรา 63 และมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกรณีเรื่องที่กล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่ง อำนวยความสะดวกระดับสูงหรือเทียบเท่าลงมา และมีใช้เป็นความผิดร้ายแรง จึงส่งให้หน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตดำเนินการแทน

คำกล่าวหาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 พบว่า หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น หน่วยงานที่ถูกกล่าวหามากที่สุด จำนวน 2,222 เรื่อง (ร้อยละ 37.53) รองลงมาเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 833 เรื่อง (ร้อยละ 14.07) กระทรวงมหาดไทย จำนวน 744 เรื่อง (ร้อยละ 12.57) และเป็น ส่วนราชการอื่น ๆ จำนวน 2,122 เรื่อง (ร้อยละ 35.84) ในส่วนวงเงินงบประมาณของโครงการหรือจำนวนเงิน ที่มีการทุจริตตามคำกล่าวหา พบว่า จากคำกล่าวหาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 ที่สำนักงาน ป.ป.ช. รับไว้ ดำเนินการเอง จำนวน 3,207 เรื่อง เมื่อพิจารณาวงเงินงบประมาณของโครงการหรือจำนวนเงินที่มีการทุจริต ตามคำกล่าวหา มีมูลค่ารวม 26,883 ล้านบาท หากจำแนกตามประเภทคำกล่าวหา พบว่า คำกล่าวหาประเภท การเรียกรับสินบน มีมูลค่ามากที่สุด จำนวน 11,027 ล้านบาท (ร้อยละ 41.02) รองลงมาเป็นประเภท การจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 8,773 ล้านบาท (ร้อยละ 32.64) และการทุจริตในการจัดทำงบประมาณ/โครงการ/ เบิกจ่ายเงินในโครงการเป็นเท็จ จำนวน 5,837 ล้านบาท (ร้อยละ 21.71) ตามลำดับ

จากสถิติเรื่องกล่าวหาเรื่องเรียนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานที่มีความเสี่ยงที่จะมีบุคลากรในหน่วยงานกระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ ดุลยพินิจ การอนุมัติ การอนุญาต ดังนั้น ในการดำเนินงานระยะต่อไปจึงควรวางแผนและกลไกที่มี ประสิทธิภาพเพื่อลดการใช้ดุลยพินิจ เพื่อป้องกันการเกิดพฤติกรรมแสวงหาประโยชน์จากการใช้อำนาจ โดยมิชอบ และหน่วยงานดังกล่าวควรมีการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่มุ่งเน้นการลดโอกาส/ความเสี่ยง การทุจริต ในขั้นตอนการดำเนินงานที่มีความเสี่ยง การส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานและประชาชน ผู้รับบริการมีส่วนร่วม ในการต่อต้านการทุจริต ส่งเสริมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมอย่างเคร่งครัด รักษามาตรฐานทางวินัย และการสร้างค่านิยมที่ฝังลึกในบุคลากรและประชาชนในการต่อต้านการทุจริต

2.3 การสร้างกลไกการป้องกันการทุจริตของหน่วยงานภาครัฐเพื่อลดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

หน่วยงานต่าง ๆ มีการจัดทำโครงการ/กิจกรรมต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยหน่วยงานส่วนใหญ่ มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงการทุจริตเพื่อลดและปิดโอกาสการทุจริต โดยศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต ทุกกระทรวงเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหการทุจริตของแต่ละกระทรวง การจัดทำโครงการ/กิจกรรมเพื่อลดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในระยะต่อไป สำนักงาน ป.ป.ช. มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ทุกหน่วยงานควรมีการนำสถิติคดีและข้อร้องเรียนการทุจริตของหน่วยงานมาวิเคราะห์ เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา จัดทำโครงการ/กิจกรรม เพื่อป้องกันการทุจริตในกระบวนการปฏิบัติงานที่มีความเสี่ยง สร้างระบบเฝ้าระวังการทุจริตเชิงรุก โดยจัดช่องทาง การแจ้งเบาะแสทุจริตที่ชัดเจน มีมาตรการ ปกป้องและให้รางวัลแก่ผู้แจ้งเบาะแส และกำหนดมาตรการแนวทางคุ้มครองความปลอดภัยที่สร้างความมั่นใจ

ในความปลอดภัยให้กับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนที่พบเห็นการทุจริตภายในหน่วยงานออกมาแจ้งเบาะแสการทุจริต

2) หน่วยงานที่มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ควรพัฒนาระบบงานให้มีความโปร่งใส ปลอดภัยจากการทุจริต ลดการใช้ดุลยพินิจ ซึ่งจัดพฤติกรรมกรรมการแสวงหาประโยชน์จากการใช้อำนาจโดยมิชอบจากการเรียกรับสินบน สลัดน้ำใจ และอำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่ประชาชน และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน และระยะเวลาการดำเนินงาน และเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วนบนระบบดิจิทัล แพลตฟอร์ม เพื่อประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายทางอินเทอร์เน็ต

3) หน่วยงานที่ดำเนินการในพื้นที่เศรษฐกิจการลงทุน อาทิ นิคมอุตสาหกรรม และเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมของนักลงทุนชาวต่างประเทศ และเป็นกลุ่มหลักในการตอบแบบประเมินการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย ควรมีการจัดทำโครงการ กิจกรรม เพื่อป้องกันและควบคุมความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการทุจริต และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน และระยะเวลาการดำเนินงาน และเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วนบนระบบดิจิทัลแพลตฟอร์ม เพื่อประชาชน นักลงทุน และชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการประสานการดำเนินงานเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาการทุจริตร่วมกับนักลงทุนภาคเอกชน และองค์กรต่อต้านการทุจริตที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด

4) มาตรการและข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันการทุจริตที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอต่อคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานหลักส่วนใหญ่ยังขาดการจัดทำแผนการขับเคลื่อนโครงการ กิจกรรม และกลไกกำกับติดตามที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ หน่วยงานรับผิดชอบหลักควรร่วมกับหน่วยงานสนับสนุน ขับเคลื่อนมาตรการและข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันการทุจริตตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยจัดทำแผนการขับเคลื่อน โครงการ กิจกรรมที่สนับสนุนการขับเคลื่อน และกลไกกำกับติดตามที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

5) นำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการดำเนินการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต อาทิ การส่งเสริมและผลักดันให้ประชาชนได้รู้จักและแจ้งเรื่องร้องเรียนกระทำการทุจริตของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผ่าน LINE @traffyfondue ซึ่งระบบ AI จะวิเคราะห์และส่งข้อมูลถึงหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ได้ทันที เพื่อบริหารจัดการร้องเรียนการทุจริตของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ให้สะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2.3 กรอบแนวคิดการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดการศึกษา ซึ่งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีปัจจัยหลัก 6 ด้าน และมีปัจจัยย่อยในแต่ละปัจจัยหลัก ดังนี้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังแผนภาพที่ 2.2

1) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว (2) การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และ (3) ความสัมพันธ์ในครอบครัว

2) ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต (2) การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (3) การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต และ (4) การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน

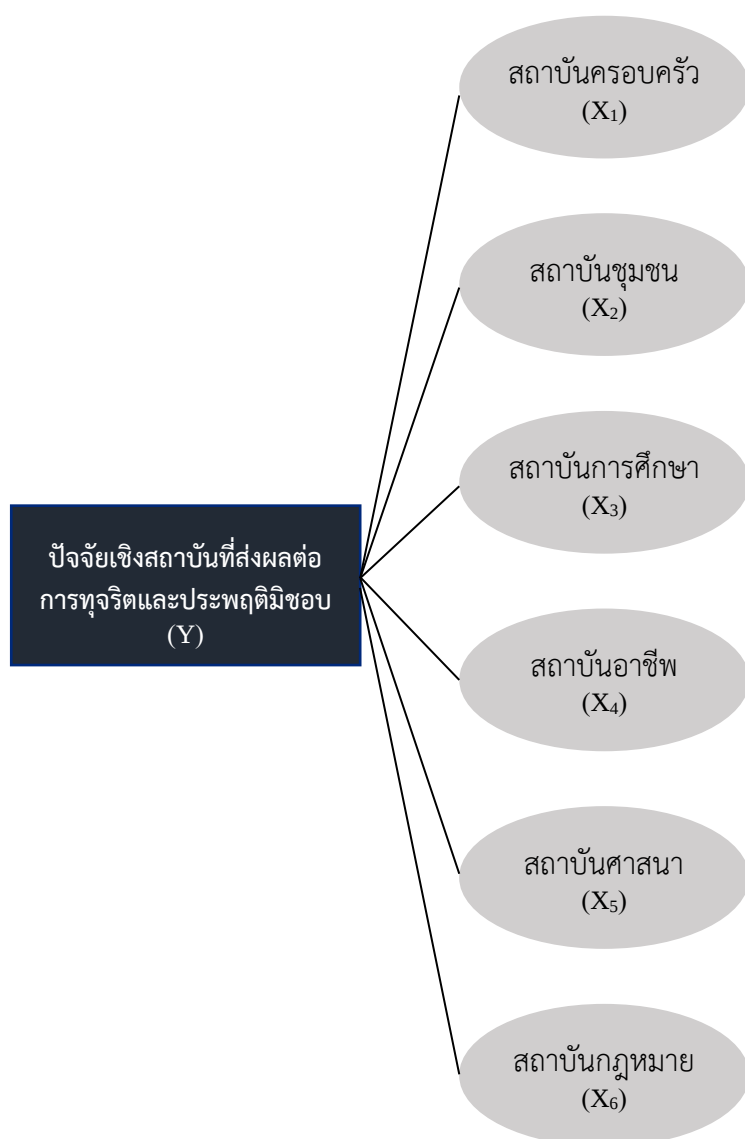
3) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน (2) หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม และ (3) พฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา

4) ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร (2) ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร และ (3) การบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย)

5) ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) พฤติกรรมของผู้นำทางศาสนา (2) การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนา และ (3) การเผยแพร่ศาสนา

6) ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ประกอบด้วยปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ (2) ระยะเวลาในการพิจารณาคดี และ (3) ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม

แผนภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการศึกษา

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นข้อมูลหลัก และใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ ให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น โดยกำหนดระเบียบวิธีการศึกษา ดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ มีการสร้างแบบจำลองเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความเป็นเหตุเป็นผลของตัวแปร ดังนั้นจึงเลือกศึกษาวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร การศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน/องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ใช้โปรแกรม G Power ในการคำนวณ โดยมีการกำหนดค่าต่าง ๆ ดังนี้

ค่าขนาดอิทธิพล (Effect Size) ระดับปานกลางเท่ากับ 0.30

ค่าความน่าจะเป็นของความคลาดเคลื่อนในการทดสอบประเภทที่ 1 (α) เท่ากับ 0.05

ค่าอำนาจการทดสอบ ($1-\beta$) เท่ากับ 0.95

จำนวนตัวแปรสังเกตได้ (NI) เท่ากับ 20

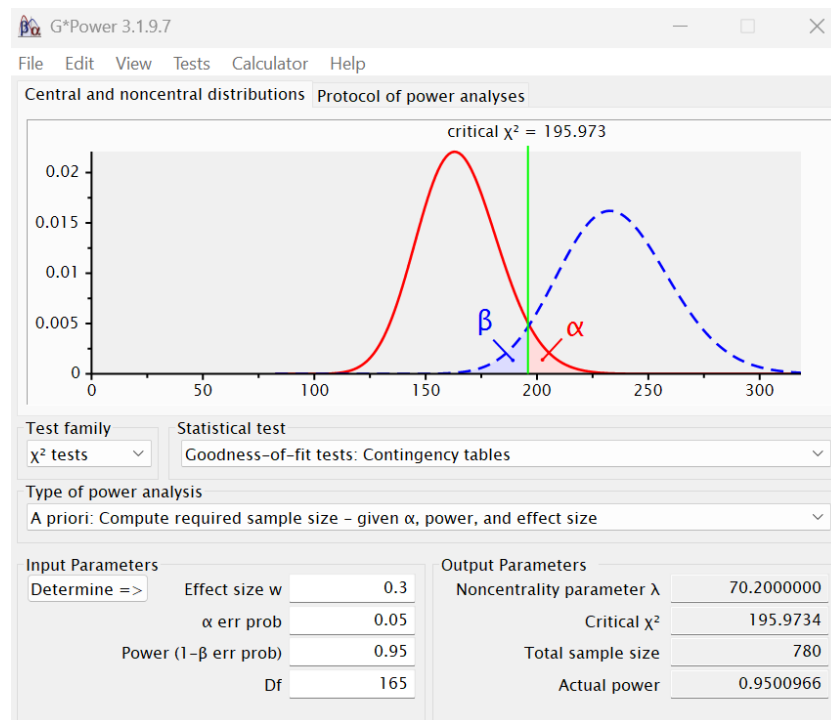
จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (NP) เท่ากับ 45

Degree of Freedom เท่ากับ 165 ซึ่งได้จากการคำนวณ ดังนี้

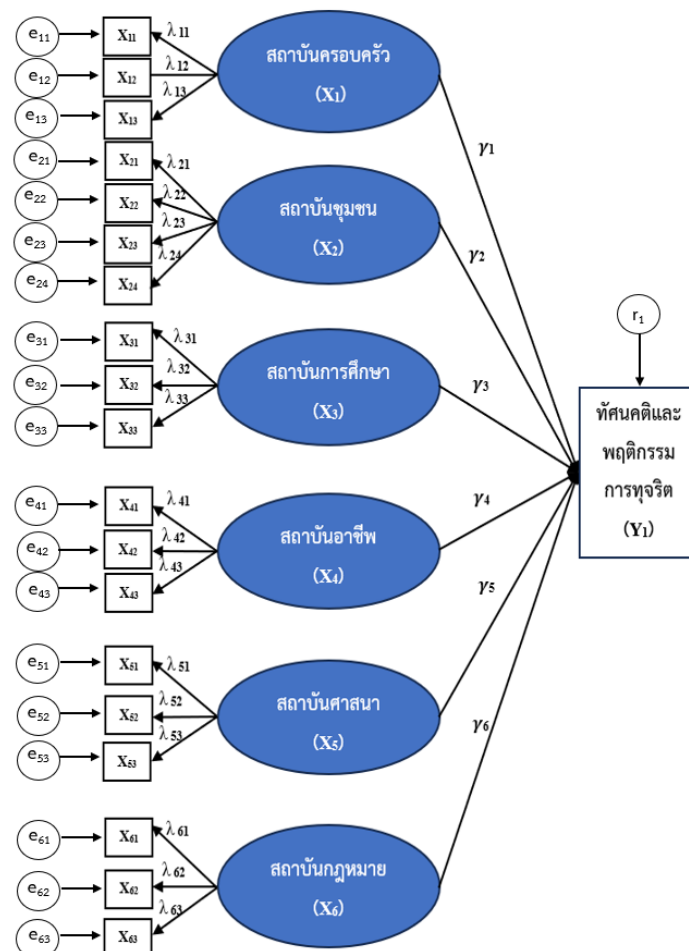
$$\begin{aligned}\text{Degree of Freedom} &= \frac{NI(NI + 1)}{2} - NP \\ &= [20 (20+1)/2] - 45 \\ &= 165\end{aligned}$$

จากการใช้โปรแกรม G Power ทำให้ได้ขนาดตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เท่ากับ 780 คน รายละเอียดการคำนวณโดยโปรแกรม G Power ดังแผนภาพที่ 3.1 และแผนภาพที่ 3.2

แผนภาพที่ 3.1 การคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยโปรแกรม G Power

แผนภาพที่ 3.2 ตัวแปรในการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

3.1.2 การสุ่มตัวอย่าง

การศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน ได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากหน่วยงานภาครัฐ ทั้ง 212 แห่ง แห่งละ 2 คน ภาคเอกชน/องค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ ภาคเอกชนที่เป็นเครือข่ายของหอการค้าไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และหอการค้าจังหวัด ทั้ง 77 แห่ง แห่งละ 4 คน และภาคประชาสังคม ได้แก่ สมาชิกชมรม STRONG – จิตพอเพียงต้านทุจริต ทั้ง 76 จังหวัด จังหวัดละ 4 คน

ตารางที่ 3.1 ขนาดตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง	ขนาดตัวอย่าง (คน)
บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ	260
บุคลากรในหน่วยงานภาคเอกชน/องค์กรพัฒนาเอกชน	260
ภาคประชาสังคม	260
รวม	780

3.1.3 เครื่องมือการวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานะการศึกษา ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยข้อคำถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประกอบด้วย ปัจจัยสถาบันในภาพรวม ปัจจัยสถาบันครอบครัว ปัจจัยสถาบันชุมชน ปัจจัยสถาบันการศึกษา ปัจจัยสถาบันอาชีพ ปัจจัยสถาบันศาสนา และปัจจัยสถาบันกฎหมาย ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายและเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับ 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

ระดับ 3 หมายถึง ไม่แน่ใจ

ระดับ 4 หมายถึง เห็นด้วย

ระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน ซึ่งเป็นข้อคำถามปลายเปิด

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการทุจริต และกำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

2) ดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยคำนึงถึงการสร้างแบบสอบถามให้เป็นไปตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง

3) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย (Reliability) เพื่อนำมาปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความชัดเจนและเหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

คณะผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ ธีระ สนิเตธารักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกสิทธิ์ หนูนุกัถิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว พิจารณาและตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการศึกษา โดยเกณฑ์ในการพิจารณาข้อคำถาม มีดังนี้

ให้คะแนน +1 หมายถึง ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

จากนั้น จึงนำผลคะแนนที่ได้จากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิมาคำนวณหาค่า IOC โดยข้อคำถามที่มีค่า IOC ระหว่าง 0.80 – 1.00 ถือว่าเป็นข้อคำถามที่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2556) ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.80 ถือว่าต้องปรับปรุง ซึ่งสูตรในการคำนวณค่า Item – Objective Congruence (IOC) มีดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

โดยที่ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบกับข้อคำถาม

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

N หมายถึง จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบกับข้อคำถาม มีค่าระหว่าง 0.67 – 1.00 โดยมีข้อคำถามที่ได้ค่า IOC น้อยกว่า 0.80 จำนวน 3 ข้อ ดังตารางที่ 3.2 โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากขึ้น รายละเอียดผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหานำเสนอในภาคผนวก ค

ตารางที่ 3.2 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ตัวแปร	จำนวนข้อ	ค่า IOC	จำนวนข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป
ปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม	1	1.00	1
ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว	3	1.00	3
ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน	4	0.67 – 1.00	2
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา	3	0.67 – 1.00	2
ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ	3	1.00	3
ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา	3	1.00	3
ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย	3	1.00	3

3.2) การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย (Reliability)

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย และวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยข้อคำถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ถือว่าข้อคำถามมีความเชื่อมั่น (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ขานิประศาสน์, 2545) ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น พบว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคของแบบสอบถาม มีค่าเท่ากับ 0.894 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับได้ รายละเอียดผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นนำเสนอในภาคผนวก จ

3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบการตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self – Administered Questionnaire Survey) เนื่องจากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีดังกล่าวทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ต้องแสดงตน ซึ่งจะทำให้สามารถตอบแบบสอบถามสะท้อนถึงปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างแท้จริง โดยคณะผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลไปยังหน่วยงานภาครัฐระดับกรม หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทยและหอการค้าจังหวัด 76 จังหวัด สถาบันอุดมศึกษา และสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด เพื่อประสานไปยังเครือข่ายภาคประชาชนของกลุ่ม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต

3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม เริ่มจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมด แล้วนำข้อมูลที่สมบูรณ์มาวิเคราะห์ โดยใช้ค่าสถิติ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2) การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้

4.21 – 5.00	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
3.41 – 4.20	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
2.61 – 3.40	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
1.81 – 2.60	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1.00 – 1.80	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

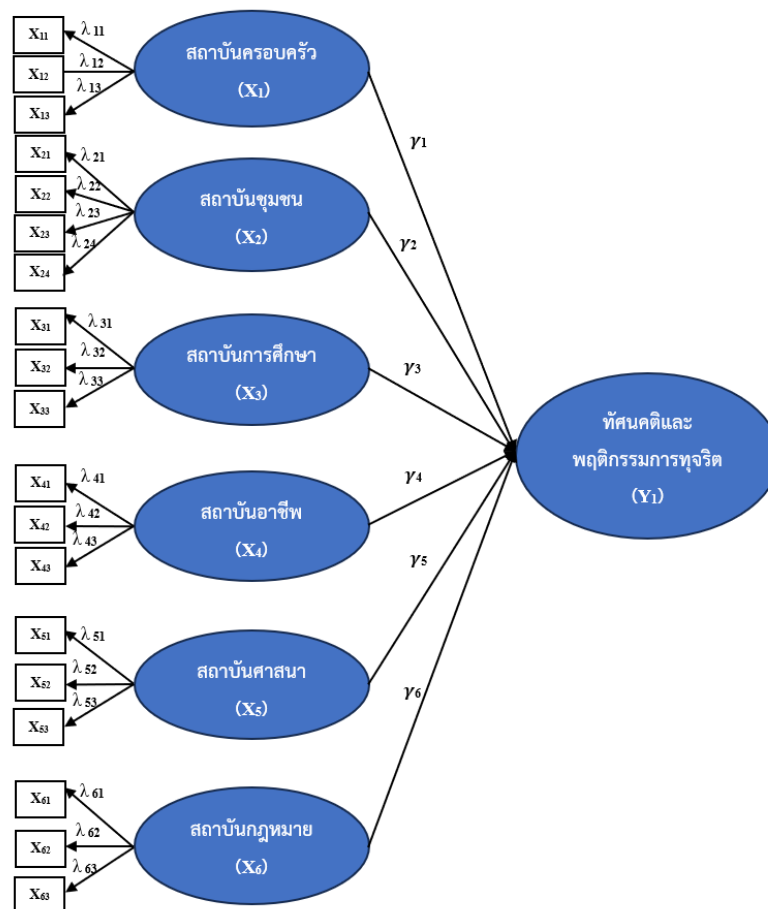
โดยมีสัญลักษณ์ที่ใช้แทนปัจจัยและตัวแปร ดังนี้

Family	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว
FAM11	แทน	การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว
FAM12	แทน	ความสัมพันธ์ในครอบครัว
FAM13	แทน	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว
Community	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน
COMM21	แทน	ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต
COMM22	แทน	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝัง คุณธรรมในกิจกรรมชุมชน
COMM23	แทน	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต
COMM24	แทน	การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน
Educational	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา
EDU31	แทน	การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน
EDU32	แทน	หลักสูตรการเรียนรู้ต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม
EDU33	แทน	พฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา
Professional	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ
PRO41	แทน	พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหาร
PRO42	แทน	ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร
PRO43	แทน	การบริหารงานบุคคล
Religious	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา
REL51	แทน	พฤติกรรมของพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา
REL52	แทน	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน
REL53	แทน	การเผยแพร่ศาสนา
Legal	แทน	ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย
LAW61	แทน	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ
LAW62	แทน	ระยะเวลาในการพิจารณาคดี
LAW63	แทน	ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม

3) การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์เชิงสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงหรือไม่ (Linear Relationship) ทิศทาง (Direction) ของความสัมพันธ์เป็นบวกหรือลบ ขนาด (Strength) ของความสัมพันธ์มีค่าอยู่ในระดับใด เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543) ดังต่อไปนี้

$r > 0.8$	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก
$0.6 < r < 0.8$	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
$0.4 < r < 0.6$	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
$0.2 < r < 0.4$	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
$r < 0.2$	หมายถึง	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

4) การวิเคราะห์ตัวแปรสังเกตโดยวิธีวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ด้วยโปรแกรม AMOS 19.0 โดยมีการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

สมการโครงสร้าง

$$Y_1 = \gamma_1 X_1 + \gamma_2 X_2 + \gamma_3 X_3 + \gamma_4 X_4 + \gamma_5 X_5 + \gamma_6 X_6 + \epsilon_Y$$

เมื่อ:

X_1 : สถาบันครอบครัว (Family Institution)

X_2 : สถาบันชุมชน (Community Institution)

X_3 : สถาบันการศึกษา (Educational Institution)

X_4 : สถาบันอาชีพ (Professional Institution)

X_5 : สถาบันศาสนา (Religious Institution)

X_6 : สถาบันกฎหมาย (Legal Institution)

$\gamma_1, \gamma_2, \dots, \gamma_6$: ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแฝงแต่ละตัวบน Y_1

ϵ_Y : ความคลาดเคลื่อนของ Y_1

สมการการวัด

ตัวแปรแฝงแต่ละตัว (X_i) จะถูกวัดโดยตัวแปรที่สังเกตได้ (X_{ij}) ตามลำดับโดยมีการโหลด

ปัจจัย (λ_{ij}):

1) สถาบันครอบครัว (X_1):

$$X_1 = \lambda_{11} X_{11} + \lambda_{12} X_{12} + \lambda_{13} X_{13} + \epsilon_1$$

2) สถาบันชุมชน (X_2):

$$X_2 = \lambda_{21} X_{21} + \lambda_{22} X_{22} + \lambda_{23} X_{23} + \lambda_{24} X_{24} + \epsilon_2$$

3) สถาบันการศึกษา (X_3):

$$X_3 = \lambda_{31} X_{31} + \lambda_{32} X_{32} + \lambda_{33} X_{33} + \epsilon_3$$

4) สถาบันอาชีพ (X_4):

$$X_4 = \lambda_{41} X_{41} + \lambda_{42} X_{42} + \lambda_{43} X_{43} + \epsilon_4$$

5) สถาบันศาสนา (X_5):

$$X_5 = \lambda_{51} X_{51} + \lambda_{52} X_{52} + \lambda_{53} X_{53} + \epsilon_5$$

6) สถาบันกฎหมาย (X_6):

$$X_6 = \lambda_{61} X_{61} + \lambda_{62} X_{62} + \lambda_{63} X_{63} + \epsilon_6$$

ค่าสถิติและเกณฑ์ที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีรายละเอียดดังนี้

(1) ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) ควรมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3.00 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

(2) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative of Fit Index: CFI) ควรมีค่ามากกว่า 0.90 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

(3) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) ควรมีค่ามากกว่า 0.90 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

(4) ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) เป็นการนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงขนาดขององศาอิสระ (df) ซึ่งรวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยค่าดัชนี AGFI มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับดัชนี GFI

(5) ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) เป็นค่าสถิติจากข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าไคสแควร์ว่าโมเดลสมการโครงสร้างตามสมมติฐานมีความเที่ยงตรงนั้นไม่สอดคล้องกับความจริง และเมื่อเพิ่มพารามิเตอร์อิสระและค่าสถิติมีค่าลดลง เนื่องจากค่าสถิตินี้ขึ้นอยู่กับประชากรและชั้นของความอิสระ RMSEA ควรเท่ากับหรือมีค่าน้อยกว่า 0.05 ซึ่งแสดงว่า โมเดลตามสมมติฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

(6) ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standardized Root Mean Squared Residual: RMR) แสดงขนาดของส่วนที่เหลือโดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าดัชนี RMR ควรมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05

ตารางที่ 3.3 ดัชนีวัดความสอดคล้องของโมเดล

ดัชนีวัดความสอดคล้อง	เกณฑ์การพิจารณา		อ้างอิง
χ^2/df	≤ 3.00	สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์	Kline (2005); Arbuckle (2013)
CFI	> 0.95 $0.90 - 0.95$	สอดคล้องกลมกลืนดี สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	Diamantopoulos & Siguaw (2000); Dermol (2013); Hooper et al. (2008); Schermelleh-Engel et al. (2003); Schreiber et al. (2006)
GFI	> 0.95 $0.90 - 0.95$	สอดคล้องกลมกลืนดี สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	
AGFI	> 0.95 $0.90 - 0.95$	สอดคล้องกลมกลืนดี สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	
RMSEA	< 0.05 $0.05 - 0.08$	สอดคล้องกลมกลืนดี สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	
RMR	≤ 0.05	สอดคล้องกลมกลืนดี	Diamantopoulos & Siguaw (2000); Schermelleh-Engel et al. (2003)

4) ข้อคำถามปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดกลุ่มและแยกประเด็นคำตอบ

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อประเมินสถานการณ์ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ข้อ 3 เพื่อพัฒนา แนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และข้อ 4 เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัยดังนี้

3.2.1 วิธีและเครื่องมือในการดำเนินการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบวิธีและเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย การวิจัย เอกสาร (Documentary Research) และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาและค้นคว้าจากกฎหมาย งานวิจัย บทความ เอกสารทางวิชาการ และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้เห็นถึงฐานความคิดในทางทฤษฎีเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจรูปแบบ กระบวนการ และปัจจัย ที่ส่งผลให้กระทำการทุจริต โดยส่วนนี้คณะผู้วิจัยนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 - 4

การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้จัดให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อทราบถึง สถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และพัฒนา แนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน รวมถึงจัดทำ ข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งผู้เข้าร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานภายในสำนักงาน ป.ป.ช. และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา โดยกำหนดให้มีการประชุม 3 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน ใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย (1) การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Prevention) (2) การพัฒนาการศึกษา เพื่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Education) และ (3) กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายใน การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Law and Enforcement) โดยมีการรับฟังและระดม ความคิดในประเด็นต่อไปนี้

(1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสาเหตุหลักของปัญหาการทุจริตในประเทศไทย ในปัจจุบัน และจากประสบการณ์หรือข้อมูลที่ท่านได้รับทราบ รูปแบบของการทุจริตที่พบบ่อยมีรูปแบบ/ ลักษณะอย่างไร

(2) ท่านคิดว่าในสถานการณ์การปัจจุบันบทบาทและหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย ได้ทำหน้าที่อบรม ส่งเสริมหรือ สนับสนุนให้เกิดการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบได้หรือไม่ อย่างไร และปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อ การปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันเหล่านี้ รวมถึงแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(3) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรในการพัฒนา ปรับปรุง ส่งเสริมให้สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย ทำหน้าที่เป็นกลไกหรือพลังขับเคลื่อน

ในการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลทฤษฎี คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย งานวิจัย บทความ เอกสารทางวิชาการ และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้เห็นถึงฐานความคิดในทางทฤษฎีเพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจรูปแบบกระบวนการ และปัจจัยที่ส่งผลให้กระทำการทุจริต รวมถึงผลการดำเนินที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนิยามศัพท์ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในแต่ละสถาบัน และจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทราบถึงสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา ประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาวิจัย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการทุจริต รูปแบบและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริต และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ แล้วทำการสรุปในแต่ละสถาบัน ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวนำไปกำหนดนิยามศัพท์ และจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

2) ข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกตามประเด็นที่ทำการศึกษา กล่าวคือ นำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาประกอบการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ จากนั้นนำมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และจัดทำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ (2) ประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ (3) พัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และ (4) เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แกไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ การศึกษาดังกล่าวใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นข้อมูลหลัก และใช้วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณให้เกิดความสมบูรณ์ โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวนทั้งสิ้น 1,840 ราย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา โดยผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. หน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ โดยนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

4.1 ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

4.1.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

4.1.3 การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

4.1.4 การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

4.2 การประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

4.3 แนวทางและข้อเสนอแนะการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

4.1 ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ เพศ อายุ สถานะการศึกษา ระดับการศึกษา และประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 61.41 เป็นเพศชาย ร้อยละ 38.21 และเป็นเพศอื่น ๆ ร้อยละ 0.38 โดยอายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.95 รองลงมา มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.26 และอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.15 ตามลำดับ ด้านระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ระหว่างศึกษา คิดเป็นร้อยละ 80.82 โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจบการศึกษาสูงสุดส่วนใหญ่เป็นระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 48.42) รองลงมา เป็นระดับปริญญาโท (ร้อยละ 33.02) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระหว่างการศึกษา (ร้อยละ 19.18) ส่วนใหญ่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 69.69) รองลงมา คือ ต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 19.26) สำหรับประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 64.78) รองลงมาเป็นภาคประชาชน (ร้อยละ 21.03) รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 1,840)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	703	38.21
หญิง	1,130	61.41
อื่น ๆ	7	0.38
อายุ		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี	189	10.27
21 - 30 ปี	284	15.43
31 - 40 ปี	334	18.15
41 - 50 ปี	459	24.95
51 - 60 ปี	428	23.26
มากกว่า 60 ปี	146	7.93
สถานะการศึกษา		
อยู่ระหว่างการศึกษา	353	19.18
ไม่อยู่ระหว่างการศึกษา	1,487	80.82
ระดับการศึกษาที่กำลังศึกษา (n = 353)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	68	19.26
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	246	69.69
ปริญญาโทหรือเทียบเท่า	29	8.22
ปริญญาเอก	10	2.83
ระดับการศึกษาสูงสุดที่สำเร็จ (n = 1,487)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	205	13.79
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	720	48.42
ปริญญาโทหรือเทียบเท่า	491	33.02
ปริญญาเอก	71	4.77
ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม		
ข้าราชการ/บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ	1,192	64.78
บุคลากรในหน่วยงานภาคเอกชน/องค์กรมหาชน/เจ้าของธุรกิจ	261	14.18
ภาคประชาชน	387	21.03

4.1.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

การศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประกอบด้วย ปัจจัยสถาบันในภาพรวม ปัจจัยสถาบันครอบครัว ปัจจัยสถาบันชุมชน ปัจจัยสถาบันการศึกษา ปัจจัยสถาบันอาชีพ ปัจจัยสถาบันศาสนา และปัจจัยสถาบันกฎหมาย โดยผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.45$) เมื่อพิจารณารายปัจจัยพบว่า ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) เท่ากัน รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) และปัจจัยด้านสถาบันศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.2) ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถามในแต่ละปัจจัย ได้ผลการศึกษาดังนี้

ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤติมิชอบของสมาชิกในครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมาคือความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$) และครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริตจะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) รองลงมาคือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชน ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 4.18$) การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริตโดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 4.15$) และชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต ($\bar{X} = 4.09$) โดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษามีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) รองลงมาคือ การศึกษาจะช่วยสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดการทุจริต ($\bar{X} = 3.88$) และหลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 3.61$) โดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและของผู้บังคับบัญชา และการบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุเลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย) ที่มีความโปร่งใสจะลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$) เท่ากัน รองลงมาคือ พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา ($\bar{X} = 4.12$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความตระหนักในศีลธรรมและจริยธรรมได้รับความสำคัญน้อยลงมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) รองลงมาคือ พฤติกรรมของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้คน ($\bar{X} = 3.81$) และการเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน สามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้ ($\bar{X} = 3.64$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมจะช่วยลดการทุจริต และประพฤติมิชอบในสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) รองลงมาคือ ระยะเวลา การพิจารณาคดีที่ล่าช้าส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ($\bar{X} = 4.20$) และกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงาน ใช้ดุลยพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ($\bar{X} = 4.11$) โดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น (n = 1,840)					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
ปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม									
1	สถาบันทางสังคมมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของคนในสังคม	11 (0.60)	32 (1.74)	87 (4.73)	699 (37.99)	1,011 (54.95)	4.45	0.72	มากที่สุด
ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว							4.17	0.67	มาก
2	ครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริตจะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย	46 (2.50)	185 (10.05)	507 (27.55)	595 (32.34)	507 (27.55)	3.72	1.05	มาก
3	ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต	8 (0.43)	46 (2.50)	188 (10.22)	728 (39.57)	870 (47.28)	4.31	0.79	มากที่สุด
4	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤติมิชอบของสมาชิกในครอบครัว	10 (0.54)	27 (1.47)	102 (5.54)	637 (34.62)	1,064 (57.83)	4.48	0.72	มากที่สุด
ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน							4.18	0.61	มาก
5	ชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต	15 (0.82)	57 (3.10)	339 (18.42)	773 (42.01)	656 (35.65)	4.09	0.86	มาก
6	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชน ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	10 (0.54)	41 (2.23)	229 (12.45)	889 (48.32)	671 (36.47)	4.18	0.77	มาก
7	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริตโดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	7 (0.38)	31 (1.68)	291 (15.82)	865 (47.01)	646 (35.11)	4.15	0.77	มาก
8	ความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้	6 (0.33)	22 (1.20)	187 (10.16)	835 (45.38)	790 (42.93)	4.29	0.72	มากที่สุด

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น (n = 1,840)					$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
		ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา							3.85	0.67	มาก
9	การศึกษาจะช่วยสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดการทุจริต	27 (1.47)	91 (4.95)	468 (25.43)	740 (40.22)	514 (27.93)	3.88	0.92	มาก
10	หลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	48 (2.61)	134 (7.28)	643 (34.95)	678 (36.85)	337 (18.32)	3.61	0.95	มาก
11	พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษามีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกาทุจริตของผู้เรียน	22 (1.20)	77 (4.18)	312 (16.96)	805 (43.75)	624 (33.91)	4.05	0.88	มาก
ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ							4.23	0.65	มากที่สุด
12	พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกาทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา	26 (1.41)	87 (4.73)	256 (13.91)	743 (40.38)	728 (39.57)	4.12	0.92	มาก
13	ระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและของผู้บังคับบัญชา	16 (0.87)	54 (2.93)	212 (11.52)	669 (36.36)	889 (48.32)	4.28	0.85	มากที่สุด
14	การบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุเลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย) ที่มีความโปร่งใสจะลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร	13 (0.71)	41 (2.23)	225 (12.23)	692 (37.61)	869 (47.23)	4.28	0.82	มากที่สุด
ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา							3.76	0.70	มาก
15	พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกาทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้คน	40 (2.17)	126 (6.85)	464 (25.22)	727 (39.51)	483 (26.25)	3.81	0.97	มาก
16	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน สามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้	45 (2.45)	142 (7.72)	595 (32.34)	710 (38.59)	348 (18.91)	3.64	0.95	มาก
17	การเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความตระหนักในศีลธรรมและจริยธรรมได้รับความสำคัญน้อยลง	31 (1.68)	100 (5.43)	520 (28.26)	707 (38.42)	482 (26.20)	3.82	0.94	มาก
ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย							4.23	0.67	มากที่สุด
18	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	32 (1.74)	75 (4.08)	266 (14.46)	751 (40.82)	716 (38.91)	4.11	0.92	มาก
19	กระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตที่ล่าช้า ส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	17 (0.92)	59 (3.21)	258 (14.02)	713 (38.75)	793 (43.10)	4.20	0.86	มาก
20	ความโปร่งใสเปิดเผยในกระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคม	6 (0.33)	25 (1.36)	183 (9.95)	679 (36.90)	947 (51.47)	4.38	0.75	มากที่สุด

4.1.3 การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง จำแนกออกเป็น การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ และการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.3.1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้

การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีค่าเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 3.61 – 4.48 โดยผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัยในภาพรวม ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ($\bar{X}$ = 4.23) และปัจจัยด้านสถาบัน กฎหมาย ($\bar{X}$ = 4.23) ส่วนปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ($\bar{X}$ = 4.18) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ($\bar{X}$ = 4.17) ปัจจัย ด้านสถาบันการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.85) และปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ($\bar{X}$ = 3.76) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ (Skewness: SK) หรือความไม่สมมาตรของการแจกแจง ความน่าจะเป็นของตัวแปร พบว่า ตัวแปรในการศึกษามีการแจกแจงในลักษณะเบ้ซ้าย ($SK < 0$) แสดงว่าข้อมูล ของตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย โดยมีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง - 1.59 ถึง - 0.39 และ เมื่อพิจารณาความโด่ง (Kurtosis: KU) หรือความสูงของการแจกแจง พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่ 18 ตัวแปร จากทั้งหมด 20 ตัวแปร มีค่าความโด่งต่ำกว่าปกติ (Platy Kurtic) โดยมีความโด่งน้อยกว่า 3 ($KU < 3$) แสดงว่าข้อมูลของตัวแปรสังเกตได้ดังกล่าวมีการกระจายข้อมูลในลักษณะค่อนข้างเตี้ยแบน ซึ่งข้อมูลของ ตัวแปรสังเกตได้มีการกระจายข้อมูลมาก โดยมีค่าความโด่งอยู่ระหว่าง - 0.47 ถึง 1.42 และมีตัวแปร 2 ตัวแปร มีค่าความโด่งแบบ Leptokurtic หรือแบบการกระจายความถี่มีขนาดสูงโด่ง โดยค่าความโด่งที่คำนวณได้ มากกว่า 3 ($KU > 3$) แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ค่าความเบ้และความโด่ง มีความแตกต่างจากศูนย์เพียงเล็กน้อย ซึ่งถือว่าใกล้ศูนย์ จึงถือว่าตัวแปรสังเกตได้มีการแจกแจงเป็นเส้นโค้งปกติ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้

(n = 1,840)

ตัวแปร		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	Skewness	Kurtosis
ปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม						
V0	สถาบันทางสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของคนในสังคม	4.45	0.72	มากที่สุด	-1.58	3.52
1. ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)		4.17	0.67	มาก	-0.82	0.96
FAM11	การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว	3.72	1.05	มาก	-0.47	-0.47
FAM12	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	4.31	0.79	มากที่สุด	-1.12	1.28
FAM13	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว	4.48	0.72	มากที่สุด	-1.59	3.35
2. ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)		4.18	0.61	มาก	-0.82	1.47
COMM21	ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต	4.09	0.86	มาก	-0.78	0.43
COMM22	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรม ในกิจกรรมชุมชน	4.18	0.77	มาก	-0.90	1.14

ตัวแปร		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	Skewness	Kurtosis
COMM23	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต	4.15	0.77	มาก	-0.68	0.44
COMM24	การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน	4.29	0.72	มากที่สุด	-0.91	1.08
3. ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)		3.85	0.67	มาก	-0.43	0.49
EDU31	การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน	3.88	0.92	มาก	-0.59	0.08
EDU32	หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	3.61	0.95	มาก	-0.39	-0.03
EDU33	พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา	4.05	0.88	มาก	-0.88	0.70
4. ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)		4.23	0.65	มากที่สุด	-1.06	1.71
PRO41	พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร	4.12	0.92	มาก	-1.05	0.93
PRO42	ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร	4.28	0.85	มากที่สุด	-1.21	1.42
PRO43	การบริหารงานบุคคล	4.28	0.82	มากที่สุด	-1.12	1.26
5. ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)		3.76	0.70	มาก	-0.47	0.53
REL51	พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา	3.81	0.97	มาก	-0.62	0.04
REL52	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน	3.64	0.95	มาก	-0.43	-0.04
REL53	การเผยแพร่ศาสนา	3.82	0.94	มาก	-0.52	-0.04
6. ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)		4.23	0.67	มากที่สุด	-0.93	1.03
LAW61	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ	4.11	0.92	มาก	-1.08	1.11
LAW62	ระยะเวลาในการพิจารณาคดี	4.20	0.86	มาก	-1.04	0.96
LAW63	ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม	4.38	0.75	มากที่สุด	-1.13	1.24

4.1.3.2 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง เนื่องจากข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์องค์ประกอบคือ ตัวแปรต้องมีความสัมพันธ์กัน

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างตัวแปรสังเกตได้จำนวน 19 ตัวแปร พบว่า ตัวแปรสังเกตได้เกือบทั้งหมดมีความสัมพันธ์กัน (มีเพียง 3 คู่ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน) และความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่ที่มีความสัมพันธ์กันดังกล่าวจะมีทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์ทางบวก มีขนาดของความสัมพันธ์หรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.05 ถึง 0.62 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่มีค่าไม่เกิน 0.85 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรสังเกตได้มีระดับความสัมพันธ์ที่ไม่สูงมาก จึงอาจไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ดังนั้น มีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Kline, 2005)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝงเดียวกัน พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันโดยมีค่าเป็นบวก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) มีจำนวน 12 คู่ และตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$)

มีจำนวน 8 คู่ และตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก ($r < 0.2$) มีจำนวน 1 คู่ ทั้งนี้ ตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุด คือ ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต (COMM21) กับการสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (COMM22) ($r = 0.56$) ส่วนตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุด คือ หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม (EDU32) กับ พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา(EDU33) ($r = 0.18$)

และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝงต่างกัน พบว่า ตัวแปรสังเกตได้เกือบทุกคู่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันโดยมีค่าเป็นบวก (มีเพียง 3 คู่ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน จากทั้งหมด 150 คู่) ซึ่งเกือบทุกคู่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีเพียง 1 คู่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($0.6 < r < 0.8$) มีจำนวน 1 คู่ ตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) มีจำนวน 5 คู่ ตัวแปรสังเกตได้ที่มีระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) มีจำนวน 94 คู่ และตัวแปรสังเกตได้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก ($r < 0.2$) มีจำนวน 47 คู่ ทั้งนี้ ตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุด คือ พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา(EDU33) กับ พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร (PRO41) ($r = 0.62$) ส่วนตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุด คือ ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร (PRO42) กับ การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน (REL52) ($r = 0.05$) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปร	FAM11	FAM12	FAM13	COMM21	COMM22	COMM23	COMM24	EDU31	EDU32	EDU33	PRO41	PRO42	PRO43	REL51	REL52	REL53	LAW61	LAW62	LAW63
FAM11	1.00																		
FAM12	.42**	1.00																	
FAM13	.35**	.55**	1.00																
COMM21	.39**	.38**	.41**	1.00															
COMM22	.28**	.34**	.39**	.56**	1.00														
COMM23	.26**	.25**	.28**	.44**	.52**	1.00													
COMM24	.20**	.23**	.33**	.42**	.48**	.55**	1.00												
EDU31	.28**	.27**	.28**	.40**	.37**	.38**	.35**	1.00											
EDU32	.23**	.22**	.19**	.33**	.31**	.30**	.26**	.47**	1.00										
EDU33	.16**	.22**	.27**	.24**	.27**	.23**	.24**	.24**	.18**	1.00									
PRO41	.16**	.16**	.25**	.23**	.21**	.22**	.27**	.19**	.08**	.62**	1.00								
PRO42	.08**	.15**	.25**	.17**	.19**	.19**	.22**	.10**	-.03	.34**	.44**	1.00							
PRO43	.23**	.25**	.31**	.32**	.30**	.29**	.36**	.27**	.21**	.28**	.26**	.33**	1.00						
REL51	.20**	.21**	.20**	.25**	.22**	.25**	.22**	.24**	.16**	.50**	.49**	.35**	.31**	1.00					
REL52	.28**	.24**	.20**	.28**	.33**	.30**	.23**	.34**	.42**	.19**	.14**	.05*	.26**	.28**	1.00				
REL53	.14**	.14**	.17**	.21**	.27**	.25**	.21**	.20**	.17**	.24**	.23**	.21**	.20**	.30**	.36**	1.00			
LAW61	.09**	.10**	.17**	.08**	.13**	.15**	.17**	.07**	.00	.25**	.31**	.40**	.23**	.28**	.13**	.26**	1.00		
LAW62	.09**	.12**	.20**	.16**	.19**	.19**	.25**	.11**	.01	.24**	.31**	.42**	.24**	.28**	.08**	.22**	.54**	1.00	
LAW63	.13**	.21**	.25**	.21**	.26**	.31**	.34**	.22**	.14**	.25**	.26**	.32**	.39**	.24**	.17**	.18**	.32**	.44**	1.00
Mean	3.72	4.31	4.48	4.09	4.18	4.15	4.29	3.88	3.61	4.05	4.12	4.28	4.28	3.81	3.64	3.82	4.11	4.20	4.38
Std. Deviation	1.05	0.79	0.72	0.86	0.77	0.77	0.72	0.92	0.95	0.88	0.92	0.85	0.82	0.97	0.95	0.94	0.92	0.86	0.75

หมายเหตุ : * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

4.1.4 การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.4.1 ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามข้อมูลเชิงประจักษ์

การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามข้อมูลเชิงประจักษ์ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัด และส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ความเที่ยงของตัวแปรแฝงและค่าแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ค่าเฉลี่ย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด (Construct Validity)

การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรในโมเดลการวัด พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) ทำให้ได้เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ เพื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง เนื่องจากข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญของการวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ ตัวแปรต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยคณะผู้วิจัยนำเสนอผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดแต่ละองค์ประกอบย่อย โดยแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (2) ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (3) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (4) ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (5) ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา และ (6) ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว

ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 3 ตัวแปร ได้แก่ FAM11 (การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว) FAM12 (ความสัมพันธ์ในครอบครัว) และ FAM13 (การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ตัวแปรพบว่า ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 2 คู่ และมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) จำนวน 1 คู่ ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกัน

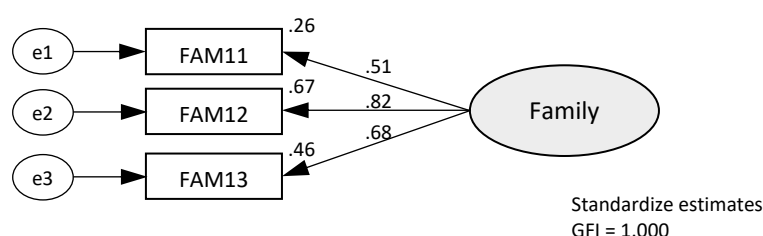
ตารางที่ 4.5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว

ตัวแปร	FAM11	FAM12	FAM13
FAM11	1.00		
FAM12	.42**	1.00	
FAM13	.35**	.55**	1.00
Mean	3.72	4.31	4.48
Std. Deviation	1.05	0.79	0.72

หมายเหตุ : *p < 0.05, **p < 0.01

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เท่ากับ 1.000 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ทั้ง 3 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว (FAM12) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.82 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 67 รองลงมา คือ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (FAM13) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 46 และการเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว (FAM11) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 26 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ แสดงในแผนภาพที่ 4.1 และตารางที่ 4.6

แผนภาพที่ 4.1 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)

ตารางที่ 4.6 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
1. ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)					
FAM11 การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว	0.84	0.05	15.98	0.51	0.26
FAM12 ความสัมพันธ์ในครอบครัว	1.00			0.82	0.67
FAM13 การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว	0.75	0.04	16.95	0.68	0.46

GFI = 1.000

(2) ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน

ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 4 ตัวแปร ได้แก่ COMM21 (ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต) COMM22 (การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน) COMM23 (การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต) และ COMM24 (การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 4 ตัวแปร พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 6 คู่ โดยมีค่าระหว่าง 0.42 – 0.56 ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มีทิศทางเดียวกัน

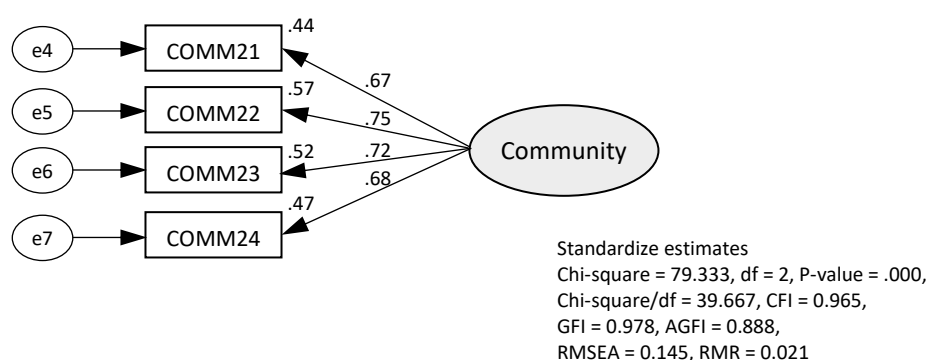
ตารางที่ 4.7 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน

ตัวแปร	COMM21	COMM22	COMM23	COMM24
COMM21	1.00			
COMM22	.56**	1.00		
COMM23	.44**	.52**	1.00	
COMM24	.42**	.48**	.55**	1.00
Mean	4.09	4.18	4.15	4.29
Std. Deviation	0.86	0.77	0.77	0.72

หมายเหตุ : *p < 0.05, **p < 0.01

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่า CFI = 0.965, GFI = 0.978, RMR = 0.021 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันชุมชน พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ทั้ง 4 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (COMM22) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.75 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 57 รองลงมา คือ การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต (COMM23) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 52 การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน (COMM24) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 47 และชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต (COMM21) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.67 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 44 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงในแผนภาพที่ 4.2 และตารางที่ 4.8

แผนภาพที่ 4.2 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)

ตารางที่ 4.8 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันชุมชน

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ					
	สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²	
2. ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)						
COMM21	ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต	0.98	0.04	24.61	0.67	0.44
COMM22	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน	1.00			0.75	0.57
COMM23	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต	0.95	0.04	26.04	0.72	0.52
COMM24	การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน	0.85	0.03	25.11	0.68	0.47

Chi-Square = 79.333, df = 2, CFI = 0.965, GFI = 0.978, RMR = 0.021

(3) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา

ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 3 ตัวแปร ได้แก่ EDU31 (การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน) EDU32 (หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม) และ EDU33 (พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ตัวแปร พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 1 คู่ มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) จำนวน 1 คู่ และมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำมาก ($r < 0.2$) จำนวน 1 คู่ ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มิทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 4.9 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา

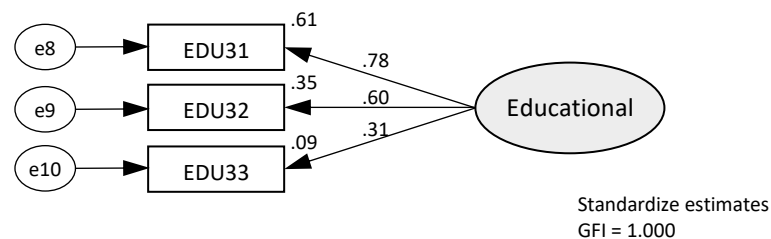
ตัวแปร	EDU31	EDU32	EDU33
EDU31	1.00		
EDU32	.47**	1.00	
EDU33	.24**	.18**	1.00
Mean	3.88	3.61	4.05
Std. Deviation	0.92	0.95	0.88

หมายเหตุ : *p < 0.05, **p < 0.01

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เท่ากับ 1.000 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ทั้ง 3 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน (EDU31) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.78 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 61 รองลงมา คือ หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม (EDU32) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.60 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 35 และพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทาง

การศึกษา (EDU33) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.31 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 9 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงในแผนภาพที่ 4.3 และตารางที่ 4.10

แผนภาพที่ 4.3 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)

ตารางที่ 4.10 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
3. ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)					
EDU31 การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน	1.00			0.78	0.61
EDU32 หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	0.78	0.09	8.44	0.60	0.35
EDU33 พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา	0.38	0.05	8.01	0.31	0.09

GFI = 1.000

(4) ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ

ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 3 ตัวแปร ได้แก่ PRO41 (พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร) PRO42 (ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร) และ PRO43 (การบริหารงานบุคคล) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ตัวแปร พบว่าค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 1 คู่ และมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) จำนวน 2 คู่ ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มิติทิศทางเดียวกัน

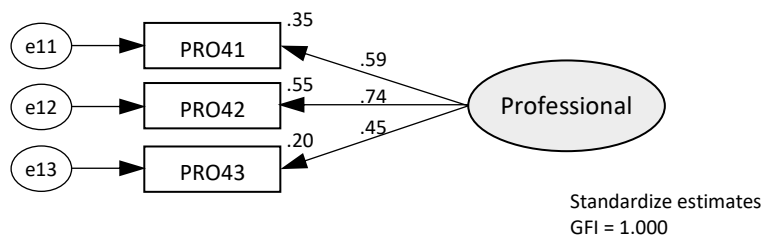
ตารางที่ 4.11 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ

ตัวแปร	PRO41	PRO42	PRO43
PRO41	1.00		
PRO42	.44**	1.00	
PRO43	.26**	.33**	1.00
Mean	4.12	4.28	4.28
Std. Deviation	0.92	0.85	0.82

หมายเหตุ : * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เท่ากับ 1.000 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ทั้ง 3 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร (PRO42) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.74 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 55 รองลงมา คือ พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร (PRO41) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 35 และการบริหารงานบุคคล (PRO43) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.45 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 20 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงในแผนภาพที่ 4.4 และตารางที่ 4.12

แผนภาพที่ 4.4 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)

ตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
4. ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)					
PRO41 พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร	0.87	0.07	11.67	0.59	0.35
PRO42 ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร	1.00			0.74	0.55
PRO43 การบริหารงานบุคคล	0.58	0.05	11.51	0.45	0.20

GFI = 1.000

(5) ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา

ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 3 ตัวแปร ได้แก่ REL51 (พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา) REL52 (การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน) และ REL53 (การเผยแพร่ศาสนา) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ตัวแปร พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) จำนวน 3 คู่ ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มิทิศทางเดียวกัน

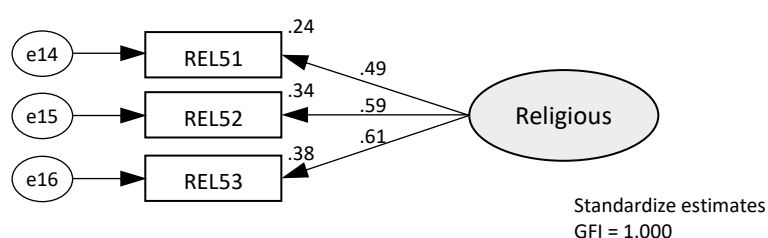
ตารางที่ 4.13 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา

ตัวแปร	REL51	REL52	REL53
REL51	1.00		
REL52	.28**	1.00	
REL53	.30**	.36**	1.00
Mean	3.81	3.64	3.82
Std. Deviation	0.97	0.95	0.94

หมายเหตุ : *p < 0.05, **p < 0.01

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เท่ากับ 1.000 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนามีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันศาสนา พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ทั้ง 3 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ การเผยแพร่ศาสนา (REL53) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 38 รองลงมา คือ การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน (REL52) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 34 และพฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา (REL51) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.49 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 24 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงในแผนภาพที่ 4.5 และตารางที่ 4.14

แผนภาพที่ 4.5 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)

ตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันศาสนา

ตัวแปร		น้ำหนักองค์ประกอบ				
		สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
5. ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)						
REL51	พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา	0.82	0.07	11.37	0.49	0.24
REL52	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน	0.97	0.09	11.04	0.59	0.34
REL53	การเผยแพร่ศาสนา	1.00			0.61	0.38

GFI = 1.000

(6) ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) มีตัวแปรองค์ประกอบย่อย 3 ตัวแปร ได้แก่ LAW61 (กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ) LAW62 (ระยะเวลาในการพิจารณาคดี) และ LAW63 (ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม) ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ตัวแปร พบว่า ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้แตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($0.4 < r < 0.6$) จำนวน 2 คู่ และมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($0.2 < r < 0.4$) จำนวน 1 คู่ ซึ่งความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่มิทิศทางเดียวกัน

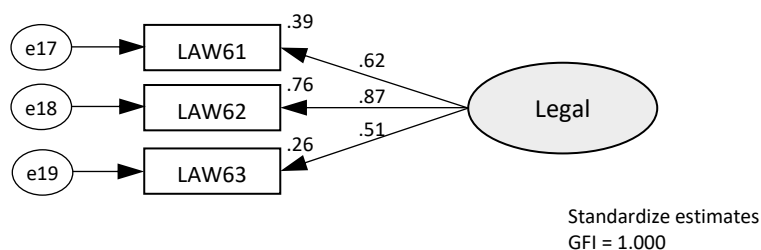
ตารางที่ 4.15 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ตัวแปร	LAW61	LAW62	LAW63
LAW61	1.00		
LAW62	.54**	1.00	
LAW63	.32**	.44**	1.00
Mean	4.11	4.20	4.38
Std. Deviation	0.92	0.86	0.75

หมายเหตุ : * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่าดัชนีความกลมกลืน (Goodness of Fit Index : GFI) เท่ากับ 1.000 แสดงว่า โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมายมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย พบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ทั้ง 3 ตัวแปร ซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย คือ ระยะเวลาในการพิจารณาคดี (LAW62) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.87 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 76 รองลงมา คือ กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ (LAW61) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 39 และความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม (LAW63) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 26 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงในแผนภาพที่ 4.6 และตารางที่ 4.16

แผนภาพที่ 4.6 โมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)

ตารางที่ 4.16 ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลการวัดปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ				
	สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
6. ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)					
LAW61 กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ	0.76	0.05	15.76	0.62	0.39
LAW62 ระยะเวลาในการพิจารณาคดี	1.00			0.87	0.76
LAW63 ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม	0.50	0.03	14.90	0.51	0.26

GFI = 1.000

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัด (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัดของตัวแปรแฝงที่ใช้ในการศึกษามาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อยืนยันว่าตัวบ่งชี้หรือตัวแปรสังเกตได้ใช้วัดเฉพาะตัวแปรแฝงตามที่กำหนดเท่านั้น โดยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสำหรับตัวแปร 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดได้ค่า Chi-Square = 261.805, df = 88, CFI = 0.984, GFI = 0.985, AGFI = 0.968, RMSEA = 0.033, RMR = 0.023 แสดงว่า โมเดลการวัดตัวแปรแฝงทุกตัวสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หรือหมายความว่าตัวแปรแฝงที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ สามารถวัดได้จากตัวบ่งชี้หรือตัวแปรสังเกตได้ตามที่กำหนดให้ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังแผนภาพที่ 4.7 ส่วนค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวซึ่งวัดได้จาก R² มีค่าตั้งแต่ 0.18 - 0.69 โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตาราง 4.17 ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (FAM13) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.83 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 69 รองลงมา คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว (FAM12) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.66 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 43 และการเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว (FAM11) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ร้อยละ 38 ตามลำดับ

(2) ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (COMM22) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.76 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 58 รองลงมา คือ ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต (COMM21) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 52 การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดภัย (COMM23) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 46 และการตรวจสอบการทุจริตของชุมชน (COMM24) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ร้อยละ 37 ตามลำดับ

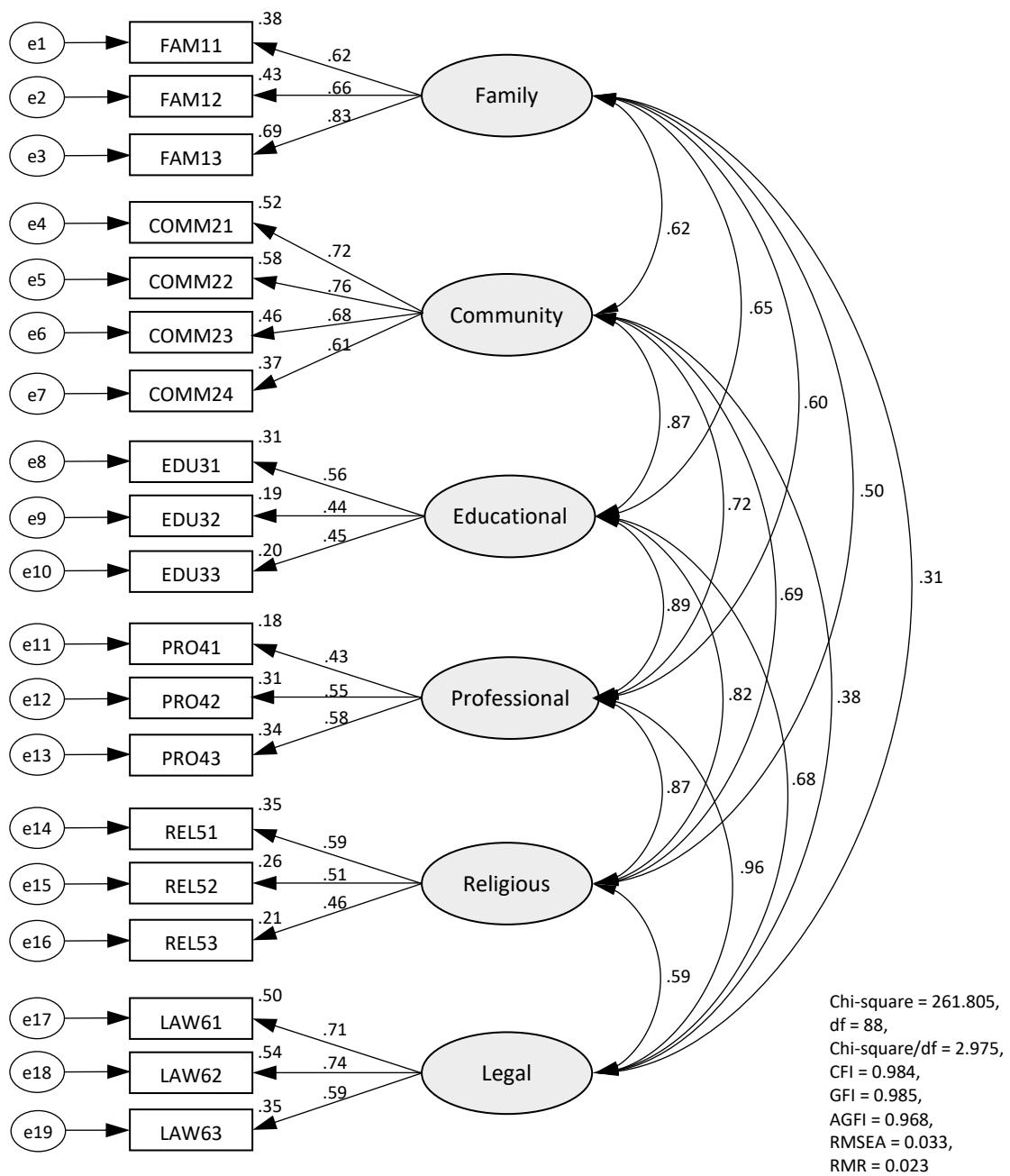
(3) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน (EDU31) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.56 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 31 รองลงมา คือ พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา (EDU33) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.45 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 20 และหลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม (EDU32) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.44 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ร้อยละ 19 ตามลำดับ

(4) ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ การบริหารงานบุคคล (PRO43) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.58 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 34 รองลงมา คือ ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร (PRO42) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.55 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 31 และพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร (PRO41) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.43 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ร้อยละ 18 ตามลำดับ

(5) ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา (REL51) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 35 รองลงมา คือ การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน (REL52) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.51 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 26 และการเผยแพร่ศาสนา (REL53) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.46 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ร้อยละ 21 ตามลำดับ

(6) ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ ระยะเวลาในการพิจารณาคดี (LAW62) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.74 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 54 รองลงมา คือ กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ (LAW61) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.71 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 50 และความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม (LAW63) มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 และมีความแปรผันกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย ร้อยละ 35 ตามลำดับ

แผนภาพที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัด

ตารางที่ 4.17 ผลการตรวจสอบความตรงโมเดลการวัดของตัวแปร

ตัวแปร		น้ำหนักองค์ประกอบ				
		สัมประสิทธิ์	S.E.	t	สัมประสิทธิ์มาตรฐาน	R ²
FAM11	การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว	1.09	0.06	19.62	0.62	0.38
FAM12	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	0.87	0.04	19.77	0.66	0.43
FAM13	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว	1.00			0.83	0.69
COMM21	ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต	1.41	0.06	22.48	0.72	0.52
COMM22	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน	1.34	0.06	23.29	0.76	0.58
COMM23	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต	1.19	0.05	24.42	0.68	0.46
COMM24	การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน	1.00			0.61	0.37
EDU31	การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน	1.28	0.08	15.29	0.56	0.31
EDU32	หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	1.04	0.08	13.18	0.44	0.19
EDU33	พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา	1.00			0.45	0.20
PRO41	พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร	0.82	0.06	14.70	0.43	0.18
PRO42	ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร	0.98	0.60	16.51	0.55	0.31
PRO43	การบริหารงานบุคคล	1.00			0.58	0.34
REL51	พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา	1.31	0.90	14.59	0.59	0.35
REL52	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน	1.11	0.07	14.95	0.51	0.26
REL53	การเผยแพร่ศาสนา	1.00			0.46	0.21
LAW61	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ	1.47	0.08	19.18	0.71	0.50
LAW62	ระยะเวลาในการพิจารณาคดี	1.43	0.08	18.17	0.74	0.54
LAW63	ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม	1.00			0.59	0.35

หมายเหตุ : Chi-Square = 261.805, df = 88, CFI = 0.984, GFI = 0.985, AGFI = 0.968, RMSEA = 0.033, RMR = 0.023

ตารางที่ 4.18 การปรับโมเดลการวัดองค์ประกอบ

ค่าดัชนี	เกณฑ์	ก่อนปรับ		หลังปรับ	
		ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2/df	≤ 3.00	16.552	ไม่ผ่านเกณฑ์	2.975	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.90	0.807	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.984	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.90	0.867	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.985	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.815	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.968	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	≤ 0.05	0.092	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.033	ผ่านเกณฑ์
RMR	≤ 0.05	0.059	ไม่ผ่านเกณฑ์	0.023	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 4.18 สรุปได้ว่าการวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัด (Construct Validity) ของเครื่องมือในการวิจัยมีความเหมาะสม โดยพิจารณาจากดัชนีวัดความสอดคล้องของโมเดลของทุกโมเดล โดยใช้ค่าสถิติ Chi-Square = 261.805, df = 88, CFI = 0.984, GFI = 0.985, AGFI = 0.968, RMSEA = 0.033, RMR = 0.023 มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเหมาะกับการนำไปวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ต่อไป

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : CR) และความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted : AVE)

ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : CR) และความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted : AVE) แสดงให้เห็นว่าความเที่ยงของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่าสูง โดยมีค่าความเที่ยงของตัวแปรแฝง อยู่ระหว่าง 0.719 - 0.786 ซึ่งมากกว่า 0.700 และความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ยด้วยองค์ประกอบ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.535 - 0.602 ซึ่งมากกว่า 0.50 แสดงให้เห็นว่า จากการประเมินโมเดลมาตรวัดได้หลักฐานที่ชัดเจนว่าการนิยามปฏิบัติการตัวแปรแฝงทั้งหมดถูกต้องและเชื่อถือได้ รายละเอียดดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : CR) และความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted : AVE)

ตัวแปรแฝง	ความเที่ยงของตัวแปรแฝง (Construct Reliability : CR)	ความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted : AVE)
ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)	0.748	0.602
ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)	0.786	0.580
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)	0.775	0.535
ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)	0.729	0.575
ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)	0.720	0.574
ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)	0.719	0.562

4.1.4.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

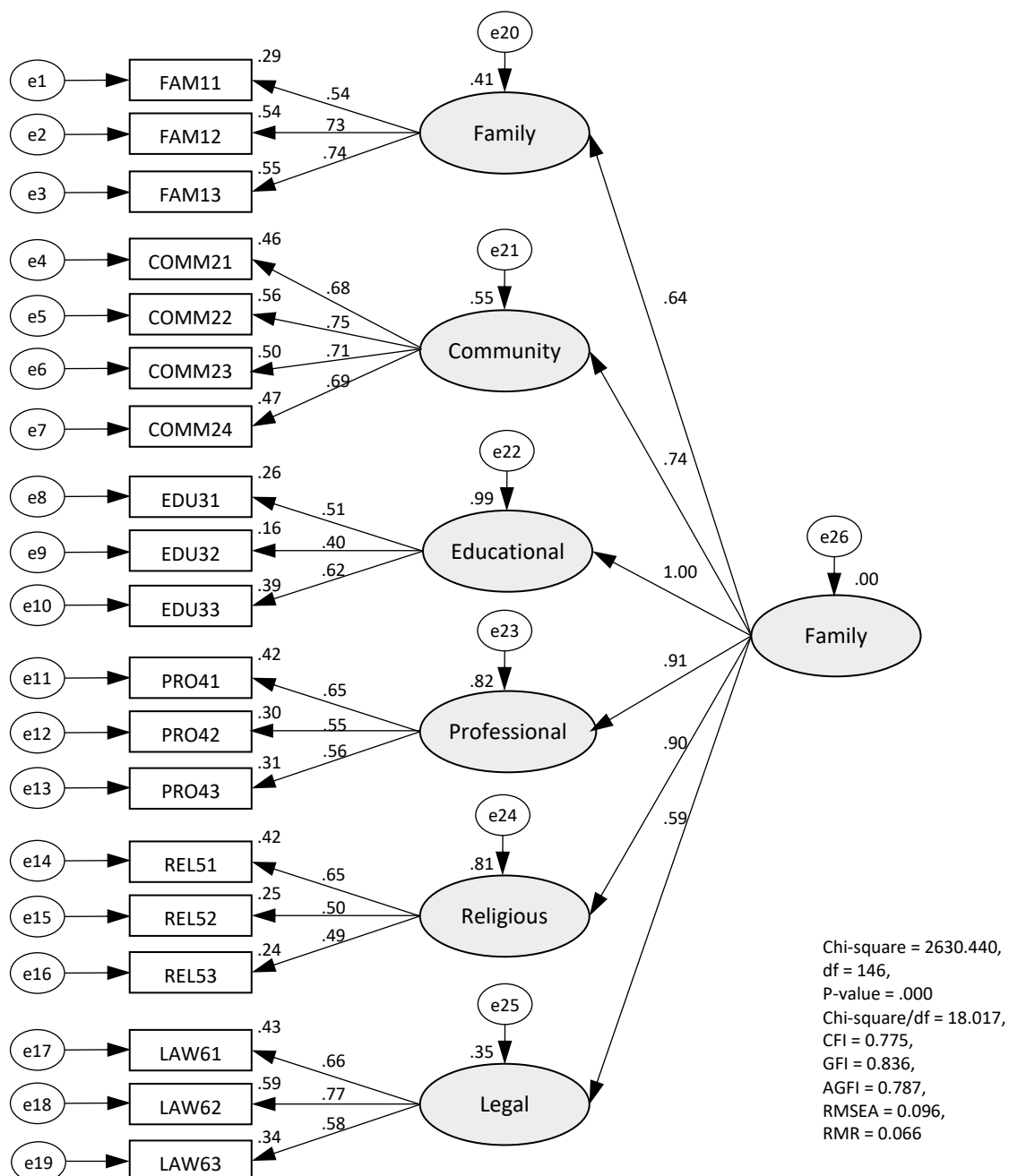
การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง และผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ทั้ง 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) ด้วยวิธีการ Maximum Likelihood (ML) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือทางเทคนิคสถิติแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) ด้วยโปรแกรม AMOS 24.0 เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างโมเดลตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเกณฑ์ในการ

ตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติ ซึ่งประกอบด้วย ดัชนีค่า χ^2/df , CFI, GFI, AGFI, RMSEA และ SRMR ซึ่งผลการวิเคราะห์โมเดลครั้งแรก พบว่าค่าดัชนีความกลมกลืนยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2/df = 18.017$, CFI = 0.775, GFI = 0.836, AGFI = 0.787, RMSEA = 0.096 และ RMR = 0.066 รายละเอียดดังแผนภาพที่ 4.8 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม และตารางที่ 4.20 แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม

แผนภาพที่ 4.8 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม

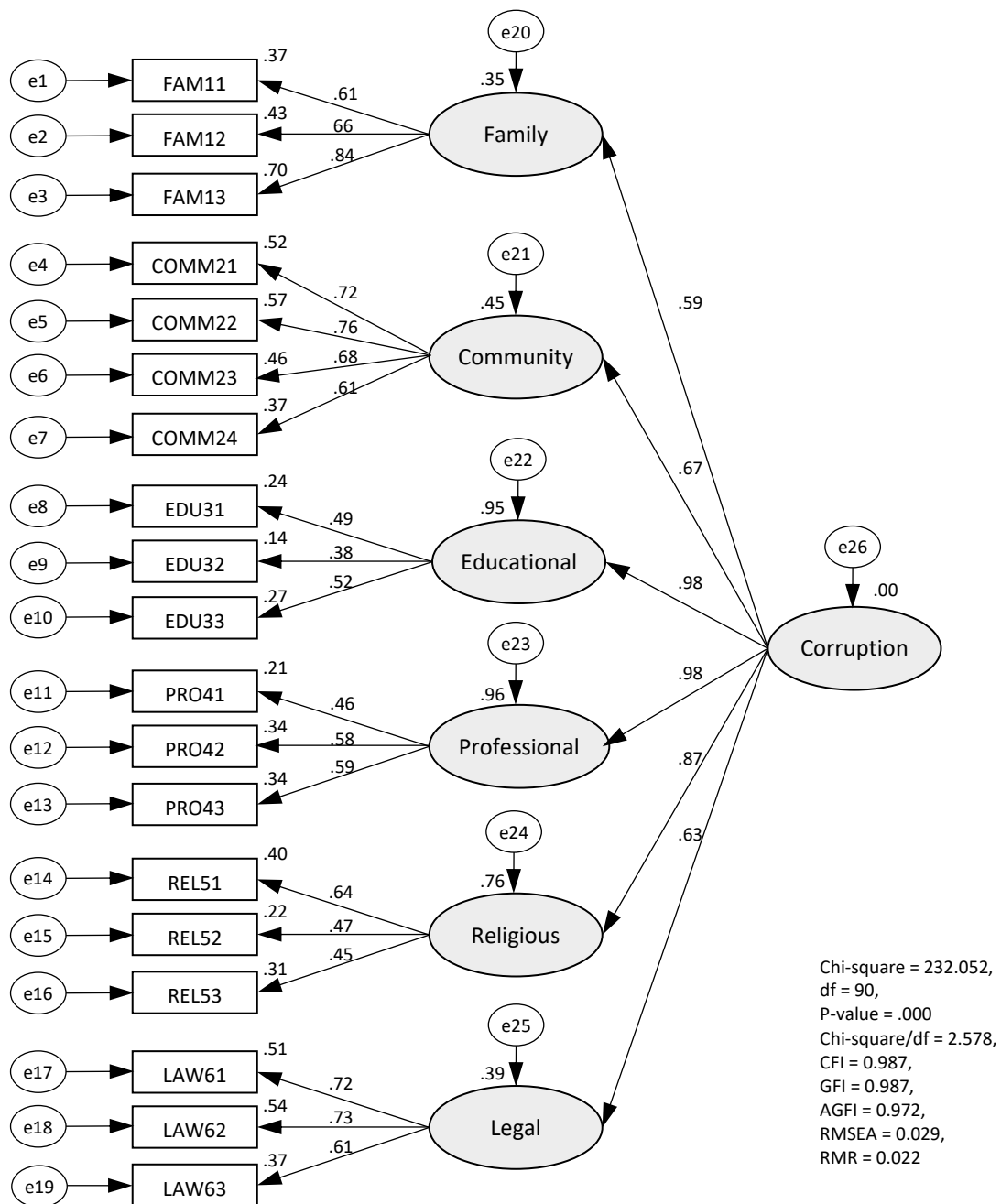
ตารางที่ 4.20 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม

ค่าดัชนี	เกณฑ์	การวัดองค์ประกอบ	
		ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2/df	≤ 3.00	18.017	ไม่ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.90	0.775	ไม่ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.90	0.836	ไม่ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.787	ไม่ผ่านเกณฑ์
RMSEA	≤ 0.05	0.096	ไม่ผ่านเกณฑ์
RMR	≤ 0.05	0.066	ไม่ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 4.20 แสดงให้เห็นว่า โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านสถาบันครอบครัว ด้านสถาบันชุมชน ด้านสถาบันการศึกษา ด้านสถาบันอาชีพ ด้านสถาบันศาสนา และด้านสถาบันกฎหมาย ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากค่าดัชนีความกลมกลืนทั้ง 6 ค่า ไม่ผ่านการเกณฑ์การยอมรับ ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องดำเนินการปรับโมเดลต่อไป จนกว่าค่าดัชนีทั้ง 6 ค่า ผ่านเกณฑ์ดังกล่าว จึงจะถือว่าโมเดลตามสมมติฐานมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คณะผู้วิจัยได้ทำการปรับโมเดล (Model Modification) โดยพิจารณาจากคำแนะนำในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์ โดยยินยอมให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ได้ดังแผนภาพที่ 4.9 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล และตารางที่ 4.21 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล

แผนภาพที่ 4.9 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล

ตารางที่ 4.21 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล

ค่าดัชนี	เกณฑ์	การวัดองค์ประกอบ	
		ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2/df	≤ 3.00	2.578	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.90	0.987	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.90	0.987	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.972	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	≤ 0.05	0.029	ผ่านเกณฑ์
RMR	≤ 0.05	0.022	ผ่านเกณฑ์

ตาราง 4.21 จากการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล เพื่อให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องทั้ง 6 นั้น ผ่านเกณฑ์การยอมรับ จึงสรุปได้ว่าโมเดลสมการเชิงโครงสร้างมีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

(1) การพิจารณาค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) ควรมีค่าน้อยกว่า 3.00 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 2.578 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

(2) การพิจารณาดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative of Fit Index: CFI) ควรมีค่าสูงกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 0.987 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนดี

(3) การพิจารณาดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) ควรมีค่าสูงกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 0.987 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนดี

(4) การพิจารณาดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) ควรมีค่าสูงกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 0.972 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนดี

(5) ดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) ควรมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 0.029 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนดี

(6) ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Root Mean Square Residual: RMR) แสดงขนาดของส่วนที่เหลือ โดยเฉลี่ยจากการเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าดัชนี RMR ควรมีค่าต่ำกว่าหรือเท่ากับ 0.05 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากการปรับแก้โมเดล มีค่าเท่ากับ 0.022 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนดี

(2) ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้

การวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรแฝง พบว่า ปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) และปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.98 รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.87 ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.67 ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.63 และปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.59 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักของตัวแปรสังเกตได้ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (FAM11) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดเท่ากับ 0.84 รองลงมา คือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริต และการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (COMM22) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.76 กระบวนการพิจารณาคดีและการตรวจสอบการทุจริต (LAW62) ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.73 ส่วนตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด คือ หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม (EDU32) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.38 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบรายปัจจัย มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว (FAM13) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.84 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) ร้อยละ 70 รองลงมา คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว (FAM12) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.66 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) ร้อยละ 43 และการเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว (FAM11) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family) ร้อยละ 37 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน (COMM22) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.76 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ร้อยละ 57 รองลงมา คือ ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต (COMM21) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ร้อยละ 52 การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต (COMM23) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.68 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ร้อยละ 46 และการตรวจสอบการทุจริตของชุมชน (COMM24) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community) ร้อยละ 37 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา(EDU33) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.52 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) ร้อยละ 27 รองลงมา คือ การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน (EDU31) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.49 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) ร้อยละ 24 และหลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม (EDU32) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.38 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational) ร้อยละ 14 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ การบริหารงานบุคคล (PRO43) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.59 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) ร้อยละ 34 รองลงมา คือ ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร (PRO42) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.58 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) ร้อยละ 34 และพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร (PRO41) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.46 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional) ร้อยละ 21 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา (REL51) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.64 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านศาสนา (Religious) ร้อยละ 40 รองลงมา คือ การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน (REL52) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.47 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) ร้อยละ 22 และการเผยแพร่ศาสนา (REL53) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.45 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious) ร้อยละ 21 ตามลำดับ

และปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด คือ ระยะเวลาในการพิจารณาคดี (LAW62) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.73 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) ร้อยละ 0.54 รองลงมา คือ กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ (LAW61) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) ร้อยละ 51 และความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม (LAW63) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน เท่ากับ 0.61 และมีค่าความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal) ร้อยละ 37 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.22 ผลวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปร			
	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Unstandardized Estimate)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (S.E.)	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Standardized Estimate)	ความเที่ยง (R ²)
ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว (Family)	1.00	-	0.59	0.35
FAM11 การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว	1.07***	0.05	0.61	0.37
FAM12 ความสัมพันธ์ในครอบครัว	0.86***	0.04	0.66	0.43
FAM13 การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว	1.00	-	0.84	0.70
ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน (Community)	0.82***	0.05	0.67	0.45
COMM21 ชุมชนที่มีผู้นำหรือบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริต	1.41***	0.06	0.72	0.52
COMM22 การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน	1.33***	0.06	0.76	0.57
COMM23 การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต	1.19***	0.05	0.68	0.46
COMM24 การตรวจสอบการทุจริตของชุมชน	1.00	-	0.61	0.37

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปร			
	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ (Unstandardized Estimate)	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน (S.E.)	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ มาตรฐาน (Standardized Estimate)	ความเที่ยง (R ²)
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)				
EDU31 การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน	1.26***	0.09	0.98	0.95
EDU32 หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม	0.98***	0.07	0.49	0.24
EDU33 พฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา	0.78***	0.07	0.38	0.14
	1.00	-	0.52	0.27
ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)				
PRO41 พฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหาร	1.31***	0.08	0.98	0.96
PRO42 ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร	0.87***	0.06	0.46	0.21
PRO43 การบริหารงานบุคคล	1.03***	0.06	0.58	0.34
	1.00	-	0.59	0.34
ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา (Religious)				
REL51 พฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา	1.05***	0.08	0.87	0.76
REL52 การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน	1.45***	0.10	0.64	0.40
REL53 การเผยแพร่ศาสนา	1.04***	0.08	0.47	0.22
	1.00	-	0.45	0.21
ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย (Legal)				
LAW61 กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ	0.80***	0.06	0.63	0.39
LAW62 ระยะเวลาในการพิจารณาคดี	1.44***	0.07	0.72	0.51
LAW63 ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม	1.38***	0.07	0.73	0.54
	1.00	-	0.61	0.37

หมายเหตุ : *p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001

4.2 การประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องในสถาบันทางสังคมด้านต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทุจริตและประพฤติมิชอบ ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวสามารถสรุปสาระสำคัญเป็นรายสถาบันได้ดังนี้

(1) สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวถือเป็นหน่วยพื้นฐานแรกของสังคมและมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ คุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนผ่านการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง การเรียนรู้ของเด็กในวัยเยาว์มักเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลใกล้ชิด โดยครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมแรกที่เด็กสัมผัสและอยู่ร่วมมากที่สุด การเติบโตของเด็กให้เป็นผู้มีคุณธรรมหรือแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนจึงขึ้นอยู่กับลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการเป็นแบบอย่างจากครอบครัว นอกจากนี้ แม้ในระยะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่เยาวชนก้าวเข้าสู่สังคมภายนอก เช่น โรงเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย หรือสถานที่ทำงาน สถาบันครอบครัวยังคงมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาและหล่อหลอมพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม จากการประเมินสถานการณ์พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อบทบาทของครอบครัว เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์มีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ขณะที่ภาระทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีเวลาในการดูแลบุตรหลานน้อยลง ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และการแยกแยะพฤติกรรมที่เหมาะสม ประเด็นที่สะท้อนความล้มเหลวของครอบครัวในการเป็นกลไกป้องกันการประพฤติดีมิชอบสามารถพบได้จากกรณีของบุตรหลานผู้มีอิทธิพล เช่น นักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์กรเอกชนที่กระทำความผิดทางกฎหมาย เช่น การทำร้ายร่างกาย ทะเลาะวิวาท หรือการทุจริต และใช้เส้นสายหรือระบบอุปถัมภ์เพื่อช่วยเหลือไม่ให้อ้างอิงโทษทางกฎหมาย กรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของการขาดแบบอย่างที่ดีในครอบครัวและทำให้เยาวชนซึมซับค่านิยมที่บิดเบือนไปจากหลักคุณธรรม แม้ว่าในสถานศึกษาจะมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนและนักศึกษา หากครอบครัวไม่ได้ให้ความร่วมมือหรือความสำคัญในประเด็นดังกล่าวอย่างจริงจัง เด็กและเยาวชนอาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างในสถานศึกษาและชีวิตจริงได้ จากข้อค้นพบข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า สถาบันครอบครัวยังมีข้อจำกัดในการทำหน้าที่เป็นฐานของการปลูกฝังพฤติกรรมด้านทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวยังเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในระดับสังคม และควรเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมและพัฒนาในกระบวนการต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นระบบ

(2) สถาบันชุมชน

บทบาทของสถาบันชุมชนในการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมการป้องกันการทุจริตในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมือง ซึ่งให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมน้อยลง คือ การขาดรายได้เมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ตรงกับวันทำงาน ซึ่งหากต้องเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนประชาชนจะพิจารณาผลตอบแทนหรือความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมักเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และผู้ว่างงาน ซึ่งมีเวลารว่างและมีความใกล้ชิดกับกิจกรรมในชุมชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับชุมชนไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้ ส่งผลให้กิจกรรมด้านการตรวจสอบการทุจริตจากประชาชนในพื้นที่ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกิจในด้านสถาบันชุมชนได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น

- กรมการพัฒนาชุมชน ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 – 2570 ได้ให้ความสำคัญกับการขยายเครือข่ายภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมเฝ้าระวังการป้องกันการทุจริตและประพฤติดีมิชอบผ่านโครงการการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาล เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน สร้างวัฒนธรรมและพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต รวมถึงส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชนร่วมเป็นพลังสำคัญในการต่อต้านการทุจริต โดยมอบหมายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดทั้ง 76 จังหวัดดำเนินงานโครงการดังกล่าว ซึ่งในระยะแรกโครงการมีเป้าหมายครอบคลุม 304 หมู่บ้าน และขยายผลอย่างต่อเนื่องครอบคลุมถึง 878 อำเภอทั่วประเทศ ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินโครงการ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบางพื้นที่มองว่าการทุจริตเป็นเรื่องไกลตัว และตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงไม่ดำเนินกิจกรรมเหล่านี้กับข้าราชการหรือนักการเมืองท้องถิ่นโดยตรง จึงได้จัดให้มีการอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทุจริต รวมถึงช่องทางการแจ้งเบาะแสและหลักสูตรการต้านทุจริต ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือของชุมชนที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น ในบางหมู่บ้านประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของกองทุนหมู่บ้าน รวมถึงขยายผลไป

ตรวจสอบโครงการของรัฐขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดในด้านความกล้าในการแจ้งเบาะแส เนื่องจากความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยและการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล แต่พบว่า การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้และมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนผ่านโครงการสร้างระบบพี่เลี้ยงในชุมชน โดยมีการพัฒนาแกนนำในพื้นที่และส่งเสริมแนวคิด “การจับถูกมากกว่าจับผิด” ซึ่งมีที่มาจาก รองศาสตราจารย์ นายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม โดยได้จัดทำระบบ “Moral Credit” หรือ “เครดิตความดี” เพื่อให้บุคคลที่ประพฤติตนดีมีที่ยืนในสังคมผ่านกลไกการพิจารณาจากคณะกรรมการชุมชนในการยืนยันคุณงามความดีของบุคคล ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระดับชุมชนได้ เช่น การกู้เงินจากธนาคารหรือกองทุนหมู่บ้าน

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการต่อต้านการทุจริตใน 639 ตำบลทั่วประเทศ โดยเน้นการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีข้อจำกัดในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริงในพื้นที่ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น LINE Facebook และ Tiktok ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลโดยเฉพาะในเขตเมืองซึ่งมีระดับการรับรู้หนังสือสูงกว่า ส่งผลให้ชุมชนเมืองมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการต่อต้านการทุจริตได้รวดเร็วกว่าชุมชนชนบท ทั้งนี้ ยังมีการดำเนินงานร่วมกับ “สภาองค์กรชุมชน” ในการจัดทำธรรมนูญชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากเด็ก เยาวชน หน่วยงานท้องถิ่น และศาสนา เพื่อร่วมกันออกแบบแนวทางการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ในการป้องกันการทุจริตและประพฤติดมขอบ

- สำนักงาน ป.ป.ช. ได้จัดทำโครงการสำคัญเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการทุจริต เช่น โครงการ STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต ซึ่งได้สร้างเครือข่ายระดับจังหวัดและขยายผลไปยังระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการบูรณาการงานด้านการต่อต้านการทุจริต กิจกรรมของชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริตเน้นการสร้างความรู้ผ่านการอบรมโดยวิทยากร ทำให้เกิดการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การที่ชาวบ้านมีการเรียกร้องให้ตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างวัฒนธรรมการตรวจสอบภาคประชาชน นอกจากนี้ STRONG กรุงเทพมหานคร มีการดำเนินกิจกรรมจับตามองและแจ้งเบาะแส (Watch & Voice) โดยมีตัวแทนภาคประชาชนร่วมกับสำนักงานเขตทำหน้าที่เฝ้าระวังและแจ้งเบาะแส ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐมีความตื่นตัวและโปร่งใสมยิ่งขึ้น

(3) สถาบันการศึกษา

สถาบันศึกษานับเป็นกลไกเชิงสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่อเนื่องจากสถาบันครอบครัว โดยมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาและพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการและคุณลักษณะทางจริยธรรมของผู้เรียน สถาบันการศึกษาในปัจจุบัน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาได้มีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อต้านการทุจริตเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน เช่น การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการป้องกันการทุจริตในระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงลักษณะของการทุจริต ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี และแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวยังส่งเสริมให้เด็กมีจิตสำนึกแห่งความซื่อสัตย์ ความละเอียดต่อการกระทำผิด และความไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ รวมถึงการดำรงตนอยู่ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับอาชีวศึกษา เช่น

ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ได้มีการนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปใช้ในลักษณะของรายวิชากิจกรรมเสริมสร้างสุจริต จิตอาสา และมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในระหว่างกระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงวิชาการและนำไปใช้ในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม แม้สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม แต่การพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมของผู้เรียนให้ต่อต้านการทุจริตยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัวและสถาบันอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การหล่อหลอมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริตเป็นไปอย่างต่อเนื่องยั่งยืน

(4) สถาบันอาชีว

สถาบันอาชีวถือเป็นปัจจัยเชิงสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดพฤติกรรมกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณที่ชี้ให้เห็นว่าสถานที่ทำงานเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมทุจริตสูงสุด องค์ประกอบหลักที่ส่งผลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมบุคลากรในหน่วยงาน ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างการบริหาร การเป็นแบบอย่างของบุคลากรในหน่วยงาน และระเบียบที่ถือปฏิบัติกันในองค์กร ทั้งนี้ สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นปัญหาที่มีแนวโน้มไม่ลดลง โดยพฤติกรรมกรรมการทุจริตเกิดขึ้นได้ในทุกระดับขององค์กร ตั้งแต่ระดับปฏิบัติการจนถึงระดับบริหารสูง การทุจริตในระดับผู้บริหารมักพบในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โดยเฉพาะการฮั้วประมูล การเลือกผู้รับจ้างที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว และการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการบรรจุแต่งตั้งบุคลากร ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่มีคุณสมบัติและความสามารถที่เหมาะสมสูญเสียโอกาสในการเข้าทำงาน ส่วนการทุจริตในระดับปฏิบัติการมักเกิดจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เช่น การยกยอกเงินของหน่วยงาน หรือการแอบอ้างชื่อผู้บริหารเพื่อเรียกรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอก พฤติกรรมดังกล่าวมักมีแรงจูงใจมาจากผู้บังคับบัญชา หรือเกิดจากช่องโหว่ในระบบบริหารที่ขาดความโปร่งใส แม้ว่าจะมีความพยายามในการป้องกันการทุจริตผ่านมาตรการต่าง ๆ เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน การกำหนดหลักเกณฑ์ที่โปร่งใสในการบริหารงานบุคคล แต่ผลลัพธ์ยังคงไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง สาเหตุหลักเกิดจากระบบราชการยังคงมีขั้นตอนที่ซับซ้อน เน้นกระบวนการเอกสารมากกว่าผลสัมฤทธิ์ และเปิดช่องให้เกิดการใช้ดุลยพินิจของผู้มีอำนาจอย่างไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการอนุมัติจัดซื้อจัดจ้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นรูปแบบการทุจริตที่พบบ่อยที่สุดในหน่วยงานรัฐ นอกจากนี้ การเลื่อนตำแหน่งโดยอิงระบบอาวุโสแม้อาจช่วยลดการวิ่งเต้นและระบบอุปถัมภ์ได้บ้างในบางหน่วยงาน แต่หากไม่มีการพิจารณาศักยภาพ ความรู้ และคุณวุฒิของบุคลากรอย่างแท้จริง ก็อาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและลดแรงจูงใจของบุคลากรที่มีความสามารถเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้มีการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนด โดยสำนักงาน ก.พ. ได้กำหนดระเบียบกลางเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาล เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กร สำนักงาน ป.ป.ช. ได้เสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะทั้งในกระบวนการดำเนินงานและโครงการเชิงนโยบายที่มีความเสี่ยงหรืออาจเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริต รวมถึงการจัดให้มีการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของทุกหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาองค์กร สร้างความเชื่อมั่น และป้องกันการทุจริต การติดตามเฝ้าระวังการทุจริตดำเนินการผ่านศูนย์ป้องกันการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center) เพื่อป้องกันการทุจริตในโครงการต่าง ๆ โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้ร่วมมือกับสำนักงาน ป.ป.ท. กรมสอบสวนคดีพิเศษ กองบังคับการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (บก.ปปป.) และสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ในการตรวจสอบโครงการที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริต แต่หน่วยงานดังกล่าวมีข้อจำกัดในการตรวจสอบทุกโครงการเนื่องจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล นอกจากนี้

หน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมและดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมให้แก่บุคลากร และการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมในการตรวจสอบการทำงานและแจ้งเบาะแสการทุจริต

(5) สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนามีบทบาทเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมในการหล่อหลอมจิตใจและค่านิยมทางจริยธรรมของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา กิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้าวัด การทำบุญ การตักบาตร และการฟังเทศน์ มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนตั้งแต่วัยเยาว์ คำสอนในพระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นฐานรากของการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความละเอียดรอบคอบ ความเมตตา และความอดทน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าสถาบันศาสนากำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ โดยเฉพาะกรณีที่บุคลากรทางศาสนาบางรายมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของประชาชน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ กรณีที่พระภิกษุดำเนินคดีในข้อหาขายกยศ. ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนในพระพุทธศาสนา แม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเป็นการกระทำของบุคคลเพียงบางราย แต่ได้สร้างแรงสั่นสะเทือนอย่างลึกซึ้งและยากต่อการฟื้นฟูศรัทธาในระยะเวลานานสั้น สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับกลไกการตรวจสอบภายในของสถาบันศาสนา การพัฒนากลไกธรรมาภิบาลที่เหมาะสม และการสร้างบทบาทใหม่ในการเป็นแบบอย่างด้านจริยธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ การฟื้นฟูและเสริมสร้างบทบาทของสถาบันศาสนาในการป้องกันการทุจริตจึงต้องอาศัยการปฏิรูปภายในที่จริงจังและการสร้างมาตรฐานความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

(6) สถาบันกฎหมาย

สถาบันด้านกฎหมายในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผ่านกระบวนการยุติธรรม การออกกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย โดยการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการทุจริตประกอบด้วยหลายส่วนที่มีความเชื่อมโยงกับสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันอาชีพ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกลไกสำคัญในการพิจารณาตัดสินคดีทุจริตของเจ้าหน้าที่ระดับสูง โดยใช้ระบบองค์คณะพิจารณาและเปิดเผยคำวินิจฉัยของตุลาการแต่ละรายต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐในระดับปฏิบัติการ โดยกระบวนการดำเนินคดีอยู่ภายใต้กฎหมายและระเบียบที่กำหนดระยะเวลาชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดการประวิงเวลาอย่างไม่จำเป็น สำหรับหน่วยงานอิสระ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีบทบาทหลักในการไต่สวนและส่งฟ้องคดีทุจริต พร้อมทั้งดำเนินการออกกฎหมายใหม่ ๆ เพื่อเสริมการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและเพิ่มประสิทธิภาพการไต่สวน สำนักงานอัยการสูงสุดดำเนินคดีร่วมกับหน่วยงานต้นทางอย่างสำนักงาน ป.ป.ช. หรือสำนักงาน ป.ป.ท. โดยมีกระบวนการตรวจสอบภายในหลายชั้น เพื่อให้แน่ใจว่าการพิจารณาคดีมีความเป็นธรรมและปราศจากอคติ หน่วยงานตรวจสอบ เช่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้งบประมาณและส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหากพบการทุจริต ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มีอำนาจในการสืบสวนและยึดทรัพย์ในคดีที่มีลักษณะซับซ้อนหรือมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างความโปร่งใสและตอบสนองต่อประชาชน เช่น การเผยแพร่คำพิพากษาผ่านเว็บไซต์

หรือการนำระบบประเมิน ITA และนโยบาย No Gift Policy มาใช้ การเฝ้าระวังการทุจริตในปัจจุบันนอกจากดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังได้ความร่วมมือจากภาคประชาชน เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต องค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) เป็นต้น รวมถึงผู้มีอิทธิพลทางสื่อสังคมออนไลน์ (Influencer) เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริตผ่านช่องทางที่หลากหลายขึ้น

แม้ว่าจะมีการดำเนินงานที่หลากหลาย แต่สถาบันกฎหมายยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การแทรกแซงจากนักการเมืองเนื่องจากมีอำนาจในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการในหน่วยงานที่กำกับดูแลความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดจากการขอเลื่อนในกระบวนการสืบพยานหลักฐาน การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิขอทบทวนมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยอ้างถึงการมีหลักฐานใหม่ การที่คดีเกี่ยวข้องกับพยานบุคคลเป็นจำนวนมาก รวมถึงการที่ผู้ถูกกล่าวหาโน้มน้าวพยานให้มีการกลับคำให้การ การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย เช่น การใช้วิธีจัดซื้อจัดจ้างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ สถานการณ์ในภูมิภาคยังสะท้อนถึงความไม่ทั่วถึงของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น จำนวนศาลปกครองที่มีอยู่เพียง 14 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนคดีในแต่ละพื้นที่ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพของสถาบันกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

4.3 แนวทางและข้อเสนอแนะการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

จากการระดมความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้เสนอแนวทางและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สามารถสรุปสาระสำคัญของข้อเสนอได้ดังนี้

(1) **สถาบันครอบครัว** ให้สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตแก่สมาชิกในครอบครัวตั้งแต่วัยเยาว์ โดยควรส่งเสริมวัฒนธรรมโตไปไม่โกง ให้เป็นแนวคิดหลักในการอบรมจริยธรรม รวมถึงการเป็นต้นแบบที่ดีของการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เด็กและเยาวชน นอกจากนี้ควรจัดทำหลักสูตรต้านทุจริตที่ออกแบบสำหรับสถาบันครอบครัวโดยเฉพาะ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพูดคุยและสร้างความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับการต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบภายในครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงนโยบายร่วมกับสถาบันอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) **สถาบันชุมชน** ควรมีการผลักดันให้สถาบันชุมชนเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระดับชุมชน โดยเริ่มจากการยกระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งให้ความรู้ ฝึกอบรมแกนนำชุมชนหรือเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนและส่งเสริมกลไกและระบบการเฝ้าระวังที่เป็นรูปธรรมในการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมในเรื่องที่ใกล้ตัวในชุมชน และมีการสร้างระบบคุ้มครองให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตที่เป็นหลักประกันให้แก่คนในชุมชนว่าหากมีการแจ้งเบาะแสดแล้วจะไม่มีความเสี่ยงใด ๆ เกิดขึ้นในภายหลัง พร้อมทั้งการทำให้ชุมชนนั้นมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และการขยายเครือข่ายกลุ่มที่จะใช้ในการต่อต้านการทุจริตที่มีอยู่ให้ดำเนินการต่อไป ซึ่งในปัจจุบันถือว่ามีโครงการในลักษณะนี้น้อยอยู่ เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต เป็นต้น เนื่องจากการดำเนินโครงการ เช่น การตั้งชมรมดังกล่าวจะดำเนินการในระดับจังหวัด ขยายเครือข่ายลงไปสู่ระดับอำเภอ ซึ่งการดำเนินการลักษณะจะทำให้เกิดโอกาสในการที่จะทำให้สถาบันชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก เนื่องจากข้าราชการใน

หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. ไม่สามารถลงไปดำเนินการในการลงพื้นที่ได้ทั้งหมด แม้ว่าช่วงที่ผ่านมา 2-3 ปี จะมีการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เช่น สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ภายใต้โครงการป้องกันปราบปราม ประกอบกับ ปัจจุบันสำนักงาน ป.ป.ช. ได้มีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center : CDC) เพื่อรวบรวมเรื่องราวเรียนหรือเบาะแสทุจริต แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านบุคลากรทำให้สำนักงาน ป.ป.ช. ไม่สามารถลงพื้นที่ได้ทั้งหมด จำเป็นต้องเลือกเฉพาะโครงการที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต เป็นต้น และการดำเนินการสร้างเครือข่ายป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระดับสถาบันชุมชน ยังจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความตระหนักรู้ต่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบแก่คนในครอบครัวได้

(3) สถาบันการศึกษา ควรบูรณาการหลักสูตรด้านทุจริตเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา แทนการจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อลดภาระการเรียนรู้ของนักเรียนและครูผู้สอน ขณะเดียวกันควรสนับสนุนให้สถานศึกษาปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและมีระบบ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ไม่ยอมรับการทุจริตในรูปแบบกิจกรรม หรือสอดแทรกตัวอย่างเพื่อให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และในรูปแบบของสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจในแต่ละช่วงระดับชั้น นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาครูต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม พร้อมระบบประเมินพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางสถานศึกษา

(4) สถาบันอาชีพ การบริหารทรัพยากรบุคคล ควรพิจารณานำแนวทางจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการเลื่อนตำแหน่งที่ไม่ใช่ปัจจัยเรื่องอาวุโสเป็นเกณฑ์หลัก แต่เน้นประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ทั้งนี้ สำหรับภาครัฐอาจยังมีความจำเป็นในการคงการพิจารณาเรื่องอาวุโสอยู่บ้าง แต่สามารถเสริมด้วยระบบการประเมินแนวราบ (Horizontal Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลจากผู้ร่วมงานในระดับเดียวกัน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลในการเลื่อนตำแหน่ง ระบบดังกล่าวมีศักยภาพในการลดอคติจากการประเมินในแนวดิ่ง และลดความเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ และควรมีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินบุคลากรอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งกระบวนการบรรจุ ย้าย และเลื่อนตำแหน่ง เพื่อป้องกันระบบอุปถัมภ์ภายในองค์กรและให้สามารถวัดและประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างมีมาตรฐาน และส่งเสริมธรรมาภิบาลภายในหน่วยงานภาครัฐอย่างแท้จริง

หน่วยงานภาครัฐควรมีการดำเนินการกับพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาการทุจริตได้ เนื่องจากผู้บังคับบัญชาจะเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตีความกฎหมายซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล และจะพบว่าคดีทุจริตโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและการจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่บัญญัติเอาไว้ โดยผู้ใต้บังคับบัญชาโดยส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะทำความเห็นแย้งผู้บังคับบัญชา จึงทำให้เกิดการกระทำทุจริตขึ้น ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมุ่งส่งเสริมความโปร่งใสภายในหน่วยงาน โดยมีการเชิดชูบุคคลต้นแบบ ผู้มีคุณธรรมและความเสียสละ บทบาทของผู้บริหารในการประกาศเจตนารมณ์ การจัดกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจ และการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสถาบันศาสนา เพื่อต่อยอดเป็นองค์กรคุณธรรม โดยการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามหลัก 5 ประการ และการคัดเลือกบุคคลต้นแบบเพื่อประกาศเชิดชูเกียรติ

ทั้งนี้ควรมีการพิจารณาขนาดกำลังคนภาครัฐให้มีความเหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารทรัพยากรบุคคลและการใช้งบประมาณ โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องพึ่งพาส่วนกลางภายในกระทรวงมหาดไทย การกระจายอำนาจดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อส่วนกลางได้ อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงมีแนวโน้มในการกระทำทุจริตในระดับสูง และการพัฒนาพื้นที่อาญังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารงานของแต่ละหน่วยงานเป็นรายกรณี เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงต่อการทุจริต นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดที่สามารถประเมินความคุ้มค่าและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ทั้งนี้ ควรให้ความระมัดระวังในประเด็นการถ่ายโอนความรู้ระหว่างบุคลากรเดิมและบุคลากรใหม่ ซึ่งอาจเกิดช่องว่างในการทำงานหากไม่มีการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) อย่างเป็นระบบ

(5) สถาบันศาสนา แม้ว่าสถาบันศาสนาอาจมีบทบาทลดน้อยลงในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และภาพลักษณ์ของผู้นำทางศาสนาในเชิงลบ แต่อย่างไรก็ตามสถาบันศาสนายังคงมีความสำคัญในการขัดเกลาจิตใจและปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นควรมีระบบการตรวจสอบพฤติกรรม การดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของผู้นำทางศาสนา เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม อีกทั้งควรบูรณาการความร่วมมือกับสถาบันอื่น เช่น ครอบครัว ชุมชน และการศึกษา ในการพัฒนาสื่อธรรมะสร้างสรรค์และเผยแพร่หลักธรรมคำสอน เช่น พอดแคสต์ วิดีโอคลิป เพื่อเข้าถึงคนในยุคปัจจุบัน

(6) สถาบันกฎหมาย

6.1) ควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) เป็นต้น ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม ตรวจสอบ และป้องกันการกระทำผิดให้ครอบคลุมในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของการตรวจสอบการใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปีของหน่วยงานภาครัฐ ควรมีการติดตามและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงาน และการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในทุกกระบวนการ และลดโอกาสในการกระทำทุจริต ตัวอย่างเช่น งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2569 ที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับ ซึ่งจากข้อมูลพบว่า เป็นหน่วยงานที่มีสถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตสูงที่สุด การใช้วิธีการตรวจสอบย้อนหลังจากข้อมูลสถิติที่สะสมไว้ในช่วง 5 - 10 ปีที่ผ่านมา แม้จะเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ความเสี่ยง แต่ไม่เพียงพอในการป้องกันการกระทำผิดในเชิงรุก การให้หน่วยงานตรวจสอบภายในจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการหลักก็มักจะไม่สามารถป้องกันหรือปราบปรามการทุจริตได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การมอบหมายให้หน่วยงานหลักซึ่งเป็นผู้ถือกฎหมาย เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. และ สตง. เป็นผู้ตรวจสอบตั้งแต่ต้นทาง จะสามารถสร้างแรงกดดันให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความระมัดระวังและยับยั้งชั่งใจในการดำเนินกิจกรรมที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ กฎหมายในปัจจุบันยังพบข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานบางแห่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการทางกฎหมายในบางกรณี แม้จะตรวจพบการกระทำผิดก็ตาม ดังนั้น การแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ครอบคลุมถึงการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีประสิทธิภาพ

6.2) ควรมีการประชาสัมพันธ์ผลการตัดสินใจที่ดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตให้ประชาชนรับทราบในวงกว้าง โดยเน้นการให้ข้อมูลที่ชัดเจน โปร่งใส และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำความผิด รวมถึงเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองในการใช้เป็นแนวทางอบรมบุตรหลานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ควรทำ

6.3) ควรมีประชาสัมพันธ์ช่องทางการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแส และการพัฒนากระบวนการรับเรื่องร้องเรียนและรับแจ้งเบาะแสให้มีความสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และไม่ซับซ้อน โดยอาจพิจารณาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันมือถือ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้มากขึ้น

6.4) ควรมีการปรับปรุงบทกำหนดโทษให้มีความสอดคล้องกับระดับของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด เพื่อเพิ่มแรงจูงใจเชิงลบที่มีผลต่อการยับยั้งพฤติกรรมที่นำไปสู่การทุจริตและประพฤติมิชอบ

6.5) ภาคประชาชนควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และแจ้งเบาะแส โดยเฉพาะการสนับสนุนองค์กรภาคประชาชนที่มีบทบาทในการต่อต้านการทุจริต เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต หรือองค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ให้สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริตในทุกระดับ

บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน” ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ (1) ศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ (2) ประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ (3) พัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และ (4) เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นข้อมูลหลักของการศึกษา และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการศึกษา สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วย บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน สถานศึกษา และภาคประชาชน โดยข้อมูลที่เก็บได้และมีความสมบูรณ์ในการวิเคราะห์มีจำนวน 1,840 ราย ในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ และระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน โดยผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย บุคลากรจากสำนักงาน ป.ป.ช. และบุคลากรในหน่วยงาน ภาครัฐ จากนั้นได้นำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลและวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบัน ที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเหล่านี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ

1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบ

การศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลการทุจริตและประพฤติมิชอบในครั้งนี้ ได้ครอบคลุม ปัจจัยสำคัญ 7 ด้าน ประกอบด้วย ปัจจัยสถาบันในภาพรวม ปัจจัยสถาบันครอบครัว ปัจจัยสถาบันชุมชน ปัจจัยสถาบันการศึกษา ปัจจัยสถาบันอาชีพ ปัจจัยสถาบันศาสนา และปัจจัยสถาบันกฎหมาย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพและปัจจัยด้านสถาบันกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X}$ = 4.23) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน ($\bar{X}$ = 4.18) ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ($\bar{X}$ = 4.17) ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ($\bar{X}$ = 3.85) และปัจจัยด้านสถาบันศาสนา ($\bar{X}$ = 3.76) ซึ่งทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาผลการศึกษาเป็นรายตัวแปรย่อย ในแต่ละปัจจัย พบประเด็นสำคัญดังนี้

ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) โดยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤติมิชอบของสมาชิกในครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมา คือ ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$) และครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริตจะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) ตามลำดับ

สำหรับปัจจัยด้านสถาบันชุมชน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) โดยความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) รองลงมา คือ การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชนส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 4.18$) การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริตโดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 4.15$) และชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต ($\bar{X} = 4.09$) โดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) โดยพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษามีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) ตามด้วยการศึกษาจะช่วยสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดการทุจริต ($\bar{X} = 3.88$) และหลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง ($\bar{X} = 3.61$) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) โดยระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและของผู้บังคับบัญชา และการบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย) ที่มีความโปร่งใสจะลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$) ตามด้วยพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$)

ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) โดยการเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความตระหนักในศีลธรรมและจริยธรรมได้รับความสำคัญน้อยลง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) ตามด้วยพฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้คน ($\bar{X} = 3.81$) และการเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียนสามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้ ($\bar{X} = 3.64$) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.23$) โดยความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมจะช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) ตามด้วยระยะเวลาในการพิจารณาดีที่ล่าช้าส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ($\bar{X} = 4.20$) และกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ($\bar{X} = 4.11$) ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

2) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า ปัจจัยสถาบันทั้ง 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย มีอิทธิพลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษาและปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ เป็นสองปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมทุจริต โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.95 และ 0.96 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทั้งสองนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมทุจริตได้ในระดับสูงมาก ภายใต้ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ได้แก่ การทุจริตของผู้บริหารครู และบุคลากรทางการศึกษา รองลงมาคือ การเข้าถึงการศึกษา และหลักสูตรด้านคุณธรรมจริยธรรมตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ ตัวแปรสำคัญ ได้แก่ การบริหารงานบุคคล ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร และการทุจริตของผู้บังคับบัญชา สำหรับปัจจัยด้านสถาบันศาสนา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.87 และค่าความเที่ยง 0.76 ถือว่าเป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลในระดับสูง โดยเฉพาะในประเด็นการทุจริตของผู้นำทางศาสนาและการเรียนการสอนศาสนาในสถานศึกษา ส่วนปัจจัยด้านสถาบันชุมชนมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.67 และค่าความเที่ยง 0.45 แม้ว่าจะมีค่าที่ไม่สูงมากนัก แต่ก็มีผลสำคัญโดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมผ่านกิจกรรมชุมชนและบทบาทของผู้นำชุมชน ขณะที่ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมายมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.63 และค่าความเที่ยง 0.39 สะท้อนถึงบทบาทของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่แม้จะมีความสำคัญไม่สูงมากนัก แต่ก็มีผลสำคัญโดยเฉพาะในเรื่องของระยะเวลาในการพิจารณาคดีและการตรวจสอบการทุจริต และกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และค่าความเที่ยง 0.35 ตัวแปรที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูความสัมพันธ์ในครอบครัว และการเป็นแบบอย่างของสมาชิกครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจัยด้านสถาบันครอบครัวจะมีค่าสถิติที่ต่ำกว่าปัจจัยอื่น แต่ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการสร้างรากฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่มีผลต่อพฤติกรรมในระยะยาว

5.1.2 ผลการประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมกำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูจากผู้ปกครอง ขณะที่ภาวะเศรษฐกิจทำให้ผู้ปกครองมีเวลาดูแลบุตรหลานน้อยลง กรณีศึกษาของบุตรหลานผู้มีอิทธิพลที่ใช้ระบบอุปถัมภ์หลีกเลี่ยงโทษทางกฎหมายสะท้อนถึงการขาดแบบอย่างที่ดีในครอบครัว ทำให้สถาบันครอบครัวกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในระดับสังคม

สถาบันชุมชน

บทบาทของสถาบันชุมชนในการป้องกันการทุจริตมีแนวโน้มลดลงโดยเฉพาะในเขตเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ อย่างไรก็ตามหน่วยงานต่าง ๆ ได้ดำเนินโครงการสำคัญ เช่น กรมการพัฒนาชุมชนส่งเสริมการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลในระดับอำเภอ ศูนย์คุณธรรมพัฒนาระบบ “Moral Credit” และสำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินโครงการ STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริตมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสร้างเครือข่ายต่อต้านการทุจริต

สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาได้บูรณาการเนื้อหาการต่อต้านการทุจริตเข้าในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา โดยเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความซื่อสัตย์ ความละเอียดรอบคอบ การกระทำผิด และความไม่ทนต่อการทุจริต รวมทั้งการดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมให้ต่อต้านการทุจริตยังต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัวและสถาบันอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ

สถาบันอาชีพ

สถาบันอาชีพเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการกำหนดพฤติกรรมการทุจริต โดยสถานที่ทำงานเป็นพื้นที่เสี่ยงสูงสุด การทุจริตเกิดขึ้นทุกระดับตั้งแต่ระดับปฏิบัติการถึงระดับผู้บริหาร รูปแบบที่พบบ่อย ได้แก่ การฮั้วประมูล การเลือกผู้รับจ้างที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว และการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการบรรจุแต่งตั้ง แม้จะมีมาตรการป้องกันต่าง ๆ แต่ระบบราชการยังคงมีขั้นตอนซับซ้อน เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์และเปิดช่องให้ใช้ดุลยพินิจไม่เหมาะสม

สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจและค่านิยมทางจริยธรรม แต่กำลังเผชิญความท้าทายจากกรณีบุคลากรทางศาสนาบางรายมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ส่งผลต่อการบั่นทอนความศรัทธาของประชาชน การฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนาต้องอาศัยการปฏิรูปภายในที่จริงจังและการสร้างมาตรฐานความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

สถาบันกฎหมาย

สถาบันกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผ่านกระบวนการยุติธรรม มีหน่วยงานหลักหลายหน่วยงาน เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานอัยการสูงสุด และหน่วยงานตรวจสอบต่าง ๆ แต่ยังเผชิญข้อจำกัด ได้แก่ ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย การแทรกแซงทางการเมือง และความไม่ทั่วถึงของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

จากผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า แต่ละสถาบันมีทั้งบทบาทสำคัญและข้อจำกัดในการป้องกันการทุจริต สถาบันครอบครัวและอาชีพเป็นจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ขณะที่สถาบันชุมชน การศึกษาและศาสนามีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกสนับสนุนการป้องกันการทุจริตอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการบูรณาการการทำงานของทุกสถาบันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

5.1.3 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคมไทยจำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนผ่านกลไกของสถาบันต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การศึกษานี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันหลัก 6 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ดังนี้

1) การพัฒนาสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยสังคมพื้นฐานที่ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตแก่สมาชิกตั้งแต่วัยเยาว์ การพัฒนาสถาบันครอบครัวในบริบทการต้านทุจริตควรมุ่งเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมโตไปไม่โกงให้เป็นแนวคิดหลักในการอบรมจริยธรรม ซึ่งรวมถึงการเป็นต้นแบบที่ดีของผู้ปกครองในการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เด็กและเยาวชน

การจัดทำหลักสูตรต้านทุจริตที่ออกแบบเฉพาะสำหรับสถาบันครอบครัวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นการต้านการทุจริตภายในครอบครัว หลักสูตรดังกล่าวควรมีลักษณะเป็นชุดความรู้ที่พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถนำไปใช้ในการอบรมบุตรหลานได้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการบูรณาการเชิงนโยบายร่วมกับสถาบันอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันการทุจริต

2) การเสริมสร้างศักยภาพสถาบันชุมชน

สถาบันชุมชนมีศักยภาพในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในระดับพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการกระจายอำนาจและการปกครองระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาสถาบันชุมชนในด้านนี้ควรเริ่มจากการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งผ่านการให้ความรู้และการฝึกอบรมแกนนำชุมชนหรือเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

กลไกและระบบการเฝ้าระวังที่เป็นรูปธรรมในการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมในระดับชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การสร้างระบบคุ้มครองให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความมั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วมโดยต้องมีหลักประกันว่าผู้แจ้งเบาะแสจะไม่ถูกข่มขู่หรือแก้แค้นในภายหลัง

การขยายเครือข่ายกลุ่มต่อต้านการทุจริตที่มีอยู่แล้ว เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริตให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น จะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่หน่วยงานหลักอย่างสำนักงาน ป.ป.ช. มีข้อจำกัดด้านบุคลากรในการลงพื้นที่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3) การปฏิรูปสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความคิดและทัศนคติของเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต การบูรณาการหลักสูตรต้านทุจริตเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาแทนการจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมจะช่วยลดภาระการเรียนรู้ของนักเรียนและครูผู้สอน ขณะเดียวกันก็ทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการต้านทุจริตเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาอย่างเป็นธรรมชาติ

การปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและมีระบบควรเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ไม่ยอมรับการทุจริต โดยการสอดแทรกตัวอย่างและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจสำหรับแต่ละช่วงวัยจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยม

การพัฒนาครูต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมและระบบประเมินพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาเป็นสถาบันที่สร้างคุณค่าทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากครูและผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียน

4) การปรับปรุงสถาบันอาชีพ

สถาบันอาชีพโดยเฉพาะในภาครัฐจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อลดโอกาสในการเกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ การนำแนวทางจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ในการเลื่อนตำแหน่งโดยไม่ใช้ปัจจัยเรื่องอาวุโสเป็นเกณฑ์หลัก แต่เน้นการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์

ระบบการประเมินแนวราบ (Horizontal Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลจากเพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกันมีศักยภาพในการลดอคติจากการประเมินในแนวดิ่งและลดความเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินบุคลากรอย่างรอบด้านครอบคลุมทั้งกระบวนการบรรจุ ย้าย และเลื่อนตำแหน่ง เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อป้องกันระบบอุปถัมภ์ภายในองค์กร

การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมผิดกฎหมายของผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการตีความกฎหมาย และผู้ใต้บังคับบัญชามักไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นความโปร่งใสภายในหน่วยงาน การเชิดชูบุคคลต้นแบบ และการจัดกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจจะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ต่อต้านการทุจริต

การปรับขนาดกำลังคนภาครัฐให้มีความเหมาะสมเพื่อประสิทธิภาพการบริหารและการใช้งบประมาณ โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงมีแนวโน้มการทุจริตในระดับสูงและขาดศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การฟื้นฟูบทบาทสถาบันศาสนา

แม้ว่าสถาบันศาสนาอาจมีบทบาทลดน้อยลงในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและภาพลักษณ์เชิงลบของผู้นำทางศาสนาบางส่วน แต่สถาบันศาสนายังคงมีความสำคัญในการขัดเกลาจิตใจและปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน การสร้างระบบตรวจสอบพฤติกรรมและการดำเนินงานของผู้นำทางศาสนาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นแบบอย่างแก่สังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การบูรณาการความร่วมมือกับสถาบันอื่นในการพัฒนาสื่อธรรมะสร้างสรรค์และการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนผ่านช่องทางสมัยใหม่ เช่น พอดแคสต์และวิดีโอคลิป จะช่วยให้สถาบันศาสนาสามารถเข้าถึงคนในยุคปัจจุบันได้มากขึ้น และมีส่วนร่วมในการปลูกฝังจิตสำนึกต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ

6) การเสริมสร้างประสิทธิภาพสถาบันกฎหมาย

6.1) การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม ตรวจสอบ และป้องกันการกระทำ ความผิดให้ครอบคลุมทุกมิติ

การติดตามและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงาน และการจัดซื้อจัดจ้าง โดยเฉพาะในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีสถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตที่สูงที่สุด จำเป็นต้องมีการมอบหมายให้หน่วยงานหลักซึ่งเป็นผู้ถือกฎหมายเป็นผู้ตรวจสอบตั้งแต่ต้นทาง เพื่อสร้างแรงกดดันและความระมัดระวังในการดำเนินกิจกรรมที่อาจเสี่ยงต่อการทุจริต

6.2) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ผลการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตให้ประชาชนรับทราบในวงกว้าง เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำความผิด การให้ข้อมูลที่ชัดเจน โปร่งใส และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์จะช่วยให้ประชาชนและผู้ปกครองสามารถใช้เป็นแนวทางในการอบรมบุตรหลานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ควรปฏิบัติ

การประชาสัมพันธ์ช่องทางการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสและการพัฒนากระบวนการรับเรื่องร้องเรียนให้มีความสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และไม่ซับซ้อน โดยอาจใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันมือถือ จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้มากขึ้น

6.3) การปรับปรุงกฎหมายและบทลงโทษ

การปรับปรุงบทกำหนดโทษให้มีความสอดคล้องกับระดับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเพิ่มแรงจูงใจเชิงลบที่มีผลต่อการยับยั้งพฤติกรรมทุจริต การแก้ไขข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานบางแห่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการทางกฎหมายควรได้รับการพิจารณาเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

การส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และแจ้งเบาะแส โดยเฉพาะการสนับสนุนองค์กรภาคประชาชนที่มีบทบาทในการต่อต้านการทุจริต เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต หรือองค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ให้สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริตในทุกระดับ

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเชิงสถาบันทั้ง 6 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับพฤติกรรมทุจริตและประพฤตินิยมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการทุจริตและประพฤตินิยม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการทุจริตเชิงสถาบันที่มองว่าการทุจริตไม่ใช่แค่เรื่องของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นผลมาจากกรอบกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ผู้คนยึดถือปฏิบัติ การวิเคราะห์นี้ตอกย้ำว่าการแก้ไขปัญหาการทุจริตต้องพิจารณาในมิติที่กว้างขึ้น ครอบคลุมถึงโครงสร้างและบรรทัดฐานของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษาและสถาบันอาชีพมีอิทธิพลสูงสุดต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมทุจริตและประพฤตินิยม รองลงมา คือ สถาบันศาสนา ชุมชน กฎหมาย และครอบครัว จึงนำเสนอการอภิปรายผลในส่วนปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤตินิยมตามลำดับ ดังนี้

สถาบันการศึกษา

จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษามีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมทุจริตในระดับที่สูงมาก โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยง 0.95 สะท้อนให้เห็นว่าสถาบันการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ให้แก่ผู้เรียน โดยมีบทบาทต่อการสร้างทุนทางสังคมที่ช่วยลดการยอมรับการทุจริตในระดับสังคม อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบกลับสะท้อนความย้อนแย้งที่สำคัญว่า “การทุจริตและประพฤตินิยมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา” เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อพฤติกรรมและทัศนคติด้านการทุจริตของผู้เรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

การปลูกฝังคุณธรรมผ่านหลักสูตรเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ หากบุคลากรในสถานศึกษาไม่สามารถทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับพรอัมรินทร์ พรหมเกิดและคณะ (2561) ที่ระบุถึงการทุจริตเชิงระบบในภาคการศึกษา เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การรับนักเรียน หรือการเบี่ยงเบนงบประมาณ ตลอดจนการสมคบกันระหว่างกลุ่มอิทธิพลกับเจ้าหน้าที่รัฐ ข้อค้นพบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่สร้างคุณธรรม แต่ยังอาจกลายเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้เครือข่ายทุจริตแทรกซึมเข้ามาอย่างเป็นระบบเช่นกัน ขณะเดียวกันงานของธนกร ติรณะประกิจ (2560) ยังชี้ให้เห็นมิติที่ลึกกว่าในด้านสาเหตุของการทุจริตของผู้บริหารโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม หรือกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ สอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่ชี้ว่าปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคลากรในสถานศึกษาโดยตรง และท้ายที่สุดสะท้อนออกมาในรูปของค่านิยมและทัศนคติของผู้เรียน นอกจากนี้ งานของจตุพันธ์ รุจิรานุกูล (2561) ยังได้ยืนยันว่าปัจจัยครอบครัวและแรงจูงใจของนักเรียนเป็นตัวแปรสำคัญต่อพฤติกรรมการทุจริตทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ชี้ว่าแม้ครอบครัวจะเป็นสถาบันแรกในการปลูกฝังคุณธรรม แต่บทบาทของสถาบันการศึกษาก็มีอิทธิพลไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน หากผู้บริหารและครูแสดงพฤติกรรมที่สุจริตและโปร่งใส ผู้เรียนก็จะมีแนวโน้มพัฒนาทัศนคติเชิงบวกต่อการต่อต้านการทุจริตอย่างมั่นคงมากขึ้น

สำหรับการประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า สถาบันการศึกษาได้บูรณาการหลักสูตรด้านการทุจริตเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นรายวิชาการป้องกันการทุจริต ในระดับประถมศึกษา หรือรายวิชาและกิจกรรมเสริมสร้างสุจริตในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่เน้นการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับส่วนรวม การปลูกฝังจิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ และการดำรงตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความละเอียดรอบคอบ การกระทำผิดและไม่ทนต่อการทุจริต แต่ก็ยังพบข้อจำกัดว่า การปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อหนุนต่อการปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ดังนั้น แม้ว่าจะมีการบูรณาการหลักสูตรด้านการทุจริตเข้าสู่การเรียนการสอนแล้ว แต่การเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมในระยะยาวนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งสถาบันครอบครัวและชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ แนวทางแก้ไขที่ยั่งยืนจึงต้องเน้นการปฏิรูปกระบวนการบริหารในสถานศึกษาให้มีความโปร่งใสมากขึ้น มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารที่ชัดเจน และพัฒนาครุต้นแบบที่มีคุณธรรมเป็นที่ประจักษ์เพื่อให้การปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและยั่งยืน

ผลการศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นว่า สถาบันการศึกษามีศักยภาพในการลดการทุจริตผ่านการเรียนรู้และหลักสูตร แต่ยังตอกย้ำว่าบทบาทของบุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญสูงสุด การปฏิรูปเชิงโครงสร้างด้านการกำกับดูแล การสร้างธรรมาภิบาล การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การปลูกฝังคุณธรรมและความซื่อสัตย์ในระบบการศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน

สถาบันอาชีว

จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันอาชีวมีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมการทุจริตในระดับที่สูงมาก โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.98 และค่าความเที่ยง 0.96 ชี้ให้เห็นว่าสถาบันอาชีวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติที่เกี่ยวข้องกับผู้บังคับบัญชาและผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์กร และระบบการบริหารงานบุคคล เช่น การบรรจุแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง หรือการโยกย้ายบุคลากร หากปราศจากหลักความโปร่งใสและความเป็นธรรม

ปัจจัยเหล่านี้ย่อมกลายเป็นช่องทางสำคัญที่เอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ยืนยันว่า ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการทุจริตเชิงสถาบันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินสถานการณ์ที่พบว่า สถานที่ทำงานโดยเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริตสูงที่สุด ทั้งในระดับผู้บริหารที่มักเกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้างและการใช้อำนาจอุปถัมภ์ และในระดับปฏิบัติที่มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

ข้อค้นพบนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา เช่น งานวิจัยของกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (2560) ที่ชี้ว่าโครงสร้างอำนาจภายในองค์กรและวัฒนธรรมที่ยอมรับระบบอุปถัมภ์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเกิดการทุจริตในสถานประกอบการ และงานของชลธิชา วัฒนานุกูล และคณะ (2562) ที่พบว่า การขาดความโปร่งใสในการแต่งตั้งโยกย้ายและการใช้อำนาจดุลยพินิจของผู้บริหารโดยไม่มีระบบตรวจสอบ นำไปสู่พฤติกรรมการทุจริตเชิงโครงสร้างในองค์กรวิชาชีพ ข้อค้นพบเหล่านี้ยืนยันว่า ปัจจัยเชิงสถาบันอาจซับซ้อนได้เป็นเพียงปัจจัยเสริม แต่เป็นกลไกหลักที่กำหนดแนวโน้มการทุจริตอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศ เช่น งานของ Ades และ Di Tella (1999) ที่อธิบายว่าความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มธุรกิจและผู้มีอำนาจทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญของการทุจริตเชิงโครงสร้าง ตลอดจนงานของ Heckelman และ Powel (2010) ที่ชี้ว่าสถาบันที่มีความเข้มแข็งและยึดหลักธรรมาภิบาลสามารถลดโอกาสการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง Tanzi (1998) ได้เสนอว่ากฎระเบียบที่ซับซ้อนและเปิดช่องให้ใช้อำนาจดุลยพินิจเกินความจำเป็น เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการทุจริตในองค์กร

แม้ภาครัฐได้ดำเนินมาตรการป้องกัน เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน กำหนดหลักเกณฑ์ที่โปร่งใสด้านการบริหารงานบุคคล และจัดทำการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส แต่ผลลัพธ์ยังไม่บรรลุเป้าหมายเนื่องจากข้อจำกัดของระบบราชการที่ซับซ้อนและยังเปิดช่องให้ใช้อำนาจโดยมิชอบ สอดคล้องกับแนวคิดของ North (1990) ที่ระบุว่าสถาบันที่อ่อนแอเปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และกับงานของ Kaufmann และ Wei (1999) ที่ชี้ว่าหากกลไกตรวจสอบในสถาบันอาชีพขาดประสิทธิภาพ ระดับการทุจริตย่อมสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น แนวทางแก้ไขที่ยั่งยืนจึงควรมุ่งเน้นการปฏิรูปเชิงโครงสร้างควบคู่กับการเสริมสร้างแรงจูงใจด้านคุณธรรมแก่บุคลากร เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่โปร่งใสและสามารถต้านทุจริตได้อย่างยั่งยืน

สถาบันศาสนา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าสถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจและกำหนดกรอบจริยธรรมของสังคม โดยเฉพาะการปลูกฝังความละอายต่อบาปและความเกรงกลัวต่อการประพฤติดิ (หิรี – โอตตปปะ) ซึ่งถือเป็นกลไกทางศีลธรรมที่ช่วยยับยั้งพฤติกรรมทุจริต ผลการวิเคราะห์ พบว่า สถาบันศาสนามีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในระดับสูง (0.87) และมีค่าความเที่ยงในระดับที่น่าเชื่อถือ (0.76) สะท้อนถึงความสำคัญในการมีส่วนต่อการป้องกันการทุจริตเชิงสถาบัน

แม้ว่าสถาบันศาสนาจะมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมของบุคคลและสังคม แต่สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ตัวแปรด้านสถาบันศาสนา ตัวแปรในเรื่องพฤติกรรมของพระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนาจะมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ แต่ไม่ได้สูงมากนัก (0.64) ซึ่งเป็นผลมาจากการทุจริตและพฤติกรรมไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บางส่วนที่บั่นทอนความศรัทธาของประชาชน เช่น การยกยอกเงินบริจาคนิคมวัด การมีทรัพย์สินเกินสมณสาธูป การใช้เงินผิดประเพณี การเสพเมถุนฯ ทำให้มุมมองของประชาชนที่มีต่อสถาบันศาสนาไม่ได้เป็นไปในทางที่ดีเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ วิเชียร ชมภูคำ (2563) ที่พบว่า หากสถาบันศาสนาถูกใช้เป็น

เครื่องมือทางการเมืองและเศรษฐกิจ จะทำให้ความศรัทธาลดลงและบั่นทอนบทบาทของศาสนาในการสร้างคุณธรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Weber (1930) ที่อธิบายถึงบทบาทของศาสนาในการสร้างกรอบจริยธรรมต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม และกับ Iyer (2016) ที่พบว่า ผู้นำศาสนาที่มีความโปร่งใสสามารถเสริมสร้างวัฒนธรรมด้านทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนตัวแปรด้านการเรียนการสอนวิชาศาสนาในโรงเรียน (0.47) และการเผยแพร่หลักธรรม (0.45) ยังมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนยังคิดว่ารูปแบบการเรียนการสอนวิชาศาสนายังไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทัศนคติของคนในสังคม และการเผยแพร่ศาสนายังมุ่งเน้นพิธีกรรมมากกว่าการบูรณาการกับการแก้ไขปัญหาทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม ร่วมกับสถาบันอื่น ๆ ทั้งการศึกษา ครอบครัว และชุมชน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นระบบตั้งแต่วัยเด็กเข้ากับชีวิตประจำวันเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตโดยตรง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้สถาบันศาสนาไม่สามารถทำหน้าที่ได้เต็มประสิทธิภาพตามศักยภาพที่ควรจะเป็น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สถาบันศาสนาจะเป็นพลังสำคัญในการต่อต้านการทุจริตได้ก็ต่อเมื่อมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และผู้นำศาสนาเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม

สถาบันชุมชน

จากผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยเชิงสถาบันของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการป้องกันและลดการทุจริตในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่สามารถตรวจสอบและติดตามการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการมีส่วนร่วม (Participation) ที่ชี้ให้เห็นว่าประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกตรวจสอบทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ การที่คนในชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมอย่างจริงจังย่อมทำให้การทุจริตลดน้อยลง และสร้างบรรทัดฐานด้านความโปร่งใสให้กับสังคมโดยรวม อีกทั้งผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สถาบันชุมชนเป็นกลไกทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับและควบคุมพฤติกรรมของสมาชิก หากชุมชนมีความเข้มแข็ง โปร่งใส และมีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ย่อมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกป้องกันและควบคุมการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกันข้ามหากชุมชนอ่อนแอถูกรอบงำด้วยระบบอุปถัมภ์ หรือขาดกลไกตรวจสอบที่เป็นอิสระ ย่อมเอื้อต่อการฝังรากของพฤติกรรมทุจริตและการยอมรับการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ที่ชี้ว่า ปัจจัยเชิงสถาบันในระดับชุมชน เช่น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การทุจริตดำรงอยู่ได้ในระดับท้องถิ่น

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า ผลการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับงานของ ธงชัย สันติวงษ์ (2562) ที่อธิบายว่าชุมชนที่พึ่งพาระบบอุปถัมภ์มักมีแนวโน้มยอมรับการเอื้อประโยชน์และผลประโยชน์ทับซ้อน และยังสอดคล้องกับงานของ สมชาย หอมลออ (2560) ที่ชี้ว่าการขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุลในระดับท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทุจริตเชิงนโยบายเกิดขึ้นได้ง่าย ข้อค้นพบนี้ยืนยันว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการป้องกันการทุจริต ในบริบทนานาชาติ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Putnam (1993) ที่เสนอแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ว่าชุมชนที่มีเครือข่ายความไว้วางใจและความร่วมมือสูงจะมีศักยภาพในการป้องกันการทุจริตได้ดีกว่าชุมชนที่อ่อนแอ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Ostrom (1990) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการทรัพยากรและการป้องกันพฤติกรรมทุจริตมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินสถานการณ์ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของชุมชนในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในเขตเมืองซึ่งประชาชนให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ เช่น การสูญเสียรายได้หากต้องเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ทำให้กลุ่มที่เข้ามามีบทบาทหลักมักจำกัดอยู่เพียงผู้สูงอายุ เกษตรกร และผู้ว่างงาน ซึ่งอาจไม่สามารถสร้างพลวัตทางสังคมได้อย่างครอบคลุม

ผลกระทบดังกล่าวทำให้การตรวจสอบทุจริตในระดับชุมชนยังไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวัง แม้จะมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาลของกรมการพัฒนาชุมชน โครงการเครดิตความดี ของศูนย์คุณธรรม การสร้างเครือข่ายต่อต้านการทุจริตของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ตลอดจนโครงการ STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช. ก็ตาม แต่ข้อจำกัดด้านความกล้าในการแจ้งเบาะแสและความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูลยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ดังนั้น แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในสถาบันชุมชนจึงควรเน้นไปที่การเสริมสร้างระบบการแจ้งเบาะแสให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่าจะมีความปลอดภัยในการให้ข้อมูล การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และการจัดตั้งกลไกตรวจสอบที่โปร่งใสและเป็นอิสระ

สถาบันกฎหมาย

จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันกฎหมายมีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติหรือพฤติกรรมการทุจริต โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.63 และค่าความเที่ยง 0.39 ซึ่งแม้จะไม่สูงมาก แต่ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมยังคงเป็นกลไกสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้เกี่ยวข้อง ทั้งในมิติของการป้องกันการทุจริตและการปราบปรามการทุจริต เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริง เมื่อพิจารณาตัวแปรย่อยที่ส่งผลต่อบทบาทของสถาบันกฎหมาย พบว่า ตัวแปรสำคัญที่สุด คือ ความล่าช้าในการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริต ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพ

ตัวแปรรองลงมา คือ กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจมากเกินไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ (2552) ที่พบว่า การทุจริตของตำรวจเกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ทั้งในขั้นตอนการจับกุมและการดำเนินคดี เพื่อช่วยเหลือผู้กระทำผิด เช่น การเรียกรับสินบน การบิดเบือนพยานหลักฐาน และการใช้อำนาจดุลยพินิจโดยมิชอบ เป็นต้น และงานวิจัยของ ดิฐภัทร บวรชัย (2562) ที่กล่าวถึงการทุจริตของตำรวจใช้อำนาจและดุลยพินิจในการสอบสวน การทำสำนวน การเปรียบเทียบปรับ และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ช่วยเหลือเพื่อแลกกับผลประโยชน์ เช่น การซื้อขายตำแหน่ง การเรียกรับสินบน เป็นต้น

สำหรับตัวแปรสุดท้าย คือ ความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณวต เจริญหลาย (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีของไทย กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาเพียงองค์กรเดียวแยกขาดจากอัยการและศาล ทำให้ไม่มีกลไกตรวจสอบหรือถ่วงดุลจากหน่วยงานอื่น จึงเกิดการผูกขาดดุลยพินิจและเอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เช่นเดียวกันกับบทความของ รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล (2567) ที่ระบุว่า ความล้มเหลวของการจัดการปัญหาการทุจริตในกระบวนการยุติธรรมไทยเกิดจากการขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและการตรวจสอบจากภายนอก เนื่องจากทั้งองค์กรตำรวจ อัยการ และศาล มีความเป็นอิสระและปิดตัวสูง จึงเอื้อต่อการแทรกแซงและปกป้องกันเอง และการตรวจสอบมักทำโดยบุคลากรภายในจนขาดความโปร่งใสและความตรงไปตรงมา

นอกจากนี้ ผลการประเมินสถานการณ์การดำเนินงานของสถาบันกฎหมาย พบว่า มีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผ่านการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม แต่มีข้อจำกัด เช่น การแทรกแซงทางการเมือง ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย และความไม่ทั่วถึงของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เน้นย้ำว่า การบังคับใช้กฎหมายระยะเวลาในการพิจารณาคดี และอำนาจดุลยพินิจของเจ้าพนักงานที่มากเกินไปเป็นช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้เกิดการทุจริตและทำลายหลักนิติธรรม

ดังนั้น ผลการวิจัยสะท้อนว่า การแก้ปัญหาการทุจริตของประเทศไทย นอกจากการปลูกฝังคุณธรรม และความซื่อสัตย์ในตัวบุคคลแล้ว ยังต้องอาศัยการปรับโครงสร้างเชิงสถาบันด้วย ในส่วนของสถาบันกฎหมาย ต้องมีความโปร่งใสและความรวดเร็วในกระบวนการพิจารณาคดี มีการจำกัดดุลยพินิจของเจ้าพนักงานด้วย กฎหมายที่ชัดเจนและทันสมัย และมีกลไกการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกที่สมดุล รวมทั้งการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริต จึงจะสามารถยกระดับความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและลดโอกาสการทุจริตได้

สถาบันครอบครัว

จากผลการศึกษา พบว่า สถาบันครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทุจริตน้อยที่สุดในภาพรวม จาก 6 สถาบัน แต่ตัวแปรย่อยของสถาบันครอบครัว ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว มีค่าน้ำหนักสูงสุด ภายในกลุ่ม รองลงมาเป็นการเป็นแบบอย่างของคนในครอบครัว และความสัมพันธ์ในครอบครัว ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และค่านิยมความรับผิดชอบ หากครอบครัวละเลยหรือส่งเสริมค่านิยมเชิงวัตถุและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ย่อมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการยอมรับการทุจริตตั้งแต่วัยเยาว์ ผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ยืนยันว่าครอบครัวที่ขาดการปลูกฝังค่านิยมด้านคุณธรรมเป็นปัจจัยหลักที่หล่อหลอมพฤติกรรมที่เอื้อต่อการทุจริต

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับ สมคิด พรหมจรรย์ (2559) ที่ชี้ว่าครอบครัวที่อ่อนแอหรือแตกแยกมักผลิตซ้ำพฤติกรรมเสี่ยงต่อการละเมิดบรรทัดฐานทางจริยธรรม และสอดคล้องกับ ชญานิษฐ์ รัตนพงศ์ (2561) ที่ระบุว่า การเลี้ยงดูที่ไม่ปลูกฝังค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ ทำให้เด็กมีแนวโน้มยอมรับการโกง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Grusec & Davidov (2010) ที่อธิบายว่าการอบรมเลี้ยงดูที่ขาดการสอนคุณค่าทางสังคมจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ละเมิดบรรทัดฐานทางสังคมในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินสถานการณ์ยังสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทครอบครัว ในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งภาระทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ปกครองมีเวลาน้อยลง รวมถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล และสื่อออนไลน์ที่เข้ามาแทนที่บทบาทของการอบรมเลี้ยงดูโดยตรง ปัจจัยเหล่านี้ลดทอนความต่อเนื่องของการปลูกฝังคุณธรรม และในบางกรณียังส่งเสริมให้เกิดซึมซับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเมื่อบุตรหลานของผู้มีอิทธิพลหรือบุคคลสาธารณะกระทำการผิดกฎหมายและใช้ระบบอุปถัมภ์ในการหลีกเลี่ยงความผิด ยิ่งเป็นตัวอย่งเชิงลบที่ทำให้เยาวชนเรียนรู้ค่านิยมบิดเบือน แม้สถานศึกษาจะพยายามเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียน แต่หากครอบครัวไม่ให้ความสำคัญอย่างจริงจัง เด็กก็อาจมีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างในโรงเรียนกับชีวิตจริง สรุปได้ว่า ครอบครัวยังเป็นกลไกหลักในการปลูกฝังพฤติกรรมด้านทุจริต หากขาดความเข้มแข็งก็จะกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญที่บั่นทอนความยั่งยืนในการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในระดับสังคมและจึงควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาข้างต้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการ/กิจกรรมดังต่อไปนี้

สถาบันการศึกษา

- 1) ส่งเสริมธรรมาภิบาลในสถานศึกษา สร้างและบังคับใช้กลไกการตรวจสอบและประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการบริหารงานของสถานศึกษาอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในด้านการบริหารงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และการรับนักเรียน เพื่อลดช่องว่างของการทุจริต
- 2) พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา จัดอบรมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินงาน การเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำในสถาบันการศึกษามีผลอย่างยิ่งต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เรียน
- 3) ปฏิรูปหลักสูตรและเนื้อหา ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาให้มีความทันสมัย เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกสุจริต และความสามารถในการแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ควรส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

สถาบันอาชีพ

- 1) ปฏิรูปการบริหารงานบุคคล สร้างระบบการบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้ายที่โปร่งใสเป็นธรรมและปราศจากอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ การลดการใช้ดุลยพินิจที่ไม่เป็นธรรมในการบริหารงานบุคคลจะช่วยลดโอกาสในการทุจริตได้
- 2) ปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติไม่ทนต่อการทุจริต โดยผู้บริหารระดับสูงต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีและสื่อสารค่านิยมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ
- 3) เพิ่มกลไกตรวจสอบภายใน จัดให้มีช่องทางและกลไกการแจ้งเบาะแสการทุจริตภายในองค์กรที่ปลอดภัย มีความน่าเชื่อถือ และคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เพื่อส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบจากภายใน

สถาบันศาสนา

- 1) ปฏิรูปและส่งเสริมความสุจริตของผู้นำศาสนา โดยอบรมพระสงฆ์และผู้นำศาสนาให้ยึดมั่นในพระธรรมวินัยโดยเฉพาะบทบัญญัติในเรื่องปาราชิก 4 (การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่ามนุษย์ และการอวดอุตริมนุสธรรม) ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้หมดจากความเป็นพระไม่สามารถกลับเข้ามาบวชได้อีก และบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสตรี (ห้ามอยู่ในที่ลับหูหรือในที่ลับตากับสตรีสองต่อสอง ห้ามแสดงธรรมสองต่อสองกับสตรีเพศเกิน 6 คำ เว้นแต่เมื่อมีผู้ชายที่รู้เพียงสาวอยู่ด้วย) และเงินทอง (ห้ามรับเองก็ดี ให้คนอื่นรับไว้ให้ก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยืนตีทองและเงินที่เขาเก็บไว้ให้) ตลอดจนคุณธรรมขั้นพื้นฐาน เช่น หิริ-โอตตัปปะ และขรवासธรรม 4 ซึ่งเป็นสิ่งที่จะสร้างให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนที่มีต่อศาสนา
- 2) การสร้างกลไกตรวจสอบพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อฟื้นฟูศรัทธาของประชาชน โดยส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการร่วมกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ในการเข้ามาตรวจสอบและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเงินของวัด นอกจากการจัดการเงินโดยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และผู้ที่เจ้าอาวาสคัดเลือก ซึ่งล้วนแต่เป็นบุคคลที่สนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี อาจทำให้เกิดความคล่องตัวในการใช้จ่ายเงินของวัด แต่อาจมีการใช้จ่ายเงินผิดวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความเคลือบแคลง

สงสัยต่อผู้นำศาสนาและต่อศาสนา นอกจากนี้ วัดควรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และแจ้งให้แก่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดได้รับทราบทุกเดือน อีกทั้งควรจัดให้หน่วยตรวจสอบภายในหรือหน่วยตรวจสอบภายนอกอย่างสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเข้าไปทำการสุ่มตรวจในแต่ละวัด เพื่อก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงินของวัด

3) การเผยแพร่หลักธรรมที่ไม่ได้เน้นไปที่การทำบุญ บริจาคแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักสันโดษ (พอเพียง) ในการดำรงชีพ รักษาศีล 5 ประกอบสมาธิภาวนา ศึกษาฝึกฝนพัฒนาจิตใจ ด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่และเหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย เช่น การใช้บอร์ดเกม การทำคลิปวิดีโอ การใช้สื่อออนไลน์ พอดแคสต์ กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการสร้างวัฒนธรรมด้านทุจริต เป็นต้น

สถาบันชุมชน

1) เสริมสร้างบทบาทผู้นำชุมชน สนับสนุนและพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมป้องกันการทุจริตในชุมชน

2) ส่งเสริมกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ออกแบบและสนับสนุนกิจกรรมที่สอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและคุณธรรมในวิถีชีวิตชุมชน เช่น การใช้ภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น หรือสื่อชุมชนในการเผยแพร่แนวคิดด้านทุจริต

3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ ส่งเสริมการสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต และกลไกการตรวจสอบการทุจริตโดยคนในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลกันเองและสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตจากภายใน

สถาบันกฎหมาย

1) ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม เร่งรัดกระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตให้รวดเร็ว โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ เพื่อลดโอกาสในการบิดเบือนหรือแสวงหาผลประโยชน์จากการล่าช้า

2) ลดช่องว่างการใช้ดุลยพินิจ ทบทวนและปรับปรุงกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลยพินิจ เพื่อลดโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ และกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

3) เพิ่มความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ได้อย่างทั่วถึง

สถาบันครอบครัว

1) ส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นคุณธรรม พัฒนาและเผยแพร่แนวทางการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความพอเพียง ความรับผิดชอบ และการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนประโยชน์ส่วนรวมอย่างเป็นรูปธรรม

2) สร้างแบบอย่างที่ดีในครอบครัว รมรงค์และส่งเสริมให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตที่ซื่อสัตย์สุจริตและไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่งเป็นครูคนแรกและสำคัญที่สุดในการหล่อหลอมจิตสำนึกของเด็ก

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1) การศึกษาเชิงลึกรายสถาบัน ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึกเพิ่มเติมในแต่ละสถาบันที่มีอิทธิพลสูง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา สถาบันอาชีพ และสถาบันศาสนา เพื่อทำความเข้าใจถึงกลไกและปัจจัยย่อยที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นที่นำไปสู่การทุจริต รวมถึงการระบุแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการป้องกันการทุจริตภายในสถาบันเหล่านั้น การศึกษาเชิงลึกจะช่วยให้สามารถออกแบบมาตรการที่ตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละสถาบัน

2) การวิจัยเปรียบเทียบเชิงนโยบาย ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตเชิงสถาบันในประเทศอื่นที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน แต่ประสบความสำเร็จในการลดระดับการทุจริต เพื่อเรียนรู้บทเรียนและนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์ และพระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ. (2565). *วิธีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในหน่วยงานของรัฐ*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ขวัญชัย สันตสวาท. (2529). *ระบบคอร์รัปชันในประเทศไทย*. วารสารกฎหมายปกครอง ฉบับที่ 5. น.121.
- จตุพันธ์ รุจิรานุกุล. (2561). *ปัจจัยเชิงสาเหตุระดับที่ส่งผลการทุจริตทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง*. (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. น.114 – 118.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2538). *รายงานการวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการบวชของคนไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จินตนา สุจิตานนท์. (2549). *การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลัง. ประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน*.
- เจสสิยา บุรีภักดี และคนอื่น ๆ. (2545). *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง*.
- ณวต เจริญหลาย. (2559). *การบังคับโทษทางอาญา ศึกษา การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 109.
- ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ (2556). *รายงานวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงบูรณาการ หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนากับวิชาที่เกี่ยวข้องในระดับประถมและมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิฐภัทร บวรชัย. (2562). *การทุจริตของข้าราชการตำรวจ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรังสิต. น. 59-61.
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (2554). *ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในวงการธุรกิจเอกชนไทยกับแนวทางแก้ไขและป้องกัน*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2543). *แนวคิดของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย*. จดหมายข่าวสถาบันพระปกเกล้า. 2(8): 4-6.
- ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนกร ตีระประกิจ. (2560). *การป้องกันการคอร์รัปชันของผู้บริหารโรงเรียน*. (ดุสิตนิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร. น. 118 – 120.
- ธราพงศ์ ลิ้มสุทธิวันภูมิ. (2566). *แนวทางการป้องกันการทุจริตของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย*. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566).
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2510). *กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง*. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฏมนตรี. น.1.
- ธิวัตรณ์ พิมพ์ศรี. (2563). *การสังเคราะห์รูปแบบ กลไกและแนวทางการปลูกฝังเจตคติและวัฒนธรรมสุจริตเพื่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วม: หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.

- นิษฐานัญญ์ เทพสุข. (2559). *ความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกลุ่มคนเปราะบางทางสังคมในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น. 12-16.
- ประพันธ์ สร้อยเพชร. (2547). *การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์โรงเรียนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และนวนลน้อย ตรีรัตน์. (2546, ธันวาคม). *คอร์รัปชัน ค่าเช่า และการพัฒนาเศรษฐกิจ*. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. น.3
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด และคณะ. (2561). *การศึกษาเครือข่ายกลุ่มอิทธิพลซึ่งนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบ (Organized Corruption) ของภาคการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาที่ 24, 25, 26 (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม) .คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ทูลสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.).*
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พระพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรพรรณ นุชประยูร. (2563). *โครงการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การทุจริตเชิงนโยบายเพื่อการออกแบบระบบ และพัฒนากลไกการสกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบายของไทย*. น.36.
- พิเชฐ ทังโต (2559). *พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย*. วารสารจันทร์เกษมสาร, 22(43), 1-15.
- พิษณุ หอมสมบัติ, พระปลัดภักตร์วัฒน์ สีลเตโช และสอาด ภูนาสรณ์. (2564). *ฆราวาสธรรม 4 ประเภท: การป้องกัน การทุจริตอย่างยิ่งยั้ง*. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 21(2), 159-169.
- พีระ พรนวม. (2544). *ศรัทธาต่อหลักการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ฆราวาสธรรม*. กรุงเทพฯ: พระนคร.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคมศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทย และสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2564). *หลักสูตรคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)*. สำนักงาน ป.ป.ช.
- มาตาลักษณ์ ออรุ้งโรจน์ และคณะ. (2554). *การศึกษาลักษณะ รูปแบบ และความเสี่ยงต่อการทุจริตในองค์กรสาธารณะนอกระบบราชการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ป.ป.ช. น.20.
- มานะ นิมิตรมงคล. (2554). *คอร์รัปชัน: ศึกษากรณีรัฐวิสาหกิจในประเทศไทย*. (ดุสิตวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. น.278-288.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล. (2567). *โกงเอง จับเอง นักเลงพอ การทุจริตในกระบวนการยุติธรรมไทย*. สืบค้นจาก <https://www.the101.world/corrupted-justice-system/> เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2567.
- วัชร งามจิตรเจริญ (2556). *รายงานวิจัย เรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วันชัย เมธาอภินันท์. (2563). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์
ปัญญาพัฒน์, 2(2), 29-40.
- วิทยากร เชียงกุล (2549). แนวทางปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น. กรุงเทพฯ :
สายธาร
- ศิรินันท์ วัฒนศิริธรรม. (2561). รูปแบบการทุจริตและปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
สำนักงาน ป.ป.ช.
- สกลเกียรติ ศานตินิรันดร์. (2560). บทบาทและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการป้องกันและปราบปราม
การทุจริต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2549). ทฤษฎีคอร์รัปชัน. กรุงเทพฯ : ร่วมด้วยช่วยกัน. น.80.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2551). ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. วิทยานิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน
พระบรมราชูปถัมภ์.
- สายฤดี วรกิจโสภาทร และคณะ. (2552). การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย : หน้าที่นี้เป็นของใคร.
รายงานการวิจัยศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินคุณธรรม สำนักบริหารและพัฒนาองค์
ความรู้.
- สำนักงาน ป.ป.ช.. (2565). รายงานผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การ
ต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 – 2565.
- สำนักป้องกันการทุจริตภาคประชาสังคม และการพัฒนาเครือข่าย สำนักงาน ป.ป.ช.. (2557). สำนักงาน
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. กรุงเทพฯ: สำนักป้องกันการทุจริตภาคประชาสังคม.
- เสาวณีย์ ทิพอุต. (2566). การทุจริตและระดับความเสี่ยงต่อการกระทำการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในเขตพื้นที่ภาค 4. สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
สำนักงาน ป.ป.ช.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณะสุข.
- อนัญญา แม้นโชติ. (2566). รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ.
สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.
- อภิญญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพระดับคณะของ
สถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีย์ อั้งจะนิล (2560). การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยบทบาทของภาคประชาชน.
- อุดม รัฐอมฤต. (2530). ปัญหาบางประการเกี่ยวกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติ
มิชอบในวงราชการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.7-9
- เอี่ยมเดือน สดมณี และคณะ (2551). รายงาน เรื่อง ความคิดเห็นของคนไทยปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ไทย.
- Ades, A., & Di Tella, R. (1999). Rents, competition, and corruption. The American Economic
Review, 89(4), 982–993.
- Arnstien, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of
Planners. 35(4): 216-224.

- Cheung, H. Y., & Chan, A. W. (2008). *Corruption across countries: Impacts from education and cultural dimensions*. The social science journal, 45(2), 223-239.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- G.E. Berkley. (1975). *The Craft of Public Administration*. Boston: Allyn and Bacon.
- Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1985). *Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence*. Child Development, 56 (2), 415-428.
- Heckelman, J. C., & Powel, B. (2010). *Corruption and the institutional environment for growth*. Comparative Economic Studies, 52(3), 351-378.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (Vol. 5). sage.
- Huntington, S. & Nelson, S. (1975). *No easy choice: political participation in developing countries*. New York: Harvard University Press.
- Kaufmann, D., & Wei, S. J. (1999). *Does grease payment speed up the wheels of commerce?* Working Paper No. 2254. The World Bank.
- Koufman, F. (1949). H.F. *Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities*. Agricultural Experiment Station Bulletins. 4(2): 5-50.
- Le Breton-Miller, I., & Miller, D. (2024). *A multi-level model of family enterprise corruption*. Journal of Family Business Strategy, 100620.
- Litina, A., & Varvarigos, D. (2023). *Family ties and corruption*. The BE Journal of Theoretical Economics, 23(1), 195-222.
- Luo, Y. (2006). *Political behavior, social responsibility, and perceived corruption: A structuration perspective*. Journal of international business studies, 37, 747-766.
- Maria, N. S., Susilowati, I., Fathoni, S., & Mafruhah, I. (2021). *The effect of education and macroeconomic variables on corruption index in G20 member Countries*. Economies, 9 (1), 23.
- Mauro, P. (1995). *Corruption and growth*. Quarterly Journal of Economics, 110(3), 681-712.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
- Paulovics, A. (2011). *Guarantees of the legality of administration and administrative procedure in Hungary*. Danube: Law and Economics Review, (2), 43-53.
- Shadabi, L. (2013). *The impact of religion on corruption*. The Journal of Business Inquiry, 12(1), 102-117.
- Tanzi, V. (1998). *Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures*. Working Paper 98/63, Washington. International Monetary Fund.
- Truex, R. (2011). *Corruption, attitudes, and education: Survey evidence from Nepal*. World Development, 39(7), 1133-1142.

William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. *Rural Development*. 4(1): 111–124.

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 95

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 (3)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 51

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 63

ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงวัฒนธรรม (2566). *แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 -2570)*.

สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2567, เข้าถึงได้จาก

[https://web.parliament.go.th/assets/portals/58/fileups/124/files/แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมระยะที่2\(66-70\).pdf](https://web.parliament.go.th/assets/portals/58/fileups/124/files/แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมระยะที่2(66-70).pdf)

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. (2567). *หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2567 เรื่อง ครอบครัวรุ่นใหม่ไม่ทนคอร์รัปชัน และสินบน (New Generation Families with Intolerance to Corruption and Bribery)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2567, เข้าถึงได้จาก

<https://mkm.onab.go.th/th/file/get/file/20240913d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e105102.pdf>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช.

ที่ 1/2567 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2567

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

คำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช.

ที่ ๑ /๒๕๖๗

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

ตามที่ คณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ ๓๐-๑๐/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๗ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน นั้น

อาศัยอำนาจหน้าที่ตามข้อ ๑๓ (๖) ของระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. ๒๕๕๙ จึงแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ ศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล	ที่ปรึกษา
๑.๒ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ	ประธานคณะทำงาน
ด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	
๑.๓ ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามและประเมินผลงานวิจัย	คณะทำงาน
๑.๔ นางสาวอนัญญา แม่นโชติ	คณะทำงาน
๑.๕ นายสยาม ธีระบุตร	คณะทำงาน
๑.๖ นายธนพงษ์ ดิษยวัฒน์	คณะทำงาน
๑.๗ นางสาวธีรวรรณ เอกอรุณ	คณะทำงานและเลขานุการ
๑.๘ นายเคนศ รมณีย์พิกุล	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดกรอบการศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

๒.๒ ดำเนินการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

๒.๓ จัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

๒.๔ จัดพิมพ์และเผยแพร่ผลการศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

๒.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๗

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ศิริชัย กาญจนวาสี)

ประธานกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยสำนักงาน ป.ป.ช.

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือ

1) ศาสตราจารย์ อีระ สินเดชารักษ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกสิทธิ์ หนูนุกัถ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาคผนวก ค
ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อคำถาม	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1		
1.1 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ	3			1.00	
1.2 อายุ ☐ ต่ำกว่า 20 ปี ☐ 21 - 30 ปี ☐ 31 - 40 ปี ☐ 41 - 50 ปี ☐ 51 - 60 ปี ☐ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป	3			1.00	ควรกำหนดให้เป็นการระบุ/กรอกเลขอายุ เพื่อจะจัดกลุ่มตามนิยามการแบ่งช่วงอายุได้ในภายหลัง
1.3 ระดับการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า ☐ ปริญญาโท หรือเทียบเท่า หรือสูงกว่า	3			1.00	ต้องระวังเรื่อง “กำลังศึกษา” เพราะเข้าใจว่าจะมีนิสิต/นักศึกษา ตอบด้วย
1.4 ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม ☐ นิสิต/นักศึกษา ☐ ข้าราชการ/บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน ☐ ภาคประชาสังคม เช่น สมาชิกชมรม STRONG – จิตพอเพียงด้านทุจริต ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	3			1.00	ควรตัด เช่น สมาชิกชมรม STRONG – จิตพอเพียงด้านทุจริต ออก และหากสนใจความเห็นสมาชิกชมรม STRONG ^๙ เป็นพิเศษควรแยกถามในข้ออื่น

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1		
ปัจจัยสถาบันในภาพรวม						
1	สถาบันทางสังคมที่ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมายมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของคนในสังคม	3			1.00	ข้อคำถามค่อนข้างยาว ควรปรับให้กระชับ เช่น สถาบันทางสังคมมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตของคนในสังคม

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1		
ปัจจัยสถาบันครอบครัว						
2	ครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริต จะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย	3			1.00	อธิบายคำว่า “ทุจริต” และ “สุจริต” ให้เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้ตอบเข้าใจตรงกัน
3	ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต	3			1.00	
4	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤติมิชอบของสมาชิกในครอบครัว	3			1.00	
ปัจจัยสถาบันชุมชน						
5	ชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต	3			1.00	
6	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชน เช่น งานวันเด็ก สงกรานต์ ปีใหม่ ฯลฯ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต	2	1		0.67	- น่าจะตัด เช่น .... ออก เพื่อความกระชับ - คำว่า “ปลอดการทุจริต” ดูสุดโต่งไป อาจจะพิจารณาปรับเป็นมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง
7	การสร้างปณิญาชุมชนหรือข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต โดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต	2	1		0.67	- ปณิญาชุมชน น่าจะใช้เพียง “ข้อตกลง” เพื่อความเข้าใจโดยง่าย - คำว่า “ปลอดการทุจริต” ดูสุดโต่งไป อาจจะพิจารณาปรับเป็นมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง
8	ความเข้มแข็งและความสามารถของชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตการดำเนินงานในชุมชนจะช่วยลดการทุจริตในชุมชน	3			1.00	น่าจะใช้เพียงว่า “ความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนเรื่องการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้”
ปัจจัยสถาบันการศึกษา						
9	การศึกษาสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดทุจริต	3			1.00	“การศึกษาจะช่วยสร้าง...”
10	หลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้เรียนไม่ให้กระทำการทุจริต	2	1		0.67	“ไม่ให้กระทำการ” เป็นข้อความสื่อเหมือนเป็นการห้าม ซึ่งอาจไม่สะท้อนการสร้างจิตสำนึก

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1		
11	การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บริหาร สถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา มี อิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทุจริตของ ผู้เรียน	3			1.00	
ปัจจัยสถาบันอาชีพ						
12	การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บังคับบัญชามี อิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมทุจริตและ ประพฤติมิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา	3			1.00	
13	ระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการ ทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเอง และของผู้บังคับบัญชา	3			1.00	อธิบายคำว่า “อุปถัมภ์” เพื่อให้ ทุกคนเข้าใจตรงกัน
14	การบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อน ตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย) ที่มีความโปร่งใส จะลด การทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร	3			1.00	
ปัจจัยสถาบันศาสนา						
15	การทุจริตและประพฤติมิชอบของพระสงฆ์และ ผู้นำทางศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทุจริต และประพฤติมิชอบของศาสนิกชน	3			1.00	“...ประพฤติมิชอบของผู้คน”
16	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในปัจจุบัน สามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้	3			1.00	ควรระบุว่าสอนที่ไหน ระดับใด
17	การเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันเน้นการทำบุญ โดย ละเลยการสอนให้ศาสนิกชนละอายและเกรงกลัวต่อ การกระทำความผิด	3			1.00	เปลี่ยนคำว่า “ศาสนิกชน” เป็น “พุทธศาสนิกชน”
ปัจจัยสถาบันกฎหมาย						
18	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจเอื้อให้ เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	3			1.00	
19	กระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตที่ ล่าช้า ส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	3			1.00	
20	ความโปร่งใสเปิดเผยในกระบวนการพิจารณาคดี และตรวจสอบการทุจริต จะช่วยลดการทุจริตและ ประพฤติมิชอบในสังคม	3			1.00	

ข้อคำถาม	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1		
2.2 ท่านคิดว่า อะไรคือความท้าทายในการแก้ไข ปัญหาการทุจริต (ข้อคำถามปลายเปิด)	3			1.00	น่าจะแบ่งเป็นเรื่อง ๆ ที่เป็น ความท้าทาย เช่น ผู้มีอำนาจ การเปิดเผยข้อมูล การบังคับใช้ กฎหมาย เป็นต้น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ข้อคำถาม	ระดับ ความคิดเห็น			IOC	ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1		
ข้อเสนอแนะ และแนวทางการดำเนินงาน ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและ ประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน (ข้อคำถามปลายเปิด)	3			1.00	- น่าจะแบ่งเป็นเรื่อง ๆ ให้ผู้ตอบ ได้ให้ความเห็นในแต่ละประเด็น ที่น่าสนใจ เช่น ข้อเสนอแนะต่อ รัฐบาล ต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง ต่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น - อธิบายคำว่า “เชิงสถาบัน” เพื่อให้เข้าใจตรงกัน

ภาคผนวก ง
แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เพื่อการศึกษา “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน”

คำชี้แจง :

- แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม
- คำตอบของท่านในแบบสอบถามนี้จะถือเป็นความลับและจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวมและไม่ระบุชื่อและสถานที่ทำงานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1.1 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ

1.2 อายุ โปรดระบุ ..... ปี

1.3 สถานะการศึกษา

- ☐ อยู่ระหว่างการศึกษา กรุณาระบุระดับการศึกษาที่กำลังศึกษา.....
- ☐ ไม่อยู่ระหว่างการศึกษา กรุณาระบุระดับการศึกษาสูงสุดที่สำเร็จ.....

1.4 ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม

- ☐ นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา
- ☐ ข้าราชการ/บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ
- ☐ บุคลากรในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ
- ☐ พนักงานบริษัทภาคเอกชน
- ☐ เจ้าของธุรกิจ/ธุรกิจส่วนตัว
- ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ .....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤตินิชอบ

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน

(ระดับ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และระดับ 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

2.1 ท่านมีความคิดเห็นในประเด็นดังต่อไปนี้เพียงใด

ข้อ ที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
ปัจจัยสถาบันในภาพรวม						
1	สถาบันทางสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤตินิชอบของคนในสังคม					
ปัจจัยสถาบันครอบครัว						
2	ครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริต จะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย					
3	ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต					
4	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤตินิชอบของสมาชิกในครอบครัว					
ปัจจัยสถาบันชุมชน						
5	ชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต					
6	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชน ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง					
7	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต โดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง					
8	ความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้					
ปัจจัยสถาบันการศึกษา						
9	การศึกษาจะช่วยสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดการทุจริต					
10	หลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง					
11	การทุจริตและประพฤตินิชอบของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตของผู้เรียน					
ปัจจัยสถาบันอาชีพ						
12	การทุจริตและประพฤตินิชอบของผู้บังคับบัญชาที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤตินิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา					

ข้อ ที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่เห็น ด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วย อย่างยิ่ง
13	ระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและของผู้บังคับบัญชา					
14	การบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้งโยกย้าย) ที่มีความโปร่งใส จะลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร					
ปัจจัยสถาบันศาสนา						
15	การทุจริตและประพฤติมิชอบของพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้คน					
16	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน สามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้					
17	การเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความตระหนักในศีลธรรมและจริยธรรมได้รับความสำคัญน้อยลง					
ปัจจัยสถาบันกฎหมาย						
18	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ					
19	กระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตที่ล่าช้า ส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ					
20	ความโปร่งใสเปิดเผยในกระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริต จะช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคม					

2.2 ท่านคิดว่า อะไรคือความท้าทายในการแก้ไขปัญหาการทุจริต

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือไว้ ณ โอกาสนี้
สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

ภาคผนวก จ

ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย (Reliability)

ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือการวิจัย (Reliability)

Cronbach's Alpha	N of Items
.894	20

ตัวแปรสังเกตได้		Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ปัจจัยด้านสถาบันในภาพรวม			
V0	สถาบันทางสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของคนในสังคม	.415	.892
ปัจจัยด้านสถาบันครอบครัว			
V1-1	ครอบครัวที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ทุจริต จะมีสมาชิกครอบครัวที่ไม่ทุจริตด้วย	.444	.892
V1-2	ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมปฏิเสธการทุจริต	.511	.889
V1-3	การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการประพฤติมิชอบของสมาชิกในครอบครัว	.559	.888
ปัจจัยด้านสถาบันชุมชน			
V2-4	ชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบที่ยึดถือความสุจริตในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนปลอดการทุจริต	.598	.887
V2-5	การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและการปลูกฝังคุณธรรมในการดำเนินกิจกรรมชุมชน ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	.617	.887
V2-6	การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต โดยมีบทลงโทษ ส่งผลให้สมาชิกและชุมชนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	.601	.887
V2-7	ความสามารถและความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการตรวจสอบการทุจริตจะช่วยลดการทุจริตในชุมชนได้	.595	.887
ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา			
V3-8	การศึกษาจะช่วยสร้างสังคมและเยาวชนที่ปลอดการทุจริต	.534	.889
V3-9	หลักสูตรการเรียนของไทยในปัจจุบันปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะทุจริตลดลง	.427	.892
V3-10	การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตของผู้เรียน	.571	.888
ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ			
V4-11	การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บังคับบัญชาที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ใต้บังคับบัญชา	.555	.888
V4-12	ระบบอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและของผู้บังคับบัญชา	.481	.890

ตัวแปรสังเกตได้		Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
V4-13	การบริหารงานบุคคล (เช่น การบรรจุ เลื่อนตำแหน่ง แต่งตั้ง โยกย้าย) ที่มีความโปร่งใส จะลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กร	.559	.888
ปัจจัยด้านสถาบันศาสนา			
V5-14	การทุจริตและประพฤติมิชอบของพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้คน	.566	.888
V5-15	การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนาในโรงเรียน สามารถลดการทุจริตและประพฤติมิชอบได้	.499	.890
V5-16	การเผยแพร่ศาสนาในปัจจุบันมุ่งเน้นการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งอาจทำให้การส่งเสริมความตระหนักในศีลธรรมและจริยธรรมได้รับความสำคัญน้อยลง	.461	.891
ปัจจัยด้านสถาบันกฎหมาย			
V6-17	กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจเอื้อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	.434	.892
V6-18	กระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริตที่ล่าช้า ส่งผลให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ	.456	.891
V6-19	ความโปร่งใสเปิดเผยในกระบวนการพิจารณาคดีและตรวจสอบการทุจริต จะช่วยลดการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคม	.515	.889

ภาคผนวก ฉ

สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน

สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน
(ภายใต้กิจกรรม : การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน)

---

1. หลักการและเหตุผลของโครงการ

การแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเทศไทยของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชนโดยทั่วไป ได้มีความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมาย การปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมในการต่อต้านการทุจริตผ่านหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่องแจ้งเบาะแสการทุจริตในรูปแบบเครือข่ายชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต การส่งเสริมให้มีธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานแก่หน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ผ่านกลไกของเครื่องมือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างความพยายามเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการดำเนินการอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แต่ผลที่ได้กลับไม่ได้ส่งผลทำให้ปัญหาการทุจริตภายในประเทศเบาบางลง ซึ่งสะท้อนได้จากสถิติในการรับเรื่องกล่าวหา ร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบยังมีอยู่ในระดับสูง ระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตยังอยู่ในระดับคงที่

ด้วยเหตุนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่า การดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ของหน่วยงานต่าง ๆ แม้จะมีหน่วยงานบูรณาการเข้าร่วมกิจกรรมในจำนวนมาก แต่ยังขาดบางหน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต ทำให้สถานการณ์การทุจริตในประเทศไทยยังคงระดับเท่าเดิม สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจึงประสงค์ที่จะดำเนินโครงการเพื่อศึกษาหาองค์ประกอบปัจจัยเชิงสถาบันที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ และประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยดังกล่าว เพื่อนำปัจจัยที่ได้ไปสู่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่จะส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 2) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 3) เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
- 4) เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

3. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ครั้งที่	กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย
1	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน ประเด็น การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Prevention)	1. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ 2. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน 3. กรมกิจการเด็กและเยาวชน 4. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย 5. กรมการปกครอง 6. กรมการพัฒนาชุมชน 7. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข 8. สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ 9. สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 10. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน 11. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 12. ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) 13. สำนักส่งเสริมและบูรณาการการมีส่วนร่วมด้านทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช. 14. สำนักประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส สำนักงาน ป.ป.ช. 15. สำนักมาตรการเชิงรุกและนวัตกรรม สำนักงาน ป.ป.ช. 16. สำนักเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์ทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.
2	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน ประเด็น การพัฒนาการศึกษาเพื่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Education)	1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 3. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม 4. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 5. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น 6. กรมการศาสนา 7. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 8. สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม 9. กรมการส่งเสริมการเรียนรู้ 10. กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว 11. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาภาคเอกชน 12. สำนักด้านทุจริตศึกษา สำนักงาน ป.ป.ช. 13. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงาน ป.ป.ช. 14. สำนักสื่อสารองค์กร สำนักงาน ป.ป.ช. 15. สถาบันการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ สัญญา ธรรมศักดิ์ สำนักงาน ป.ป.ช.
3	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน ประเด็น กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปราม	1. กองบังคับการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2. สำนักงาน ป.ป.ท. 3. สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน 4. สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

ครั้งที่	กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย
	การทุจริตและประพฤติมิชอบ (Law and Enforcement)	5. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน 6. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน 7. กรมสอบสวนคดีพิเศษ 8. สำนักงานอัยการสูงสุด 9. ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ 10. ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 11. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 12. สำนักงานศาลปกครอง 13. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ 14. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 15. กรมราชทัณฑ์ 16. สำนักคดี สำนักงาน ป.ป.ช. 17. สำนักกฎหมาย สำนักงาน ป.ป.ช. 18. สำนักไต่สวนการทุจริตภาครัฐ 1 สำนักงาน ป.ป.ช. 19. สำนักไต่สวนการทุจริตภาครัฐ 2 สำนักงาน ป.ป.ช. 20. สำนักไต่สวนการทุจริตภาครัฐ 3 สำนักงาน ป.ป.ช. 21. สำนักไต่สวนการทุจริตภาครัฐวิสาหกิจ 1 สำนักงาน ป.ป.ช. 22. สำนักไต่สวนการทุจริตภาครัฐวิสาหกิจ 2 สำนักงาน ป.ป.ช. 23. สำนักไต่สวนการทุจริตภาคการเมืองและองค์กรตามรัฐธรรมนูญ สำนักงาน ป.ป.ช. 24. สำนักตรวจสอบทรัพย์สินภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ 1 สำนักงาน ป.ป.ช. 25. สำนักตรวจสอบทรัพย์สินภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ 2 สำนักงาน ป.ป.ช. 26. สำนักตรวจสอบทรัพย์สินภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ 3 สำนักงาน ป.ป.ช.

4. วัน เวลา และสถานที่จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน กำหนดการประชุม 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่	กิจกรรม	วันที่	สถานที่
1	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน <u>ประเด็น</u> การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Prevention)	23 มิถุนายน 2568	ห้องประชุม Peridot 1 ชั้น 3 โรงแรม แกรนด์ ริชมอนด์ สไต์ลิส คอนเวนชัน อำเภอมะนัง จังหวัดน่านบุรี
2	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน <u>ประเด็น</u> การพัฒนาการศึกษาเพื่อการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Education)	26 มิถุนายน 2568	ห้องประชุม Peridot 2 ชั้น 3 โรงแรม แกรนด์ ริชมอนด์ สไต์ลิส คอนเวนชัน อำเภอมะนัง จังหวัดน่านบุรี

ครั้งที่	กิจกรรม	วันที่	สถานที่
3	การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน ประเด็น กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Law and Enforcement)	27 มิถุนายน 2568	ห้องประชุม Peridot 2 ชั้น 3 โรงแรม แกรนด์ ริชมอนด์ สไตลิส คอนเวนชั่น อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

5. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช.

6. กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

วันที่ 23, 26 และ 27 มิถุนายน 2568 ณ โรงแรม แกรนด์ ริชมอนด์ สไตลิส คอนเวนชั่น จังหวัดนนทบุรี

เวลา	กิจกรรม
08.30 - 09.00 น.	ลงทะเบียนเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ
09.00 - 09.30 น.	กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดย นางจุฑารัตน์ สุวารี ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
09.30 - 10.00 น.	นำเสนอ “ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดย ศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล ที่ปรึกษาคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
10.00 - 12.00 น.	ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน และร่วมแลกเปลี่ยนการจัดทำแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน โดย ศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล ที่ปรึกษาคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
12.00 - 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 15.30 น.	ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงาน และร่วมแลกเปลี่ยนการจัดทำแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน (ต่อ) โดย ศาสตราจารย์ พงษ์เทพ สันติกุล ที่ปรึกษาคณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน
15.30 - 16.00 น.	สรุปผลและปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดย นางจุฑารัตน์ สุวารี ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

7. สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลกระทบต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

(1) สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวถือเป็นหน่วยพื้นฐานแรกของสังคมและมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังค่านิยมทัศนคติ คุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนผ่านการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง การเรียนรู้ของเด็กในวัยเยาว์มักเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลใกล้ชิด โดยครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมแรกที่เด็กสัมผัสและอยู่ร่วมมากที่สุด การเติบโตของเด็กให้เป็นผู้มีคุณธรรมหรือแสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบนจึงขึ้นอยู่กับลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการเป็นแบบอย่างจากครอบครัว นอกจากนี้ แม้ในระยะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่เยาวชนก้าวเข้าสู่สังคมภายนอก เช่น โรงเรียน ชุมชน มหาวิทยาลัย หรือสถานที่ทำงาน สถาบันครอบครัวยังคงมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาและหล่อหลอมพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม จากการประเมินสถานการณ์พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อบทบาทของครอบครัว เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อออนไลน์มีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ขณะที่ภาระทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีเวลาในการดูแลบุตรหลานน้อยลง ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และการแยกแยะพฤติกรรมที่เหมาะสม ประเด็นที่สะท้อนความล้มเหลวของครอบครัวในการเป็นกลไกป้องกันการประพฤติมิชอบสามารถพบได้จากกรณีของบุตรหลานผู้มีอิทธิพล เช่น นักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์กรเอกชนที่กระทำความผิดทางกฎหมาย เช่น การทำร้ายร่างกาย ทะเลาะวิวาท หรือการทุจริต และใช้เส้นสายหรือระบบอุปถัมภ์เพื่อช่วยเหลือไม่ให้ต้องรับโทษทางกฎหมาย กรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่งของการขาดแบบอย่างที่ดีในครอบครัวและทำให้เยาวชนซึมซับค่านิยมที่บิดเบือนไปจากหลักคุณธรรม แม้ว่าในสถานศึกษาจะมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนและนักศึกษา หากครอบครัวไม่ได้ให้ความร่วมมือหรือความสำคัญในประเด็นดังกล่าวอย่างจริงจัง เด็กและเยาวชนอาจแสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างในสถานศึกษาและชีวิตจริงได้ จากข้อค้นพบข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า สถาบันครอบครัวยังมีข้อจำกัดในการทำหน้าที่เป็นฐานของการปลูกฝังพฤติกรรมด้านทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ จึงอาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวยังเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการสร้างวัฒนธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในระดับสังคม และควรเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมและพัฒนาในกระบวนการต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นระบบ

(2) สถาบันชุมชน

บทบาทของสถาบันชุมชนในการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมการป้องกันการทุจริตในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมือง ซึ่งให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือน้อยลง คือ การขาดรายได้เมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ตรงกับวันทำงาน ซึ่งหากต้องเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ประชาชนจะพิจารณาผลตอบแทนหรือความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมักเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เกษตรกร รับจ้างทั่วไป และผู้ว่างงาน ซึ่งมีเวลาว่างและมีความใกล้ชิดกับกิจกรรมในชุมชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับชุมชนไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้ ส่งผลให้กิจกรรมด้านการตรวจสอบการทุจริตจากประชาชนในพื้นที่ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกิจในด้านสถาบันชุมชนได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น

- กรมการพัฒนาชุมชน ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 – 2570 ได้ให้ความสำคัญกับการขยายเครือข่ายภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมเฝ้าระวัง การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบผ่านโครงการการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนธรรมาภิบาล เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน สร้างวัฒนธรรมและพฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต รวมถึงส่งเสริมให้หมู่บ้าน/ชุมชนร่วมเป็นพลังสำคัญในการต่อต้านการทุจริต โดยมอบหมายให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดทั้ง 76 จังหวัดดำเนินงานโครงการดังกล่าว ซึ่งในระยะแรกโครงการมีเป้าหมายครอบคลุม 304 หมู่บ้าน และขยายผลอย่างต่อเนื่องครอบคลุมถึง 878 อำเภอทั่วประเทศ ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินโครงการ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบางพื้นที่มองว่าการทุจริตเป็นเรื่องไกลตัว และตั้งคำถามว่าเหตุใดจึงไม่ดำเนินกิจกรรมเหล่านี้กับข้าราชการหรือนักการเมืองท้องถิ่นโดยตรง จึงได้จัดให้มีการอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการทุจริต รวมถึงช่องทางการแจ้งเบาะแสและหลักสูตรการต้านทุจริต ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือของชุมชนที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น ในบางหมู่บ้าน ประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของกองทุนหมู่บ้าน รวมถึงขยายผลไปตรวจสอบโครงการของรัฐขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดในด้านความกล้าในการแจ้งเบาะแส เนื่องจากความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยและการคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล แต่พบว่า การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้และมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนผ่านโครงการสร้างระบบพี่เลี้ยงในชุมชน โดยมีการพัฒนาแกนนำในพื้นที่และส่งเสริมแนวคิด “การจับถูกมากกว่าจับผิด” ซึ่งมีที่มาจาก รองศาสตราจารย์ นายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม โดยได้จัดทำระบบ “Moral Credit” หรือ “เครดิตความดี” เพื่อให้บุคคลที่ประพฤติตนดีมีที่ยืนในสังคมผ่านกลไกการพิจารณาจากคณะกรรมการชุมชนในการยืนยันคุณงามความดีของบุคคล ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระดับชุมชนได้ เช่น การกู้เงินจากธนาคารหรือกองทุนหมู่บ้าน

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการต่อต้านการทุจริตใน 639 ตำบลทั่วประเทศ โดยเน้นการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต อย่างไรก็ตาม พบว่ายังมีข้อจำกัดในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริงในพื้นที่ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น LINE Facebook และ Tiktok ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลโดยเฉพาะในเขตเมืองซึ่งมีระดับการรับรู้หนังสือสูงกว่า ส่งผลให้ชุมชนเมืองมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาในการต่อต้านการทุจริตได้รวดเร็วกว่าชุมชนชนบท ทั้งนี้ ยังมีการดำเนินงานร่วมกับ “สภาองค์กรชุมชน” ในการจัดทำธรรมนูญชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากเด็ก เยาวชน หน่วยงานท้องถิ่น และศาสนา เพื่อร่วมกันออกแบบแนวทางการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ

- สำนักงาน ป.ป.ช. ได้จัดทำโครงการสำคัญเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการทุจริต เช่น โครงการ STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต ซึ่งได้สร้างเครือข่ายระดับจังหวัดและขยายผลไปยังระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการบูรณาการงานด้านการต่อต้านการทุจริต กิจกรรมของชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริตเน้นการสร้างความรู้ผ่านกระบวนการโดยวิทยากร ทำให้เกิดการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การที่ชาวบ้านมีการเรียกร้องให้ตรวจสอบการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างวัฒนธรรมการตรวจสอบภาคประชาชน นอกจากนี้ STRONG กรุงเทพมหานคร มีการดำเนินกิจกรรมจับตามองและแจ้งเบาะแส (Watch

& Voice) โดยมีตัวแทนภาคประชาชนร่วมกับสำนักงานเขตทำหน้าที่เฝ้าระวังและแจ้งเบาะแส ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐมีความตื่นตัวและโปร่งใสมยิ่งขึ้น

(3) สถาบันการศึกษา

สถาบันศึกษานับเป็นกลไกเชิงสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่อเนื่องจากสถาบันครอบครัว โดยมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาและพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการและคุณลักษณะทางจริยธรรมของผู้เรียน สถาบันการศึกษาในปัจจุบัน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาได้มีการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อต้านการทุจริตเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน เช่น การจัดการเรียนการสอนรายวิชาการป้องกันการทุจริตในระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงลักษณะของการทุจริต ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี และแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวยังส่งเสริมให้เด็กมีจิตสำนึกแห่งความซื่อสัตย์ ความละเอียดต่อการกระทำผิด และความไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ รวมถึงการดำรงตนอยู่ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับอาชีวศึกษา เช่น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ได้มีการนำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาไปใช้ในลักษณะของรายวิชากิจกรรมเสริมสร้างสุจริต จิตอาสา และมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมในระหว่างกระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงวิชาการและนำไปใช้ในชีวิตรจริง อย่างไรก็ตาม แม้สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม แต่การพัฒนาเจตคติและพฤติกรรมของผู้เรียนให้ต่อต้านการทุจริตยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัวและสถาบันอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การหล่อหลอมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริตเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

(4) สถาบันอาชีพ

สถาบันอาชีพถือเป็นปัจจัยเชิงสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดพฤติกรรมและการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณที่ชี้ให้เห็นว่าสถานที่ทำงานเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมทุจริตสูงที่สุด องค์ประกอบหลักที่ส่งผลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมบุคลากรในหน่วยงาน ได้แก่ วัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างการบริหาร การเป็นแบบอย่างของบุคลากรในหน่วยงาน และระเบียบที่ถือปฏิบัติกันในองค์กร ทั้งนี้ สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นปัญหาที่มีแนวโน้มไม่ลดลง โดยพฤติกรรมการทุจริตเกิดขึ้นได้ในทุกระดับขององค์กร ตั้งแต่ระดับปฏิบัติการจนถึงระดับบริหารสูง การทุจริตในระดับผู้บริหารมักพบในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง โดยเฉพาะการฮั้วประมูล การเลือกผู้รับจ้างที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว และการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการบรรจุแต่งตั้งบุคลากร ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่มีคุณสมบัติและความสามารถที่เหมาะสมสูญเสียโอกาสในการเข้าทำงาน ส่วนการทุจริตในระดับปฏิบัติการมักเกิดจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เช่น การยกยอกเงินของหน่วยงาน หรือการแอบอ้างชื่อผู้บริหารเพื่อเรียกรับผลประโยชน์จากบุคคลภายนอก พฤติกรรมดังกล่าวมักมีแรงจูงใจมาจากผู้บังคับบัญชา หรือเกิดจากช่องโหว่ในระบบบริหารที่ขาดความโปร่งใส แม้ว่าจะมีความพยายามในการป้องกันการทุจริตผ่านมาตรการต่าง ๆ เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน การกำหนดหลักเกณฑ์ที่โปร่งใสในการบริหารงานบุคคล แต่ผลลัพธ์ยังคงไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง สาเหตุหลักเกิดจากระบบราชการยังคงมีขั้นตอนที่ซับซ้อน เน้นกระบวนการเอกสารมากกว่าผลสัมฤทธิ์ และเปิดช่องให้เกิดการใช้ดุลยพินิจของผู้มีอำนาจอย่างไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการอนุมัติจัดซื้อจัดจ้างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นรูปแบบการทุจริตที่พบบ่อยที่สุดในหน่วยงานรัฐ นอกจากนี้ การเลื่อนตำแหน่งโดยอิงระบบอาวุโสแม้อาจช่วยลดการวิ่งเต้นและระบบอุปถัมภ์ได้บ้าง

ในบางหน่วยงาน แต่หากไม่มีการพิจารณาศักยภาพ ความรู้ และคุณวุฒิของบุคลากรอย่างแท้จริง ก็อาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและลดแรงจูงใจของบุคลากรที่มีความสามารถเช่นกัน

แต่อย่างไรนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้มีการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนด โดยสำนักงาน ก.พ. ได้กำหนดระเบียบกลางเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลของภาครัฐเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาล เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กร สำนักงาน ป.ป.ช. ได้เสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะทั้งในกระบวนการดำเนินงานและโครงการเชิงนโยบายที่มีความเสี่ยงหรืออาจเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริต รวมถึงการจัดให้มีการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของทุกหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาองค์กร สร้างความเชื่อมั่น และป้องกันการทุจริต การติดตามเฝ้าระวังการทุจริตดำเนินการผ่านศูนย์ป้องกันการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center) เพื่อป้องกันการทุจริตในโครงการต่าง ๆ โดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้ร่วมมือกับสำนักงาน ป.ป.ท. กรมสอบสวนคดีพิเศษ กองบังคับการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (บก.ปปป.) และสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ในการตรวจสอบโครงการที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริต อย่างไรก็ตาม หน่วยงานดังกล่าวมีข้อจำกัดในการตรวจสอบทุกโครงการเนื่องจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมและดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมให้แก่บุคลากร และการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมในการตรวจสอบการทำงานและแจ้งเบาะแสการทุจริต

(5) สถาบันศาสนา

สถาบันศาสนามีบทบาทเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมในการหล่อหลอมจิตใจและค่านิยมทางจริยธรรมของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา กิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้าวัด การทำบุญ การตักบาตร และการฟังเทศน์ มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนตั้งแต่วัยเยาว์ คำสอนในพระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นฐานรากของการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความละเอียดรอบคอบ ความเมตตา และความอดทน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าสถาบันศาสนากำลังเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ โดยเฉพาะกรณีที่บุคลากรทางศาสนาบางรายมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของประชาชน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ กรณีที่พระถูกดำเนินคดีในข้อหาขายกยศ. ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์และส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนในพระพุทธศาสนา แม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเป็นการกระทำของบุคคลเพียงบางราย แต่ได้สร้างแรงสั่นสะเทือนอย่างลึกซึ้งและยากต่อการฟื้นฟูศรัทธาในระยะเวลานาน สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับกลไกการตรวจสอบภายในของสถาบันศาสนา การพัฒนาธรรมาภิบาลที่เหมาะสม และการสร้างบทบาทใหม่ในการเป็นแบบอย่างด้านจริยธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ การฟื้นฟูและเสริมสร้างบทบาทของสถาบันศาสนาในการป้องกันการทุจริตจึงต้องอาศัยการปฏิรูปภายในที่จริงจังและการสร้างมาตรฐานความโปร่งใสในการบริหารจัดการ

(6) สถาบันกฎหมาย

สถาบันด้านกฎหมายในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตผ่านกระบวนการยุติธรรม การออกกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย โดยการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการทุจริตประกอบด้วยหลายส่วนที่มีความเชื่อมโยงกับสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันอาชีพ

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกลไกสำคัญในการพิจารณาดีทุจริตของเจ้าหน้าที่ระดับสูง โดยใช้ระบบองค์คณะพิจารณาและเปิดเผยคำวินิจฉัยของตุลาการแต่ละรายต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐในระดับปฏิบัติการ โดยกระบวนการดำเนินคดีอยู่ภายใต้กฎหมายและระเบียบที่กำหนดระยะเวลาชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดการประวิงเวลาอย่างไม่จำเป็น สำหรับหน่วยงานอิสระ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีบทบาทหลักในการไต่สวนและส่งฟ้องคดีทุจริต พร้อมทั้งดำเนินการออกกฎหมายใหม่ ๆ เพื่อเสริมการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและเพิ่มประสิทธิภาพการไต่สวน สำนักงานอัยการสูงสุดดำเนินคดีร่วมกับหน่วยงานต้นทางอย่างสำนักงาน ป.ป.ช. หรือสำนักงาน ป.ป.ท. โดยมีกระบวนการตรวจสอบภายในหลายชั้น เพื่อให้แน่ใจว่าการพิจารณาคดีมีความเป็นธรรมและปราศจากอคติ หน่วยงานตรวจสอบ เช่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้งบประมาณและส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหากพบการทุจริต ส่วนกรมสอบสวนคดีพิเศษ และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน มีอำนาจในการสืบสวนและยึดทรัพย์ในคดีที่มีลักษณะซับซ้อนหรือมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างความโปร่งใสและตอบสนองต่อประชาชน เช่น การเผยแพร่คำพิพากษาผ่านเว็บไซต์ หรือการนำระบบประเมิน ITA และนโยบาย No Gift Policy มาใช้ การเฝ้าระวังการทุจริตในปัจจุบันนอกจากดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังได้ความร่วมมือจากภาคประชาชน เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต องค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) เป็นต้น รวมถึงผู้มีอิทธิพลทางสื่อสังคมออนไลน์ (Influencer) เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริตผ่านช่องทางที่หลากหลายขึ้น

แม้ว่าจะมีการดำเนินงานที่หลากหลาย แต่สถาบันกฎหมายยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การแทรกแซงจากนักการเมืองเนื่องจากมีอำนาจในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการในหน่วยงานที่กำกับดูแลความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมที่เกิดจากการขอเลื่อนในกระบวนการสืบพยานหลักฐาน การเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิขอทบทวนมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยอ้างถึงการมีหลักฐานใหม่ การที่คดีเกี่ยวข้องกับพยานบุคคลเป็นจำนวนมาก รวมถึงการที่ผู้ถูกกล่าวหาโน้มน้าวพยานให้มีการกลับคำให้การ การใช้ช่องโหว่ทางกฎหมาย เช่น การใช้วิธีจัดซื้อจัดจ้างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ สถานการณ์ในภูมิภาคยังสะท้อนถึงความไม่ทั่วถึงของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น จำนวนศาลปกครองที่มีอยู่เพียง 14 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนคดีในแต่ละพื้นที่ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพของสถาบันกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

8. แนวทางและข้อเสนอแนะการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

จากการระดมความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้เสนอแนวทางและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างเป็นรูปธรรม สามารถสรุปสาระสำคัญของข้อเสนอในแต่ละสถาบันได้ดังนี้

(1) สถาบันครอบครัว ให้สถาบันครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตแก่สมาชิกในครอบครัวตั้งแต่วัยเยาว์ โดยควรส่งเสริมวัฒนธรรม “โตไปไม่โกง” ให้เป็นแนวคิดหลักในการอบรม

จริยธรรม รวมถึงการเป็นต้นแบบที่ดีของการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เด็กและเยาวชน นอกจากนี้ควรจัดทำ “หลักสูตรต้านทุจริต” ที่ออกแบบสำหรับสถาบันครอบครัวโดยเฉพาะ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพูดคุยและสร้างความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับการต้านการทุจริตและประพฤตินิชอบภายในครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงนโยบายร่วมกับสถาบันอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) สถาบันชุมชน ควรมีการผลักดันให้สถาบันชุมชนเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบในระดับชุมชน โดยเริ่มจากการยกระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้ความรู้ ฝึกอบรมแกนนำชุมชนหรือเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนและส่งเสริมกลไกและระบบการเฝ้าระวังที่เป็นรูปธรรมในการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมในเรื่องที่ใกล้ชิดตัวในชุมชน และมีการสร้างระบบคุ้มครองให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหรือแจ้งเบาะแสการทุจริตที่เป็นหลักประกันให้แก่คนในชุมชนว่าหากมีการแจ้งเบาะแสแล้วจะไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นในภายหลัง พร้อมทั้งการทำให้ชุมชนนั้นมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และการขยายเครือข่ายกลุ่มที่จะใช้ในการต่อต้านการทุจริตที่มีอยู่ให้ดำเนินการต่อไป ซึ่งในปัจจุบันถือว่ามีโครงการในลักษณะนี้น้อยอยู่ เช่น ชมรม STRONG-จิตพอเพียงต้านทุจริต เป็นต้น เนื่องจากการดำเนินโครงการเช่นการตั้งชมรมดังกล่าวจะดำเนินการในระดับจังหวัด ขยายเครือข่ายลงไปสู่ระดับอำเภอ ซึ่งการดำเนินการลักษณะจะทำให้เกิดโอกาสในการที่จะทำให้สถาบันชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก เนื่องจากข้าราชการในหน่วยงานภาครัฐที่มีการปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. ไม่สามารถลงไปดำเนินการในการลงพื้นที่ได้ทั้งหมด แม้ว่าช่วงที่ผ่านมา 2-3 ปี จะมีการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน เช่น สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ภายใต้โครงการป้องกันปราบปราม ประกอบกับ ปัจจุบันสำนักงาน ป.ป.ช. ได้มีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center : CDC) เพื่อรวบรวมเรื่องร้องเรียนหรือเบาะแสทุจริต แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านบุคลากรทำให้สำนักงาน ป.ป.ช. ไม่สามารถลงพื้นที่ได้ทั้งหมด จำเป็นต้องเลือกเฉพาะโครงการที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต เป็นต้น และการดำเนินการสร้างเครือข่ายป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบในระดับสถาบันชุมชน ยังจะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความตระหนักรู้ต่อการป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบแก่คนในครอบครัวได้

(3) สถาบันการศึกษา ควรบูรณาการหลักสูตรต้านทุจริตเข้ากับรายวิชาต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาแทนการจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อลดภาระการเรียนรู้ของนักเรียนและครูผู้สอน ขณะเดียวกันควรสนับสนุนให้สถานศึกษาปลูกฝังคุณค่าทางจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและมีระบบ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทัศนคติที่ไม่ยอมรับการทุจริตในรูปแบบกิจกรรม หรือสอดแทรกตัวอย่างเพื่อให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และในรูปแบบของสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจในแต่ละช่วงระดับชั้น นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาครุภัณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม พร้อมระบบประเมินพฤติกรรมของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางสถานศึกษา

(4) สถาบันอาชีพ การบริหารทรัพยากรบุคคล ควรพิจารณานำแนวทางจากภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในเรื่องการเลื่อนตำแหน่งที่ไม่ใช่ปัจจัยเรื่องอาวุโสเป็นเกณฑ์หลัก แต่เน้นประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ทั้งนี้ สำหรับภาครัฐอาจยังมีความจำเป็นในการคงการพิจารณาเรื่องอาวุโสอยู่บ้าง แต่สามารถเสริมด้วยระบบ “การประเมินแนวราบ” (Horizontal Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลจากเพื่อนร่วมงานในระดับเดียวกัน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของบุคคลในการเลื่อนตำแหน่ง ระบบดังกล่าวมีศักยภาพในการลดอคติจากการประเมินในแนวดิ่ง และลดความเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ และควรมีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินบุคลากรอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งกระบวนการบรรจุ ย้าย และเลื่อนตำแหน่ง เพื่อป้องกันระบบ

อุปถัมภ์ภายในองค์กรและให้สามารถวัดและประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างมีมาตรฐาน และส่งเสริมธรรมาภิบาลภายในหน่วยงานภาครัฐอย่างแท้จริง

อีกทั้ง หน่วยงานภาครัฐควรมีการดำเนินการกับพฤติกรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาการทุจริตได้ เนื่องจากผู้บังคับบัญชาจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการตีความกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล และจะพบว่าคดีทุจริตโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและการจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่บัญญัติเอาไว้ โดยผู้ได้บังคับบัญชาโดยส่วนใหญ่มักไม่กล้าที่จะทำความเห็นแย้งผู้บังคับบัญชา จึงทำให้เกิดการกระทำทุจริตขึ้น ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมุ่งส่งเสริมความโปร่งใสภายในหน่วยงาน โดยมีการเชิดชูบุคคลต้นแบบ ผู้มีคุณธรรมและความเสียสละ บทบาทของผู้บริหารในการประกาศเจตนารมณ์ การจัดกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจ และการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสถาบันศาสนา เพื่อต่อยอดเป็นองค์กรคุณธรรม โดยการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามหลัก 5 ประการ และการคัดเลือกบุคคลต้นแบบเพื่อประกาศเชิดชูเกียรติ

และควรมีการพิจารณาขนาดกำลังคนภาครัฐให้มีความเหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพของการบริหารทรัพยากรบุคคลและการใช้งบประมาณ โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการกิจได้โดยไม่ต้องพึ่งพาส่วนกลางภายในกระทรวงมหาดไทย การกระจายอำนาจดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนหน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อส่วนกลางได้ อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงมีแนวโน้มในการกระทำทุจริตในระดับสูง และขาดศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารงานของแต่ละหน่วยงานเป็นรายกรณี เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเสี่ยงต่อการทุจริต นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดที่สามารถประเมินความคุ้มค่าและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ทั้งนี้ ควรให้ความระมัดระวังในประเด็นการถ่ายโอนความรู้ระหว่างบุคลากรเดิมและบุคลากรใหม่ ซึ่งอาจเกิดช่องว่างในการทำงานหากไม่มีการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) อย่างเป็นระบบ

(5) สถาบันศาสนา แม้ว่าสถาบันศาสนาอาจมีบทบาทลดน้อยลงในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และภาพลักษณ์ของผู้นำทางศาสนาในเชิงลบ แต่อย่างไรก็ตามสถาบันศาสนายังคงมีความสำคัญในการขัดเกลาจิตใจและปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นควรมีระบบการตรวจสอบพฤติกรรม การดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของผู้นำทางศาสนา เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม อีกทั้งควรบูรณาการความร่วมมือกับสถาบันอื่น เช่น ครอบครัว ชุมชน และการศึกษา ในการพัฒนาสื่อธรรมะสร้างสรรค์และเผยแพร่หลักธรรมคำสอน เช่น พอดแคสต์ วิดีโอคลิป เพื่อเข้าถึงคนในยุคปัจจุบัน

(6) สถาบันกฎหมาย

6.1) ควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) เป็นต้น ทั้งนี้ หน่วยงานดังกล่าวควรมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม ตรวจสอบ และป้องกันการกระทำผิดให้ครอบคลุมในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของการตรวจสอบการใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปีของหน่วยงานภาครัฐ ควรมีการติดตามและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การดำเนินงาน และการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในทุกกระบวนการ และลดโอกาสในการกระทำทุจริต ตัวอย่างเช่น งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2569 ที่

หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับ ซึ่งจากข้อมูลพบว่า เป็นหน่วยงานที่มีสถิติการร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตสูงสุด การใช้วิธีการตรวจสอบย้อนหลังจากข้อมูลสถิติที่สะสมไว้ในช่วง 5-10 ปีที่ผ่านมา แม้จะเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ความเสี่ยง แต่ไม่เพียงพอในการป้องกันการกระทำผิดในเชิงรุก การให้หน่วยงานตรวจสอบภายในจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการหลักก็มักจะไม่สามารถป้องกันหรือปราบปรามการทุจริตได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การมอบหมายให้หน่วยงานหลักซึ่งเป็น “ผู้ถือกฎหมาย” เช่น สำนักงาน ป.ป.ช. และ สตง. เป็นผู้ตรวจสอบตั้งแต่ต้นทาง จะสามารถสร้างแรงกดดันให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความระมัดระวังและยับยั้งชั่งใจในการดำเนินกิจกรรมที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ กฎหมายในปัจจุบันยังพบข้อจำกัดด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานบางแห่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการทางกฎหมายในบางกรณี แม้จะตรวจพบการกระทำผิดก็ตาม ดังนั้น การแก้ไขปัญหาในระยะยาวควรครอบคลุมถึงการปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและมีประสิทธิภาพ

6.2) ควรมีการประชาสัมพันธ์ผลการตัดสินใจคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตให้ประชาชนรับทราบในวงกว้าง โดยเน้นการให้ข้อมูลที่ชัดเจน โปร่งใส และสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อผลของการทำความผิด รวมถึงเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองในการใช้เป็นแนวทางอบรมบุตรหลานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ควรทำ

6.3) ควรมีประชาสัมพันธ์ช่องทางการร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแส และการพัฒนากระบวนการรับเรื่องร้องเรียนและรับแจ้งเบาะแสให้มีความสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และไม่ซับซ้อน โดยอาจพิจารณาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันมือถือ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้มากขึ้น

6.4) ควรมีการปรับปรุงบทกำหนดโทษให้มีความสอดคล้องกับระดับของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการทำความผิด เพื่อเพิ่มแรงจูงใจเชิงลบที่มีผลต่อการยับยั้งพฤติกรรมที่นำไปสู่การทุจริตและประพฤติมิชอบ

6.5) ภาคประชาชนควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และแจ้งเบาะแส โดยเฉพาะการสนับสนุนองค์กรภาคประชาชนที่มีบทบาทในการต่อต้านการทุจริต เช่น ชมรม STRONG - จิตพอเพียงต้านทุจริต หรือองค์กรต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) ให้สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการต่อต้านการทุจริตในทุกระดับ

หมายเหตุ : ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) คณะทำงานฯ ได้มีการนำเสนอผลการศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีรายละเอียดตามเอกสารประกอบการประชุม ดังนี้

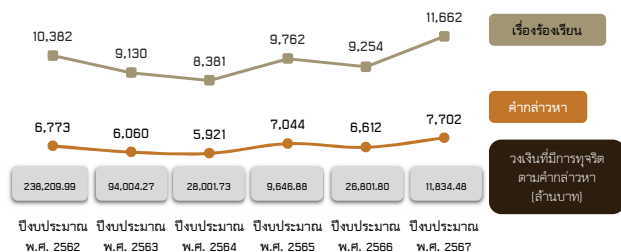

โครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

คณะทำงานเพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

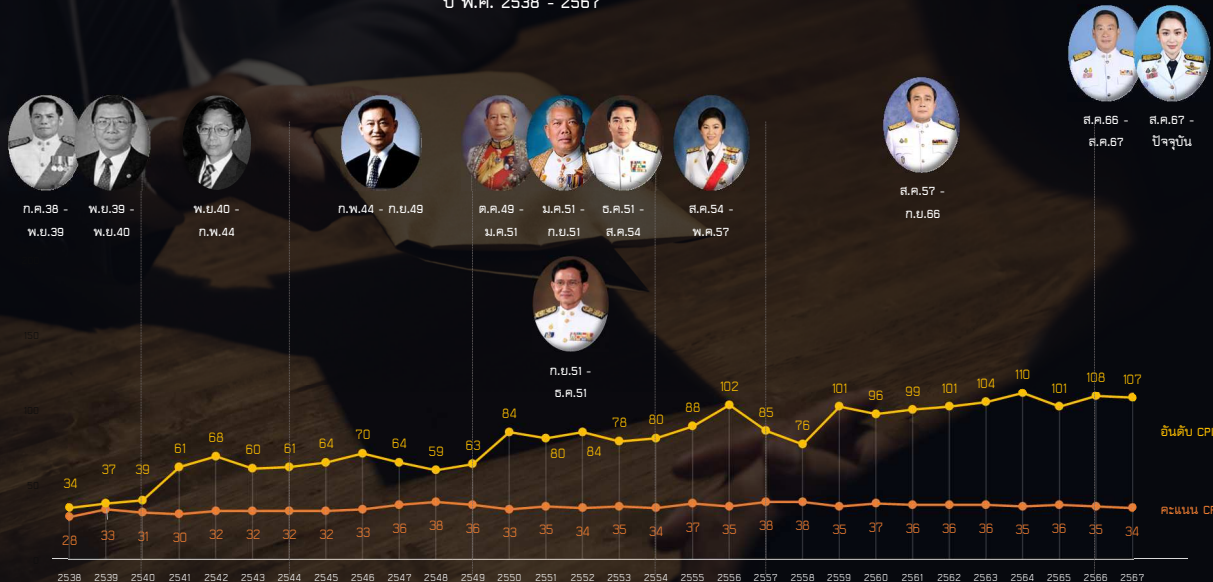
สถิติค่ากล่าวหา

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 - 2567

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) ประเทศไทย

ปี พ.ศ. 2538 - 2567

03

04

การทุจริตและ
ประพัตติมิชอบ

“ ความประพฤติไม่ดี ไม่ซื่อตรง โกง คดโกง ฉ้อโกง โดยใช้อุบาย
หรือเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ รวมถึงพฤติกรรม
ที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือให้กับพวกพ้อง

ทั้งนี้ไม่ว่าประโยชน์นั้นจะเป็นตัวเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด
โดยพฤติกรรมดังกล่าวอาจผิดกฎหมายหรือไม่ผิดกฎหมาย
แต่ขัดกับหลักจริยธรรม ”

สถาบัน และ สิ่งแวดล้อมสถาบัน

“

สถาบัน หมายถึง “กฎเกณฑ์ทางสังคม” (North, 1990) สถาบันเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศ คุณภาพของสถาบันจะส่งผลต่อผลการพัฒนาประเทศในระยะยาว สภาพแวดล้อมสถาบันที่ดีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่และความเจริญของสังคมโดยรวม สภาพแวดล้อมทางสถาบันที่เอื้ออำนวยทำให้เกิดความมั่นคง คาดการณ์ได้ และความปลอดภัยสำหรับธุรกิจและนักลงทุน โดยกำหนดกรอบกฎหมาย ระเบียบ และสิทธิในทรัพย์สินที่คุ้มครองทรัพย์สินส่วนบุคคล การบังคับใช้สัญญา และส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรม ปัจจัยเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการ นวัตกรรม และการลงทุน ซึ่งนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างงาน การลดการทุจริตอาจช่วยเพิ่มโอกาสในการเติบโตได้ก็ต่อเมื่อสถาบันเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่มีความเข้มแข็ง

(Heckelman & Powell, 2010)

”

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

01

เพื่อประเมินสถานการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

02

เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

03

เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แกไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ

04

กรอบแนวคิด ในการศึกษา

07

08

สถาบัน
ครอบครัว

การเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัว

ความสัมพันธ์ในครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว

”

สถาบัน ชุมชน

ชุมชนที่มีผู้นำและบุคคลต้นแบบ
ที่ยึดถือความสุจริต

การสอดแทรกวัฒนธรรมความสุจริตและ
การปลูกฝังคุณธรรมในกิจกรรมชุมชน

การสร้างข้อตกลงชุมชนปลอดทุจริต

การตรวจสอบการทุจริตในชุมชน

”

สถาบัน การศึกษา

การเข้าถึงการศึกษาของเยาวชน

หลักสูตรการเรียนต่อการปลูกฝังคุณธรรม
และจริยธรรม

การทุจริตและประพฤติดีของของผู้บริหาร
สถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา

”

สถาบัน อาชีพ

การทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้บังคับบัญชา

ระบบอุปถัมภ์ในองค์กร

การบริหารงานบุคคล

”

สถาบัน ศาสนา

การทุจริตและประพฤติมิชอบของพระสงฆ์
และผู้นำทางศาสนา

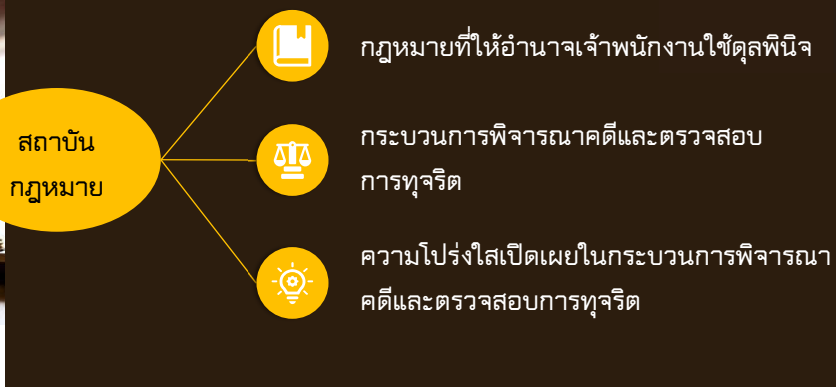

การเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับศาสนา
ในโรงเรียน

การเผยแพร่ศาสนา

”

ระเบียบวิธีการศึกษา

วิจัยเชิงปริมาณ

- กลุ่มเป้าหมาย : หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน
- เครื่องมือในการเก็บข้อมูล : แบบสอบถามออนไลน์
- จำนวนผู้ตอบกลับ 1,840 ราย
- การวิเคราะห์ปัจจัย : โมเดลสมการโครงสร้าง

(Structural Equation Model: SEM)

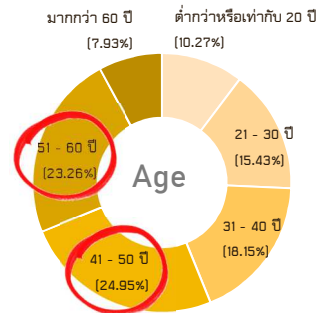

วิจัยเชิงคุณภาพ

- การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

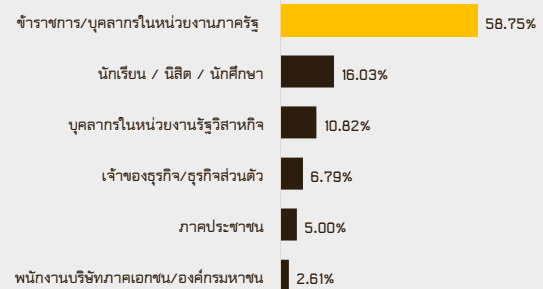

15

Gender

Occupation

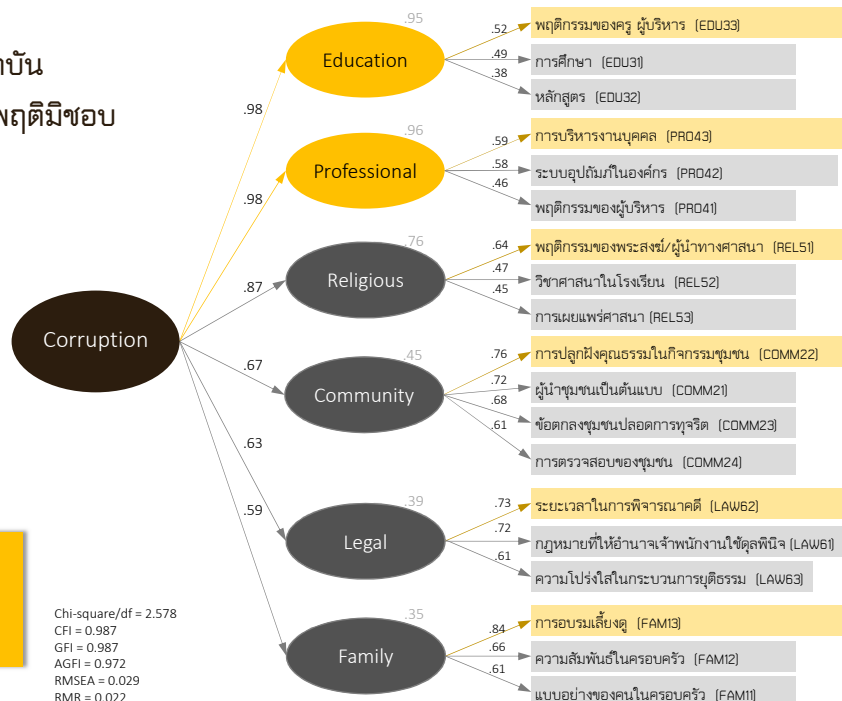

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสถาบัน ที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทุจริตมากที่สุด...

- ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)
- ปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)

ประเด็น
ชวนคิด...

01

- สาเหตุหลักของปัญหาการทุจริตในประเทศไทย ?
- จากประสบการณ์หรือข้อมูลที่ท่านได้รับทราบ รูปแบบของการทุจริตประเภทใดที่พบหรือรับฟังบ่อย ?

ประเด็น
ชวนคิด...

02

- ในสถานการณ์การปัจจุบันบทบาทและหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย ได้ทำหน้าที่อบรม ส่งเสริม หรือสนับสนุนให้เกิด การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบได้หรือไม่ อย่างไร
- ปัญหา อุปสรรค ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบัน

ประเด็น
ชวนคิด...

03

- แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงให้สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ สถาบันครอบครัว ชุมชน การศึกษา อาชีพ ศาสนา และกฎหมาย ทำหน้าที่เป็นกลไกหรือพลังขับเคลื่อนในการป้องกันและต่อต้านการทุจริต และประพฤติดีมีขอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แกไขการดำเนินโครงการ/กิจกรรม ของหน่วยงานต่าง ๆ

Thank
You.

*Bureau of Anti - Corruption Research
and Academic Services*

ภาพการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เมื่อวันที่ 23, 26 และ 27 มิถุนายน 2568
ณ โรงแรม แกรนด์ ริชมอนด์ สไทลิช คอนเวนชัน อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี

ภาคผนวก ข

Infographic ผลการศึกษา

“การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน”

การพัฒนาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

วัตถุประสงค์

ศึกษาปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผลต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

ปัจจัยเชิงสถาบันที่ส่งผล ต่อการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทุจริตมากที่สุด คือ
“ปัจจัยด้านสถาบันการศึกษา (Educational)
และปัจจัยด้านสถาบันอาชีพ (Professional)”

แนวทางการดำเนินงานป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

รายงานผลการศึกษา

สำนักวิจัยและบริการวิชาการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
เลขที่ 361 ถนนนนทบุรี อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000
โทร. 0 2528 4800 ต่อ 4702

เลขที่ ปช 0036/ว 0113 วันที่ 16 ตุลาคม 2568

เรื่อง ขอส่งรายงานผลการศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

รายชื่อผู้ลงนาม (หน้าที่ 1/2)

เลขที่ ปช 0036/ว 0113 วันที่ 16 ตุลาคม 2568

เรื่อง ขอส่งรายงานผลการศึกษาการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเชิงสถาบัน

รายชื่อผู้ลงนาม (หน้าที่ 2/2)